EMİLE ZOLA

PLASSANS PAPAZI

EMİLE ZOLA

Plassans Papazı

Çeviren : **HAMDİ VAROĞLU**

Basan ve Yayan :
AK KİTABEVİ
İhsan Manavoğlu
İst. 1962

PLASSANS PAPAZİ

I

Désirée el çırptı. Beş yaşında bir küçük kız gülüşlü, yaşına göre iri, on dördünde bir kız çocuktu.

— Anne, anne! diye haykırdı, bebeğime bak!

Annesinden bir bez parçası almış, bir şeyrek saattenberi onu büküyor, bir tel parçasile bir ucunu boğarak, bebek yapmağa uğraşıyordu. Marthe, bir işleme yapar gibi türlü itinalarla tamir ettiği çoraptan, gözlerini ayırdı. Désirée'ye gülümsedi:

— O yaptığın, süt çocuğu, dedi. Al, bebek yap. Biliyorsun ya, bebek, hanım gibi fistanlı olur.

Dikiş masasında bulduğu bir basma parçasını ona verdi, sonra, yine, itina ile, elindeki çorap işine daldı. İkisi de, ensiz seddin bir ucundaydılar; çocuk, annesinin ayaklarının dibinde, bir taburede oturuyordu. Batmakta olan, henüz sıcak bir Eylül güneşi, onları, sakin bir ışığa gömüyor; karşılarında, bahçe, şimdiden kül rengi bir gölgeye bürünmüş, uyukluyordu. Şehrin bu ıssız köşesine, dışarıdan hiçbir gürültü gelmiyordu.

Ana kız, tam on dakika, hiç konuşmadan çalıştılar. Désirée, bebeğine bir eteklik yapmak için, uğraşıp duruyordu. Marthe, zaman zaman başını kaldırıyor, bir parça hüzünlü bir sevgi ile çocuğa bakıyordu. Onun pek müşkül durumda olduğunu görünce:

— Dur, dedi; ben, kollarım oturtayım.

Bebeği eline aldığı sırada, merdivenden, biri on yedi, öteki on sekiz yaşında iki büyük erkek çocuk indi. Geldiler, Marthe'ı kucakladılar.

Octave, neşeli bir eda ile:

— Bizi azarlama anne, dedi. Serge'l mızıka dinlemeğe ben götürdüm... Sauvaire mesiresinde öyle bir kalabalık vardı ki!

Anneleri:

— Okulda kaldınız zannetmiştim; yoksa çok merak ederdim, dedi.

Désirée, artık bebeğini unutmuştu, Serge'in boynuna atılmış, şöyle haykırmıştı:

— Bir kuşum uçtu, mavisi, senin bana hediye ettiğin kuş...

İçinden, büyük bir ağlama arzusu geliyordu. Kızın, bu kederini unuttuğunu zanneden annesi, ona boşu boşuna bebeğini gösterip durdu. Désirée, kardeşinin kolunu tutuyor, onu bahçeye doğru sürükliyerek, boyuna:

— Gel, bak, diyordu.

Serge, yumuşak, gönül alıcı edasile, kızkardeşini teselli etmek istiyerek, peşinden yürüdü. Désirée, onu bir küçük limonluğa götürdü, limonluğun önünde, bir sehpa üzerine oturtulmuş bir kafes vardı. Çocuk, kuşun, başka bir kuşla dövüşmesin diye kafesin kapısını açtığı sırada uçtuğunu anlattı.

Seddin parmaklığı üzerine oturan Octave:

— Elbette! diye bağırdı; bunda şaşacak bir şey yok. Kuşları hep mıncıklayıp duruyor, vücutları nasıl diye, gırtlaklarında neleri var da ötüyorlar, diye bakıyor. Geçen gün, ısınsınlar diye, akşama kadar cebinde gezdirdi.

Marthe, sitemli bir sesle:

— Octave!.. dedi. Şu çocukcağızı üzme.

Désirée işitmemişti. Kuşun nasıl uçtuğunu, uzun uzun tafsilât vererek, Serge'e anlatıyordu:

— Bak nasıl oldu, şöyle bir süzüldü, bitişikteki Mösyö Rastoil'in büyük armut ağacına kondu. Oradan, dipteki erik ağacına sıçradı. Sonra tepemden tekrar geçti, kaymakamlığın büyük ağaçları arasına daldı, bir daha göremedim, hiç göremedim.

Kirpiklerinin ucunda yaşlar birikti. Serge, rastgele:

— Belki döner gelir, dedi.

— Acaba?.. Öteki kuşları bir kutuya koyup kafesi sabaha kadar açık bırakmak istiyorum.

Octave, kendini tutamadı, güldü; Marthe, Désirée'yi çağırdı:

— Gel bak, gel bak!

Aynı zamanda bebeği gösterdi. Bebek enfesti; dümdüz bir etekliği, tortop edilmiş kumaştan bir kafası, omuzlara dikilmiş ince kumaş parçasından kolları vardı. Désirée'nin yüzü birden, bir sevinçle aydınlandı. Tekrar tabureye oturdu, kuşu unuttu, çocukça bir sevinçle bebeğini öpmeğe, onu elleri arasında sallamağa başladı.

Serge, gelmiş, erkek kardeşinin yanına abanmıştı. Marthe, çorabını tekrar eline almıştı:

— Ey, mızıka çaldı mı? diye sordu.

Octave:

— Her perşembe çalıyor, diye cevap verdi. Gelmediğine hata ediyorsun, anne. Bütün şehir orada, Rastoil'lerin kızları, Madam de

Condamin, Mösyö Paloque, Belediye Reisinin karısı ile kızı... Sen niçin gelmiyorsun?

Marthe, başını kaldırıp bakmadı; bir yamayı bitirmekle meşgul, yavaş sesle:

— Bilirsiniz ki, sokağa çıkmaktan hoşlanmam, çocuklar, dedi. Burada çok rahatım. Sonra da, Désirée'nin yanında birinin kalması lâzım.

Octave, ağzını açıp birşey söylemek üzere idi, fakat, kızkardeşine baktı ve sustu. Hafif hafif ıslık çalarak, tünemeğe hazırlanan serçelerin gürültüsüyle dolu kaymakamlık bahçesinin ağaçlarına bakarak, gerisinde güneşin battığı, Mösyö Rastoil'in armut ağaçlarını muayene ederek orada kaldı. Serge, cebinden bir kitap çıkarmış, dikkatle okuyordu. Sed üzerinde yavaş yavaş solan güzel sarı ışığın ortasında, sessiz bir halâvetin ılıklığı ile dolu, huşuğlu bir sessizlik oldu. Marthe, bu akşam sukûnu içinde, üç çocuğunu muhabbetli bakışlarla seyrederek, muntazam ve uzun hareketlerle dikişini dikiyordu.

Biraz sonra:

— Bugün herkes geç mi kalacak? diye devam etti. Nerede ise saat altı oluyor, babanız hâlâ gelmedi... Galiba Tulettes tarafına gitti.

Octave:

— Öyle ise bunda şaşacak bir şey yok, dedi... Tulettes köylüleri, onu bir kere ele geçirdiler miydi bir daha bırakmazlar... Şarap mı alacaktı?

Marthe, cevap verdi:

— Haberim yok; bilirsiniz ki, yapacağı işi anlatmaktan hoşlanmaz.

Tekrar bir sükût oldu. Penceresi ardına kadar sed üzerine açık duran yemek odasında, ihtiyar Rose kadın, bir müddettenberi, öfkeli tabak çatal gürültüleriyle sofrayı kuruyordu. Aksiliği pek üzerinde gibi görünüyor, eşyayı tartaklıyor, kesik kesik homurdanıyordu. Sonra, gidip sokak kapısının önüne dikildi. Başını uzatarak, uzaktaki kaymakamlık meydanına baktı. Birkaç dakika bekledikten sonra, bahçe kapısının önüne geldi, seslendi:

— Mösyö Mouret, yemeğe gelmiyecek mi?

Marthe, sakin sakin cevap verdi:

— Gelecek, Rose, bekle.

— Yemekler hep yanıyor da. Akılh işi değil bu. Mösyö böyle uzaklara gittiği zaman haber vermeli... Bana göre hava hoş. Yemek ağıza alınmaz hale gelecek.

Hizmetçi kadının arkasından, sakin bir ses işitildi:

— Öyle mi zannediyorsun, Rose? Senin pişirdiğin yemeği yine yeriz, merak etme.

Bunu, o sırada eve gelen Mouret söylemişti. Rose, arkasına döndü, taşmak üzere imiş gibi, efendisine dik dik baktı; fakat, halinde bir nebze alaycı eda sezilen bu çehrenin mutlak sükûnu karşısında, söyliyecek tek söz bulamadı, çekilip gitti. Mouret, sed üzerine indi, orada oturmadı, bir müddet dolaştı durdu. Parmaklarının ucu ile Désirée'nin yanağını hafifçe okşadı, kız gülümsedi. Marthe, başını kaldırmıştı; kocasının yüzüne bakmış, dikiş sepetinin içine, elindeki işi yerleştirmeğe koyulmuştu.

Babasının, tozdan bembeyaz olmuş ayakkaplarına bakan Octave:

— Yorgun değil misiniz? diye sordu.

Mouret:

— Evet, bir parça yorgunum.

Diye cevap verdi, yaya yürüyerek yaptığı uzun yolculuk hakkında başka hiçbir şey söylemedi.

Fakat, bahçenin ortasında, herhalde çocukların unutup bıraktıkları bir kürekle, bir tırmık görmüştü:

— Bu âletleri ne için kaldırmıyorsunuz? diye haykırdı. Yüz kere söyledim. Yağmur yağarsa, paslanacaklar.

Daha fazla öfkelenmedi. Bahçeye indi, kürekle tırmığı bizzat aldı, getirdi, küçük limonluğun içine itina ile astı. Tekrar, sede çıkarken, her şeyin yerli yerinde olup olmadığım anlamak için bahçe yollarının bütün köşe bucağım gözleriyle araştırıyordu.

Kitabım elinden bırakmamış olan Serge'in yanından geçerken:

— Sen, ders mi ezberliyorsun? diye sordu.

Çocuk, cevap verdi:

— Hayır baba. Bu kitabı bana rahip Bourrette âriyet verdi, Çindeki misyonerlerin hâtıraları.

Mouret, karısının önünde, birdenbire durdu:

— Sahi, dedi. Gelen giden olmadı mı?

Marthe, hayretle:

— Hayır, hiç kimse gelmedi, dedi.

Mouret, devam edecekti. Fakat, vazgeçmiş gibi göründü; hiçbir şey söylemeden bir müddet daha dolaştı; sonra kapıya doğru ilerledi:

— Ey Rose, hani yemek yanıyordu?

Aşçı kadının öfkeli sesi, koridorun öte başından işitildi:

— A kuzum! Şimdi de yemek hazır değil; hepsi buz kesildi. Bekliyeceksiniz, mösyö.

Mouret, sessizce güldü; karısına ve çocuklarına bakarak sol gözünü kırptı. Rose'un öfkesi onun pek hoşuna gidiyor gibiydi. Sonra, komşusunun yemiş ağaçlarının manzarasına daldı:

— Şaşlacak şey, diye söylendi, mösyö Rastoil'in armutları bu sene fevkalâde.

Bir müddettenberi meraka düşmüş olan Marthe, dudaklarının ucuna kadar gelen bir suali sormak istiyor gibi idi. Nihayet kararını verdi, çekinerek sordu:

— Bugün birini mi bekliyordun, kocacığım?

— Hem bekliyordum, hem beklemiyordum, diye cevap verdi.

— Yoksa, ikinci katı kiraladın mı?

— Öyle; kiraladım.

Üzüntülü bir susma oldu, Mouret, sakın sesiyle devam etti:

— Bu sabah, Tulettes'e gitmeden evvel, rahip Bourrette'e uğradım; çok ısrar etti, ben de, doğrusu, kararımı vermek zorunda kaldım... Bu iş senin canım sıkıyor, biliyorum. Amma, biraz düşün, makul davranmıyorsun, kadınım. Bu ikinci kat hiçbir işimize yaramıyordu; harap oluyordu. Odalarda sakladığınız yemişler, orayı rutubetlendiriyor, kâğıtları kabartıyordu... Aklıma gelmişken şunu da söyliyeyim, yemişleri hemen yarın kaldırtmağı unutma. Kiracımız her an gelebilir.

Marthe, yavaş sesle:

— Halbuki, evimizde yalnız başımıza, nekadar rahattık, diyecek oldu.

Mouret, devam etti:

— Adam sende! Bir papaz, o kadar sıkıcı değildir. O kendi evinde oturacak, biz de kendi evimizde. Bu kara cübbeliler, bir bardak suyu bile gizli içerler... Sen de bilirsin ya, bu adamları ben sevmem!.. Çoğu tembel heriflerdir... Ama, kiraya vermeğe razı oluşum, tesadüf, kiracı diye karşıma çıkan adamın da papaz oluşu. Paradan yana, papazlardan korkulmaz, üstelik, anahtarlarını kilide soktukları zaman, gürültüsünü bile duymazsın.

Marthe, hâlâ üzgündü. Etrafına, batan güneşin, gölgeleri daha koyulaştırdığı bahçe ortasındaki mesut eve bakıyordu, çocuklarına, oradan, o daracık köşeden ibaret, huzur içindeki saadetine bakıyordu.

— Peki, bu papazın kim olduğunu biliyor musun? diye devam etti.

— Hayır. Fakat, rahip Bourrette, evi onun adına kiraladı, bu yeter. Rahip Bourrette, iyi adamdır... Kiracımızın ismi Faujas olduğunu biliyorum, rahip Faujas, Besançon ruhani dairesinden geliyor. Oradaki baş papazla anlaşamamış olsa gerek; buraya, Saint-Saturnin kilisesine rahip muavini tayin edilmişmiş. Belki de bizim piskopos Monsenyör Rousselot'yu tanır. Ne ise, bunlar bize ait şeyler değil, malûm ya... Ama, bu işte rahip Bourette'e güveniyorum.

Fakat, Marthe'in içi rahat edemiyordu. Kocasına kafa tutuyor-

du; bu, seyrek olan bir işti. Kısa bir sessizlikten sonra:

— Hakkın var, dedi. Rahip Bourrette iyi adamdır. Yalnız, hatırımda kaldığına göre, evi gezmeğe geldiği zaman namına kiralayacağı adamı tanımadığını bana söyledi idi. Papazlar arasında, şehirden şehre havale edilen neviden bir iş... Bence, Besançon'a mektup yazıp bilgi almalı idin, hülâsa evine sokacağın adamın kim olduğunu öğrenmeliydin.

Mouret, fazla öfkelenmek istemiyordu; lutfen gülümsedi:

— Şeytan değil ya bu adam... Amma da korkuyorsun. Seni bu kadar hurafeci sanmazdım. Papazların, denildiği gibi, uğursuzluk getirdiğine inanmazsın, sanırım. Gerçi, uğur da getirmezler, doğrudur. Herkes gibi insanlar... Bu papaz buraya geldiği zaman, göreceksin, cübbesinden korkuyor mu imişim, bakalım!

Marthe:

— Hayır, hurafeci değilim, bilirsin, dedi. Çok canım sıkıldı, o kadar.

Mouret, karısının karşısında dikildi, sert bir hareketle onun sözünü kesti:

— Yeter, anlaşıldı mı? dedi. Evi kiraladım, bitti, artık bu lâfı bırakalım.

Sonra, iyi bir iş yaptığına inanmış bir orta halli adam gibi, alaycı bir eda ile ilâve etti:

— Asıl güzel tarafı, yüz elli franga kiraladım. Her sene eve yüz elli frank fazla para girecek.

Marthe, başını eğmiş, artık, sadece, ellerini müphem bir hareketle sallıyarak itiraz ediyor, göz kapaklarını şişiren yaşların dökülmesini önlemek ister gibi, gözlerini yavaşça kapatıyordu. Çocuklarına kaçamaklı bir bakış fırlattı; onlar, Mouret'nin, alaycı cerbezesini kullanmaktan hoşlandığı bu gibi çekişmelere herhalde alışık olacaklar ki, anneleriyle babaları arasındaki bu tartışmayı işitmemiş gibi görünüyorlardı.

Rose, kapının önüne doğru ilerliyerek, somurtgan tavriyle:

— Yemek istiyorsanız, şimdi gelebilirsiniz, dedi.

Mouret, aksiliğinden bir zerre bile kalmamış gibi, neşe ile haykırdı:

— Elbette. Çocuklar, haydi bakalım sofraya!

Bütün aile ayağa kalktı. O zaman, zavallı bir masum çocuk ciddiliği içinde kalmış olan Désirée, herkesin kımıldadığını görünce, derdi tazelenir gibi oldu. Babasının boynuna atıldı, sızlandı:

— Baba, bir kuşum uçtu.

— Bir kuşun mu uçtu cicim? Yakalarız.

Çocuğu okşuyor, çok yumuşak davranıyordu. Fakat, o da, gidip

kafesi görmek zorunda kaldı. Désirée ile beraber dönüp geldiği zaman, Marthe'la iki oğlu yemek odasına girmiş bulunuyorlardı. Pencereden giren gurup, porselen tabakları, çocukların çorba kâselerini, beyaz sofra örtüsünü ışıldatıyordu. Yemek odası ılık bir durgunluk içinde idi, pencereden, bahçenin, derinlere doğru dalan yeşilliği görünüyordu.

Bu huzur içinde, sakinleşen Marthe, gülümsiyerek çorba kâsesinin kapağını kaldırdığı sırada koridorda bir gürültü oldu. Rose, telâş içinde, koşarak geldi:

— Rahip Faujas gelmiş, dedi.

II

Mouret, can sıkıntısını gösteren bir hareket yaptı. Kiracısını, en erken, ancak daha ertesi gün bekliyordu. Hızla iskemlesinden kalkarken, rahip Faujas, koridorda, kapının önünde gözüktü. Uzun boylu, gürbüz, ablak yüzlü, yüz çizgileri geniş, solgun benizli bir adamdı. Arkasında, onun gölgesi içinde, kendisine şaşılacak derecede benziyen. daha kısa boylu, kaba saba tavırlı, yaşlı bir kadın duruyordu. Kurulu sofrayı görünce ikisi de bir tereddüt gösterdiler; saygı ile geriliediler. Fakat çekilmediler. Rahibin kara çehresi, beyaz badanalı duvarın iç açıcı rengi üzerinde, matemli bir leke gibi duruyordu.

Mouret'ye:

— Affedersiniz, rahatsız ettik, dedi. Rahip Bourrette'in yanından geliyoruz; size haber vermiş olsa gerek...

Mouret:

— Ne münasebet! diye haykırdı. Zaten, rahibin başka marifeti yoktur ki; hep, cennetten yeni gelmiş gibidir... Daha bu sabah, bana, sizin ancak iki gün sonra geleceğinizi söylüyordu, mösyö... Ne ise, herhalde, sizi yerleştirmek lâzımgelecek.

Rahip Faujas, özür diledi. Cümle sonlarında çok halâvetli bir ahenk alan kalın bir sesle konuşuyordu. Böyle bir anda geldiğine gerçekten hayıflanıyordu. İşi gevezeliğe dökmeden, tam yerinde seçilmiş on kelime ile eseflerini ifade ettikten sonra, sandığını getiren hamalın parasını vermek için arkasına döndü. Biçimli iri elleri ile, cübbesinin bir katmerinden bir kese çıkardı, kesenin yalnız çelik halkaları gözüktü... Başı eğik, parmaklarının ucu ile, ihtiyatla, bir lâhza kesenin içini araştırdı. Sonra, çıkardığı para gözükmeden, hamal çekilip gitti. Rahip, terbiyeli tavriyle devam etti:

— Rica ederim mösyö, yemeğinize devam edin. Hizmetçiniz dal-

reyi bize gösterir. Yardım etsin, şunu yukarıya çıkarayım.

Eğilmiş, sandığın saplarından birini tutmuştu. Bu, saçtan köşebentler ve şeritlerle pekiştirilmiş, küçük, tahta bir sandıktı; yan taraflarından biri, bir çam tahtası ile tamir edilmişe benziyordu. Mouret, hayret içinde kaldı, gözleriyle rahibin başka yüklerini aradı; fakat, yaşlı kadının iki eliyle önünde tuttuğu, yorgunluğuna rağmen, inat edip ,yere bırakmak istemediği büyük bir sepetten başka birşey göremedi. Sepetin aralık duran kapağından, çamaşır çıkınları arasında, kâğıda sarılmış bir tarağın ucu ile, tıpası yarım yamalak oturtulmuş bir şarap şişesinin ağzı görülüyordu.

Mouret, sandığı ayağı ile hafifçe iterek:

— Hayır, hayır, bırakın, dedi. Ağır olmasa gerek; Rose, onu tek başına yukarı çıkarabilir.

Sözlerinde sezilen gizli alayı herhalde kendisi sezememişti. Yaşlı kadın, kara gözleriyle ona dik dik baktı; sonra, kapının önüne geldi geleli muayene ettiği yemek odasına, kurulu sofraya tekrar gözlerini çevirdi. Dudakları kısık, sofra üstünde gördüğü şeylerin birinden ötekine geçiyordu. Tek söz söylememişti. Rahip Faujas, sandığı bırakmağa razı oldu. Bahçe kapısından giren güneşin sarı zerreleri ortasında, havı dökülmüş cübbesi kıpkırmızı görünüyordu; cübbenin kenarları yamalı idi; gayet temizdi, fakat o kadar ince, o kadar acınacak haldeydi ki, o âna kadar endişeli bir ihtiyatkârlıkla oturduğu yerde kalan Marthe da ayağa kalktı. Marthe'a şöylece bir göz atıp tekrar başım öteye çeviren rahip, hiç bakmıyormuş gibi göründüğü halde, onun, iskemlesinden kalktığını gördü.

— Rica ederim, rahatsız olmayın, diye tekrarladı; yemeğinize mâni olursak çok üzülürüz.

Karnı aç olan Mouret:

— Peki, öyle olsun! dedi. Rose size yol gösterir. Ne ihtiyacınız olursa ondan isteyin... Yerleşin, bildiğiniz gibi yerleşin.

Rahip Faujas, selâm verdikten sonra, merdivene doğru ilerlemeğe başlamıştı ki, Marthe, kocasına yaklaştı, yavaş sesle:

— İyi ama, kocacığım, düşünmüyorsun ki... dedi.

Mouret, onun tereddüt ettiğini görünce:

— Ne var? diye sordu.

— Yemişler, biliyorsun ya...

— Hay Allah mustahakkını versin! Sahi, yemişler var.

Rahip Faujas dönüp gelmiş, sual dolu gözlerle onun yüzüne bakmıştı. Mouret:

— Çok canım sıkıldı, mösyö, dedi. Rahip Bourrette, muhakkak ki, iyi adamdır, yalnız, işinizi ona bıraktığınıza hatâ etmişsiniz... İki paralık aklı yoktur... Bilseydik, her şeyi hazır ederdik. Halbuki, şim-

di, bir sürü eşya taşımak lâzım... Malûm ya, odaları kullanıyoruz... Yukarıda, döşeme tahtaları üzerinde bütün yemiş mahsulümüz serili duruyor, incir, elma, üzüm...

Rahip, onu, fazla nezaketinin gizlemeğe muvaffak olamadığı bir şaşkınlıkla dinliyordu.

Mouret, devam etti:

— Ama, uzun sürmez. Lûtfen beklemek zahmetine katlanırsanız, Rose, on dakika içerisinde odaları boşaltır.

Rahibin solgun yüzünde, gitgide büyüyen bir endişe beliriyordu:

— Odalar döşelidir, değil mi? diye sordu.

— Katiyen, bir iskemle bile yok; o odalarda, hiç oturmadık.

O zaman rahip, sükûnetini kaybetti; gri gözlerinde bir kıvılcım tutuştu. Zaptetmeğe çalıştığı bir şiddetle haykırdı:

— Nasıl! Peki ama, döşeli bir ev kiralamasını mektubumda sıkı sıkı tenbih etmiştim. Sandığımda, ev eşyası da getiremezdim ya...

Mouret, daha yüksek sesle haykırdı:

— Hah! Ben demedim miydi! Bu Bourrette, olur adam değildir... Kendisi buraya geldi mösyö, elmaları da elbette gördü; öyle ya, hattâ eline bir elma aldı, elmanın bu kadar güzelini seyrek gördüğünü söyledi. Evi pek mükemmel buluyorum, dedi; ben de böylesini arıyordum, kiraladım, dedi.

Rahip Faujas, artık dinlemiyordu; yanakları, öfkeden kıpkırmızı olmuştu. Döndü, üzüntülü bir sesle:

— Anne, işitiyor musunuz? Eşya yokmuş, dedi.

İnce siyah atkısına bürünmüş ihtiyar kadın, sepeti elinden bırakmadan, sinsi, kısa adımlarla, zemin katını dolaşmıştı. Mutfak kapısına kadar ilerlemiş, oranın dört duvarını muayeneden geçirmişti; sonra bahçe kapısına doğru gelmiş, ağır ağır, bir bakışla, bahçeyi seyretmişti. Fakat, onu en fazla, yemek odası ilgilendiriyordu. Yeniden oraya gelmiş, kurulu sofranın karşısında ayakta duruyor, dumanı tüten çorbaya bakıyordu; oğlu, tekrar:

— İşitiyor musunuz, anne? Otele gitmeğe mecbur olacağız, dedi.

Kadın, cevap vermeden başını kaldırdı; bütün köşe bucağını şimdiden bildiği bu evden ayrılmak istemediğini, bütün yüzü gösteriyordu. Omuzlarını belli belirsiz silkti, dalgın gözleri mutfaktan bahçeye, bahçeden yemek odasına dolaştı.

Mouret, sabırsızlanıyordu. Ne anasının, ne oğlunun oradan ayrılmağa yanaşmadıklarını görerek devam etti:

— Maalesef, yatağımız yok... Gerçi, tavan arasında bir ot minder var, sıkıya gelirsek, madam yarına kadar onunla idare eder; ama, rahip efendi, nerede yatar, onu pek kestiremiyorum.

Bunun üzerine, Madam Faujas, nihayet, dudaklarını kıpırdattı; boğukça ahenkli, sert bir sesle:

— Oğlum, ot minderde yatar, dedi... Bana, bir köşede, yere bir şilte serilse yeter.

Rahip, bu tertibi bir baş işaretiyle uygun buldu. Mouret, itiraz edecek, başka bir şekil arıyacaktı; fakat, yeni kiracılarının, bu hal çaresinden memnun olduklarını gösteren tavırları karşısında sustu, karısına şaşkın şaşkın bakmakla yetindi. O alaycı edasile:

— Yarın, gündüz göziyle, istediğiniz gibi odanızı döşersiniz, dedi. Rose, yemişleri kaldırıp yatakları yapsın. Sed üstünde bir parça oturursanız... Haydi, iki sandalye verin, çocuklar...

Çocuklar, rahiple annesi geleliberi, sofra başında sakin sakin oturmuşlardı. Merakla, onları seyrediyorlardı. Rahip, orada çocukların bulunduğunu farkeder gibi görünmemişti; fakat madam Faujas, gözlerini her birine bir lâhza dikip bakmış, onları süzmüş, sanki bir hamlede, bu genç başların ne düşündüklerini anlamak istemişti. Çocuklar, babalarının sözü üzerine, üçü birden seğirttiler, sed üstüne iskemle çıkardılar.

İhtiyar kadın oturmadı. Mouret, onu gözden kaybedip, arkasına dönünce, salonun aralık pencerelerinden birinin önüne dikilmiş olduğunu gördü; başını uzatıyor, satılık bina gezen bir kimse gibi, rahat ve fütursuz, muayenesine devam ediyordu.

Rose, küçük sandığı tutup kalırdığı sırada, o da methale girdi:

— Yukarı çıkıp ben de yardım edeyim.

Diyerek hizmetçi kadının arkasından çıktı. Rahip, başını çevirmedi bile; karşısında ayakta duran üç çocuğa gülümsiyordu. Alnındaki haşin ifadeye ve ağzının sert çizgilerine rağmen, canı istediği zaman, yüzü çok halim bir görünüş alıyordu. Yanına yaklaşan Marthe'a sordu:

— Aileniz bundan ibaret mi, madam?

Marthe, rahibin, dik ve parlak bakışından sıkılarak:

— Evet mösyö, diye cevap verdi.

Rahip Faujas, çocuklara tekrar baktı, devam etti:

— Bu iki koca çocuk, yakında erkek olacaklar... Tahsilinizi bitirdiniz mi, dostum?

Serge'e hitap ediyordu. Mouret, çocuğun lâfını kesti:

— Bu, küçüğüdür, ama, bitirdi, dedi. Bitirdi dersem, yani, bakaloreasını aldı; çünkü, bir sene felsefe okumak için tekrar kolleje girdi; ailenin âlimidir, o... Öteki, büyüğü, şu koca hayta, pek matah şey değildir. İki defa bakaloreada döndü, üstelik de haylazın biridir, hep burnu havada gezer, hep serserilik eder.

Serge, hakkındaki övücü sözleri işiterek başını eğdiği halde, Oo-

tave, bu sitemleri gülümsiyerek dinliyordu.

Faujas, bir lâhza daha, bir şey demeden çocukları, gözden geçirdi; sonra, Désirée'ye baktı, şefkatli tavrını takınarak:

— Matmazel, sizinle dost olmama izin verecek misiniz? diye sordu.

Çocuk cevap vermedi; âdeta ürktü, yüzünü annesinin omuzuna sakladı. Marthe, Désirée'nin yüzünü meydana çıkaracağı yerde, kolunu beline doladı, onu kendine daha fazla çekti. Bir parça hüzünle:

— Kusuruna bakmayın, dedi; pek zeki değildir, hâlâ ufacık kız kalmıştır... Saftır.. Öğrensin diye fazla zorlamıyoruz. On dört yaşında olduğu halde, hayvanları sevmekten başka birşey bilmez.

Désirée, annesinin okşamaları sayesinde, güven peyda etmişti; başını çevirmiş, gülümsiyordu. Sonra, cesaretlendi:

— Benimle dost olmanıza razıyım... Yalnız, sineklere hiç dokunmazsınız, değil mi?

Etrafındakilerin gülüştüklerini görünce ciddi bir eda ile ilâve etti:

— Octave, sinekleri eziyor. Çok fena şey!

Rahip Faujas, oturmuştu. Çok yorgun görünüyordu. Kendisini, bir lâhza, seddeki ılık sükûna bıraktı, gözlerini, bahçede, civardaki ağaçlar üzerinde ağır ağır gezdirdi. Bu derin sükûn, bu ıssız şehir köşesi, ona bir nevi hayret veriyordu. Yüzü koyu gölgelerle benekkendi.

— Burası çok hoş bir yer, diye söylendi.

Sonra, düşünceli ve dalgın gibi sustu. Mouret, gülerek:

— Şimdi, izin verirseniz sofraya oturalım, mösyö...

Dediği zaman, hafifçe irkildi.

Karısı, ona bakıp da:

— Siz de bizim gibi yapın, bir tabak çorbamızı kabul edin. Otele gidip yemek yemek zahmetinden kurtulmuş olursunuz... Çekinmeyin, rica ederim.

Deyince, rahip, ikinci bir davete imkân bırakmıyan son derece terbiyeli bir tavırla:

— Çok teşekkür ederim, karnımız hiç aç değil, cevabını verdi.

O zaman, Mouret'ler, tekrar yemek odasına girdiler, sofraya oturdular. Marthe, çorbayı dağıttı. Çok geçmeden, kaşıkların neş'eli gürültüsü işitildi. Çocuklar cıvıldaşıyorlardı. Désirée, nihayet sofraya oturduğu için pek memnun olan babasının anlattığı bir hikâyeyi dinliyerek, parlak kahkahalarla gülüyordu. Set üzerinde unuttukları rahip Faujas, orada, batmakta olan güneşin karşısında, hareketsiz oturuyordu. Başını çevirmiyordu; işitmiyormuş gibi idi. Güneş kaybolurken başını açtı, her halde bunalmıştı. Yeri pencere önünde olan Marthe, onun, şakaklarına doğru kırçıllaşmağa başlamış kısa saçlı, iri

çıplak başını gördü. Bu sert asker kafası, son bir kızıl ışıkla aydınlandı, tıraşlı tepesi, bir lobut yarası gibi gözüktü, sonra, ışık söndü. Rahip, karaltılara gömüldü, alaca karanlığın kül rengi zerreleri üzerinde, siyah bir şekilden ibaret kaldı.

Marthe, Rose'u çağırmak istemediği için kendisi gidip bir lâmba getirdi ve ilk yemeği dağıttı. Mutfaktan dönüp geldiği sırada, merdivenin alt başında bir kadınla karşılaştı, önce tanıyamadı. Bu Madam Faujas'dı. Başına bezden bir hotoz giymişti. Belinden sarı bir atkı ile sıktığı pamuklu bezden fistanı ile bir hizmetçi kadına benziyordu; bilekleri sıvalı, biraz evvel gördüğü işten hâlâ soluk soluğa, kaytanla bağlı iri kunduralarını koridorun taş döşemelerine vurmakla meşguldü.

Marthe, gülümsiyerek:

— İş oldu bitti, değil mi madam? dedi.

Kadın cevap verdi:

— Ooh! iş mi bu da! bir çırpıda icabına bakıverdik.

Bahçeye indi, sesini yavaşlattı:

— Ovide, çocuğum, yukarı çıkar mısın? Her şey hazır...

Oğlunu, daldığı hulyadan uyandırmak için, omuzundan dürtmek zorunda kaldı. Hava serinliyordu. Rahip Faujas ürperdi, hiçbir şey söylemeden, anasının peşinden yürüdü. Lâmbasının keskin ışığı ile bembeyaz, çocukların gevezelikleriyle gürültü dolu yemek odasının kapısı önünden geçerken, başını uzattı, yumuşak sesiyle:

— Size teşekkür etmemize izin verin, rahatsız ettik, mazur görün... Çok mahçup olduk, dedi.

Mouret:

— Yok canım, yok canım! diye haykırdı. Bu gece sizi daha iyi ağırlıyamadığımız için asıl biz üzülüyoruz.

Rahip, selâm verdi. Marthe, kendisini önce heyecanlandırmış olan o parlak bakışı, o kartal bakışını, bir daha gördü. Her zaman durgun gri bir renkte olan gözün derinliğinde, evlerin uyuklıyan cephesi arkasında dolaştırılan lâmbalar gibi, sanki birdenbire bir alev geçmişti.

Ana oğul çekilip gittikten sonra Mouret, alaycı bir edâ ile:

— Papaz, gözünü budaktan sakınmaz gibi görünüyor, dedi.

Marthe, yavaş sesle:

— Pek mes'ut insanlar değiller galiba, diye mırıldandı.

— O cihet öyle, sandığında her halde servet taşımıyor... Epey ağırdı, sandık! Serçe parmağımla tutsam, kaldırırdım.

Fakat lâkırdısı yarım kaldı; Rose, gördüğü şaşılacak şeyleri anlatmak için koşa koşa merdivenden inmişti.

Efendilerinin yemek yediği masanın önüne dikildi:

— Olur şey değil, dedi, ne yaman kadın! En az altmış beş yaşında, ama, hiç göstermiyor! Adamı ite kaka, at gibi çalışıyor.

Mouret, merakla sordu:

— Yemişleri taşımana yardım etti mi?

— Ha şunu bileydiniz, mösyö. Yemişleri, önlüğüne doldurup, nah böyle taşıyordu; koca koca yığınlarla. Kendi kendime: «Fistanı mutlaka patlıyacak» diye düşünüyordum. Ama, ne gezer; kumaş, sağlam kumaş, benim sırtımdakinden. On seferden fazla yaptık. Benim kollarım koptu. O söyleniyor, iş ilerlemiyor, diyordu. Hâşâ huzurdan, galiba küfür bile etti.

Mouret'nin, bu anlatılan şeyler, çok hoşuna gidiyor gibiydi:

— Ya yataklar?.. diye sordu.

— Yatakları kendisi yaptı... Şilteleri bir çevirişi var ki, görülmeğe değer. Tutunca kaldırıyor, Allah bilir; bir ucundan yakalıyor, tüy gibi havaya fırlatıyor... Üstelik de, çok meraklı. Ot minderi, çocuk yatağı gibi bastırdı. İçine İsa çocuğu yatıracak olsa, çarşafları bu kadar sofuca düzeltmezdi... Dört yorgandan üçünü ot mindere koydu. Yastıkları da öyle. Kendisine yastık istemedi, ikisini de oğluna verdi.

— Peki, kendi yerde mi yatacak?

— Köpek gibi, bir köşede. Öbür odaya, yere bir şilte serdi, burada cennetten daha rahat uyurum, dedi. O kadar uğraştım, daha derli toplu yatak yaptırtamadım. Hiç üşümediğini söylüyor. Kafası da fazla sert olduğu için, döşeme tahtasından korkusu yokmuş... Madamın tenbih ettiği gibi, yanlarına su ile şeker bıraktım. İşte böyle... Her ne hal ise, acayip insanlar.

Rose, en son yemeği de getirip sofraya koydu. Mouret'ler, o akşam, yemeği uzattılar. Yeni kiracılardan uzun uzun bahsettiler. Bir saat kadar düzenli hayatlarında, bu iki yabancı insanın gelişi, büyük bir mesele idi. Bu meseleyi, taşra hayatında uzun geceler vakit geçirmeğe yarıyan inceden inceye teferruatla, bir felâketi anlatır gibi konuşuyorlardı. Hele Mouret, küçük şehir dedikodularından hoşlanırdı. Yemek sonunda dirseklerini masaya dayayıp, yemek odasının ılıklığı içinde, mes'ut bir adam gibi, memnun bir tavırla, belki onuncu defa olarak aynı şeyi söyledi:

— Besançon, Plassans'a iyi bir hediye göndermedi... Arkasını döndüğü zaman cübbesinin sırtını gördünüz mü?.. Sofu kadınlar bunun peşisıra koşarlarsa pek şaşarım. Fazla yıpranmış; sofu kadınlar, güzel papazları severler.

Her şeyi hoş gören Marthe:

— Sesi halâvetli, dedi.

Mouret devam etti:

— Her halde, öfkeli iken değil. Dairenin döşeli olmadığını anlayınca, öfkelendiğini görmediniz mi? Sert bir adam; günah çıkarma yerlerinde işi gevşek tutacağa benzemiyor, siz beni dinleyin! Pek merak ediyorum, yarın yukarıyı nasıl döşeyecek. Benim paramı versin de... İsterse vermesin! Rahip Bourette'e müracaat ederim; ben yalnız onu tanırım.

Aile pek sofu değildi. Çocuklar bile rahiple ve anasiyle alay ettiler. Octave, ihtiyar kadının, odaların içini görmek için boynunun uzatmasının taklidini yaptı, Désirée'yi güldürdü.

Serge, daha ciddî idi, onları, «biçare insanlar» diye savundu. Mouret, mutad olarak, piket oynamadığı zamanlar, saat tam onda bir şamdan alır, yatmağa giderdi; fakat o akşam saat on bire geldiği halde, hâlâ uykuya karşı koyuyordu. Désirée, başı Marthe'ın dizleri üzerinde, uyuyakalmıştı. İki erkek çocuk, odalarına çıkmışlardı. Mouret, karısı ile karşı karşıya yalnız kalmış, halâ çene çalıyordu. Birdenbire sordu:

— Kaç yaşında var dersin?

Keza uyuklamağa başlıyan Marthe:

— Kim? dedi.

— Kim olacak, rahip! Kırkla kırk beş arası, değil mi? Yakışıklı herif. Ne yazık ki cübbeli! Yaman bir karabina neferi olurdu.

Sonra, bir sükûtu müteakıp, kendi kendine konuşarak, yüksek sesle birtakım fikirler ileri sürmeğe devam etti. Dalgın dalgın düşünerek söylendi:

— Altı kırk beş treni ile geldiler. Şu halde, ancak, rahip Bourette'e uğrıyarak buraya gelecek kadar vakitleri oldu... Bahse girerim ki yemek yememişlerdir. Meydanda bir şey. Otele gitmek için sokağa çıksalar, görürdük... Acaba nerede yemek yediler, öğrenebilsem pek memnun olacağım.

Rose, bir müddettenberi, yemek odasında dolaşıp duruyor; kapılarla pencereleri kapatmak için, efendilerinin gidip yatmalarını bekliyordu.

— Nerede yemek yediklerini ben biliyorum.

Mouret, hızla arkasına dönünce.

— Biliyorum ya, bir eksikleri var mı diye anlamak için tekrar yukarıya çıkmıştım, diye ilâve etti. Hiçbir ses işitmeyince kapıyı vurmağa cesaret edemedim; anahtar deliğinden baktım.

Marthe, sert sert onun sözünü kesti:

— Ama, bu fena, çok fena. Bilirsin ki ben böyle şeyden hoşlanmam, Rose.

Başka zaman olsa, bu hizmetçi kadının tecessüsüne öfkelenecek olan Mouret:

— Bırak canım, bırak! diye haykırdı. Anahtar deliğinden mi baktın?

— Evet, mösyö, onların iyiliği içindi.

— Elbette... Ne yapıyorlardı?

— Ha! baktım, yemek yiyorlardı, mösyö... Ot minderin kenarına oturmuş, orada yiyorlardı. İhtiyar kadın bir peşkir sermişti. Her şarap içişte, şişeyi, ağzını kapadıktan sonra, yastığa dayıyorlardı.

— İyi ama, ne yiyorlardı?

— Pek iyi bilemiyorum, mösyö, bir gazeteye sarılı, börek artığına benziyordu. Elmaları da vardı; ufacık, kötü elmalar.

— Konuşuyorlardı da, değil mi? Ne dediklerini işittin mi?

— Hayır, mösyö, konuşmuyorlardı... Tam bir çeyrek saat durup seyrettim. Hiçbir şey söylemiyorlardı! Boyuna yiyorlardı!

Marthe, ayağa kalkmış, Désirée'yi uyandırmış, yukarıya çıkar gibi yapmıştı; kocasının tecessüsü gücüne gidiyordu. Nihayet, Mouret de, kalkmağa karar verdi, sofu bir kadın olan ihtiyar Rose ise, daha yavaş bir sesle devam ediyordu:

— Zavallı adamcağızın karnı pek acıkmış olacak... Annesi en iri parçaları ona veriyor, lokmaları yuttuğunu gördükçe memnun oluyordu... Neyse, kar gibi beyaz çarşaflarda yatacak. Bari, yemişlerin kokularından rahatsız olmasa. Çünkü oda güzel kokmuyor; biliyorsunuz ya, o armutların, elmaların kekremsi kokusu. Eşya diye de bir şey yok, yalnız bir köşedeki yatak var. Ben olsam korkarım, ışığı bütün gece söndürmem.

Mouret, şamdanını eline almıştı. Bir lâhza, Rose'un karşısında durdu, o geceyi, alışık olduğu fikirlerden çekilip çıkarılmış şu burjuva sözü ile hulâsa etti:

— Görülmemiş şey!

Sonra, merdivenin başında duran karısının yanına gitti. Marthe, yatıp uyuduktan sonra bile o, yukarı kattan gelen hafif gürültüleri hâlâ dinliyordu. Rahibin odası, tam kendi odasının üstünde idi. Onun, yavaşça pencereyi açtığını işitti, çok kuşkulandı. Başını yastıktan kaldırdı. Uyku ile ümitsiz bir mücadeleye girişti, rahibin, pencerede ne kadar zaman kalacağını anlamak istedi. Fakat, uyku üstün geldi; Mouret, pencere mandalının boğuk gıcırtısını tekrar işitmeden, derin bir uykuya dalmış bulunuyordu.

Yukarıda, pencerenin önünde, rahip Faujas, başı açık, karanlık geceyi seyrediyordu. Nihayet, yalnız kalmaktan memnun, alnına o kadar haşin ifade veren fikirlere gömülerek uzun zaman orada kaldı. Ayaklarının altında, birkaç saattenberi içinde bulunduğu bu evin sâkin uykusunu, çocukların saf soluğunu, Marthe'in dürüst kadın nefesini, Mouret'nin kalın ve muntazam teneffüsünü hissediyordu. Uzak-

ları, uyuyan küçük şehrin tâ nihayetini görmek için başını kaldırdığı zaman, pehlivan ensesinin bu doğruluşunda bir küçümseyiş vardı. Kaymakamlık bahçesindeki büyük ağaçlar, karanlık bir yığın teşkil ediyor, Mösyö Rastoil'in armut ağaçları sıska, eğri büğrü dallarını uzatıyorlardı; ondan ötesi, içinden hiçbir gürültü yükselmiyen bir karanlıklar deryasından, bir yokluktan ibaretti. Şehirde, beşikte yatan bir kız çocuk masumluğu vardı.

Rahip Faujas, sanki, Plassans'ı, kuvvetli göğsüne bastırıp bir sıkışta boğmak ister gibi, alaycı bir meydan okuyuşla, kollarını uzattı.

— Bu akşam, sokaklarından geçtiğimi gören budalalar, bir de bana bakıp gülümsüyorlardı, diye söylendi.

III

Ertesi sabah, Mouret, öğleye kadar, yeni kiracısını gözetlemekle vakit geçirdi. Bu hafiyelik, evde, öteyi beriyi karıştırmakla, şurada sürünen eşyayı toplamakla, çocuklarına ve karısına çatmakla geçirdiği boş saatleri dolduracaktı. Artık, onu her günkü hayatından çekip çıkaracak bir meşguliyeti, bir eğlencesi bulunacaktı. Kendi de dediği gibi, papazları sevmezdi, hayatına tepeden inme giren bu ilk papaz onu son derece ilgilendiriyordu. Bu rahip onun evine, esrarlı bir koku, âdeta endişe verici bir meçhul getiriyordu. Mouret, maddi kafalı gözüktüğü, Voltaire'ci olduğunu iddia ettiği halde, papazın karşısında, halk tabakasından bir insan gibi hayret ve ürperti duyuyor, ayni zamanda bir nebze de cüretli bir tecessüse kapılıyordu.

İkinci kattan hiçbir gürültü gelmiyordu - Mouret, merdivende, dikkatle etrafı dinledi, hattâ tavan arasına bile çıktı. Koridordan geçerken, kapının arkasında bir terlik sesi işitir gibi oldu, son derece heyecanlandı. Kesin bir şey sezinleyemeyince bahçeye indi, dipteki çardağın altında dolaştı, gözlerini yukarı kaldırdı, odalarda ne olup bittiğini pencerelerden görmeğe çalıştı. Fakat, rahibin gölgesini bile seçemedi. Madam Faujas, her halde perdesi yok olsa gerek ki, şimdilik camlara yatak çarşafları asmıştı.

Kahvaltıda, Mouret, çok canı sıkılmış göründü. Çocuklara ekmek keserken:

— Bu yukarıkiler öldüler mi? dedi. Sen ayak seslerini işitmedin mi, Marthe?

— Hayır, kocacığım, dikkat etmedim.

Rose, mutfaktan seslendi:

— Onlar ne zamandır yukarıda yoklar; hâlâ yolda iseler epey uzağa varmışlardır.

Mouret, aşçı kadını çağırdı, inceden inceye sorguya çekti:

— Sokağa çıktılar, mösyö. Önce anası çıktı, arkasından papaz. Öyle usul yürüyorlardı ki, kapıyı açtıkları zaman, gölgeleri mutfağın döşeme taşları üzerinden geçmese, onları göremiyecektim... Ne tarafa gidiyorlar diye anlamak için, sokağa baktım; ama, savuşmuşlardı, hem de ne gidiş.

— Şaşılacak şey... Peki, ben neredeydim, kuzum?

— Galiba bahçede idiniz, çardaktaki üzümlere bakıyordunuz.

Bu haber, Mouret'nin aksiliğini büsbütün arttırdı. Papazlar aleyhinde attı tuttu: Hepsi saman altından su yürüten insanlardı; türlü türlü öyle dalavere çevirirlerdi ki, şeytanın bile aklı ermezdi; gülünç bir hayâ gösterişi yaparlardı; öyle ki, hiç kimse, bir papazın tıraş olduğunu asla görmemişti. Mouret, sonunda, evini bu tanımadığı papaza kiraladığına pişmanlık gösterdi. Sofradan kalkarken, karısına:

— Sende de kabahat var ya! dedi.

Marthe, itiraz edecek, bir gün evvelki tartışmalarını hatırlatacaktı; fakat, yüzüne baktı, hiçbir şey söylemedi. Mouret, âdeti olduğu üzere, sokağa çıkmağa bir türlü yanaşmıyordu. Yemek odasından bahçeye gidip geliyor, köşe bucağı araştırıyor, her şeyin ötede beride sürüldüğünü, evin darmadağın bir halde olduğunu iddia ediyordu; sonra Serge'le Octave'a kızdı, okula her zamankinden yarım saat evvel gittiklerini söyledi.

Desirée, annesinin kulağına eğilerek:

— Babam sokağa çıkmıyacak mı? diye sordu. Evde kalırsa çok canımızı sıkacak.

Marthe, onu susturdu. Mouret, nihayet, o gün içinde bitirmesi gereken bir işi olduğunu söyledi. Bir dakika boş zamanı yoktu, dinlenmeğe ihtiyacı olduğu vakit, evinde bir gün bile dinlenemiyordu. Orada kalıp, pusuda bekliyemediğine hayıflanarak çıktı gitti.

Akşam üstü, eve döndüğü zaman, meraktan çatlıyordu. Daha şapkasını çıkarmadan:

— Rahipten ne haber? diye sordu.

Marthe, seddin üstünde, her zamanki yerinde çalışıyordu. Bir parça şaşalıyarak:

— Rahip mi? diye sordu. Ha! Evet, rahip... Görmedim, galiba yerleşti. Rose söyledi, eşya getirmişler.

Mouret, haykırdı:

— İşte ben de bundan korkuyordum. Burada bulunmak isterdim; öyle ya, eşya benim için bir kefalet meselesidir... Senin, oturduğun iskemleden kımıldamıyacağını biliyordum. Sende kafa namına bir şey yok, kadınım!.. Rose! Rose!.

Aşçı kadın gelince, Mouret, ona sordu:

— İkinci kattakiler için eşya mı getirdiler? ?

— Evet mösyö, küçük bir yaysız araba ile getirdiler. Pazardaki koltukçu Bergusse'ün arabası idi. Öyle ağır takımından bir şeyler yoktu. Madam Faujas da, arabanın arkası sıra geliyordu. Balande sokağının üst başına çıkarken, arabayı iten adama yardım etti.

— Eşyayı gördün mü bari; saydın mı?

— Tabii, mösyö; kapının önüne çıkmıştım. Hepsini benim önümden geçirdiler; hattâ, Madam Faujas, buna pek memnun olmadı galiba. Durun bakayım; önce bir demir karyola çıkardılar, sonra bir konsol, iki masa, dört sandalye.. Doğrusu, hepsi bu kadar... Hem de eşya yeni değil. Bana sorsalar, otuz ekü vermem.

— İyi ama, madama haber vermek lâzımdı; evi bu şartlarla kiralıyamayız ki... Şimdi, dosdoğru rahip Bourette'e gidip konuşacağım.

Öfkeleniyor, sokağa çıkmağa hazırlanıyordu ki, Marthe, onu birdenbire durdurdu:

— Dur, bekle, unutuyordum... Altı aylık peşin verdiler demişti.

Mouret, âdeta öfkelenmiş gibi, kekeledi:

— Ya! Peşin verdiler ha?..

— Evet, ihtiyar madam aşağı indi, bana şunu verdi...

Marthe, dikiş masasını karıştırdı, kocasına, bir gazete parçasına sıkı sıkı sarılmış beş franklık paralar halinde yetmiş beş frank verdi. Mouret, parayı sayarak, söylendi:

— Mademki, kirayı veriyorlar, istediklerini yapabilirler... Ama, ne olursa olsun, acayip insanlar. Herkes zengin olamaz, tabii; ne var ki, insan meteliksiz olunca böyle şüpheli tavırlar takınmamalı.

Marthe, onu sâkin görünce devam etti:

— Sana bir şey daha söyliyecektim. İhtiyar madam, ot minderi kendisine bırakabilir miyiz, diye sordu; bizim hiçbir işimize yaramadığım, istediği kadar alıkoyabileceğini söyledim.

— İyi etmişsin, onları minnettar bırakmak lâzım... Sana söyledim ya, bu mendebur papazların en fazla canımı sıkan tarafı, ne düşündüklerinin, ne yaptıklarının, hiçbir zaman bilinmemesidir. Ama, yine de, içlerinde çok muhterem adamlar bulunduğu nadir değildir.

Parayı görünce içi rahat etmişti. Şakalaştı, o esnada, «Çindeki hizmetler» kitabını okuyan Serge'i, bu kitapla alay ederek üzdü. Yemekte, ikinci kattaki kiracılarla artık meşgul değilmiş gibi göründü. Fakat, Octave, rahip Faujas'ı piskoposluktan çıkarken gördüğünü söyleyince, Mouret, daha fazla dayanmadı. Yemeğin sonunda, bir gün evvelki lâkırdı mevzuuna döndü. Sonra bir parça utandı. İşten çekilmiş esnaf hantallığına rağmen ince düşünür bir adamdı; bilhassa büyük bir sağ duyusu, bir doğru muhakeme kabiliyeti vardı ki, eyaletin dedikoduları ortasında, çoğu zaman ona asıl söylenmesi gere-

ken lâkırdıyı söyletirdi. Yatmağa giderken:

— Netice itibariyle, başkalarının işine burnunu sokmak doğru bir şey değildir, dedi. Rahip, canının istediğini yapabilir. Hep bu adamlardan bahsetmek sıkıcı şey; benim artık sayım suyum yok.

Aradan bir hafta geçti. Mouret, her zamanki işleriyle meşgul olmağa başlamıştı; evin içinde dolaşıp duruyor, çocuklarla çekişiyor; öğleden sonraki zamanlarını, sırf keyif için, hiç bahsetmediği bir takım işler görmekle geçiriyor, hayatı, hiçbir nevi sarsıntısı ve beklenmedik tarafı bulunmıyan tatlı bir yokuş diye bellemiş bir insan gibi, yiyor, içiyor ve uyuyordu. Ev, yeniden ölü hale gelmişti. Marthe, set üstünde her zamanki yerinde, küçük dikiş masasının başında idi, Désirée, yanıbaşında oynuyordu. İki oğlan çocuk, ayni saatlerde, evi ayni şamata ile dolduruyorlardı. Aşçı Rose kadın da, öfkeleniyor, herkese atıp tutuyordu; bahçe ve yemek odası, ayni uyuşuk sükûn içinde idi. Mouret, karısına:

— Bir şey için söylemiyorum, deyip duruyordu. Ama, görüyorsun ya, ikinci katı kiraya verirsek rahatsız olacağımızı zannetmekle aldanıyormuşsun. Eskisinden daha rahatsız, ev daha küçük, daha mes'ut.

Bazan başını kaldırıyor, Madam Faujas'ın, hemen ikinci gün, kalın pamukludan perdeler taktığı, ikinci kat pencerelerine bakıyordu. Bu perdelerin bir kıvrımı bile kıpırdamıyordu. Sâkin bir duruşları, kaskatı ve soğuk bir kilise cemegâhı kapalılıkları vardı. Perdelerin arkasında, koyulaşan bir sükût, bir manastır hareketsizliği var gibiydi. Zaman zaman pencere aralanıyor, beyaz perdelerin arasından, yüksek tavanların loşluğu seçiliyordu. Fakat, Mouret, ne kadar gözetlese, pencereyi açan ve kapıyan eli hiç göremiyordu; hattâ mandalın gıcırtısını bile duymuyordu. Yukarıki daireden hiçbir insan gürültüsü gelmiyordu.

Birinci hafta sona erdiği halde, Mouret, rahip Faujas'ı henüz bir daha görmemişti. Yanıbaşında yaşadığı halde, gölgesini bile göremediği bu adam, ona nihayet bir nevi asabi endişe vermeğe başlıyordu. Kayıtsız görünmek için yaptığı gayretlere rağmen, etrafındakilere yine sualler sormağa, tahkikat yapmağa başladı. Karısına:

— Rahibi sen görüyor musun, kuzum? diye sordu.

— Dün, eve döndüğü zaman görür gibi oldum; ama, pek emin değilim... Annesi her zaman siyah fistan giyiyor; gördüğüm belki de o idi.

Mouret, suallerini çoğaltıp onu sıkıştırınca, bildiğini söyledi:

— Rose, onun her gün sokağa çıktığını söylüyor, hattâ uzun müddet dışarıda kalıyormuş... Annesi, saat gibi ayarlı; sabahları saat yedide, çarşıdan öteberi almak için aşağı iniyor. Büyük bir sepeti var,

kapağı her zaman kapalı. Galiba her şeyi onunla taşıyor; kömürü, ekmeği, şarabı, yiyeceği, çünkü esnaftan hiç kimsenin kapılarına geldiğini gören yok... Terbiyeli insanlar da, zaten. Rose, diyor ki, kendisine rastgeldikleri zaman selâm veriyorlarmış. Ama, çokluk, merdivenden indiklerini bile duymuyormuş.

Mouret, bu sözlerden hiç bir şey anlamadığı için:

— Yukarıda, ne biçim yemek pişiriyorlar acaba? diye söylendi.

Bir başka akşam, Octave, rahip Faujas'ı, Saint - Saturnin kilisesine girerken gördüğünü söyleyince, babası, papazın ne kılıkta olduğunu, yoldan geçenlerin ona nasıl baktığını, kilisede acaba ne yapmağa gitmiş olduğunu sordu.

Delikanlı, gülerek:

— Aa! Amma da meraklısınız, diye haykırdı... Kıpkırmızı cübbesiyle, güneşte hiç de güzel değildi, başka bir şey bildiğim yok. Hattâ, dikkat ettim, evlerin hizasından, gölgeden gidiyordu, o zaman cübbesi daha siyah görünüyordu. Görünüşü kibirli değil, başını eğiyor, çabuk çabuk yürüyor.. Meydandan geçtiği sırada, iki kız gülmeğe başladılar. Papaz, başını kaldırdı, kızlara çok sâkin baktı. Öyle değil mi, Serge?...

Serge de, birçok defa, okuldan dönerken, Saint - Saturnin kilisesinden gelen rahip Faujas'ı peşinden gittiğini söyledi. Sokaklardan geçerken, hiç kimse ile konuşmuyordu. Tanıdığı bir kul yok gibiydi, etrafında hissettiği, sinsi alaydan bir parça utanır gibi görünüyordu.

Mouret, son derece merakla sordu:

— Ama, şehirde ondan bahsediyorlar, değil mi?

Octave:

— Bana rahipten hiç kimse bahsetmedi, diye cevap verdi.

Serge, devam etti:

— Bahsediyorlar. Rahip Bourrette'in yeğeni, onun, kilisede pek iyi karşılanmadığını söyledi; uzaktan gelen papazları hiç sevmiyorlar. Sonra da, ne kadar zavallı bir hali var... Bu biçare adamcağıza alışınca kendisini rahat bırakacaklardır. İlk zamanlarda, ne biçim bir insan olduğunu öğrenmeleri lâzım, tabii.

Bunun üzerine Marthe, dışarıda, rahibe dair kendilerine bir şey soran olursa, cevap vermemelerini iki delikanlıya tenbih etti.

Mouret:

— Yoo! Cevap verebilirler, dedi. Onun hakkında, bizim bildiğimiz ne kadarcık şey ki, aleyhine olacak.

O günden itibaren, çok büyük iyi niyetle ve hiç bir kötü kasıt gütmeden, çocuklarını birer hafiye gibi kullandı, rahibin peşine taktı. Octavel'a Serge, şehirde edilen bütün lâkırdıları ona taşımak zorunda kaldılar, papaza tesadüf ettikçe peşini bırakmamak için de emir

aldılar. Fakat, bu haber alma kaynağı çabuk kurudu. Plassans ruhani dairesinde bir rahip vekilinin gelmesile, ortaya çıkan için için dedikodu dinmişti. Şehir, «biçare adamcağız» ı, dar sokaklarının gelgesinden süzülerek geçen bu yıpranmış cübbeyi affetmiş görünüyor, onu ancak küçümsüyordu. Rahip de, hep ayni sokaklardan geçerek dosdoğru katedrala gidiyor ve dönüyordu. Octave, onun, kaldırım taşlarını saydığını, gülerek söylüyordu.

Mouret, evde, hiç sokağa çıkmıyan Désirée'yi bu işte kullanmak istedi. Akşamları, çocuğu bahçenin tâ nihayetine götürüyor, o gün yaptığı işleri, gördüğü şeyleri anlattırıyor, dinliyordu; kızı, ikinci kattaki kiracılar meselesiyle meşgul etmeğe çalışıyordu.

Bir gün ona:

— Dinle, dedi, yarın, pencere açıldığı zaman, topunu odanın içine atarsın, sonra yukarı çıkar, istersin.

Ertesi sabah, Désirée, topunu odaya attı; fakat, daha parmaklığın önüne varmamıştı ki, top, görünmez bir el tarafından geri fırlatıldı, sele düştü. İlk günden itibaren bozulan münasebetleri, yeniden kurmak için çocuğun sevimliliğine güvenmiş olan babası, bunun üzerine, işten ümidini kesti; besbelli, rahibin, evine kapanıp oturmak için verdiği kesin bir kararla karşılaşıyordu. Bu mücadele onun tecessüsünü azaltmak şöyle dursun, büsbütün arttırıyordu. Nihayet, köşe bucakta aşçı kadınla dedikodu yapmağa başladı. Marthe'ın onun hiç yakışık almıyan bu hareketinden dolayı, çok canı sıkıldı, ona sitemler etti, fakat Mouret, öfkelendi, yalan söyledi. Kendisini kabahatli bulduğu için, Faujas'lar hakkında, Rose'la, ancak gizli gizli konuştu.

Bir sabah, Rose, onu mutfağa çağırdı. Kapıyı kapadı:

— Ah! Mösyö, dedi, bir saatten fazladır, odanızdan aşağı inmenizi bekliyorum.

— Bir şey mi öğrendin?

— Şimdi anlıyacaksınız... Dün akşam, Madam Faujas'la, bir saatten fazla konuştum.

Mouret, sevincinden titredi. Mutfak paçavraları ve bir gün evvelki zerzevat kabukları ortasında, hasırları dökülmüş bir mutfak iskemlesine oturdu:

— Çabuk söyle, çabuk söyle, dedi.

Aşçı kadın devam etti:

— Ha, ne diyecektim; sokak kapısı önünde, Mösyö Rastoil'in hizmetçisine, akşamlar hayır olsun, diyordum. O sırada Madam Faujas, aşağı indi, sokağa bir kova pis su boşalttı. Her zamanki gibi, başını çevirmeden hemen yukarı döneceği yerde, orada bir dakika durdu, bana baktı. Bunun üzerine, benimle konuşmak istediğini anlar gibi oldum; o gün havanın güzel gittiğini, şarabın iyi olacağını söyledim:

«Evet, evet» diye, telâşsız cevap veriyor, toprağı olmıyan, bu şeylere hiç aldırış etmiyen bir kadın gibi konuşuyordu. Ama, kovasını oraya bırakmıştı. Çekilip gitmiyordu; hattâ, benim yanıma, duvara yaslanmıştı...

Sabırsızlıktan kıvranan Mouret, sordu:

— Anladık canım, ne söyledi?

— Malûm ya, onu sorguya çekecek kadar budalalık etmedim; savuşur, giderdi. Hiç belli etmeden, onu ilgilendirebilecek şeylerden lâf açtım. O sırada ,oradan Saint - Saturnin papazı mösyö Compan geçiyordu, madam Faujas'a adamcağızın pek hasta olduğunu, fazla ömrü kalmadığım, katedralda onun yerini doldurmak zor olduğunu söyledim. Emin olun, kulak kesilmişti. Hattâ, mösyö Compan'ın hastalığının ne olduğunu sordu. Sonra, lâf lâfı açtı, ona bizim piskopostan bahsettim. Monsenyör Rousselot çok iyi adamdır, dedim. Madam Faujas yaşını bilmiyormuş. Altmış yaşında olduğunu söyledim, o da, zayıf adamdır, sakalı biraz ele vermiştir, dedim, Piskopos başmuavini Mösyö Fenil hakkında çok dedikodu yapılıyor, piskoposlukta istediği gibi hareket ediyormuş... Kocakarı fena yakalanmıştı; sokakta ertesi sabaha kalsa kalırdı.

Mouret, can sıkıntısını gösteren bir işaret yaptı:

— Buraya kadar, diye haykırdı, bakıyorum, hep sen konuşuyorsun... Ama, o sana ne söyledi?

Rose, sükûnetle:

— Sabredin canım, bırakın lâkırdımı bitireyim, diye devam etti. Lâfı, istediğim noktaya getiriyordum Açılsın diye ona, nihayet kendimizden bahsettim. Sizin isminizin mösyö François Mouret olduğunu, Marsilyada eskiden ticaret yaptığınızı, on beş sene içinde, şarap, zeytinyağı, badem ticareti ile büyük bir para kazanmağa muvaffak olduğunuzu anlattım. Gelirinizi rahat bir şehir olan Plassans'da yemek için, karınızın anası ile babasının oturdukları bu şehre gelmeyi daha uygun bulduğunuzu da söyledim. Hattâ, bir biçimine getirip, madamın kuzininiz olduğunu, sizin kırk yaşında, onun otuz yedi yaşında olduğunuzu; çok iyi geçindiğinizi; Sauvaire mesiresine bile sık sık çıkmadığınızı anlattım. Hülâsa, kimler olduğunuzu söyledim. Çok ilgili göründü, hep, telâşsızca «evet, evet» diyordu. Ben susunca, şöyle başım sallıyor, anladığım, devam edebileceğimi anlatmak istiyordu. Ortalık kararıncaya kadar, böyle sırtımızı duvara vermiş, ahbapça tatlı tatlı konuştuk.

Mouret, öfkeyle ayağa kalkmıştı:

— O ne! diye haykırdı, hepsi bu kadar mı?.. Sana bir saat çene çaldırmış da kendisi bir şey söylememiş!

— Ortalık kararınca. «Hava serinliyor» dedi, kovasını aldı, yukarı çıktı...

— Bana bak, sen budalanın birisin! O kocakarı, senin gibi on tanesini cebinden çıkarır. Eh, tamam şimdi! Artık bize dair ne öğrenmek istiyorlarsa, hepsini öğrendiler, kimbilir ne kadar gülüyorlardır.. İşitiyor musun, Rose, sen sersemin birisin!

İhtiyar aşçı kadın, tahammüllü bir insan değildi; mutfağın içinde öfkeli öfkeli dolaşmağa, tavaları, tencereleri tartaklamağa başladı, bulaşık bezlerini büktü açtı:

— Bilmiş olun mösyö, eğer bana kötü kötü lâflar etmek için mutfağa geldinizse, hiç zahmet etmemeliydiniz. Gidebilirsiniz... Benim bu yaptığım, sırf sizi memnun etmek içindi. Madam, bizi burada bu işle meşgul görecek olsa, beni azarlardı, hem de haklı olurdu, çünkü bu yaptığımız iyi bir şey değil... Artık, bu madamın ağzından lâkırdıyı zorla çekip alamazdım ya. Herkes nasıl yapıyorsa ben de öyle yaptım. Konuştum, sizin işlerinizi anlattım. O kendi işlerini anlatmadıysa, ne yapalım, talihinize küsün. Mademki bu kadar yüreğinize dert olmuş, gidin kendiniz sorun. Belki siz benim kadar budalalık etmezsiniz, mösyö.

Sesini yükseltmişti. Mouret, karısı işitmesin diye, mutfağın kapısını örtüp sıvışmayı daha münasip buldu. Fakat, Rose, onun arkasından kapıyı tekrar açtı, medhale doğru haykırdı:

— Bilmiş olun, artık ben bu işle uğraşmam; bu çirkin vazifeleri kime isterseniz yükleyin.

Mouret, yenilmişti, mağlûbiyeti yüzünden bir müddet somurttu. Hıncını çıkarmak için ikinci katta oturan bu kiracıların çok mânasız insanlar olduğunu söylemekten zevk duydu. Tanıdıkları arasında, yavaş yavaş bir fikir yaydı, bu fikir bütün şehrin malı oldu. Rahip Faujas'a, parasız, hiç bir emeli olmıyan, ruhani dairenin entrikaları ile tamamiyle alâkasız bir papaz nazariyle baktılar; onu, fakirliğinden utanan, katedralin aşağılık işlerini kabul eden, içinde bulunmaktan hoşlanır göründüğü gölgeye mümkün mertebe gömülüp silinen bir insan zannettiler. Merak ettikleri bir nokta kaldı ki, o da, Besançon'dan Plassans'a niçin geldiği idi. Birtakım kötü dedikodular dolaşıyordu. Fakat bu tahminler rastgele söylenilmiş şeyler gibi göründü. Kiracılarını, eğlence olsun diye, âdeta kâğıt veya çelik çomak oynar gibi sırf vakit geçirmek için gözetliyen Mouret bile, evinde bir papazı kiracı olarak oturttuğunu unutmağa başlamıştı ki, bir hâdise, hayatına yeniden meşguliyet kattı.

Bir ikindi üstü, eve dönerken, rahip Faujas'ın, önüsıra, Balande sokağının üst başına doğru çıkmakta olduğunu gördü. Adımlarını yavaşlattı. Onu rahat rahat seyretti. Rahip, evine taşınalı bir ay ol-

duğu halde, Mouret, onu böyle güpegündüz ilk defa görüyordu. Rahibin sırtında hep o eski cübbesi vardı; üç köşeli şapkası elinde, rüzgârın sertliğine rağmen başı açık, ağır ağır yürüyordu.

Oldukça dik bir yokuş olan sokak, pancurları örtülü, çıplak koca evleri ile, ıssızdı. Adımlarını hızlandırmakta olan Mouret, rahip ayak seslerini işitip sıvışır korkusiyle, ayaklarının ucuna basa basa yürümeğe başladı. Fakat, ikisi de mösyö Rastoil'in evine yaklaştıkları sırada Kaymakamlık meydanından doğru gelen bir kafile, o eve girdi. Rahip Faujas da, bu adamlarla karşılaşmamak için yolunu hafifçe değiştirmişti. Kapanan kapıya baktı. Sonra birdenbire durdu, kendisine doğru gelen ev sahibine döndü, o çok terbiyeli edâsile:

— Size rastgeldiğime çok memnun oldum, dedi. Müsaadenizle bu akşam rahatsız edecektim. Son yağmur günü, odamın tavanı akmağa başladı, size göstermek istiyordum.

Mouret, onun karşısında dikilip durmuş, kekeliyor, emrine âmâde olduğunu söylüyordu. Birlikte eve girerlerken, tavanı görmek için saat kaçta uğrıyabileceğini sordu.

Rahip:

— Derhal efendim, rica ederim, eğer fazla rahatsız olmazsanız, diye cevap verdi.

Mouret, tıkanırcasına, onun peşisıra yukarı çıkarken, Rose, mutfağın kapısı önünde durmuş, afallamış, basamaklarda adım adım onları gözlerile takip ediyordu.

IV

Mouret, ikinci kata vardığı zaman, ilk defa olarak, bir kadının odasına girmek üzere bulunan bir mektepli kadar heyecanlıydı. Uzun zaman zaptedilmiş bir isteğin, umulmadığı bir sırada tatmini, gayet acayip şeyler görmek ümidi, soluğunu kesiyordu. Rahip Faujas, anahtarı iri parmakları arasında gizliyerek, kilide sokmuş, hiç bir gürültü işitilmemişti. Kapı kadife rezeler üzerinde döner gibi açıldı. Rahip geriledi, sessizce, Mouret'yi içeri girmeğe davet etti. Pencerelerin ikisine de asılı olan pamukludan perdeler öyle kalındı ki, odanın içi tebeşir donukluğunda, kapalı bir papaz hücresi gibi loştu. Bu oda, gayet büyük, soluk sarı renkte idi. Mouret, ayna gibi parlak döşeme tahtası üzerinde kısa adımlarla yürüyerek içeriye girdi, tahtanın soğukluğu, kunduralarının tabanından geçer gibi oluyordu. Gözlerini sinsi sinsi çevirdi, perdesiz demir karyolayı muayene etti; çarşaflar öyle gergin serilmişti ki, bir köşeye konulmuş beyaz taştan bir peyke sanılırdı. Odanın tâ öteki ucunda duran konsol, ortada duran bir küçük masa, pencelelerin önüne yerleştirilmiş birerden iki iskemle, mo-

bilyayı tamamlıyordu. Ne masanın üzerinde bir kâğıt, ne konsolun üzerinde bir şey, ne duvarda bir elbise; çıplak tahata, çıplak mermer, çıplak bir duvar. Yalnız konsolun üstünde duran kara tahtadan büyük bir İsa tasviri, bu kül rengi çıplaklığı siyah bir haçla biçiyordu.

Rahip:

— Buyurun mösyö, şu tarafa gelin, dedi; tavanın şu köşesinde bir leke belirdi.

Fakat Mouret, acele etmiyor, kendini etrafı seyretmenin zevkine bırakıyordu. Göreceğini belli belirsiz umduğu acaip şeyleri görmemekle beraber, odada apayrı bir koku seziyordu. Oda papaz kokuyor, diye düşünüyordu; başka insanlardan ayrı şekilde yaratılmış, gömlek değiştirirken mumunu söndüren, ne donlarını, ne usturalarını ortada bırakmıyan bir adam kokuyordu. Mouret'nin canını sıkan şey, eşyanın üzerinde ve köşe bucakta, tahminler yürütmesine imkân verebilecek neviden unutulmuş bir şey bulamaması idi. Oda da bu kâfir herifin kendisi gibi sessiz, soğuk, terbiyeli, muammalı idi. En fazla şaştığı şey de, umduğu gibi, orada bir sefalet intibaı duymaması idi; tersine, oda, onun üzerinde, vaktiyle Marsilyada bir valinin, çok süslü döşenmiş salonuna girdiği zamanki tesiri bırakıyordu. Büyük İsâ tasviri, odayı, çarmıhının siyah kolları ile dolduruyor gibi idi.

Bununla beraber, Mouret, rahip Faujas'ın, kendisini çağırdığı köşeye yaklaşmak zorunda kaldı.

Rahip, devam etti:

— Lekeyi görüyorsunuz, değil mi? Dünden beri bir parça silikleşti.

Mouret, ayaklarının ucuna basarak yükseliyor, gözlerini kırpıştırıyor, hiç bir şey göremiyordu. Rahip perdeleri açınca, nihayet, pas rengi hafif bir leke seçebildi.

— Pek mühim bir şey değil, dedi.

— Şüphesiz, fakat size haber vermek lüzumunu duydum... Sızıntı damın kenarından girmiş olsa gerek.

— Evet, hakkınız var, damın kenarından.

Mouret, artık cevap vermiyordu; güneşin bol, çiy ziyasile aydınlanan odaya bakıyordu. Oda şimdi, deminki kadar ciddî yüzlü değildi, fakat mutlak sessizliğini muhafaza ediyordu. Orada, rahibin hayatını anlatan bir tek toz zerresi olmadığı muhakkaktı.

Faujas, devam ediyordu:

— Hoş, belki pencereden de baksak görürüz.. durun...

Böyle diyerek pencereyi açtı. Fakat Mouret kendisini daha fazla rahatsız etmek istemediğini, lekenin pek ehemmiyetsiz bir şey olduğunu, işçilerin, deliği pekâlâ bulabileceklerini söyledi.

Rahip, nazik bir tavırla ısrar etti:

— Beni kat'iyen rahatsız etmiş olmuyorsunuz, emin olun. Ev sahipleri, eksiği gediği görmek isterler, bilirim. Rica ederim, her tarafı inceden inceye muayene edin... Ev sizin.

Hattâ bu son cümleyi söylerken gülümsedi; bu, seyrek görülen bir şeydi; sonra, Mouret, onunla beraber, parmaklığın üzerinden eğilip, yağmur oluğuna doğru gözlerini çevirdikleri zaman, mimar gibi izahata girişti, lekenin nasıl husule gelebildiğini anlatmağa başladı:

— Görüyorsunuz ya, kiremitler galiba hafifçe basmış, belki de bir tanesi kırılmış; meğer ki şurada korniş boyunca temel duvarı üzerinde uzayıp giden şu çatlaktan girmiş olsun...

Mouret cevap verdi:

— Evet, pek mümkündür. Doğrusunu söyliyeyim rahip efendi, bu işten hiç anlamam. Duvarcı gelip bakar.

Bunun üzerine rahip, artık tamir lâkırdısı etmez oldu, orada sâkin sâkin durdu, aşağıdaki bahçelere bakmağa başladı. Onun yanıbaşında abanmış duran Mouret, ayıp olur diye ayrılmağa cesaret edemedi. Kiracısı, bir parça sustuktan sonra tatlı sesiyle ona:

— Güzel bahçeniz var, mösyö.

Dediği zaman bilsbütün gevşedi:

— Yok canım! Basbayağı bir bahçe. Birkaç güzel ağaç vardı, kestirmeğe mecbur oldum, gölge yapıyordu, etrafında hiç bir şey yetişmiyordu. Ne yaparsınız? İşin kârlı tarafını düşünmek lâzım. Şu köşe bize yetiyor, mevsim devam ettiği kadar sebze alıyoruz.

Rahip hayret etti, tafsilât istedi. Bahçe asmalarla kuşatılmış, büyük şimşir ağaçları ile dört muntazam murabbaa bölünmüş, eski eyalet bahçelerindendi. Ortasında susuz bir küçük havuz vardı. Çiçekler için bir tek murabba ayrılmıştı. Öteki murabbalardan üçünün köşelerine yemiş ağaçları dikilmiş, içlerinde enfes lâhanalar, çok mükemmel salatalar yetişmişti. Sarı kum serpili yollar çok temiz tutuluyordu.

Rahip Faujas:

— Burası küçük bir cennet, diyip duruyordu.

Mouret, bahçesi hakkında bu kadar güzel sözler söylendiğini işitmekten duyduğu büyük memnuniyeti gizliyerek:

— Bakmayın, mahzurları da çok, dedi.. Meselâ, dikkat etmişsinizdir herhalde; bulunduğumuz yer bir yamaçtır. Bahçeler setlidir. Nitekim, Mösyö Rastoil'in bahçesi benimkinden aşağıdadır. Yağmur suları sık sık hasar yapar. Sonra, daha kötüsü, kaymakamlıktaki memurlar bizim başçenin içini görürler. Kaldı ki, duvarımın tepesinden bakan bir de set yapmışlardır. Gerçi ben de Rastoil'in bahçesini görürüm ama, emin olun pek cılız bir telâfi, çünkü başkalarının ne yaptığı ile asla meşgul değilimdir.

Rahip, hatır hoşluğu olsun diye dinliyor gibiydi, başını sallıyor, hiç bir sual sormuyordu. Ev sahibinin, eliyle işaret ederek verdiği izahatı gözleriyle takip ediyordu.

Mouret, bahçenin dip tarafı hizasından gelen dar bir sokağı göstererek:

— Bakın, diye devam etti, can sıkıcı bir şey daha; iki duvar arasına sıkışmış şu yolu görüyor musunuz? Burası Chevillottes çıkmazıdır, kaymakamlık arazisi üzerine açılan bir araba kapısına ulaşır. Civardaki bütün evlerin, çıkmaz sokağa açılan birer küçük arka kapısı vardır, boyuna esrarengiz gidiş gelişler olur... Benim çocuklarım olduğu için iki koca çivi vurdum, kapıyı mıhladım.

Göz kırparak rahibe baktı, belki de, bu esrarengiz gidiş gelişlerin ne demek olduğunu soracağım ummuştu. Fakat papaz oralı olmadı, fazla tecessüs göstermeden, Chevillottes çıkmazına baktı, sonra gözlerini sâkin sâkin, Mouret'lerin bahçesine çevirdi. Aşağıda, seddin kenarında, her zamanki yerinde Marthe, peşkir kenarları bastırıyordu. Önce sesleri işiterek başını hızla kaldırmıştı; sonra kocasını, ikinci kattaki bir pencerenin önünde rahiple görünce, şaşmış, tekrar işe koyulmuştu. Onların orada olduklarını bilmiyormuş gibi görünüyordu. Halbuki Mouret, bir nevi şuursuzca övünme ile, sesini yükseltmişti; ısrarla kapalı tutulan bu daireye âkıbet, girdiğini göstermekten memnun oluyordu. Rahip de, zaman zaman, yalnız eğik ensesini, topuzunun siyah yığınını gördüğü bu kadına gözlerini sâkin sâkin çeviriyordu.

Bir susma oldu. Rahip Faujas, hâlâ pencerenin önünden ayrılmağa niyeti yok gibi görünüyordu. Şimdi, komşunun bahçesindeki tarhlara bakıyor gibiydi. Mösyö Rastoil'in bahçesi, küçük göbekler serpiştirilmiş dar yollarla ve küçük çimenliklerle, İngiliz usulü tertip edilmişti. Dip tarafta, ağaçlardan yapılmış bir kameriye, içinde de bir bahçe masası ile bahçe iskemleleri vardı.

Rahibin ne tarafa baktığına dikkat eden Mouret:

— Mösyö Rastoil, pek zengindir, diye devam etti. Bahçesi kendisine hayli pahalıya mal oluyor. Şurada, ağaçların arkasında sizin göremediğiniz bir kaskad vardır ki, üç yüz franktan fazlaya çıkmıştır. Zerzevat namına da bir şey yok, yalnız çiçek. Hattâ bir aralık, kadınlar, yemiş ağaçlarım kestirmeğe kalkmışlardı; düpedüz cinayet demekti bu; çünkü armut ağaçları enfes şeylerdir. Adam sen de! Bahçesini, keyfi istediği gibi tertip etmekte haklı. İnsanın parası olunca!..

Rahibin hâlâ sustuğunu görünce, ona doğru dönerek:

— Mösyö Rastoil'i, tanıyorsunuz, değil mi? diye sordu. Her sabah, saat sekizden dokuza kadar ağaçlarının altında dolaşır. Kısa-

ca boylu, dazlak, sakalsız, güle gibi yuvarlak kafalı, şişman bir adamdır. Zannederim, ağustosun başlarında altmış yaşma girdi. Yirmi seneye yakındır, bizim hukuk mahkemesinin reisliğini yapar. Saf bir adamdır, derler. Ben, kendisiyle sık sık görüşmem. Merhaba, merhaba, o kadar.

Bitişik evin bahçe merdiveninden birçok kimsenin indiğini ve kameriyeye doğru ilerlediğini görünce, durdu. Sesini yavaşlatarak.

— Ayı Öyle ya, bugün salı... Rastoil'lerin evinde akşam yemeği var.

Rahip, hafif bir hareket yapmaktan kendini alamamıştı. Daha iyi görmek için eğilmişti. Uzun boylu iki kızın yanısıra yürüyen iki rahip, onu daha ziyade ilgilendirmiş görünüyordu.

Mouret, sordu:

— Bu zatlar kimdir, biliyor musunuz?

Faujas'ın müphem bir işareti üzerine, ilâve etti:

— Sokakta sizinle rastlaştığımız zaman bunlar, Balande sokağından geçiyorlardı... Rastoil'in iki kızının ortasında yürüyen şu uzun boylusu, genci, bizim piskoposun kâtibi rahip Surin'dir. Sevimli bir çocuk, diyorlar. Yazın, bu kızlarla volan oynadığını gördüm... Biraz geriden yürüyen ihtiyarı, bizim piskopos başmuavinlerinden biri, rahip Fenil'dir. Manastırı o idare eder. Kıldan ince, kılıçtan keskin bir adam. Yazık ki, yüzünü bu tarafa dönmüyor; gözlerini görürdünüz... Bu zatları tanımayışınız şaşılacak şey...

Rahip:

— Dışarıda az dolaşıyorum, diye cevap verdi; şehirde hiç kimse ile düşüp kalkmıyorum.

— Ama, hatâ ediyorsunuz! İçiniz sıkılır... Doğrusu, rahip efendi, hiç de meraklı adam değilsiniz. Nasıl olur! Bir aydır buradasınız, mösyö Rastoil'in, her salı akşamı ziyafet verdiğini bile bilmiyorsunuz! Ben pencereden bakınca, kör kör parmağım gözüne a canım!

Mouret, hafifçe güldü. Rahiple alay ediyordu. Sonra, sır verir gibi yavaş sesle:

— Madam Rastoil'in yanında yürüyen şu uzun boylu ihtiyara bakın; evet, zayıfı, geniş kenarlı şapkası olan adam. Eski Drome valisi mösyö Bourdeu'dür, o; 1848 ihtilâlinin yaya bıraktığı bir vali. Bahse girerim ki, onu da tanımıyordunuz, değil mi?. Peki, sulh hâkimi mösyö Maffre'ı?.. Şu, ak pak, patlak gözlü zat; en geriden, mösyö Rastoil ile beraber gelen. Allahallah!.. İşte bunu tanımamanız affedilir şey değil. Saint-Saturnin kilisesinde piskoposluk meclisi fahrî âzasıdır... Lâf aramızda, karısını, sertliği ve hasisliği yüzünden öldürmüş, diyorlar.

Sustu, rahibin yüzüne dikkatle baktı, alaycı bir tavırla tepeden inme, şöyle dedi:

— Kusura bakmayın, ama, ben sofu bir adam değilim, rahip efendi.

Rahip, eliyle yine müphem bir işaret yaptı; bu işaret, onu, maksadını açık açık söylemek külfetinden kurtarıyor, her suale cevap teşkil ediyordu.

Mouret, alaycı bir edâ ile tekrar:

— Hayır, sofu değilim, dedi. Elâlemi serbest bırakmalı, öyle değil mi? Rastoil'ler kiliseye devam ederler. Analarıyle kızlarını Saint-Saturnin'de görmüşsünüzdür. Sizin cemaattendirler... Zavallı kızcağızlar! Büyüğü, Angéline yirmi altısında haydi haydi var; öteki, Aurelie, yirmi dördüne basacak. Üstelik, güzel de değiller; sapsarı bir beniz, somurtkan bir surat. Asıl kötüsü, en büyüğünü önce evlendirmek lâzım. Çeyizleri olduğu için, eninde sonunda birini bulacaklar... Analarına gelince, hani, koyun gibi tıpış tıpış yürüyen, şu ufak tefek kadın var ya, işte o, bu zavallı Rastoil'e etmediği kalmadı.

Göz kırptı; dokunaklıca bir şaka yaptığı zaman, bu şekilde göz kırpmayı âdet edinmişti. Rahip, göz kapaklarını indirmiş, lâkırdının alt tarafını bekliyordu. Sonra, beriki susmağa devam edince, gözlerini açtı, bitişik evin bahçesindeki misafirlerin, ağaçların altına, yuvarlak masanın etrafına dizilişlerini seyretti.

Mouret, sözlerine devam etti:

— Yemek vaktine kadar orada oturup hava alacaklar. Her salı, hep ayni şeydir. Bu rahip Surin, kendini çok sevdiriyor. Bakın, matmazel Aurelie ile beraber kahkahayı atıyor. Hah! Piskopos başmuavini bizi gördü. Nasıl? Yaman gözler, değil mi? Beni hiç sevmez, çünkü akrabalarından biri ile, aramda bir anlaşmazlık var... İyi ama, rahip Bourrette, nerede? Onu görmedik, değil mi? Şaşılacak şey, mösyö Rastoil'in, salı ziyafetlerinden hiç birini kaçırmaz. Keyifsiz olsa gerek... Onu tanırsınız artık. Ne mükemmel adamdır! Evliya gibi insan.

Fakat rahip Faujas, artık dinlemiyordu. Her an, rahip Fenil ile gözgöze geliyordu. Başını çevirmiyor, piskopos başmuavininin kendisini süzen bakışlarına, mükemmel bir soğukkanlılıkla karşı koyuyordu. Marmaklığa daha rahat abanmış, gözleri daha büyümüştü.

Mouret, üç gencin geldiğini görünce devam etti.

— İşte gençler geldi. En büyüğü Rastoil'in oğludur; avukat imtihanını verdi. Öbür ikisi, sulh hâkiminin çocuklarıdır, daha kollejdeler... Sahi, benim iki çapkın, niçin hâlâ okuldan gelmedi?

Tam da o sırada, Octave'la Serge, seddin üstünde gözüktüler. Korkuluğa dayandılar. O esnada annesinin yanına gelip oturan Dé-

sirée'ye takıldılar. Çocuklar, ikinci katta babalarını gördükleri için, seslerini alçaltıyorlar, kıs kıs gülüyorlardı.

Mouret, tevazula:

— İşte benim ufacık ailem, bundan ibaret, dedi. Bizler, evimizden çıkmayız, misafir de kabul etmeyiz. Bahçem, kapalı bir cennettir, şeytan bile gelip bizi baştan çıkaramaz, çıkarırsa alnını karışlarım.

Bunu söylerken gülüyordu, çünkü için için hâlâ papazla alay ediyordu. Rahip Faujas, yavaş yavaş, gözlerini tam pencerenin altında, ev sahibinin ailesinin teşkil ettiği grupa çevirmişti. Bakışlarını bir lâhza orada durdurdu, etrafı şimşir ağaçları ile kuşatılmış, zerzevat ekili dörtgenlerin bulunduğu, eski bahçeyi seyretti; sonra, tekrar, mösyö Rastoil'in süslü bahçe yollarına baktı; arkasından, civarın plânını çizmek ister gibi, kaymakamlık bahçesine geçti. Orada, sadece, tam orta yeri kaplıyan geniş bir çimenlik, yumuşak dalgalı bir halı vardı; yaz kış yaprakları dökülmiyen fidanlar birer yığın teşkil ediyordu. Çok sık yapraklı, yüksek atkestanesi ağaçları, civar evler arasına sıkışıp kalmış bu arsa parçasını bir park haline getiriyordu.

Rahip Faujas, atkestanelerinin altını seyrediyormuş gibi yaptı, sonunda:

— Çok şirin şey, bu bahçeler, dedi... Soldaki bahçede de adam var.

Mouret, başını kaldırıp baktı, sükûnetle cevap verdi:

— Her ikindi üstü olduğu gibi. Bunlar kaymakamımız Mösyö Pequeur des Saulaies'nin teklifsiz ahbapları... Yazın, akşam üstü de toplanırlar, solda bir havuz vardır, onun etrafında; buradan göremezsiniz. Vay! mösyö de Comdamin avdet etmiş. Genç görünüşlü, kırmızı yüzlü, şu yakışıklı ihtiyar var ya, işte o; bu, bizim sular ve ormanlar müdürüdür; hep, eldivenleri elinde, ayağında dar külot, at üstünde görülür, yaman adamdır. Bir de yalancıdır ki!. Buralı değildir; geçenlerde çok genç bir kadınla evlendi... Neyse, Allaha şükür, bana ait işler değil bunlar...

Serge'le oynıyan Désirée'nin, o küçük çocuk gülüşü ile güldüğünü işitince tekrar aşağı baktı, yüzü hafifçe pembeleşen rahip, bir kelime ile onu doğrulttu:

— Kaymakam dediğiniz, beyaz kıravatlı, şu şişman zat mı?

Bu sual, Mouret'nin son derece hoşuna gitti. Gülerek:

— Yoo! Hayır, diye cevap verdi. Mösyö Pequeur des Saulaies'yi tanımadığınız nasıl da belli. Daha kırk yaşında bile yoktur. Uzun boyludur, yakışıklıdır, çok kibardır... O şişman zat doktor Porquier'dir, bütün Plassans halkına o bakar. Mes'ut adamdır, emin olun. Bir tek derdi vardı, o da, oğlu Guillaume... Şimdi, peyke üstünde otu-

ran, arkaları bize dönük, şu iki kişiyi görüyorsunuz ya. Onlar da hâkim mösyö Paloque'la karısı. Memleketin en çirkin karı kocası. Karı ile kocadan hangisinin daha mendebur olduğu belli değildir. Bereket versin çocukları yok.

Mouret, böyle dedikten sonra, daha yüksek sesle gülmeğe başladı. Coşuyor, kıvranıyor, eliyle parmaklığa vuruyordu. Başını iki yana çevirerek, Rastoil'lerin bahçesi ile kaymakamlık bahçesini gösterdi:

— Yok, dedi, doğrusu, ne zaman, şu iki sınıf insanlara baksam, gülmeden yapamam... Siyasetle uğraşmıyorsunuz, rahip edendi, yoksa, sizi epeyce güldürürdüm... Tasavvur edin ki, haklı veya haksız, ben cumhuriyetçi diye tanınmışımdır. İşlerim yüzünden, köylerde çok dolaşırım; köylüler ahpabımdır; hattâ genel meclis âzalığım bile söylendi; hulâsa ismim tanınmıştır... Gel gelelim, şurada, sağımda, Rastoil'lerin evinde, kırallık taraftarlarının dikâlâsı oturur, bu tarafımda, solda, kaymakamlıkta, imparatörluğun kodamanları. Nasıl? Hayli tuhaf, değil mi?.. Şu çok sâkin, emekdar bahçem, şu ufacık mes'ut köşem, bu biribirine düşman iki karargâhın ortasında. Duvarlarımın üstünden, biribirlerini taşlıyacaklar, diye hep korkar dururum... Malûm ya, attıkları taşlar benim bahçeye düşebilir.

Bu nükte, Mouret'yi büsbütün neş'elendirdi. Enine boyuna dedikodu yapmağa hazırlanan bir mahalle karısı tavriyle rahibe yaklaştı:

— Plassans, politikadan yana pek meraklı yerdir. Hükûmet darbesi burada başarı kazandı, çünkü şehir muhafazakârdır, ama, her şeyden önce, kıral ve Orléans hanedanı taraftarıdır; öyle ki, imparatorluğun hemen ertesi günü, kendi şartlarını emretmek istedi, dinlemediler, öfkelendi, muhalefete geçti. Evet, rahip efendi, muhalefete... Geçen sene, marki de Lagrifoul'ü meb'us seçtik. Orta zekâda, ihtiyar bir asılzadedir, fakat seçimi, kaymakamlığın adamakıllı canını sıktı... İşte bakın, mösyö Pequeur des Saulaies orada; belediye reisi mösyö Delangre'la beraber.

Rahip, hızla başını kaldırıp baktı. Çok esmer bir adam olan kaymakam, kozmatikli bıyıklarının altından gülümsüyordu; kusursuz giyinmişti, halinde yakışıklı subay ve sevimli diplomat edâsı vardı. Belediye Reisi, onun yanıbaşında bol el hareketleri ve bol lâfla hararetli hararetli bir şeyler anlatıyordu. Kısa boylu, geniş omuzlu, soytarıya yakın karmakarışık yüzlü bir adamdı. Çok fazla geveze olsa gerekti.

Mouret, devam etti:

— Mösyö Pequeur des Saulaies, bu yüzden âdeta hastalanıyordu. Resmi namzedin seçileceğini muhakkak sanmıştı... Pek eğlendim. Seçim akşamı, kaymakamlık bahçesi, mezarlık gibi karanlık ve kasvet-

li idi; halbuki Rastoil'lerin evinde, ağaçların altında mumlar yanıyor, kahkahalar yükseliyor, bir zafer şamatası işitiliyordu. Sokakta, kimse halinden bir şey belli etmez; bahçelerde ise, tersine, hiç kimse çekinmez, açılır, saçılır... Siz beni dinleyin, ne acayip şeyler görüyorum, ama, ağzımı açtığım yok.

Daha fazla söylemek istemiyormuş gibi, bir lâhza sustu; fakat, konuşmak ihtiyacı çok şiddetliydi:

— Şimdi, diye devam etti, düşünüyorum, kaymakamlıkta acaba ne yapacaklar. Artık, namzetleri bir daha kazanamıyacak. Memleketi tanımıyorlar, kuvvetleri yetmiyor. Bana anlattıklarına göre, eğer seçim iyi neticelenseymiş, mösyö Pequeur des Saulaies bir valiliğe tâyin edilecekmiş. Ölme eşeğim ölme, yonca bitsin! Artık kim bilir, ne zamana kadar kaymakamlıkta kalacak... Ne dersiniz? Marki'yi yere vurmak için, acaba ne uyduracaklar? Öyle ya, mutlaka bir şey uyduracaklar, Plassans'ı kazanmak için, şu veya bu şekilde uğraşacaklar.

Bir müddetten beri, yüzüne bakmadığı rahibe doğru gözlerini kaldırmıştı. Papazın gözleri pırıldıyarak, kulakları genişlemiş gibi dikkatle kendisini dinlediğini görünce susuverdi. Kendi halinde burjuva temkini derhal dirildi; lüzumundan çok fazla konuştuğunu anladı. Onun için, öfkeli bir sesle söylendi:

— Aslında hiç bir şey bildiğim yok. Öyle gülünç şeyler anlatıp dururlar ki... Beni, evimde, rahat rahat yaşamakta serbest bıraksınlar da, başka bir şey istemem...

Pencerenin önünden ayrılmak niyetinde idi. Fakat, gevezelik edip bu kadar mahrem şeyler anlattıktan sonra, birdenbire çekilip gitmeğe cesaret edemiyordu. İkisinden biri, öteki ile alay ettiyse, her halde rolün iyisini oynıyanın kendisi olmadığını sezinlemeğe başlıyordu. Rahip, o gayet sâkin tavriyle, hâlâ sağdaki ve soldaki iki bahçeye bakmağa devam ediyordu. Mouret'yi, lâkırdıya teşvik etmek için en küçük bir teşebbüste bulunmadı. Mouret, karısının yahut çocuklarından birinin, kendisini aşağıya çağırmayı akıl etmesini sabırsızlıkla temenni ettiği sırada, Rose'un, bahçe kapısı önüne çıktığını görünce ferahladı. Rose, başını kaldırdı:

— Eey! Mösyö, diye seslendi. Bugün yemek yemiyecek misiniz? Çorba bir çeyrek saattir sofrada bekliyor.

Mouret:

— Peki, Rose, iniyorum, dedi.

Özür dileyerek pencerenin önünden ayrıldı. İçinde bulunduğunu unuttuğu odanın soğukluğu onu büsbütün şaşalattı. Bu oda, her şeyi işitmiş olması gereken, o müthiş kara çarmıhlı İsâ tasviri ile, ona, büyük bir günah çıkartma yeri gibi göründü. Rahip Faujas, kısa ve

sessiz bir selâmla ona vedâ ettiği sırada, Mouret, lâkırdının bu birdenbire kesilişine tahammül edemedi, dönüp geldi, gözlerini tavana kaldırdı:

— Demek ki, dedi. Şu köşede, öyle mi?

Rahip, büyük bir hayret içinde:

— Neymiş, o? diye sordu.

— Şu bana bahsettiğiniz leke.

Rahip, tebessümünü gizliyemedi. Lekeyi, Mouret'ye tekrar göstermeğe çalıştı.

Mouret.

— Evet, evet! Şimdi çok iyi görüyorum, dedi. Kabul; yarından tezi yok, işçileri getirtirim.

Nihayet odadan çıktı. Daha merdiven başına henüz varmıştı ki, arkasından, kapı, sessizce kapandı. Merdivendeki sessizlik, Mouret'yi derin surette öfkelendirdi:

— Vay şeytan herif vay!.. Hiç bir şey sormadığı halde, insan her şeyi anlatıyor!..

Diye söylene söylene, merdivenden indi.

V

Ertesi gün, Marthe'ın annesi ihtiyar madam Rougon, Mouret'leri ziyarete geldi. Bu, büyük bir olaydı, çünkü, damatla karısının ailesi arasında, bilhassa marki de Lagrifoul'ün seçiminden beri bir darginlik vardı; bunlar, Mouret'yi, köylerdeki nüfuzunu kullanarak, seçimde marki'ye oy kazandırmakla suçluyorlardı. Marthe, anasını babasını ziyarete yalnız gidiyordu. Annesi «Çingene maşası Felicité» diye anılan bu kadın, altmış altı yaşına geldiği halde, bir genç kız kadar zayıf ve çevik kalmıştı. Artık, volan'larla yüklü ipek roblardan başka bir şey giymiyor, sarı ile kestane rengini bilhassa seviyordu.

O gün, misafirliğe geldiği zaman, yemek odasında Marthe'la Mouret'den başka kimse yoktu. Mouret, büyük bir hayret içinde:

— Aaa! Annen geldi, dedi... Bizden ne istiyor, acaba? Daha bir ay evvel burada idi... Mutlaka yine bir dalaveresi vardır.

Evlenmeden evvel, eski mahalledeki ufacık dükkânları iflâs koktuğu tarihte, Rougon'lar, kâtipliklerini yapan Mouret için, bitmez tükenmez kuşku mevzuu idiler. Hoş, onlar da, Mouret'ye karşı kuvvetli ve derin bir kin besliyorlar, bilhassa, çabucak iyi işler yapmış bir tüccar olduğu için, ondan nefret ediyorlardı. Damatları: «Ben, servetimi, yalnız çalışmama borçluyum» dedikçe, dudak büküyorlar, ken-

dilerini itiraf edilemez işler yaparak servet kazanmakla suçladığını pekâlâ anlıyorlardı. Felicité, kaymakamlık meydanındaki güzel evine rağmen, Mouret'lerin sâkin, küçük yuvasına, refahını tezgâhtaki kazançlarına borçlu olmıyan eski bir esnaf kadının vahşi kıskançlığı ile sinsi sinsi haset ediyordu.

Felicité, Marthe'ı sanki hâlâ on altı yaşında bir çocukmuş gibi, alnından öptü. Sonra elini Mouret'ye uzattı. İkisi, her zaman, alaycı ve iğneli bir lisanla konuşurlardı.

Felicité, gülümsiyerek:

— Eey! Jandarmalar daha sizi tevkife gelmediler mi, ihtilâlci? diye sordu.

Mouret de, onun gibi gülerek cevap verdi:

— Hayır, henüz gelmediler. Kocanızın emir vermesini bekliyorlar.

Felicité'nin gözleri parladı:

— Yaa! Bu sözünüz çok hoşuma gitti, dedi.

Marthe, kocasına, yalvaran bir gözle baktı. Mouret, gerçekten çok ileri gitmişti. Ama, bir kere ağzı açılmıştı, devam etti:

— Doğrusu, bizde akıl namına bir şey yok; sizi yemek odasına aldık. Salona geçelim, rica ederim.

Bu, her zamanki lâtifelerinden biriydi. Felicité'nin, evine misafir kabul ettiği zamanlar, takındığı azametli tavırların taklidini yapıyordu. Marthe, orada rahatları iyi olduğunu ne kadar söylediyse de, dinletemedi, annesi de, o da, Mouret'nin peşisıra salona girmek zorunda kaldılar. Mouret, salonda bir hayli zahmete girdi, pancurları açtı, koltukları itti. İçine hiç girilmiyen, pencereleri çoğu zaman kapalı duran salon, metrûk bir oda idi; içerisinde, bahçenin rutubeti ile sararmış beyaz kılıflar örtülü eşya sürünüp duruyordu.

Mouret, küçük bir konsolun tozunu silerek söylendi.

— Tahammül edilir şey değil; bu Rose, çok baştan savma iş görüyor:

Sonra kaynanasına döndü, alay çeşnisi sezilen bir sesle:

— Sizi, bu fakir evimize, bu şekilde kabul ettiğimiz için kusurumuza bakmazsınız... Herkes zengin olamaz.

Felicité, öfkeden boğuluyordu. Neredeyse coşmağa hazır, Mouret'ye bir lâhza dik dik baktı; sonra, kendini zorladı, göz kapaklarını yavaş yavaş örttü; tekrar açıp baktığı zaman, cana yakın bir sesle:

— Madam de Condamin'e hatır sormağa uğramıştım da, nasılsınız diye sizi de görmeğe geldim... Çocuklar iyi, değil mi? Siz de iyi misiniz, azizim Mouret? dedi.

Bu büyük iltifat karşısında şaşıran Mouret:

— Evet, hepimiz çok iyiyiz, cevabını verdi.

Fakat, ihtiyar kadın, Mouret'nin konuşmayı düşmanca bir zemi-

ne götürmesine meydan bırakmadı. Marthe'a, bir sürü havaî şeylere dair sualler sordu, şefkat gösterdi, torunlarını seven bir büyük anne gibi davrandı, oğlanlarla kızı kendisine daha sık göndermediği için damadını azarladı. Çocukları gördüğü zaman o kadar memnun oluyordu ki!..

Nihayet, kayıtsız bir tavırla:

— Ha! Onu diyecektim, Ekim geldi; öteki mevsimlerde olduğu gibi yine perşembe günlerini kabul günüm yapacağım... Seni beklerim, Marthe'cığım, öyle değil mi? Sizi de, Mouret, arasıra görürüz, hep bize somurtacak değilsiniz ya!.

Kaynanasının şefkatli gevezeliği karşısında şaşalamağa başlıyan Mouret, cevap veremedi, susup kaldı. Bu cüreti beklemiyordu, iğneleyici bir söz bulamadı, şu cevabı vermekle kaldı:

— Pekâlâ bilirsiniz ki, evinize gelemem... Size misafir gelen bir sürü insan var, benim canımı sıkmaktan son derece memnun olurlar. Hem de politikaya burnumu sokmak istemiyorum.

Felicité:

— Ama, aldanıyorsunuz, diye cevap verdi, aldanıyorsunuz, işitiyor musunuz, Mouret? Salonumun, âdeta bir klüp olduğu zannedilir. Ama, ben bunu istemiyorum. Bütün şehir bilir ki, evimi, sevimli bir hale getirmek istiyorum. Benim evimde politikadan bahsedilse bile, emin olun, köşe bucakta gizli gizli konuşulur. Bırakın canım! Politika, vaktiyle beni çok üzdü... Niçin böyle söylüyorsunuz?

Mouret, somurtkan bir tavırla söylendi:

— Bütün kaymakamlık kaafilesini evinize kabul ediyorsunuz.

— Kaymakamlık kaafilesi mi? Kaymakamlık kaafilesi... Bu zatlar evime geliyorlar, şüphe yok. Ama, zannetmiyorum ki, bu kış mösyö Pequeur des Saulaies, evimde sık sık görünsün; son seçimlerdeki tutumunu, kocam yüzüne karşı söyledi. Budala gibi aldanmıştı... Dostlarına gelince, kibar insanlar... Mösyö Delangre, Mösyö de Comdamin, sevimli adamlar, Paloque, dünyanın en iyi adamı, doktor Porquier aleyhinde de bir şey söyliyemezsiniz, sanırım.

Mouret, omuz silkti, Felicité, alaycı sözlerini kuvvetle belirterek devam etti.

— Hem, Mösyö Rastoil kaafilesini de kabul ediyorum; mösyö Maffre, âlim dostumuz, eski vali mösyö de Bourdeu hep geliyorlar... Görüyorsunuz ki bir tarafı tutmuyoruz. Her nevi fikir sahipleri evimizde iyi karşılanıyor. Düşünsenize bir kere!... Eğer, davetlilerimi bir tek partiden seçseydim, evimde in cin top oynardı! Sonra da, biz zeki insanları nerede olursa olsun severiz, Plassans'da ne kadar seçkin insan varsa suvarelerimizde bulunduğu iddiasındayız... Salonum

tarafsız bir sahadır; bunu aklınızdan çıkarmayınız. Mouret; evet, tam mânasile tarafsız bir saha.

Felicité, konuşurken hararetlenmişti. Ne zaman bu mevzudan bahsetmek zorunda kalsa, sonunda öfkelenirdi. Salonu onun için en büyük şerefti; kendisi de söylediği gibi ,orada parti reisi olarak değil, cemiyet kadını olarak başkanlık etmek istiyordu. Gerçi, samimi dostları onun, nazır olan oğlu Eugène'in tavsiyesiyle bir uzlaştırma siyasetine âlet olduğunu, oğlu tarafından, Plassans'ı da imparatorluğun yumuşak ve lûtufkâr siyasetini temsile memur edildiğini iddia ediyorlardı.

Mouret, homurdanarak şu sözleri geveledi:

— Ne derseniz deyin; o Maffre olacak herif, yobazın biri. Bourdeu'nüz, budala, ötekilerin çoğu da it. İşte benim fikrim bu... Davetinize teşekkür ederim, ama gelirsem fazla rahatsız olurum. Erken yatmak âdetimdir. Evimden bir yere çıkmam.

Felicité kalktı, Mouret'ye sırtını döndü:

— Seni herhalde beklerim, olmaz mı yavrum? dedi.

Kocasının verdiği sert red cevabını bir parça yumuşatmak istiyen, Marthe:

— Elbette, diye cevap verdi.

Felicité, çekilip gitmek üzere iken, aklına başka bir şey gelmiş gibi durdu. Desirée'yi bahçede görmüştü. Onu öpmek istedi. Hattâ, çocuğu çağırmalarına bile razı olmadı; o sabah yağan hafif yağmurdan dolayı hâlâ ıslak sedde indi. Orada torununu birçok sevdi, okşadı; çocuk Felicité'nin karşısında bir parça ürkmüş gibi duruyordu; Felicité, çocuğu sevdikten sonra, tesadüf eseriymiş gibi başını yukarı kaldırdı, ikinci kat pencerelerindeki perdelere baktı.

— Ay! Ev kiraladınız mı? dedi. Ha! Evet, hatırlıyorum, bir papaza vermişsiniz galiba. Söyledilerdi, işittim... Ne biçim adam bu papaz?

Mouret, onun yüzüne dikkatle baktı; birdenbire, zihninden bir şüphe geçer gibi oldu, kaynanasının, sırf rahip Faujas için oraya gelmiş olduğunu düşündü. Gözlerini onun üzerinden ayırmadan:

— Vallahi, dedi, hiç bir şey bildiğim yok... Ama belki siz bu hususta bana malûmat verirsiniz.

Felicité, pek hayret etmiş gibi:

— Ben mi? diye haykırdı. Ayol, ben bu adamın yüzünü bile görmedim ki... Durun bakayım, Saint-Saturninde baş papas vekili olduğunu biliyorum; bunu bana, rahip Bourrette söylemişti. İyi ki aklıma geldi. Perşembe günleri onu da davet etmem lâzım. Büyük manastırın direktörü ile Monsenyörün kâtibi de zaten geliyorlar.

Sonra Marthe'a döndü:

— Bana bak kızım, kiracını gördüğün zaman, ağzını ara, kendisini davet edersem, memnun olur mu, olmaz mı, öğren de bana haber ver.

Mouret, hemen atıldı:

— Yüzünü gördüğümüz bile yok gibi bir şey. Ağzını açmadan eve giriyor, çıkıyor... Hem de, bunlar benim üstüme vazife değil.

Böyle derken bir yandan da, Felicité'yi kuşkulu bir tavırla süzüyordu. Kaynanası, muhakkak ki rahip Faujas hakkında çok şey biliyor, fakat söylemek istemiyordu. Lâkin, Felicité, damadının dikkatli bakışı karşısında fütursuz duruyordu.

Büyük bir sükûnetle devam etti:

— Gelmiş, gelmemiş, benim için hepsi bir. Eğer dürüst bir insansa, elbette davet etmenin bir yolunu bulurum... Allaha ısmarladık çocuklar.

Merdivenlerden tam iniyordu ki, methalin kapısı önünde iri yarı bir ihtiyar gözüktü. Gayet temiz, mavi şayaktan bir palto ile pantalon giymişti; başında, kenarı gözlerinin üzerine inik, kürklü bir kasket vardı. Elinde bir kırbaç tutuyordu.

Mouret, kaynanasına tecessüsle baktıktan sonra:

— Oo! Macquart amca gelmiş! dedi.

Felicité, çok canı sıkıldığını gösteren bir hareket yapmıştı. Rougon'un piç erkek kardeşi olan Macquart, 1851 seferlerinde, ayaklanma işinde şüpheli hareketlerle lekelendikten sonra, yine Rougon sayesinde Fransaya dönmüştü. Piémont'dan dönüşünden beri, paralı bir burjuva hayatı geçiriyordu. Plassans'dan üç fersah ötede, Tulettes kasabasında, bilinmez hangi para ile küçük bir ev satın almıştı. Yavaş yavaş tüylenmişti; hattâ, bir araba ile bir beygir edinmenin bile yolunu bulmuştu; öyle ki, piposunu tüttürerek, bol bol güneş alarak, uslanmış bir kurt haliyle bıyık altından gülerek, yollarda boyuna arabasını sürdüğü görülüyordu. Rougon'ların düşmanları, iki kardeşin, elbirliği ile bir dalavere çevirdiklerini, Pierre Rougon'un, Antoine Macquart'a baktığını ağızdan kulağa fısıldıyorlardı.

Mouret, kaynanasına inat olsun diye:

— Bonjur, amca, diyordu. Bizi yoklamağa mı geldiniz?..

Macquart, safdil bir edâ ile:

— Tabii, diye, cevap verdi. Malûm ya, Plassans'a her gelişimde uğrarım... Aa! Hayret, Felicité, sizi burada bulacağımı hiç ummazdım! Rougon'u görmeğe gelmiştim. Kendisine bir şey söyliyecektim.

Felicité, endişe ile ve telâşla:

— Evdeydi, değil mi? diye onun sözünü kesti. Pekâlâ, pekâlâ Macquart.

Amca, sükûnetle devam etti:

— Evet, evdeydi; gördüm, konuştuk. İyi çocuktur şu Rougon.

Hafifçe güldü. Felicité, üzüntüden, olduğu yerde tepinirken o, hep herkesle alay eder gibi gönünen çok acayip, gevrek sesiyle, lâkırdıyı uzata uzata:

— Mouret, oğlum, sana iki tane tavşan getirdim, dedi; şurada, bir sepetin içinde duruyor. Rose'a verdim... Rougon için de iki tane getirmiştim; eve gidince orada bulursunuz, Felicité; yiyin de sonra bana söyleyin. Yağlı mı yağlı, kerataları.. Sizler için semizlettim... Ne yaparsınız çocuklar, ben hediye vermekten hoşlanırım.

Felicité sapsarı kesilmiş, dudakları büzülmüştü. Mouret, hâlâ bıyık altından gülerek ona bakıyordu. Felicité, çekilip gitmek istiyordu; fakat, Macquart'ı orada bırakıp giderse, aleyhine gevezelik edeceklerinden korkuyordu.

Mouret:

— Teşekkür ederiz amca, dedi. Son defa getirdiğiniz erikler çok güzeldi... Bir kadeh şarap içersiniz, değil mi?

— Hastaya çorba sorulur mu?

Rose, ona bir kadeh şarap getirdi, Macquart, seddin korkuluğu üzerine oturdu. Dilini şaklatarak, şarabı aydınlığa tutup bakarak, kadehi yavaş yavaş boşalttı:

— Bu şarap, Saint - Eutrope mahallesi malı, diye mırıldandı. Ben bu işte aldanmam. Memleketi pek iyi tanırım.

Başını sallıyor, alaylı alaylı gülüyordu.

O zaman Mouret, birdenbire, sesinde ayrı bir maksat ifadesiyle:

— Tulettes'deki nasıl? diye sordu.

Macquart, gözlerini yukarı kaldırdı, herkese baktı; sonra dilini bir kere daha şaklattı, kadehi yanıbaşına, taşın üstüne bıraktı, kayıtsızca cevap verdi:

— Fena değil... Evvelki gün kendisinden haber aldım. Hep ayni halde imiş.

Felicité, başını çevirmişti. Bir sükût oldu. Mouret, Tulettes'deki tımarhaneye, senelerden beri deli diye kapatılan, Rougon'la Macquart'ın annesini imâ ederek, ailenin en büyük yaralarından birine dokunmuş bulunuyordu. Macquart'ın küçük evi tımarhane civarında idi; sanki, Rougon, bu ihtiyar çapkını oraya, nineyi göz hapsinde tutsun diye yerleştirmişti.

Macquart, ayağa kalktı:

— Akşam oluyor, dedi; ortalık kararmadan eve dönmeliyim.. Mouret, oğlum, bugünlerde seni bekliyorum. Geleceğini vâdetmiştin.

— Gelirim amca, gelirim.

— Yalnız sen değil, herkes gelsin istiyorum; işitiyor musun? Herkes... Orada tek başıma canım sıkılıyor. Size yemek pişiririm.

Sonra Felicité'ye döndü:

— Rougon'a söyleyin, onu da, sizi de bekliyorum. İhtiyar nine orada, ta yakında diye gelmemezlik edecek değilsiniz ya; böyle dü-şününce, insan eğlenemez. Sıhhati iyi, diyorum size, ona iyi bakı-yorlar. Sözüme inanabilirsiniz.. Seille yamaçlarından birinde bulduğum bir şaraptan tattıracağım size; öyle keyif veren bir şarap ki, gö-receksiniz!

Hem söylüyor, hem kapıya doğru yürüyordu. Félicité, onu o ka-dar yakından takip ediyordu ki, âdeta dışarıya itiyor gibiydi. Hep birlikte onu sokağa kadar selâmetlediler. Dizginlerinden bir pancura bağladığı atını çözerken, eve dönmekte olan rahip Faujas, hafif bir gölgeye benziyordu.

Félicité, çevik bir hareketle döndü, yüzünü görmeğe vakit bula-madığı için, merdivene kadar, peşinden baktı. Macquart, hayretten di-li tutulmuş, başını sallıyor, mırıldanıyordu.

— O ne, şimdi de evinde papazları mı oturtuyorsun, oğlum? Hem bu adamın gözü bir acayip. Dikkat et: Cübbeliler uğursuzluk getirir!

Arabanın peykesine oturdu, hafifçe ıslık çaldı, atını tırısa kal-dırdı, Balande sokağının alt başına doğru indi. Kürklü kasketi ile yu-varlak sırtı, Taravelle sokağının dönemecinde kayboldu. Mouret, dö-nüp geldiği zaman, kaynanasının, Marthe'a şu sözleri söylediğini işitti:

— Davetin daha az resmi olması için senin söylemen daha iyi olur. Eğer kendisine bundan bahsetmenin bir yolunu bulursan, beni memnun etmiş olursun.

Yakayı ele verdiğini hissedince sustu. Nihayet, Desirée'yi hara-retle öptü, Macquart amcanın, kendisi gittikten sonra, aleyhinde ge-vezelik etmek için dönüp gelmiyeceğine emin olmak üzere etrafına bir kere daha bakındı ve çekildi gitti:

Mouret, eve girdikten sonra, karısına:

— Bilmiş ol, dedi. Annenin işlerine karışmaktan seni kat'iyen menederim. Hiç kimsenin zerre kadar bir şey anlıyamadığı bir sürü işle uğraşır durur. Bu papazdan da ne istiyor sanki? Eğer gizli bir menfaati olmasa, onu, güzel gözlerinin hatırı için davet etmez. Bu papaz Bensançon'dan Plassans'a boşuna gelmemiştir. Bu işin altın-da bir dalavere var.

Marthe, sabahtan akşama kadar günlerce zamanını alan, aile ça-maşırlarının o bitmez tükenmez söküklerini dikme işine tekrar ko-yulmuştu. Mouret, bir müddet daha onun etrafında dolaştı, söylen-di durdu:

— Bu ihtiyar Macquart'la annen pek boşuma gidiyor. Yoo! Doğ-

rusu, biribirlerinden yaman nefret ediyorlar!.. Gördün ya, onu burada bulunca, annen nasıl fenalıklar geçirdi. Adeta bilinmemesi gereken şeyleri anlatmasından daima korkuyor. Çekinmesine bir sebep yok, kimbilir ne acayip şeyler anlatır... Ama, beni onun evinde gören olursa alnını karışlarım. Bu karmakarışık işlere burnumu sokmamağa yemin ettim... Sana bir şey söylileyim mi, annenin akrabası olan bu Rougon'larla bu Macquart'ları assan ip parasına değmezler, diyen babamın hakkı varmış. Benim damarlarımda da senin gibi onların kanından var. Bu sözüm gücüne gitmemeli. Doğrusu bu da onun için söylüyorum. Bugün servet sahibi olmuşlar, ama, yontulmamışlar, tersine...

Nihayet, Sauvaire mesiresinde şöyle bir dolaşmak için çıktı; orada, ahbaplara rastlar, havadan, mahsulden, şehre ait hâdiselerden konuşurdu. Ertesi gün, üzerine aldığı büyük bir badem işi, onu bir haftadan daha fazla bir zaman öteye beriye gidip gelmelerle oyaladı, rahip Faujas'ı âdeta unuttu. Zaten, papaz canını sıkmağa başlıyordu; yeteri kadar konuşmuyordu, çok gizli kapaklı bir adamdı. Mauret, rahip Faujas'ın, kendisini, sırf kaymakamlık adamları ile Rastoil adamlarına dair anlattığı hikâyenin sonunu öğrenmek için aradığına kanaat getirdiğinden, ondan iki defa sakındı. Rose, madam Faujas'ın, ağzını aradığını anlatınca, Mouret, bir daha ağız açmamağa karar vermişti. Bu da, boş zamanlarını alan başka bir eğlence oluyordu. Artık, ikinci katın sımsıkı örtülü pencerelerine bakınca:

— Gizlen, gizlen, oğlum, diye söyleniyordu. Biliyorum, perdelerin arkasından beni gözetliyorsun; ama bu senin pek işine yaramaz. Eğer komşuları benim vasıtamla tanımak niyetindeysen, yandın!

Rahip Faujas'ın, böylece pusuya yatmış olduğunu düşünmek, onu son derece neş'elendirdi. Bir tuzağa düşmemek için çok uğraştı. Fakat bir akşam eve dönerken, elli adım ileride, Rahip Bourette'le rahip Fanujas'ın, mösyö Rastoil'in kapısı önünde durduklarını gördü. Bir evin köşesine gizlendi. İki rahip, tam bir çeyrek saat onu orada alıkoydular. Hararetli hararetli konuşuyorlar, ayrılıyorlar, sonra geri dönüp tekrar buluşuyorlardı. Mouret, rahip Bourette'in, başkanın evine birlikte gelmesi için, rahip Faujas'a yalvardığını anlar gibi oldu. Faujas özür diliyor, nihayet, biraz sabırsızlanarak, reddediyordu. Günlerden salı idi, ziyafet günüydü. Sonunda, Bourette, Mösyö Rastoil'in evine girdi; Faujas, o biçare edâsiyle yürüyerek kendi evine süzüldü. Mouret'yi bir düşüncedir aldı. Gerçek, rahip, mösyö Rastoil'in evine niçin gitmiyordu? Rahip Fenil, rahip Surin, daha başkaları, bütün Saint-Saturnin kilisesi orada akşam yemeğinde idi. Plassans'da hiç bir kara cübbeli yoktu ki, bahçede, kaskadın önünde serinlemekle meşgul olmasın. Yeni başpapas yardımcısının bu red ceva-

bı, sahiden çok acayip bir şeydi.

Mouret, eve girince, ikinci katın pencerelerini gözetlemek için, hemen bahçenin öbür ucuna doğru gitti. Biraz sonra, sağdaki ikinci pencèrenin perdesinin kımıldadığını gördü. Rahip Faujas, muhakkak orada, mösyö Rastoil'in evinde olup biten şeyleri gözetlemekle meşguldü. Mouret, perdenin bâzı hareketlerine bakarak, Faujas'ın, ayni zamanda, kaymakamlık binası tarafına da baktığını anlar gibi oldu.

Bir çarşambaya rastlıyan ertesi gün, Mouret, sokağa çıkacağı sırada, Rose, rahip Bourette'in en az bir saattenberi, ikinci kattaki kiracıların yanında bulunduğunu ona haber verdi. Bunun üzerine Mouret geri döndü, yemek odasında dolaşmağa başladı. Marthe, böyle ne aradığını sorunca köpürdü, bir kâğıt aradığını, onsuz sokağa çıkamıyacağını söyledi. Yukarıda unutup unutmadığına bakmak için birinci kata çıktı. Sonra, odasının kapısı arkasında uzun bir zaman bekleyip de, ikinci katta bir iskemle tıkırtısı işitir gibi olunca, yavaş yavaş aşağı indi. Rahip Bourette'in, yanına kadar gelecek zaman bulabilmesi için methalde bir lâhza durdu.

— Ay! Siz burada mısınız, rahip efendi? Ne güzel tesadüf! Saint-Saturnin'e mi dönüyorsunuz? Çok iyi rasgeldi. Ben de o tarafa gidiyorum. Eğer rahatsız olmazsanız beraber gidelim.

Rahip Bourette, çok memnun olacağını söyledi. Birlikte, yavaş yavaş, Balande sokağının üst başına doğru yürüdüler, kaymakamlık binasına doğru ilerlediler. Rahip, çocuk gözleri gibi iri mavi gözlü, safdil yüzlü, şişman bir adamdı. İyice gerilmiş, enli ipek kemeri, karnını parlak ve yusyuvarlak gösteriyor, rahip, başı biraz arkaya doğru, kolları fazla kısa, bacakları vücudunu zor taşıyordu.

Mouret, hazırlığa lüzum görmeden:

— Demek böyle ha! Mösyö Faujas'ı görmeğe geldiniz.. Size teşekkür borçluyum, bana, eşi az bulunur bir kiracı yolladınız, dedi.

Rahip:

— Evet, evet, diye mırıldandı, çok iyi adamdır.

— Yoo! Çıt çıkarmıyorlar. Evimizde bir yabancı bulunduğunun farkına bile varmıyoruz. Hem de çok terbiyeli, çok nazik adam... Bana dediklerine göre, üstün zekâlı bir insanmış, onu, bizim şehir ruhani dairesine bir lûtuf olmak üzere göndermişler.

O sırada kaymakamlık meydanının ortasında bulunuyorlardı. Mouret, birdenbire durdu, rahip Bourette'e baktı.

Rahip, hayretle:

— Ya! Sahi mi? diye cevap vermekle yetindi.

— Bana bunu kesin olarak söylediler... Piskoposumuzun, ilerisi

için, ona dair bazı niyetleri varmış. Şimdilik, yeni muavin, kıskançlıklara sebep olmamak için gölgede kalacakmış.

Rahip Bourette, tekrar yürümeğe başlamış, Banne sokağının köşesini dönmüştü. Sâkin sâkin cevap verdi:

— Beni çok hayrete düşürüyorsunuz... Faujas, basit bir insandır, hattâ, haddinden fazla tevazuu var. Nitekim, kilisede, bizim, usulen çömez papazlara bıraktığımız küçük işleri üzerine alır. Mübarek bir adam; ama becerikli değil. Monsenyörün yanında kendisini pek az göidüm. Daha ilk gününden beri, rahip Fenil ile aralarında soğukluk oldu. Halbuki, piskoposlukta iyi karşılanmak için başmuavinle dost olmak gerektir, diye de kendisine anlatmıştım. Anlamadı; korkarım, muhakemesi darca... Bakın, meselâ, bizim zavallı baş papaz rahip Compan'ı boyuna ziyaret ediyor; adamcağız on beş gündür hasta, kendisini muhakkak kaybedeceğiz. Halbuki, bu ziyaretler mevsimsiz, bu yüzden çok zarara uğrayacak. Compan, Fenil ile hiçbir zaman anlaşaamamıştır; bütün ruhani daire mensuplarının bildiği bir şey'in arkasında olmamak için, insan, sahiden, Besançon'dan gelmiş olmalı.

Hararetleniyordu. Bu sefer de o, Canquoin sokağına girilecek noktada durdu, Mouret'nin karşısına dikildi:

— Yok, azizim, sizi aldatmışlar; Faujas, yeni doğmuş bir çocuk kadar mâsum... Ben, ihtirası olan bir insan değilim, öyle değil mi? Compan'ı, o altın gibi saf yürekli adamı sevdiğim de Cenabı Hakka malûmdur. Ama, elini sıkmak için ziyaretine gizli gizli giderim. Bana kendisi söyledi: «Bourette, aziz dostum, dedi, az ömrüm kaldı. Eğer benden sonra, kasabaya papaz olmak istiyorsan, kapımı çok sık çaldığını görmesinler, gayret et. Geceleyin gel, kapıyı üç defa çal, kız kardeşim açar.» Artık, geceyi bekliyorum, anlıyorsunuz ya... Hayatımızı bulandırmağa lüzum yok. Zaten derdimiz başımızdan aşkın!...

Sesi titriyordu. İki elini karnı üzerinde birleştirdi, kendi haline acıyarak safdil bir benciliklе müteessir, yürümeğe başladı, bir yandan da:

— Zavallı Compan, zavallı Compan... diyip duruyordu...

Mouret, şaşakalmıştı. Rahip Faujas'ı büsbütün anlıyamaz oluyordu.

Tekrar:

— Halbuki, bana, pek kesin tafsilât vermişlerdi, diyecek oldu. Meselâ, kendisine büyük bir mevki vermek bahis konusu imiş.

Rahip:

— Hayır efendim, emin olun böyle bir şey yok, dedi. Faujas'ın istikbali yoktur... Başka bir mesele daha var. Ben, her salı, reisin evinde akşam yemeği yerim, bilirsiniz. Reis, geçen hafta, Faujas'ı da getirmem için ısrar etmişti. Onu tanımak, her halde, ne biçim adam ol-

duğunu anlamak istiyordu... Faujas ne yaptı, biliyor musunuz? Kaabil değil tahmin edemezsiniz. Daveti reddetti, azizim, düpedüz reddetti. Plassans'da hayatım zehir etmiş olacağını, mösyö Rastoil'e karşı bu kadar nezaketsizce hareket ederek, Fenil ile büsbütün bozuşmuş olacağını o kadar söyledim. İnat etti; dinlemedi... Hem, Allah bilir ama, galiba, öfke arasında, böyle bir ziyafeti kabul etmekle taahhüt altına girmek ihtiyacında olmadığını söyledi.

Rahip Bourette, gülmeğe başladı. Saint-Saturnin'in önüne gelmişti; Mouret'yi, kilisenin küçük kapısında bir lâhza alıkoydu:

— Çocuk, koca bir çocuk, diye devam etti. Sorarım size, Mösyö Rastoil'in bir ziyafetine giderse, insan lekelenir mi? Onun için, kayınvaldeniz madam Rougon, dün bana, rahip Faujas'ı davet etmek vazifesini verdiği zaman, fena karşılanacağımdan korktuğumu kendisinden gizlemedim.

Mouret, kulağını dikti:

— Ya! Kayınvaldem size ,bir davet vazifesi mi verdi idi? dedi.

— Evet, dün camegâha gelmişti... Kendisine hoş görünmek istediğim için, bugün, o acayip adamı görmeğe gideceğimi vâdetmiştim. Ben, reddedeceğine emindim.

— Red mi etti?

— Hayır, şaştım kaldım, kabul etti.

Mouret, ağzını açtı, tekrar kapattı. Rahip, son derece memnun, göz kırpıyordu:

— Doğrusunu söyliyeyim, ben de, çok becerikli davrandım... Bir saatten fazla bir zaman, Faujas'a, kayınvaldeniz madamın durumunu izah ediyordum. Başını sallıyor, karar veremiyor, yalnızlığa sevdiğinden bahsediyordu... En sonra, söyliyecek lâf kalmadı, tam o esnada, kayınvaldenizin bir tavsiyesini hatırladım. Bütün şehrin bildiği gibi, tarafsız bir saha olan salonunun, bu mahiyeti üzerinde ısrar etmemi söylemişti... Bundan bahis açınca, Faujas, kendini zorlar gibi oldu ve razı oldu. Yarın için mutlaka gideceğini vâdetti. Madam Rougon'a iki satır mektup yazıp muvaffakıyetimizi haber vereceğim.

Orada bir müddet daha durdu, iri mavi gözlerini döndüre döndüre, kendi kendine konuştu:

— Mösyö Rastoil'in çok canı sıkılacak, ama, kabahat bende değil... Allaha ısmarladık, azizim mösyö Mouret, güle güle gidin; eve selâmlarımı göttürün.

Sonra, kiliseye girdi, kapının kalın perdesi, arkasından, yavaşça kapandı.

Mouret, omuzlarını hafifçe silkerek, bu kapıya baktı:

— Bu da gevezenin biri, diye söylendi, insana on kelime söyletmiyor, hep kendi konuşuyor, lâkırdısından da bir şey anlaşılmıyor..

ya! Faujas, yarın, çingene maşasının evine gelecek, ha? Şu Rougon budalasına dargın olduğuma canım sıkıldı.

Sonra, akşama kadar, işlerinin peşinde koştu. Gece, yatağa yatarken, karısına, kayıtsızca sordu:

— Yarın akşam annenin evine gidiyor musun?

Marthe, cevap verdi:

— Hayır; birçok iş bitirmek zorundayım. Her halde, gelecek perşembe günü giderim.

Mouret, ısrar etmedi. Fakat, mumu söndürmeden evvel:

— Daha sık sokağa çıkmadığına hatâ ediyorsun, dedi. Yarın akşam, annene git, işte; bir parça eğlenirsin. Ben çocuklara bakarım.

Marthe, şaşkın şaşkın onun yüzüne baktı. Mouret, her zaman, bin türlü ufak tefek iş için kendisine ihtiyacı olduğundan, onu evde tutar, bir saat ayrılacak olsa söylenirdi:

— Sen istiyorsan, giderim, dedi.

Mouret, mumu üfledi, başını yastığa koyarken:

— Git ya, gördüklerini bize anlatırsın. Çocukları eğlendirir, diye mırıldandı.

VI

Ertesi akşam, saat dokuza doğru, rahip Bourette, rahip Faujas'ı almağa geldi; kendisini, cemiyete tanıtmıya, Rougon'ların salonuna götürüp takdim etmeğe söz vermişti. Onu, çıplak koca odasının ortasında ayakta, hazır, parmaklarının ucu ağarmış siyah eldivenlerini giymekle meşgul görünce, yüzünü hafifçe buruşturarak baktı:

— Başka cübbeniz yok mu? diye sordu.

Rahip Faujas, sâkin sâkin cevap verdi:

— Bu cübbe daha giyilir, zannederim.

İhtiyar rahip:

— Elbette, elbette, diye kekeledi. Çok şiddetli soğuk var. Arkanıza bir şey almıyacak mısınız? Haydi gidelim...

İlk donların başladığı mevsimde idiler. İçi pamuklu, ipekli bir harmaniyeye sarınmış olan rahip Bourette, sırtında yıpranmış cübbesinden başka bir şey bulunmıyan rahip Faujas'a yetişmek için, soluk soluğa kaldı. Kaymakamlık ile Banne sokağının köşesinde, baştanbaşa beyaz taşlarla yapılmış, her katında gül biçimi oyma süsleri bulunan ve yeni şehrin en güzel binalarından olan bir evin önünde durdular. Methalde, mavi esvaplı bir hizmetkâr onları karşıladı; harmaniyesini alırken rahip Bourette'e gülümsedi, öteki papazı balta

ile yontulmuş gibi o koskoca adamı görünce, o soğuk havada kaputsuz sokağa çıkmasına şaşar gibi oldu. Salon birinci katta idi.

Rahip Faujas, dimdik, vakur bir sükûnla içeri girdi; rahip Bourette ise, Rougon'ların gece toplantılarından hiç birini kaçırmamakla beraber, evlerine geldikçe pek heyecanlandığı için, bitişik odalardan birine sıvışarak işin içinden sıyrılmıştı. Faujas, ev sahibi madamı, beş altı kadının teşkil ettiği bir grup ortasında görür gibi olmuştu, gidip onu selâmlamak için, bütün salonu, baştanbaşa ağır ağır yürüyüp geçti. Kendi kendini takdim etmek zorunda kaldı, bu işi üç kelime ile yapıverdi. Félicité, hızla ayağa kalkmıştı. Çabuk bir bakışla onu tepeden tırnağa süzüyor, sonra sansar bakışlı gözleriyle yiyecek gibi yüzüne bakıyor, ayni zamanda gülümseyerek:

— Memnun oldum, rahip efendi, gerçekten çok memnun oldum, diyordu.

Rahibin, salonun ortasından geçişi bir hayret uyandırmıştı. Hattâ, genç bir kadın, başını birdenbire kaldırıp da, önündeki bu kapkara yığını görünce, bir korku hareketini güç zaptetti. Rahibin bıraktığı tesir aleyhinde oldu. Fazla iri yarı, fazla geniş omuzlu idi; yüzü fazla sert, elleri fazla iriydi. Avizenin çiğ ışığı altında, cübbesi, o kadar acıklı gözüktü ki, kadınlar, bu kadar fena giyinmiş bir papaz görmekten, âdeta utandılar, yelpazelerini yüzlerine tuttular, arkalarını döner gibi yaparak fısıldaşmağa başladılar. Erkekler, yüzlerini mânalı mânalı buruşturarak bakışmışlardı.

Félicité, bu kötü karşılayışı sezdi. Fena halde öfkelenmiş göründü; salon ortasında, ayakta durdu, sesini yükseltti, rahip Faujas'a hitap ederek söylediği iltifatlı sözleri işitmeğe davetlilerini zorladı. Sesine yalpak edâlar vererek:

— Rahip Bourette, sizi buraya gelmeğe kandırıncıya kadar ne sıkıntılar çektiğini bana anlattı, diyordu... Size gücendim, mösyö. Herkesten böyle gizlenmeğe hakkınız yok...

Rahip, cevap vermiyor, eğiliyordu. İhtiyar kadın, bazı kelimelere mahsus ayrı bir edâ vererek ve gülerek devam etti:

— Değerinizi bizden gizlemeğe uğraşmanıza rağmen, sizi zannettiğimizden daha fazla tanıyorum. Bana sizden bahsettiler; mübarek bir adammışsınız, ben de sizinle dost olmak istiyorum... Bütün bunlardan, sonra bahsederiz, değil mi? Öyle ya, artık bizlerdensiniz.

Rahip Faujas, ona dikkatle baktı, sanki, yelpazesini sallayış tarzında bir mason işareti sezmişti. Sesini yavaşlatarak cevap verdi:

— Madam, tamamiyle emrinize âmadeyim.

Fellcité, daha yüksek sesle, gülerek devam etti:

— Ben de böyle olmasını istiyorum. Göreceksiniz ki burada herkesin iyiliğini isteriz... Gelin, sizi Mösyö Rougon'a takdim edeyim.

Salondan geçti, rahip Faujas'a yol açmak için birçok kimseyi rahatsız etti, ona öyle bir ehemmiyet verdi ki, orada bulunan herkes, rahibin aleyhine döndü. Bitişik odada vist masaları kurulmuştu. Felicité, bir diplomat tavriyle oynıyan kocasının yanma gitti. Kulağına eğilince, Rougon, bir sabırsızlık hareketi yaptı; fakat, Felicité, birkaç kelime söyleyince, hızla ayağa kalktı:

— Pekâlâ! Pekâlâ!...

Dedi ve oyun arkadaşlarından özür diledikten sonra gelip rahip Faujas'ın elini sıktı. Rougon, o tarihte, yetmiş yaşında, solgun benizli bir adamdı; azametli bir milyoner tavrı almıştı. Plassans'da, herkes, onun güzel bir yüzü, bir politika adamına yakışır beyaz saçlı ve ifadesini gizler bir yüzü olduğunu söylüyordu. Rahiple birkaç nezaket cümlesi konuştuktan sonra kumar masasındaki yerine döndü. Felicité; hep gülümsiyerek yine salona gelmişti.

Rahip Faujas, yalnız kalınca, zerre kadar şaşalamış gözükmedi. Bir lâhza ayakta durdu, oyun oynıyanlara baktı; aslında perdeleri, halıyı, eşyaları muayene ediyordu. Burası, yaprak yeşili renginde kumaş kaplı eşya ile döşenmiş, küçük bir salondu; dört duvardan üçünü, bakır çubuklarla süslü, üç kütüphane kaplıyordu. Oda sanki yüksek bir hükûmet memurunun çalışma odasıydı. Rahip, incelemesini her halde tam yapmak istiyor olmalıydı ki, salondan tekrar geçti. Burası da yeşil, yine gayet ciddî, fakat daha yaldızlı idi, hem bir Bakanlık odası kadar resmî vakar taşıyor, hem de büyük bir lokantanın şatafatlı lüksünü temsil ediyordu. Öte tarafta, saman rengi, buduvarımsı bir yer vardı, mor dallar işlenmiş kumaş kaplı eşya ile döşeliydi. İçerisi koltuklarla, puflarla ve kanapelerle öyle tıklım tıklım doluydu ki, güçlükle adım atılabiliyordu.

Rahip Faujas, şöminenin köşesine oturdu, ayaklarını ısıtır gibi yaptı. Ardına kadar açık bir kapıdan, yeşil salonun yarısını olduğu gibi görebilecek şekilde oturmuştu. Madam Rougonun çok nazik kabul tarzı onun zihnini işgal ediyordu; gözlerini yarı kapıyor, bir türlü halledemediği bir meseleyi çözmeğe uğraşıyordu. Biraz sonra, hulyasının arasında, arkasından bir takım sesler işitti; oturduğu koltuk, arkalığı gayet yüksek olduğu için, onu tamamiyle gözden saklıyordu; Faujas, göz kapaklarını büsbütün örttü. Ateşin fazla sıcaklığı ile uyuklar gibi yaptı, dinledi,

Kalın bir ses, devam ediyordu:

— O tarihte, evlerine bir tek defa gittim; karşıda, Banne sokağının öte tarafında oturuyorlardı. Siz galiba Pariste idiniz; çünkü, o tarihte Rougon'ların sarı salonunu bütün Plassans gördü; topu on meteliğe satılan limon rengi kâğıt kaplı, koltukları topal ayaklı, Utrecht kadifeli eşya ile döşenmiş külüstür bir salon... Şurada, şu

pufun üstünde oturan, kestane rengi saten esvaplı çingene maşası kadına bir de şimdi bakın. Bakın, elini küçük Delangre'a nasıl uzatıyor. Allah bilir, elini ona öptürecek...

Daha genç bir ses, mırıldanarak, alay etti:

— Bu kadar güzel, yeşil bir salon döşediklerine göre, adamakıllı hırsızlık ettikleri anlaşılıyor, çünkü, malûm ya, burası şehrin en güzel salonudur.

Öteki devam etti:

— Davetler yapmak, bu kadının ötedenberi, iptilâsıdır. Meteliği olmadığı tarihlerde, kendisi su içerdi, tek, akşamları davetlilerine limonata vermek için. Yoo! Ben, Rougon'larm içini dışını bilirim; onları takip ettim. Çok gözü pek insanlardır. Bir koru eteğinde bıçakla oynamak iştahları giderilir gibi değildi. Hükûmet darbesi kırk senedenberi onları kıvrandıran refah emelini tatmin etmelerine yardım etti. Ondan sonra, öyle bir yediler, öyle doymaz hale geldiler ki!.. Meselâ bu ev, bugün oturdukları bu ev, o tarihte, 51 isyanında, Saint-Roure meselesinde öldürülen Peirotte isimli bir mültezimin mülkü idi. Talihleri her işde yardım etti. Serseri bir kurşun, onları bu sıkıcı adamdan kurtardı, mirasına kondular... Evle mültezimlik vazifesi arasında, Felicité elbette evi tercih edecekti. On seneye yakın bir zamandanberi ,evi yiyecek gibi gözlüyordu, gebe kadın gibi aş yeriyordu, pencere camlarının arkasında sallanan ağır perdelere baktıkça, fena oluyordu. İki Aralık vak'asından sonra, Plassans'da dolaşan tâbirle, o perdeler, onun Tuileries'si idi.

— İyi ama, evi almak için parayı nerede buldular?

— Ha! Bu cihet, bir muammadır arslanım... Oğulları Eugène, hani şu Pariste çok şaşılacak bir politika başarısı kazanan, meb'us, nazır, Tuileries sarayının özel müşaviri yok mu, işte o, burada çok güzel bir dalavere çevirmiş olan babası için kolayca tahsisat ve salip nişanı kopardı. Eve gelince, onun parası da bir takım dolaplarla ödenmiş olsa gerek. Belki bir bankerden ödünç almışlardır. Bugün zengindirler, entrikalar çeviriyorlar, kaybettikleri zamanı kazanıyorlar. Oğullarının, kendileriyle mektuplaştığım sanıyorum, çünkü henüz sersemce bir iş yapmadılar.

Konuşan adam sustu, hemen arkasından, kıs kıs gülerek devam etti:

— Yok, şu Felicité olacak ağustos böceği karıyı, düşes tavırları takınır gördükçe kendimi tutamıyorum, gülüyorum! Hep o sarı salonu, o yıpranmış halıyı, o pis konsolları, sinek pisliği dolu o küçük avizenin müslin örtüsünü hatırlıyorum... Şimdi de Rastoil'in kızlarını karşılıyor, bakın. Fistanının eteğini nasıl sürüyor, görüyor-

sunuz ya!... Bu acuze, yeşil salonu ortasında, bir zafer gecesi, geberecek.

Rahip Faujas, büyük salonda olup bitenleri görecek şekilde başını çevirmişti. Madam Rougon'u orada, etrafını kuşatan çemberin ortasında, gerçekten muhteşem bir tavır takınmış gördü. Cüce ayakları üzerinde büyüyor, muzaffer bir kıraliçe bakışı ile etrafındaki bütün belleri büküyor gibiydi. Zaman zaman, tavandaki yaldızların akisleri içinde, perdelerin vakur halâveti içinde, göz kapakları, kısa süren bir mahmurlukla açılıp kapanıyordu.

Aynı kalın ses:

— Hah! İşte babanız geldi, dedi, doktorcuğum içeri giriyor... Doktorun bunları size anlatmamış olması pek gariptir. O benden daha fazla şey bilir.

Beriki cevap verdi:

— Elbette! Babam, kendisini fena mevkie düşürürüm, diye korkuyor. Biliyorsunuz ya, bana lânet etti, kendisine müşterilerini kaybettireceğimi söyledi. Af buyurun, Maffre'ın oğlunu görüyorum, gidip elini sıkayım.

Bir iskemle takırtısı oldu, rahip Faujas, yüzü daha o yaşta yorgun, uzun boylu bir gencin küçük salondan geçtiğini gördü. Rougon'lara uluorta veriştiren öteki adam da ayağa kalktı. O sırada, oradan geçmekte olan bir kadına, çok cana yakın sözler söyledi; kadın gülüyor, adama: «İlâhi mösyö de Comdamin'ciğim» diyordu. Rahip, o zaman, Mouret'nin kaymakamlık bahçesinde kendisine gösterdiği o yakışıklı erkeği tanıdı. Mösyö de Comdamin, şöminenin öteki köşesine gelip oturdu. Koltuğun arkalığından dolayı göremediği rahip Faujas'ı orada bulunca pek şaştı; fakat soğuk kanlılığını bozmadı, gülümsedi, sevimli bir insan gibi, sükûnetle şöyle söyledi:

— Rahip efendi, galiba istemiyerek günah itiraf ettik... Hemcinsi aleyhinde bulunmak büyük bir günahtır, değil mi? Bereket versin ki, siz buradaydınız, günahımızı çıkartırsınız.

Rahip, yüz ifadelerine ne kadar hâkim olursa olsun, hafifçe kızarmaktan kendini alamadı. Mösyö de Comdamin'in, kendisini etrafı dinlemek için nefesini tutmakla suçlandığını pekâlâ anladı. Mösyö de Comdamin, mütecessis bir insana garaz olacak adamlardan değildi, bilâkis. Rahiple aralarına böylece bir nebze suç ortaklığı koymaktan pek memnun oldu. Bu, serbestçe konuşmasına orada bulunan kimselerin kepazeliklerini anlatarak geceyi geçirmesine imkân veriyordu. Bu, onun için en mükemmel eğlence idi. Plassans'a yeni gelmiş olan bu papaz, mükemmel bir dinleyici olabilirdi; kaldı ki, çirkin bir görünüşü, her şeyi dinlemeğe istidatlı bir insan görünüşü vardı. Cüb-

besi gerçekten fazla yıpranmıştı, kendisine anlatılacak olan sırlar fena bir netice doğuramazdı.

Bir çeyrek saat sonra, mösyö de Comdamin, iyiden iyiye rahat etmişti. Cemiyet adamlığına mahsus o büyük nezaketle, rahip Faujas'a, Plassans'ı anlatıyordu:

— Bizim aramızda siz yabancısınız, rahip efendi, diyordu. Bir işinize yarıyabilirsem, çok memnun olacağım... Plassans küçük bir şehirdir, zamanla, insan, kendisine burada, bir bucak tedarik edebilir. Ben, Dijon civarındanım. Buraya, sular ve ormanlar müdürlüğüne tâyin edildiğim zaman, Plassans'tan nefret ediyordum, fena halde canım sıkılıyordu. İmparatorluk arefesinde idik. Hele 51 tarihinden sonra, emin olun, eyaletin hoşa gidecek hiç bir tarafı yoktu. Bu eyalette, ahali, korkudan tirtir titriyordu. Bir jandarma görseler, yer yarılıp dibine kaçmağa çalışırlardı... Bu hal yavaş yavaş düzeldi. Her zamanki yaşayış tarzlarına döndüler, ne yalan söyliyeyim, ben de, tevekkül yolunu tuttum. Dışarıda vakit geçiriyorum, atla uzun gezintiler yapıyorum, bazı münasebetler tesis ettim.

Sesini alçalttı, sır söyler gibi bir edâ ile devam etti:

— Beni dinlerseniz, ihtiyatlı davranın, rahip efendi. Nasıl bir iğneli fıçıya düşmek tehlikesi geçirdiğimi tahmin edemezsiniz.. Plassans, birbirinden tamamiyle ayrı, üç mahalleye ayrılmıştır; bir eski mahalle vardır ki, oraya, ancak teselli ve sadaka götürebilirsiniz; bir Saint-Marc mahallesi vardır, memleketin asil tabakası oturur, can sıkıntısı ve garaz dolu bir yerdir, oradan ne kadar sakınsanız azdır; sonra yeni şehir, şu sırada, kaymakamlık binası etrafında, hâlâ inşa edilmekte olan mahalle, biricik, münasip ve oturulması mümkün yer... Ben, Saint-Marc mahallesine inmek budalalığında bulunmuştum, münasebette bulunduğum kimselerden yana orada oturmaklığım gerekir, diye düşünüyordum. Gel gelelim, fasulye sırığı gibi kupkuru, kibar dul kadınlarla, benzi sararmış markilerden başka bir şey bulamadım. Herkes, eski günleri arıyor. En küçük bir toplantı, en ufak bir şenlik yok; içinde yaşadığımız mes'ut sulh ve sükûnun aleyhine sinsi bir suikast hazırlanıyor. Sizi şerefimle temin ederim, az daha lekeleniyordum. Péqueur benimle alay etti, Mösyö Péqueur des Saulaies, kaymakamımız, tanıyor musunuz?.. Bunun üzerine, Sauvaire'i geçtim, meydana bakan bir apartıman tuttum. Bilmiş olun, Plassans'da halk mevcut değildir, asil tabaka yola getirilemez; tahammül edilebilir ancak birkaç sonradan görme vardır ki, mevki sahibi kimselere hoş görünmeğe gayret eden, çok sevimli insanlardır. Az sayıda hükûmet memurlarımız pek mes'utturlar. Sanki çadırımızı fethettiğimiz memlekete kurmuşuz gibi, kendi aramızda bildiğimiz gibi, memleket halkına aldırış etmeden yaşarız.

Memnun bir tavırla güldü, daha fazla uzandı, tabanlarını ateşe gösterdi; sonra, oradan geçen bir uşağın elindeki tepsiden bir bardak punç aldı, göz ucile rahibe bakmağa devam ederek, ağır ağır içti. Rahip, nezaket icabı, bir söz bulup söylemesi gerektiğini düşündü. Sohbetin hararetlenmeğe başladığı yeşil salona dönüp bakarak:

— Bu ev, çok güzel bir yer gibi görünüyor, dedi.

Mösyö de Comdamin, arada sırada, bir yudum punç içmek için dura dura cevap verdi:

— Evet, evet, Rougon'lar, bize Parisi unutturuyorlar. İnsan burada, Plassans'da olduğuna hiç ihtimal vermez. Biricik eğlenceli salon burasıdır; çünkü, bütün fikirler burada bir araya gelir... Péqueur'ün de, çok hoş toplantıları vardır... Buradaki toplantılar, Rougon'lara pek pahalıya mal olsa gerek, üstelik Péqueur gibi, idare masrafı da almıyorlar; ama, ellerinde daha iyisi var, mükelleflerin cepleri...

Bu şaka pek hoşuna gitti. Elinde tuttuğu boş bardağı şöminenin üstüne koydu, yaklaştı, eğildi:

— Asıl eğlenceli tarafı, boyuna oynanan komedyalar. Şahısları bir tanısanız!.. Şurada duran Madam Rastoil'i görüyorsunuz ya, iki kızının arasında duran, şu kırk beşlik madam, hani suratı meleyen koyuna benziyor... Delangre, gelip karşısına oturduğu zaman gözlerini nasıl kırpıştırdı, dikkat ettiniz mi Delangre, şurada, solda, şu kukla biçimi zat... Bundan on sene kadar evvel, sıkıfıkı tanışıyorlardı. İki kızdan biri, ondandır, derler amma, hangisi olduğu pek malûm değil... Asıl tuhafı şu ki, Delangre, ayni tarihte, karısı ile bir parça bozuştu; rivayete göre, kızı, bütün Plassans'ın tanıdığı bir ressamdanmış.

Rahip Faujas, bu türlü sırları dinlemek için ciddi bir tavır takınmayı münasip görmüştü; göz kapaklarını büsbütün indiriyordu. Mösyö de Comdamin, kendi kendisine hak vermek ister gibi devam etti:

— Delangre'dan bu şekilde bahsedişim, onu çok iyi tanıdığımdandır. Çok yaman adamdır, bu şeytan herif! Zannederim, babası duvarcı imiş. Bundan on beş sene evveline gelinciye kadar, hiç bir avukatın meşgul olmak istemediği dâvaları alıyordu. Madam Rastoil, onu sefaletten düpedüz çekti çıkardı; kışın, ısınsın diye, odun bile gönderiyordu. İlk dâvalarını Madam Rastoil sayesinde kazandı... Şunu da unutmayın ki, Delangre, o zaman hiç bir siyasi fikir sahibi değilmiş gibi davranmak hünerini de göstermişti. Nitekim, 52 de, bir belediye reisi arandığı zaman, akla derhal o geldi; şehrin üç mahallesinden hiç birisini korkutmadan, böyle bir mevkii ancak o kabul edebilirdi. O tarihtenberi her işde muvaffak oldu. İlerisi çok par-

laktır. Felâket şu ki, Pequeur'le asla anlaşamaz; mânasız şeylerden dolayı hep çekişirler.

Mösyö de Comdamin, biraz evvel kendisiyle konuştuğu uzun boylu gencin tekrar yanına geldiğini görerek sustu. Onu, rahibe tanıttı:

— Mösyö Guillaume Porquier, doktor Porquier'nin oğlu.

Sonra, Guillaume durunca, alaycı bir gülüşle sordu:

— Eyi içeride neler gördünüz bakalım?

Genç adam da alaycı bir tavırla cevap verdi:

— Hiç bir şey görmedim, doğrusu. Paloque'ları gördüm. Madam Rougon, bir felâket çıkmasın diye, onları hep perde arkasına saklıyor. Bir gün, onları, meşrebede gören bir gebe kadın, az daha çocuğunu düşürüyormuş... Paloque, gözlerini reis Rastoil'den ayırmıyor, galiba korkudan ödünü patlatıp öldüreceğini umuyor. Biliyorsunuz ya, bu Paloque denilen acâibe, reis olmadan ölmemek niyetinde...

İkisi de keyiflendiler. Paloque'ların çirkinliği, hükûmet memurlarının ufak muhitinde, ezeli bir alay vesilesiydi. Porquier'nin oğlu, sesini yavaşlatarak devam etti:

— Mösyö de Bourdeu'yü de gördüm. Marki de Lağriful seçildiğindenberi, adamcağız daha fazla zayıfladı, farkında değil misiniz? Bourdeu, valiliği kaybetmesinin tesellisini asla bulamıyacak; Orleanc'ı kinini kıral taraftarlarının hizmetine hasretti, bu sayede dosdoğru meclise gireceğini umuyor, çok hasretini çektiği valiliği orada eline geçirecek... Politikanın elifini bilmiyen Markiyi, o sersemi, o şeddeli eşeği kendisine tercih ettikleri için, müthiş surette üzgün; Bourdeu'nün kendisi ise, çok kabiliyetli, gerçekten kabiliyetli bir adam.

Mösyö de Comdamin, omuz silkerek:

— Bu Bourdeu'de, ilikli redingotiyle, yassı papaz şapkasiyle çok can sıkıcı bir adam, dedi. Bu adamlar, serbest bırakılacak olurlarsa, Fransayı bir avukatlar ve diplomatlar Sorbone'una çevirecekler; emin olun, pek can sıkıcı bir memleket haline gelecek... Ha! Size bir şey söyliyecektim Guillaume; lâfınız oldu, vur patlasın yaşıyormuşsunuz.

Genç adam, gülerek:

— Ben mi? diye haykırdı.

— Siz, arslanım; hem de meseleyi babanızdan işittim. Çok canı sıkılıyor, kumar oynadığınızı söylüyor, geceleri klüpte ve başka yerlerde geçirdiğinizi söylüyor... Hapishanelerin arkasında, batakhane gibi bir kahve keşfetmişsiniz, bir sürü serseri ile beraber oraya gidip kıyametler koparıyormuşsunuz, doğru mu? Hattâ, bana anlattıklarına göre...

Mösyö de Comdamin, o aralık içeriye iki kadının girdiğini görün-

ce, Guillaume'un kulağına eğilerek, gayet yavaş sesle devam etti; Guillaume, gülmekten katılıyor, tasdik işaretleri yapıyordu. Herhalde bazı teferruat ilâve etmek için, o da eğildi. Birbirlerine yaklaştılar, gözleri parlıyarak, kadınların yanında söylenemiyen o hikâyeyi konuşarak, uzun zaman neş'elendiler.

Rahip Faujas, oturduğu yerde kalmıştı. Artık dinlemiyordu. Yeşil salonda, çırpınıp duran, etrafa bol bol iltifatlar yağdıran mösyö Delangre'ın hareketlerine bakıyordu. Bu manzaraya o kadar dalmıştı ki, eliyle işaret ederek, kendisini çağıran rahip Bourrette'i görmedi. Rahip gelip onun koluna dokunmak zorunda kaldı, peşisıra gelmesini rica etti. Faujas'ı, nazik bir meseleden bahsetmek istiyen bir kimse gibi, ihtiyatlı hareketlerle, kumar oynanan odaya kadar götürdü.

Bir köşeye çekilip yalnız kalınca:

— Azizim, dedi, mazursunuz, buraya ilk defa geliyorsunuz; ama, bilmiş olun, şimdi yanından ayrılmış olduğunuz kimselerle, bu kadar uzun konuşmakla kendinize leke getirdiniz.

Rahip Faujas, büyük bir hayretle, onun yüzüne bakınca:

— Bu kimseler hakkında iyi kanaat beslemezler, dedi. Hakları-da hüküm vermek niyetinde değilim tabii, kimse için fena söylemek istemem. Size olan dostluğumdan dolayı, haber veriyorum, mesele bundan ibaret...

Rahip Bourrette, uzaklaşmak istiyordu. Fakat öteki onu alıkoydu, telâşla:

— Beni endişelendiriyorsunuz, azizim mösyö Bourrette, dedi; rica ederim, meseleyi izah edin. Zannederim ki, kimse aleyhinde bulunmadan, bana bazı malûmat verebilirsiniz.

İhtiyar rahip, bir tereddütten sonra, devam etti:

— Dinleyin! O genç adam, doktor Porquier'nin oğlu, muhterem bir adam olan babasının başının derdidir. Plassans'ın, tahsildeki gençlerine de çok fena bir örnek oluyor. Pariste, yalnız borç bırakmış, burada da şehrin altım üstüne getiriyor... Mösyö de Comdamin'e gelince...

Anlatmak zorunda kalacağı kepazeliklerden dolayı tereddüde düştü, tekrar sustu; sonra gözlerini yere indirerek devam etti:

— Mösyö de Comdamin, lâkırdısını saklamaz, korkarım ahlâk mefhumunun da ne demek olduğunu bilmez. Hiç kimseyi esirgemez, bütün namuslu insanları utandırır. Hâsılı, nasıl anlatayım bilmem ki, pek yakışık almıyan bir şekilde evlenmiş. Şu genç kadını görüyor musunuz, hani etrafını büyük bir kalabalık çevirmiş; otuz yaşında bile göstermiyen kadın. İşte onu, günün birinde, kimbilir nerede bulmuş, Plassans'a getirdi. Geldiğinin hemen ertesi günü, bu-

rada, mutlak hâkim kesildi. Kocası ile doktor Porquierye nişan taktıran o oldu. Parlste dostları var... Rica ederim, bu şeyleri kimseye söylemeyin. Madam de Comdamin, çok sevimli, çok merhametlidir. Ara sıra evine giderim, beni kendisine düşman sanırsa, pek canım sıkılır. Affettirmesi gereken kabahatleri varsa, bizim vazifemiz, onun doğru yola gelmesine yardım etmektir, değil mi ya? Kocasına gelince, lâf aramızda, fena adamdır. Ona karşı soğuk davranın.

Rahip Faujas, muhteref Bourette'in gözlerinin içine bakıyordu. Konuşurlarken, Madam Rougon'un dalgın dalgın kendilerine baktığını farketmişti:

İhtiyar rahibe birdenbire sordu:

— Yoksa bana iyi bir nasihat vermenizi, sizden madam Rougon mu rica etti?

Rahip Bourette, büyük bir hayretle sordu:

— Ay! Bunu nereden biliyorsunuz? Kendisinden bahsetmemekliğimi istemişti, ama, siz tahmin ettiniz... Çok iyi bir kadındır, bir rahibin, kendi evinde fena bir durumda kaldığını görürse, pek üzülür; maalesef, her türlü insanı evine kabul etmek zorunda.

Rahip Faujas, teşekkür etti, ihtiyatlı davranacağına söz verdi. Etraflarındaki kumar oynıyan kimseler başlarını kaldırmamışlardı. Büyük salona döndü, orada kendisini tekrar düşman bir muhitte hissetti; hattâ, daha fazla bir soğukluk, daha büyük bir sessizlik, küçümseme sezdi. Kadın etekleri, sanki dokunursa kirletecekmiş gibi, yanından uzaklaşıyordu; siyah fraklar, hafif alaylarla arkalarını dönüyorlardı. Faujas, muhteşem bir sükûnet muhafaza etti. Madam de Comdamin'in hüküm sürdüğü köşede, kasden, Besançon kelimesinin söylendiğini işitir gibi olunca, dosdoğru, onun etrafına toplanmış olan grupa yürüdü; fakat, Faujas yaklaşınca lâkırdı birdenbire kesildi, bütün gözler, fesatlı bir tecessüsle pırıldıyarak onu süzdüler. Muhakkak ki kendisinden bahsediyorlar, hakkında kötü bir şeyler anlatıyorlardı. Rahip Faujas, Rastoil'in kızlarının arkasında ayakta duruyordu. Onlar kendisini görmemişlerdi. Küçüğünün, ötekine şu suali sorduğunu işitti:

— Adı herkesin ağzında gezen papaz, Besançon'da ne yapmış, kuzum?

Büyüğü cevap verdi:

— Pek iyi bilmiyorum. galiba, bir kavga esnasında âmiri olan papazı boğmıya kalkmış. Babam, sonu fena biten büyük bir sanayi işine de karıştığını söylüyor.

— Ama, burada imiş, değil mi? Küçük salonda imiş... Mösyö de Comdamin'le konuşup gülüştüğünü gören var.

— Eğer mösyö de Comdamin'le konuşup gülüşüyorsa, ondan sakınanlar haklıdır.

İki kızın konuştuğu bu sözleri işitince, rahip Faujas'ın alnında soğuk ter taneleri birikti. Halinden hiç bir şey belli etmedi; dudakları büzüldü, yanakları solgun bir renk aldı. Şimdi, bütün salon halkının, onun boğduğu rahipten, içine karıştığı lekeli işlerden bahsettiğini işitiyordu. Karşısında, mösyö Delangre ve doktor Porquier, ciddiliklerini muhafaza ediyorlardı; mösyö de Bourdeu, bir madamla yavaş sesle konuşuyor, istihfafla yüzünü buruşturuyordu; sulh hâkimi mösyö Maffre, ona, yan yan bakıyor, ısırmağa karar vermeden, onu uzaktan kokluyordu; odanın öbür ucunda, Paloque'la karısı, o iki acibe, fesat dolu yüzlerini uzatıyorlardı. Yavaş sesle ağızdan ağıza dolaşan, insafsızca bütün sözlerin, hain neş'esi, bu yüzlerde okunuyordu. Rahip Faujas, madam Rastoil'in, birkaç adım ötede ayakta dururken, kızlarını, kanatları altına almak ve kendi temasından korumak ister gibi, gelip ikisinin arasına oturduğunu görünce, yavaş yavaş geriledi. Arkasında bulduğu piyanoya dayandı. Başı dik, yüzü, taştan bir çehre gibi, sert ve sessiz, orada durdu. Besbelli aleyhinde bir hareket vardı, onu tufeyli sayıyorlardı.

Rahip, o hareketsizliği içinde, yarı örtülü göz kapaklarının altından salonu araştırırken, bir hareket yaptı, fakat birdenbire durdu. Kadın eteklikleriniin teşkil ettiği gerçekten bir mânianın arkasında, rahip Fenil'in, bir koltuğa uzanmış, sinsi sinsi gülümsediğini görmüştü. Göz göze geldiler, ölesiye bir çarpışmıya başlamak üzere bulunan iki düellocu gibi, müthiş bir mâna ile birkaç saniye bakıştılar. Sonra, bir kumaş hışırtısı oldu, piskopos başmuavini, madamların dantelâşları arasında tekrar kayboldu.

O arada Felicité, kurnazca bir hareketle piyanoya yaklaşmıştı. Çok güzel romans okuyan, Rastoil'in büyük kızını piyanoya oturttu. Sonra, hiç kimse işitmeden konuşmak imkânını bulunca, rahip Faujas'ı, bir pencerenin önüne çekti:

— Rahip Fenil'e ne yaptınız kuzum? diye sordu.

Gayet yavaş sesle konuşmağa devam ettiler. Rahip önce hayret eder gibi görünmüştü; fakat, madam Rougon, bir yandan omuzlarını silkerek birkaç söz mırıldanınca, Faujas, ona açılır gibi oldu, konuştu. İkisi de gülümsüyorlardı. Alaycı sözler konuşur gibi görünüyorlardı, gözlerinin parlaklığı ise, bu gösterişten ibaret alelâde samimiyeti yalana çıkarıyordu. Piyano sustu, Rastoil'lerin büyük kızı, o sıralarda çok rağbet kazanmış olan **La Colombe du soldat** şarkısını okudu.

Felicité, yavaş sesle:

— Başlangıcınız pek fena, diyordu; kendi kendinizi pek fena bir duruma koymuşsunuz. Size tavsiye ederim, bir müddet için buraya

bir daha gelmeyin... Kendinizi sevdirmelisiniz, anlıyor musunuz? Şiddetli hareketler, sizi mahvedebilir.

Rahip Faujas, düşünceliydi:

— Bu münasebetsiz şeyleri rahip Fenil mi anlatmıştır, diyorsunuz? diye sordu.

— Yoo! Çok kurnazdır, böyle şeylerde önayak olmaz, bunları, günahlarını çıkardığı kadınların kulaklarına fısıldamıştır. Sizin ne biçim bir insan olduğunuzu tahmin etmiş midir bilmem, ama, sizden korkuyor, bu muhakkak; sizinle, akla gelebilen her silâhı kullanarak çarpışacaktır... Asıl kötüsü şu ki, şehrin en kibar kadınları ona günah çıkarttırıyorlar. Marki de Lagrifoul'ü tâyin ettiren odur.

Rahip, ağzından şu sözü kaçırdı:

— Bu gece buraya gelmekle hatâ ettim.

Félicité dudaklarını ısırdı. Sonra, çabuk çabuk devam etti:

— Bu Comdamin denilen adamla konuşarak kendinizi lekelemeniz bir hatâ oldu. Ben elimden geleni yaptım. O bildiğiniz kimse, bana Paristen mektup yazdığı zaman, sizi davet etmek suretiyle faydam dokunacağını sanmıştım. Burada, kendinize dostlar edineceğinizi tahmin ediyordum. Bu, ilk adım olacaktı. Fakat, hoşa gitmeğe çalışacağınız yerde, herkesi aleyhinize çeviriyorsunuz... Bakın, size bir şey söyliyeyim, açık sözlülüğümü bağışlayın. Bana kalırsa, siz başarıya sırtınızı çeviriyorsunuz. Gidip damadımın evinde oda tutmakla, evinizin dört duvarı arasına kapanmakla, sokaklarda mahalle çocuklarına eğlence teşkil eden bir cübbe giymekle hep hatâlar işlediniz.

Rahip Faujas, bir sabırsızlık hareketi yapmaktan kendini alamadı. Şu cevabı vermekle kaldı:

— Güzel nasihatlerinizden faydalanacağım. Yalnız bana yardım etmeyin, bütün iş bozulur.

— Evet, bu tutum ihtiyatlıdır. Bu salona, bir daha geldiğiniz zaman galebe çalmış olarak gelin... Son bir söz daha söyliyeceğim azizim. Paristeki zat, sizin başarınıza çok önem veriyor. Benim de size ilgi göstermemin sebebi bu. Onun için, bana inanın, müthiş bir adam gibi davranmayın, sevimli olun, kadınların hoşuna gidin. Bunu aklınızda iyice tutun. Eğer Plassans'ı avucunuzun içine almak istiyorsanız kadınların hoşuna gidin.

Rastoil'lerin büyük kızı, romansını bitiriyordu, hafiften alkışlamışlardı. Madam Rougon, şarkıcıyı tebrik etmek için rahip Faujas'ın yanından ayrılmıştı. Sonra salonun ortasında durdu, çekilmeğe başlıyan misafirlerin elini sıkmağa koyuldu. Saat on birdi. Papaz, muhterem rahip Bourette'in, müziği fırsat bilerek ortadan kaybolduğunu görünce çok canı sıkıldı. Onunla beraber gitmek niyetindeydi. Böylece, dürüst bir şekilde çıkmış olacaktı. Şimdi, yalnız gidecek

olursa, mutlak bir mağlûbiyete uğrıyacaktı; ertesi gün şehirde, kapı dışarı atıldığı dedikodusu yayılacaktı. Tekrar bir pencere önüne sığındı, fırsat kollamağa, namusiyle çekilip gitmek için bir çare aramağa başladı.

Salon boşalıyordu, ancak birkaç kadın kalmıştı. Rahip Faujas, o zaman, çok sade giyinmiş bir kadın gördü. Bu, madam Mouret idi, yüzünü çerçeveliyen hafifçe dalgalı saçlarla, daha gençleşmiş gibi duruyordu. Papaz, bir çift iri siyah gözün uyur gibi göründüğü, o sâkin çehre karşısında çok şaşırdı: Madam Mouret'yi akşamdanberi görmemişti; kadın, her halde, elleri dizleri üzerinde, böyle hiç bir şey yapmadan vakit kaybettiği için, canı sıkılmış, kımıldamadan, bir köşede oturup kalmış olsa gerekti. Rahip Faujas, madam Mouret'yi seyrettiği sırada, o, annesine vedâ etmek üzere ayağa kalktı.

Félicité, Plassans kibar halkının, reveranslar yaparak, puncundan dolayı, yeşil salonundan dolayı, evinde geçirdikleri güzel saatlerden dolayı kendisine teşekkür ederek çekilip gittiğini görmekten, en büyük zevki duyuyordu; ayni zamanda, vaktiyle, kibar halkın, kendi kaba tübiri ile, vücudunu ayaklar altında çiğnediğini, halbuki şimdi, en zenginlerin bile, bu muhterem madam Rougon'a nasıl yürekten gelen tebessümle gülümsiyeceklerini bilmediklerini düşünüyordu.

Sulh hâkimi Maffre:

— Ah madam, burada insan, saatlerin nasıl geçtiğini unutuyor, diyordu.

Güzel madam de Comdamin, şöyle fısıldıyordu:

— Bu yabaniler memleketinde, misafir ağırlamak yalnız size vergi.

Mösyö Delangre:

— Yarın akşam sizi yemeğe bekliyoruz, diyordu; ama, Allah ne verdiyse, biz, sizin gibi teklif, tekellüf yapamıyoruz.

Marthe, annesinin yanına kadar gelebilmek için, bu teşrifatın ortasından geçmek zorunda kaldı. Onu kucakladı, çekilirken, Félicité, kızını bırakmadı, etrafa bakındı, birisini aradı. Sonra, rahip Faujas'ı görünce gülerek:

— Rahip efendi, dedi; nazik bir erkek misiniz?

Rahip eğildi, Félicité devam etti:

— Öyleyse, lûtfen kızıma yol arkadaşı olun, ayni evde oturuyorsunuz; rahatsız olacak değilsiniz, hem de karanlık bir dar sokaktan geçmek lâzım, doğrusu hiç de güvenilecek gibi bir yol değil.

Marthe, o sâkin haliyle, küçük bir çocuk olmadığını, korkmadığını söylüyor, teminat veriyordu; fakat annesi ısrar edip de, içi daha rahat edeceğini söyleyince, papazın yardımını kabul etti.

Rahip Faujas, Marthe'la beraber çıkıp giderken, merdiven başına kadar gelen Félicité, gülümsiyerek rahibin kulağına tekrar:

— Söylediklerimi aklınızdan çıkarmayın, dedi... Plassans'ı kazanmak istiyorsanız, kadınların hoşuna gidin...

VII

Mouret, o akşam uyumuyordu; gece olup biten şeyleri öğrenmek için, Marthe'ı hemen, sıkı sıkı sorguya çekti. Marthe, suvarenin her zamanki gibi geçtiğini, fevkalâde bir şey görmediğini söyledi. Yalnız, rahip Faujas'ın kendisine yol arkadaşlığı ettiğini, yolda havadan, sudan bahsettiğini ilâve etti. Kayıtsızlık adını verdiği, karısının hareketine, Mouret'nin çok canı sıkıldı. Kafasını yastığa öfkeyle gömerek:

— Annenin evinde adam öldürseler, havadisi yine bana sen getirmezsin, her halde, dedi.

Ertesi gün, akşam yemeğine eve geldiği zaman, Marthe'ı görünce tâ uzaktan seslendi:

— Ben biliyordum zaten, senin gözlerin dünyayı görmez, kadınım... Ah! Ben malımı bilirim! Gece yarısına kadar bir salonda otur da, etrafında konuşulan şeylerin, yapılan işlerin farkına bile varma!. Ayol, bütün şehir bundan bahsediyor, işitiyor musun? Adım başında rastgeldiğim adam bana bunu anlattı.

Marthe, hayretle sordu:

— Neymiş o anlatılan?...

— Ne olacak, rahip Faujas'ın kazandığı büyük başarı! Yeşil salondan kapı dışarı etmişler.

— Yok canım, seni temin ederim böyle bir şey olmadı; buna benzer hiç bir şey görmedim.

— İyi ya! Söyledim zaten, sen hiçbir şey görmezsin!.. Rahip, Besançon'da ne yapmış, biliyor musun? Bir köy papazını boğmuş, yahut da sahte evrak tanzim etmiş, peşin olarak bir şey söylenemiyor... Neyse, galiba adam akıllı icabına bakmışlar. Mahvolmuş bir adam.

Marthe, başını eğmiş, kocasının, rahibin uğradığı yenilmeden duyduğu hazza ses çıkarmadan şahit oluyordu. Mouret, çok memnundu:

— İlk düşüncemi değiştirmedim, diye devam etti; annen, onunla birlikte bir dalavere hazırlamakla meşgul olsa gerek. Kendisine çok iltifat etmiş, diyorlar. Sana yol arkadaşlığı etmesini rahipten o rica etti, değil mi? Bunu niçin bana söylemedin?

Marthe, hiç cevap vermeden yavaşça omuz silkti.

Mouret :

— Doğrusu çok acayipsin! diye haykırdı. Bu teferruatın fazla önemi var... Nitekim, biraz evvel madam Paloque'a rastgeldim, rahibin oradan nasıl çıkacağını görmek için, madamlardan birkaçı ile evde kalmış. Annen, yobazın evden namusile çıkmasını sağlamak için, seni vasıta diye kullanmış, anlıyor musun?. Hatırlasana canım, rahip seni buraya getirirken ne söyledi?

Mouret, karısının karşısına oturmuş, onu ufacık gözlerinin sual dolu keskin bakışları altında tutuyordu.

Marthe, sabırla cevap verdi :

— Ne söyliyecek, ehemmiyetsiz şeyler, herkesin söyliyebileceği neviden sözler söyledi... Soğuğun çok şiddetli olduğunu söyledi, geceleyin şehrin sessizliğinden bahsetti; sonra zannederim, güzel bir gece geçirdiğini söyledi.

— Ah! Hilekâr yobaz!... Annene dair, evine kabul ettiği misafirlere dair bir şey sormadı, değil mi?

— Hayır, zaten, Banne sokağından buraya, yol o kadar uzun değil; üç dakika bile sürmedi. Koluma girmeden yanımda yürüyordu. Öyle uzun adımlar atıyordu ki, âdeta koşmak zorunda kalıyordum... Bu adamla niçin böyle uğraşıyorlar, anlamıyorum. Halinden, mes'ut olmadığı anlaşılıyor. Eski cübbesinin altında tir tir titriyordu, biçare...

Mouret :

— Orası öyle, diye mırıldandı; hava dona çekeli vücudu pek ısınmasa gerek.

Marthe devam etti :

— Sonra da ondan bir şikâyetimiz yok; kirasını günü gününe veriyor, sesi sadası çıkmıyor... Bu kadar iyi bir kiracıyı nerede bulabilirim?...

— Hiç bir yerde bulamazsın, onu biliyorum... Demincek sana öyle söylememin sebebi, bir yere gittiğin zaman etrafına ne kadar az dikkat ettiğini göstermek içindi. Yoksa, annenin, evine kabul ettiği insanları çok iyi bilirim; mahut yeşil salondan çıkan dedikodulara kulak asmam. Hep dedikodu, yalan, elâlemi birbirine katacak masallar. Rahip, her halde hiç kimseyi boğmamıştır, iflâs da etmemiştir... Madam Paloque'a da söyledim ya, «insan, başkalarının iç yüzünü araştırmadan evvel, kendi kirli çamaşırını yıkasa daha iyi eder.» Bu sözü kendi üzerine alındıysa, daha iyi...

Mouret, yalan söylüyordu, Madam Paloque'a böyle bir şey dememişti. Fakat, rahibin felâketleri karşısında gösterdiği sevinçten dolayı, Marthe'ın iyi kalbliliği onu utandırıyordu. Ondan sonraki

günler, açıktan açığa rahibin tarafını tuttu. Mösyö de Bourdeu, mösyö Delangre, doktor Porquier gibi nefret ettiği birkaç kişiye rastlamış, onlar gibi konuşmamış olmak, canlarını sıkmak ve şaşırtmak için, rahip Faujas'ı, göklere çıkarmıştı. Dediğine bakılırsa, rahip Faujas, fakirliğine büyük bir metanetle, büyük bir sadelikle göğüs geren, pek takdire değer bir insandı. Doğrusu, dünyada çok kötü insanlar vardı. Mouret, Rougon'ların, evlerine kabul ettikleri kimseler hakkında telmihler sokuşturuyor, onların, gerçek faziletin nurundan korkan bir sürü riyakâr, gammaz, kibirli budalalar olduklarını söylüyordu. Bir müddet sonra da rahibin dâvasını tamamile benimsemiş, Rastoil'lerin taraftarlariyle kaymakam taraftarlarını yere vurmak için onu kullanmağa başlamıştı.

Marthe'ın, kendi ağzından daha başka sözler işitmiş olduğunu unutuyor, bazan karısına:

— Ne acınacak hal! diyordu. Servetlerini kim bilir nereden çalmış insanlar, bir araba yükü odun alacak yirmi frank parası bile bulunmıyan zavallı bir adamla böyle uğraşıp duruyorlar... Sana birşey söyliyeyim mi, bu hallerin karşısında isyan ediyorum. Allahallah!... Ben rahibe kefil olabilirim. Ne yaptığını biliyorum, nasıl bir adam olduğunu biliyorum, çünkü evimde oturuyor. Nitekim, doğruyu gizlemiyorum, onlara rastgeldiğim zaman lâyık oldukları şekilde muamele ediyorum. Hem de bu kadarla kalmıyacağım. Rahibin, dostum olmasını istiyorum. Ne kadar namuslu, ne kadar zengin bir adam olursam olayım, onunla birlikte görülmekten korkmadığımı göstermek için, koluma takıp mesirede gezdirmek istiyorum... Bir kere, sana tavsiye ederim, bu zavallı insanlara karşı çok nazik davran...

Marthe, hafifçe gülümsüyordu. Kocasının, kiracılarına karşı iyi niyetler göstermesine memnundu. Rose, hatırşinas davranmak emri aldı. Sabahları, yağmur yağacak olursa, Madam Faujans'ın alış verişlerini yapabilecekti. Fakat Madam Faujas, aşçı kadının yardımını hep reddetti. Bununla beraber, ilk zamanlardaki katılığı ve sessizliği kalmamıştı. Bir sabah, yemişlerin durduğu tavan arasından inmekte olan Marthe'a tesadüf etmiş, bir lâhza konuşmuş, hattâ, koskoca iki armut ikramını kabul edecek kadar samimî davranmıştı. Bu iki armut, daha sıkı bir rabıtaya vesile oldu.

Rahip Faujas da, trabzon boyunca, eskisi kadar hızlı hızlı sıvışıp gitmiyordu. Şimdi hemen her gün, merdivenin alt başında bulunan, ve kendi tâbiriyle, rahiple birlikte bir iki adım yol yürümekten memnun olan Mouret, Faujas'ın, merdiven basamaklarına sürünen cübbesinin hışırtısını işitince, onun geldiğini anlıyordu. Karısına yaptığı ufak hizmetten dolayı ona teşekkür etmiş, tekrar Rougon'ların evine gidip gitmiyeceğini anlamak için kendisini kurnazca sorgu-

ya çekmişti. Rahip gülümsemeğe başlamıştı; cemiyet hayatına elverişli bir yaradılışta olmadığını çekinmeden itiraf ediyordu. Mouret, kiracısının verdiği kararda bir nebze tesiri olduğunu sanarak çok sevindi. O zaman, rahip Faujas'ı, yeşil salondan büsbütün ayırmayı, kendisine bağlamağı tasarladı. Onun için, Marthe, madam Faujas'ın, kendisine verilen iki armudu kabul ettiğini anlattığı akşam, Mouret, bu işi, projelerini kolaylaştıracak hayırlı bir olay saydı.

Rose'un yanında şu suali sordu:

— Bu soğuk havada, ikinci katta, sahiden ateş yakmıyorlar mı?

Bu sualin kendisine sorulduğunu anlıyan aşçı kadın:

— Elbette, mösyö! diye cevap verdi. Nasıl yaksınlar, bir yük odun bile geldiğini görmedim. Meğer ki, evlerindeki dört sandalyeyi yaksınlar, yahut madam Faujas, sepetiyle odun taşısın.

Marthe:

— Alay etmekte haksızsın, Rose, dedi. Bu zavallılar, o koca odalarda, soğuktan tir tir titriyorlardır.

Mouret, devam etti:

— Ha şunu bileydin. Dün gece on derece soğuk vardı, zeytin ağaçları yanmıştır, diye korkuluyor. Yukarıda bizim su kabı dondu. Bu oda ufak; insan çabucak ısınıyor.

Gerçek, yemek odasının pencereleri, pamuklu bezlerle sımsıkı tıkalı olduğu için, tahta aralıklarından hiç hava girmiyordu. İçeride büyük bir çini soba yanıyor, orayı hamam gibi ısıtıyordu. Kışın, çocuklar, masanın etrafında kitap okuyorlar, yahut oyun oynuyorlardı, Mouret de, yatma vaktine kadar, karısını piket oynamağa zorluyordu. Bu, Marthe için sahiden bir işkenceydi. Hiç bir oyun bilmediğini söyliyerek uzun zaman eline kâğıt almak istememişti; fakat, Mouret, ona piket öğretmiş, ondan sonra da, Marthe, artık bu işe boyun eğmişti.

Mouret, devam etti:

— Bana bak, Faujas'ları davet etmeli, akşamları burada vakit geçirsinler. Böylece, hiç değilse iki üç saat ısınırlar. Hem de, bize arkadaşlık etmiş olurlar, o kadar canımız sıkılmaz... Sen davet et; reddedemezler.

Ertesi gün, Marthe, methalde madam Faujas'la karşılaştı, onu davet etti. İhtiyar kadın, en küçük bir tereddüt göstermeden, oğlu adına. daveti kabul etti.

Mouret:

— Suratım ekşitmemesi çok şaşılacak şey, dedi. Ben, bu adamlara daha fazla yalvarmak gerekecek zannediyordum. Rahip, yabani gibi yaşamakla hatâ ettiğini anlamağa başlıyor.

O akşam, Mouret, sofranın erken toplanmasını istedi. Bir şişe

pişmiş şarap çıkartmış, bir tabak da küçük pasta aldırmıştı. Eli açık bir adam olmamakla beraber, görgülü olmanın, yalnız Rougon'lara hâs olmadığını göstermek istiyordu. İkinci kattaki kiracılar saat sekize doğru aşağı indiler. Rahip Faujas yeni bir cübbe giymişti. Bu, Mouret'yi, o kadar şaşırttı ki, rahibin iltifatlı sözlerine cevap olarak ancak bir iki kelime kekeliyebildi.

— Aman, rahip efendi; asıl siz bizi şereflendirmiş oluyorsunuz, Haydi bakayım, çocuklar, sandalye versenize ....

Masanın etrafına çepçevre Oturdular. Mouret bir fazla kütük yanmasına aldırış etmediğini ispatlamak için sobayı haddinden fazla doldurduğudan, içerisi çok sıcaktı .Rahip Faujas çok yumuşak davrandı, Desiree'yi okşadı iki erkek çocuğa derslerine ait sualler sordu. Çorap örmekle meşgul Marthe , yemek odasının ağır sessizliği içinde işitmeğe alışık olmadığı bu yabancı sesin kıvrak ahengine şaşıyor, arasıra başını kaldırıyordu, rahibin ablak yüzüne , kuvvetli çizgilerine karşıdan bakıyor, çok fakir olduğunu bildiği bu çok diri ve çok nazik adama karşı duyduğu alâkayı gizlemeğe lüzum görmeden, tekrar başını eğiyordu. Mouret, yeni cübbeye beceriksizce, yiyecek gibi bakıyordu; sinsi bir gülüşle şu sözü söylemekten kendini alamadı :

— Rahip efendi, buraya gelmek için tuvalet yaptığınıza hatâ etmişsiniz. Biz, teklif tekellüfe aldırmayız, pekâlâ biliyorsunuz.

Marthe, kızardı. Fakat, rahip, o cübbeyi o gün aldığını neş'eli bir ifadeyle anlattı. Annesinin gönlü hoş olsun diye arkasından çıkarmamıştı, böyle yeni cübbesiyle, annesi onu bir kıraldan daha güzel buluyordu.

— Öyle değil mi, anne?

Madam Faujas, gözlerini oğlundan ayırmadan, sözünü başiyle tasdik etti. Karşısında oturmuş, lâmbanın çiy ışığı altında, hayran hayran ona bakıyordu.

Sonra, dereden tepeden konuştular. Rahip Faujas, o mahzun ve soğuk halini elden bırakmamış gibiydi. Ciddi duruyordu, fakat, bu ciddiliği çok iltifatlı, çok babacan bir ciddilikti. Mouret'yi dinledi, en mânasız mevzulara dair söylediği sözlere cevap verdi, dedikoduları ile ilgilenmiş gibi göründü. Mouret, sözü döndürüp dolaştırıp, nasıl yaşadığını anlatmağa getirmişti.

— Hülâsa, dedi, akşamlarımızı, gördüğünüz gibi işte burada geçiriyoruz; hiç bir üzüntülü iş yok. Kimseyi davet etmiyoruz, çünkü allece oturmak, her zaman daha iyidir. Her akşam, karımla beraber piket oynarım. Eskidenberi alışmışım, başka türlü, uyku uyumakta güçlük çekerim.

Rahip Faujas :

— Ama, biz sizi rahatsız etmek istemeyiz, dedi. Rica ederim, biz varız diye çekinmeyin.

— Hayır hayır, ne demek! Manyak bir adam değilim; bir akşam piket oynamazsam, ucunda ölüm yok ya.

Rahip ısrar etti. Marthe'ın, kocasından daha şiddetle itiraz ettiğini görünce, ellerini, karnı üzerinde bitiştirmiş, sessiz sessiz oturan annesine döndü:

— Anne, dedi, mösyö Mouret ile bir piket oynasanıza...

Kadın, dikkatle oğlunun gözlerinin içine baktı. Mouret, hâlâ itiraz ediyor, oynamak istemiyor, herkesin keyfini kaçırmak istemediğini söylüyordu; fakat rahip, annesinin çok kuvvetli bir piket oyuncusu olduğunu söyleyince, gevşedi:

— Sahi mi? dedi... O halde, eğer madam mutlaka oynamak isterse, eğer kimsenin canını sıkmış olmazsak...

Rahip Faujas, daha hâkim bir sesle tekrar:

— Haydi anne, bir parti oynayın, dedi.

Madam Faujas, nihayet:

— Elbette, memnun olurum, dedi... Yalnız, yer değiştirmeliyim.

Mouret, pek memnun olmuştu:

— Hay hay! dedi. Zor bir şey değil. Oğlunuzla yer değiştirirsiniz. Rahip efendi, siz lûtfen karımın yanına oturun; madam şuraya oturur, benim yanıma... Görüyorsunuz ya, şimdi mükemmel oldu.

Önce, masanın öte tarafına, Marthe'ın karşısına oturmuş olan rahip, böylece, onun yanıbaşına gitmiş bulundu. Hattâ, oyuncular, oyuna başlamak için, birbirine yaklaştıklarından, onlar, masanın bir ucunda yalnız kalmış gibi oldular. Octav'la. Serge, odalarına çıkmışlardı. Desirée, âdeti olduğu üzere, masaya dayanmış, uyuyordu. Saat onu çalınca, ilk partiyi kaybetmiş olan Mouret, kat'iyen çıkıp yatmak istemedi; bir parti daha oynamakta ısrar etti. Madam Faujas, bir bakışla oğluna danıştı; sonra, her zamanki sâkin tavriyle, kâğıt yapmağa başladı. Bu sırada, rahip, Marthe'la tek tük sözler konuşuyordu. O ilk akşam, türlü şeylerden, ev işinden, Plassans'daki yiyecek fiyatlarından, çocukların gailesinden bahsetti. Marthe, kibarca cevap veriyor, arasıra başını kaldırıp, parlak gözleriyle bakıyor, sohbete, kendi akıllı uslu âhesteliğinden bir nebze katıyordu.

Saat on bire gelirken, Mouret, can sıkıntısı ile elindeki kâğıtları attı:

— Eh! Yine kaybettim, dedi. Akşamdanberi, bir tek iyi kâğıt gelmedi. Yarın, şansım belki daha fazla olur... Yarına, değil mi madam?

Rahip Faujas, özür dileyerek, nezaketle den aşırı faydalanmak

istemediklerini, onları her akşam böyle rahatsız etmek münasip olmadığını söyleyince :

— Ne münasebet, rahatsız etmiyorsunuz, diye haykırdı; memnun oluyoruz... Hem, ne demek, kaybeden benim, madam bir parti oynamamazlık edemez.

Ana oğul, daveti kabul edip de yukarı çıktıktan sonra, Mouret söylendi, oyunu kaybettiği için, kendisine özürler buldu. Çok öfkeliydi. Karısına :

— Kocakarı oyunda benim kadar kuvvetli değil, eminim, dedi. Yalnız, göz var kadında! Namusum hakkı için, kâğıt çalıyor, diyeceğim geliyor!... Yarın dikkat etmeli.

O günden sonra, her gün, Faujas'lar, geceyi Mouret'lerle beraber geçirmeğe geldiler. İhtiyar kadınla ev sahibi arasında büyük bir çekişme başlamıştı. Madam Faujas, onunla alay ediyor, sadece cesaretini kırmıyacak kadar kazanmasına meydan bırakıyor gibiydi; Mouret, çok iyi piket oynadığına inanmış bulunduğu için, bu hal onu için için öfkelendiriyordu. Madam Faujas'ı, haftalarca yeneceğini, ona bir oyun bile vermiyeceğini ummuştu. Kadın ise, soğukkanlılığı hiç elden bırakmıyordu; iri, köylü kadın suratı, hareketsiz duruyor, koca elleri, iskambil kâğıtlarını bir makine kuvveti ve intizamiyle diziyordu. Saat sekiz olur olmaz, ikisi de, masa başındaki yerlerine oturuyorlar, oyuna dalıyorlar, bir daha kımıldamıyorlardı.

Masanın öbür ucunda, sobanın iki yanında, rahip Faujas'la Marthe, yalnız gibiydiler. Rahip, kadına karşı bir erkek ve papaz küçümserliği gösteriyordu; onu, metin insanlara yakışmıyan, utandırıcı bir engel gibi uzaklaştırıyordu. Bu küçümseme bazan daha haşin ifadeli bir sözünden, ister istemez belli oluyordu. O zaman, Marthe, garip bir heyecana yakalamıyor, başını kaldırıp bakıyor, gizlenmiş bir düşman, kolunu kaldıracak mı diye, insanı arkasına baktıran korku duyuyordu. Bazan da, tam gülerken, rahibin cübbesini görüp birdenbire susuyordu; duruyor, şaşalıyor, başka erkeklere benzemiyen bu erkekle konuştuğuna kendisi de şaşıyordu. Aralarında samimilik kurulması uzun sürdü.

Rahip Faujas, Marthe'a, kocası hakkında, çocukları, evi hakkında, hiç bir zaman açık açık sual sormadı. Bununla beraber, yavaş yavaş, onların macerasına ve şimdiki yaşayış tarzlarına dair en hurda teferruatı öğrendi. Her akşam, Mouret ile Madam Faujas, hararetle çarpışırlarken, o, yeni bir şey öğreniyordu. Bir keresinde, karı kocanın şaşılacak derecede birbirlerine benzediklerini söyledi.

Marthe, gülümsiyerek :

— Evet, diye cevap verdi; yirmi yaşında iken, bizi, iki kardeş sanırlardı. Hattâ, evlenmemize bir parça da bu sebep oldu; takılıyor-

lar, bizi hep yanyana getiriyorlar, güzel bir çift olacağımızı söylüyorlardı. Benzeyişimiz o kadar göze çarpıyordu ki, mösyö Compan, bizi tanıdığı halde, nikâhımızı kıymaktan çekiniyordu.

Rahip:

— Ama, birbirinizin kuzeni ve kuzinisiniz, değil mi? diye sordu.

Marthe, hafifçe kızararak:

— Evet, dedi, kocam, Macquart ailesindendir, ben de, Rougon'lardanım.

Sonra, şaşkınlığını gizlemek için devam etti:

— Asıl garibi, ikimiz de büyük annemize benzeriz. Bu benzeyiş, kocama, annesinden geçmiş; halbuki bana, daha eskiden geliyor. Adeta, babamdan aşarak gelmiş.

Bunun üzerine, rahip, kendi ailesinde buna benzer bir örnek zikretti. Bir kız kardeşi vardı ki, dediklerine göre, annesinin büyük babasına tıpkı benziyordu. Benzerlik iki göbek öteye aşıyordu. Kızkardeşi, mizacı, âdetleri bakımından, el hareketleri ve ses âhengine varıncıya kadar, her hususta, dedeyi andırıyordu.

Marthe:

— Ben de öyle, dedi. Küçükken, işitirdim: «Dide halanın, hıh demiş, burnundan düşmüş» derlerdi. Zavallı kadıncağız şimdi Tulettes'dedir; ötedenberi, zaten aklı pek yerinde değildi... Yaşım ilerledikçe, ben iyiden iyiye durulduım, sıhhatim yerine geldi; fakat, hatırlıyorum, yirmi yaşında iken, hiç de sağlam değildim, başıma dönmeler gelirdi, alelâcayip şeyler düşünürdüm. Ne kadar garip bir çocuk olduğumu düşündükçe, hâlâ gülüyorum.

— Ya kocanız?

— Oo!... Kocam babasına çekmiştir, babası şapka işçisi imiş, akıllı uslu, derli toplu bir adammış... Yüzlerimiz biribirine benzerdi; ama, içimiz başka... Zamanla biribirimize büsbütün benzer olduk. Marsilyadaki mağazalarımızda ne kadar rahattık! Orada, on beş sene yaşadım.

Rahip Faujas, Marthe'ı bu konuya her getirdikçe, onda, hafif bir esef seziyordu. Genç kadın, kendi dediği gibi, muhakkak ki, mesuttu; fakat rahip, bu asabi mizaçta, kırkına yaklaştıkça dinmiş bir takım eski hırçınlıklar sezer gibi oluyordu. Bir facia tahayyül ediyor, bütün tanıdıklarının biribirine denk bulduğu bu karı kocanın yüzleri biribirinin tıpkısı olduğu halde, varlıklarının derinliğinde piçlik mayası taşıdıklarını, biribirine karışan ve hep isyan halinde bulunan kanlarının, başka başka iki mizaç arasındaki rekabeti azdırdığını düşünüyordu. Sonra, düzene konulmuş bir hayatın uğraması mukadder gevşekliklerini, günlük ticaret tasalariyle mizaçların aşınmasını, on beş sene içinde kazanılıp, küçük bir şehrin ıssız bir ma-

hallesinde orta halli bir hayatla sarfedilen bu servet içinde iki mizacın uyuşup kalmasını kendi kendine izah ediyordu. Bugün, bu karı koca, henüz genç oldukları halde, ancak külden ibaret kalmış gibiydiler. Rahip, Marthe'm, bu hayata boyun eğmiş olup olmadığını ustalıkla anlamağa çalıştı. Genç kadını gayet aklı başında buluyordu.

Marthe:

— Hayır, diyordu ,evimden hoşnudum; çocuklarım bana yetiyor. Ötedenberi pek neş'eli değilimdir. Bir parça canım sıkılıyordu, o kadar. Zihnimi meşgul edecek bir şey olmalıydı, onu bulamadım... Ama, neye yarıyacaktı? Belki boşu boşuna kafa patlatacaktım. Bir roman bile okuyamıyordum, müthiş baş ağrıları geliyordu; sonra, romanın bütün şahısları, üç gece, beynimin içinde hora tepiyorlardı. Yalnız, dikişten hiç yorulmam. Dışarıdaki bütün o dırıltılardan, dedikodulardan, beni yoran o budalaca şeylerden kurtulmak için evimde otururum.

Arasıra susuyor, uykusu arasında, o saf çocuk tebessümü ile gülümsiyerek, başı masaya dayalı uyuyan Desirée'ye bakıyordu:

— Zavallı çocuk!. diye söyleniyordu, dikiş bile dikemiyor, derhal başa dönüyor... Yalnız hayvanları sever. Süt ninesinin yanında bir ay kalmağa gittiği zaman, bütün vaktini kümeste geçiriyor, yanakları pembe pembe, pürsıhhat dönüp geliyor.

Marthe, için için bir delilik korkusiyle sık sık Tulettesden bahsediyordu. Rahip Faujas, bu çok sâkin evin içinde, böylece, acayip bir korku sezdi. Marthe, kocasını, her halde sağlam bir dostlukla seviyordu; yalnız, bu sevgisine, Mouretnin alaylarından, devamlı takılmalarından duyduğu bir çekingenlik de karışıyordu. Kocasımn bencilliğinden, kendisini ihmal edişinden de kırgındı; onun, etrafmda yarattığı huzurdan, tattığını söylediği o saadetten dolayı da gizli bir güceniklği vardı. Kocasından bahsederken hep şöyle derdi:

— Bize karşı çok iyidir... Bazan bağırdığını işitirsiniz belki; her şeyde intizamı sever de ondan, çoğu zaman gülünç olacak derecede sever; bahçede yerinden oynatılan bir çiçek saksısı görse, yerde sürüklenen bir oyuncak görse, kızar... Yoksa, bildiği gibi davranmakta pek haklı. Bir parça para biriktirdi diye, arasıra, dedikodulara aldırış etmeden iyi işler çevirmeğe devam ediyor diye onu çekemiyorlar, biliyorum... Benim yüzümden de kendisiyle alay ediyorlar. Hasistir, diyorlar, beni evde oturttuğunu, bana potin bile almadığını söylüyorlar. Bunların hiç biri doğru değil. Tamamiyle serbesttim. Gerçi, eve geldiği zaman, hep sokaklarda gezeceğim, yahut misafirliklere gideceğim yerde, beni evde bulmayı tercih eder. Zaten, nelerden hoşlandığımı bilir. Sokağa çıkıp da ne yapacağım?...

Marthe, Mouret'yi, Plassans'ın dedikodularına karşi savunurken

ayni zamanda, kendi içinden yükselen gizli ithamlara karşı da müdafaa etmek ihtiyacında imiş gibi, sözlerine ani bir şiddet katıyor; lâkırdıyı, asabi bir endişe ile, o dışarı hayatına getiriyordu. Sanki, meçhulün korkusuna yakalanmış, kendi takatinden şüphe ediyormuş, bir musibetten korkuyormuş gibi, o küçük yemek odasına, büyük şimşir ağaçları dikili o eski bahçeye sığınıyordu. Sonra bu çocukça korkuya gülüyor, omuzlarını silkiyor, ağır ağır, tekrar çoraplarını örmeğe, yahut bir eski gömleği tamire koyuluyordu. O zaman rahip Faujas'ın karşısında, evin içini temiz bir çamaşır kokusiyle gölgelik yerden koparılmış bir demet çiçek kokusiyle dolduran, sâkin yüzlü, solgun bakışlı, soğuk bir ev kadınından başka bir şey kalmıyordu.

Böylece iki ay geçti. Rahip Faujas'la annesi, Mouret'lerin âdetlerine girmişlerdi. Akşamları, masanın etrafında herkesin yeri belliydi. Lâmba ayni yerde yanıyordu; ayni sözler içinde, oyuncuların ayni kelimeleri işitiliyordu. Mouret, madam Faujas'dan, fazla şiddetli dayak yemediği zaman, kiracıları için «çok terbiyeli insanlar» diyordu.

İşsiz güçsüz burjuva tecessüsü, akşam partilerinin tasası içinde tamamile dinmişti; artık papazı gözetlemiyor, şimdi onu iyice tanıdığını, iyi bir adam saydığını söylüyordu.

Yanında, rahip Faujas'a hücum edenler olursa:

— Ey! Gidin işinize! diye haykırıyordu. Meseleyi gayet sade izah etmek imkâm varken, bir sürü masallar uyduruyorsunuz, olmadık şeyler düşünüyorsunuz. Allahallah! Bu adamın içini dışım biliyorum. Bana dostluk gösteriyor, akşamları gelip bizimle beraber oturuyor... Fazla sokulgan adam değil, ona garez olanlar, kibirli diyenler, bundan dolayı böyle yapıyorlar, biliyorum.

Mouret, Plassans'da, rahip Faujas'ı tanımakla övünen yalnız kendisi olduğu için memnundu; hattâ, bu üstünlüğü bir parça da aşırı kullanıyordu. Madam Rougon'a rastgeldikçe, övünüyor; davetlisini elinden aldığını ona ihdas ediyordu. Madam Rougon, kurnaz kurnaz gülmekle yetiniyordu. Mouret, teklifsiz görüştüğü kimselere, daha ziyade açıldı. Bu kâfir papazların, hiçbir işi, başkaları gibi yapamadıklarını söylüyor; rahibin, nasıl şarap içtiğini, kadınlarla nasıl konuştuğunu, hiç bir zaman ayak ayak üstüne atmadığını, bacaklarını ayrık tuttuğunu anlatıyor, bir sürü ufaktefek tafsilât veriyordu. Bu küçük hikâyelere, kiracısının topuklarına kadar inen o esrarengiz cübbe karşısında duyduğu, serbest fikirli insan korkusunu ve endişesini katıyordu.

Akşam toplantıları biribirini takip etmiş, şubat başlarına gelinmişti. Başbaşa kaldıkları zaman, rahip Faujaas, Marthe'la din lâkırdısı etmekten, dikketle sakınıyor gibi idi. Genç kadın, bir gün, neş'e-

li denilebilecek bir tavırla ona şöyle söylemişti:

— Hayır, rahip efendi, sofu değilim, kiliseye sık sık gitmem... Ne yapayım? Marsilyada, her zaman çok meşguldüm; şimdi de, sokağa çıkmağa üşeniyorum. Sonra da, doğrusunu söyliyeyim, din terbiyesiyle büyümedim. Annem, Cenabı Hakkın bizim evimize geldiğini söylerdi.

Rahip, cevap vermemiş, sadece eğilmiş, bu gibi hallerde, bu şeylerden bahsetmemeyi tercih ettiğini, böylece anlatmak istemişti. Halbuki, bir akşam, ızdıraplı ruhların, dinde buldukları umulmadık yardımı tasvir etti. Türlü türlü felâketlerle, sonunda intihara giden, zavallı bir kadından bahsediyorlardı.

Rahip, o boğuk sesiyle:

— Yeise düşmekle hatâ etmiş, dedi. İbadetin verdiği teselliyi her halde bilmiyormuş. Ben, ağlıya ağlıya, harap bir halde, bize gelen kadınlar bilirim ki, başka yerde boşuna aradıkları bir tevekkülle, yaşamaktan zevk duyarak dönüp gitmişlerdir. Çünkü bu kadınlar, diz çökmüşlerdi, kilisenin hücra bir köşesinde küçülmek saadetini tatmışlardı. Bunlar, o günden sonra, tekrar kiliseye gelmişlerdir, her şeyi unutmuşlardır, kendilerini Allaha vermişlerdir.

Marthe, son kelimeleri, insanüstü bir saadet âhengi içinde gevşiyen bu sözleri dalgın dalgın dinlemişti.

Kendi kendine konuşur gibi:

— Evet, bu bir saadet olsa gerek, diye mırıldandı; bunu bazan düşündüm, ama, hep korktum.

Rahip, böyle konulara pek seyrek dokunurdu, halbuki, sık sık merhametten bahsederdi. Marthe, çok iyi bir kadındı; en küçük bir zavallılık hikâyesi dinlese gözleri yaşarırdı. Rahip, onu, böyle merhametten ürperir gördükçe bundan hoşlanır gibi görünüyordu; her akşam, dokunaklı yeni bir hikâye buluyor, genç kadın, devamlı bir acıma ile harap ediyor, Marthe, kendini bırakıyordu. Dikişi elinden düşüyor, yüzü elem dolu, ellerini bitiştiriyor, Faujas'ın yüzüne bakıyordu; rahip de, açlıktan ölen insanlara, sefaletin, kötü hareketlere sevkettiği zavallılara dair acıklı tafsilâta giriyordu. O zaman, Marthe, kendini tamamiyle ona vermiş bulunuyordu. Faujas, genç kadını, hangi yola istese götürebilirdi. Sık sık, yemek odasının öbür ucunda, Mouret ile madam Faujas, arasında, haksız sürülmüş bir papazdan, yahut, iskartalar arasından alınmış bir kâğıttan dolayı kavga çıkıyordu.

Şubat ortalarına doğru ,esef edilecek bir olay, Plassans'ı kedere gömdü. Adeta çocuk denecek yaşta bir takım genç kızların, sokaklarda taban tepmek yüzünden ahlâksızlığa düşttükleri meydana çıktı. Vak'a, sadece ayni yaşta çocuklar arasında geçmemişti, mevki sa-

hibi kimselerin de bu işde lekelenecekleri söyleniyordu. Marthe, bir hafta, büyük bir dedikodu yaratan bu maceranın kuvvetle tesiri altında kaldı; biçare çocuklardan bir tanesini tanıyordu, aşçısı Rose'un yeğeni olan bu küçük sarışın kızı, çok defa okşamıştı; bu zavallı yavrucak ne zaman aklına gelse, bütün vücudunun ürperdiğini söylüyordu.

Bir akşam, rahip Faujas, ona:

— Plassans'da, Besançon'dakine benzer bir esirgeme evi bulunmaması çok esef edilecek şey, dedi.

Marthe, ona, ısrarla sualler sorunca, rahip, bu hayır müessesesinin nasıl bir şey olduğunu anlattı. Bu ev, işçi kızları için bir nevi yuva idi, analarıyle babalarının, işe giderken evde yalnız bırakmak zorunda kaldıkları sekiz ile on beş yaş arasındaki kızlara mahsusdu. Bu çocuklara gündüzleri dikiş diktiriliyordu. Sonra, akşam olunca, analarla babalar evlerine döndükleri zaman, çocuklar onların yanlarına gönderiliyordu. Böylece, bu zavallı çocuklar, ahlâksızlıktan uzak, en iyi örnekler ortasında büyüyorlardı. Marthe, bu fikri yüksek buldu. Yavaş yavaş, bu fikir büsbütün onu kavradı, öyle ki, artık, Plassans'da buna benzer bir ev açmak lüzumundan başka bir şeyden bahsetmez oldu.

Rahip Faujas:

— Evi Meryem himayesine koyarız, diye fikirler veriyordu. Fakat başarılacak öyle güçlükler var ki! En küçük bir hayır işinin ne zahmetlere mal olduğunu bilmezsiniz. Böyle bir eseri iyi bir neticeye götürmek için, bir ana kalbi, sıcak, gayet fedakâr bir kalb ister.

Marthe, başını eğiyor, yanıbaşında uyuyan Desirée'ye bakıyor, kirpiklerinin ucunda yaşlar biriktiğini hissediyordu. Ne gibi teşebbüsler yapmak gerektiğine, tesis masraflarına, senelik masraflara dair bilgi istiyordu.

Bir akşam, birdenbire rahibe sordu:

— Bana yardım etmek ister misiniz?

Rahip Faujas, ciddi bir tavırla, onun bir elini yakaladı, bir müddet avucunda tuttu; Marthe'a, o zamana kadar rastgeldiği en yüksek ruhlardan birine sahip olduğunu söyledi. Teklifi kabul ediyordu, fakat, ancak ona güveniyordu. Kendi elinden çok az iş gelebilirdi. Şehirde, bir komite kurmak için kadınlar bulacak, yardımlar toplıyacak, hülâsa, halkın merhametine başvurmak işinde, çok nazik, çok yorgunluklu çalışmaları üzerine alabilecek olan, o idi. Faujas, hemen ertesi günü için, Saint-Saturnin kilisesinde Marthe'a randevu verdi; onu, masraflar hakkında kendisinden çok daha iyi bilgiler verebilecek olan ruhani daire mimarı ile tanıştıracaktı.

O akşam, Mouret, yatağına yatarken çok neş'eliydi. Madam Fau-

jas'a bir oyun bile vermemişti. Karısına:

— Çok memnun görünüyorsun, kadınım, dedi. Nasıl, madam Faujas'ın kentini alaşağı ettim, gördün mü? Kocakarı ters pers oldu!

Marthe'ın, bir elbise dolabından ipekli bir fistan çıkardığını görünce, ertesi gün sokağa çıkmak niyetinde mi olduğunu şaşarak sordu. Aşağıda, konuşulanların hiç birini işitmemişti.

Marthe:

— Evet, dedi. İşlerim var; rahip Faujas'la kilisede buluşacağım, ne iş olduğunu sana sonra söylerim.

Mouret, karısının karşısında hayretle dikilmiş duruyor; acaba kendisile alay mı ediyor diye ona bakıyordu. Sonra, öfkelenmeden, o alaycı tavriyle:

— Ay, ay, o da nesi, diye mırıldandı. Şimdi de, papazlarla mı düşüp kalkmağa başladın?

VIII

Marthe, ertesi gün, önce annesine gitti. Tasarladığı hayır işini ona izah etti. İhtiyar kadın, gülümsiyerek başını sallayınca âdeta öfkelendi; ona, merhametsiz olduğunu söyledi.

Felicité birdenbire:

— Bu fikir rahip Faujas'ın fikri, dedi.

Marthe, hayretle:

— Gerçek, dedi; kendisiyle bunu uzun uzadıya konuştuk. Onun fikri olduğunu nereden biliyorsunuz?

Madam Rougon, daha açık bir cevap vermeden, hafifçe omuz silkti. Sonra, telâşla devam etti:

— Doğru, kızım, haklısın! Bir şeyle meşgul olman lâzım. Bu bulduğun şey de mükemmel... Seni, içi ölüm kokan o ıssız evde hep kapalı gördükçe sahiden üzülüyorum. Yalnız, bana güvenme, yapacağın işe hiç karışmak istemem. Her şeyi yapan ben olduğumu, fikirlerimizi şehre zorla kabul ettirmek için, anlaştığımızı iddiaya kalkarlar. Tersine, bu iyi düşünceden yalnız, senin faydalanmam isterim. Eğer razı olursan, sana nasihatlerimle yardım ederim, o kadar.

Bu kadar büyük bir macerada yalnız kalacağını düşündükçe bir parça ürken Marthe:

— Halbuki, kurucular komitesine sizin de gireceğinizi hesaplamıştım, dedi.

— Hayır, hayır; ben bulunursam, işler bozulur, emin ol. Bilâkis, benim komiteye giremiyeceğimi, senin sözünü geri çevirdiğimi, işlerimi bahane ettiğimi önüne gelene söyle. Hattâ, projene güvenmediğimi bile ihsas et... Başvuracağın bayanlar, bunu işitince, teklifini kabul edeceklerdir, görürsün... Benim dahil bulunmadığım bir hayır işine çalışmak onları pek memnun edecektir. Madam Rastoil'ı, ma-

dam de Comdamin'i, madam Delangre'ı gör; madam Paloque'u de gör, ama en sonra; koltukları kabaracaktır, ötekilerin hepsinden fazla hizmeti dokunacaktır... Eğer güç bir durumda kalırsan, gel, bana danış.

Kızım merdiven başına kadar götürdü. Sonra, o kurnaz kocakarı gülümsemesiyle dik dik yüzüne bakarak :

— Muhterem papaz efendi, iyiler mi?... diye sordu.

Marthe, sükûnetle cevap verdi :

— Çok iyidir. Ben, Saint-Saturnin'e gidiyorum, orada ruhani daire mimarını göreceğim.

Marthe ile rahip işin henüz lâftan ibaret olduğunu düşünerek, mimarı rahatsız etmek istememişlerdi. Sadece, onu, yerinde bulmak fikrinde idiler; tam o sırada Saint-Saturnin kilisesinde bir mihrap dairesi tamir edilmekte olduğu için, mimar oraya her gün geliyordu. Tesadüfen olmuş gibi, kendisine orada danışabileceklerdi.

Marthe, kiliseye girip ileriye doğru yürüyünce, rahip Faujas'la Mösyö Lieutaud'nun, bir yapı iskelesi üzerinde konuşmakta olduklarını gördü, oradan telâşla indiler. Rahibin bir omuzu bembeyaz kireç olmuştu; tamirat işi ile ilgileniyordu.

Öğleden sonra o saatte, kilisede bir tek sofu kadın yoktu; kubbe altı ve yan kısımlar ıssız, kilise hademelerinin, gürültü ile sıraya koydukları karmakarışık iskemlelerle doluydu. Duvarları kazıyan malaların çıkardığı gürültü ortasında, yapı iskelelerinin tepesinden, duvarcılar biribirlerine sesleniyorlardı. Saint-Saturnin kilisesinin içinde hiç bir dini görünüş yoktu; öyle ki, Marthe, istavroz bile çıkarmamıştı. Tamir edilmekte olan mihrabın önüne, rahiple mösyö Lieutaud'nun arasına oturdu. Eğer mimara danışmak için, onun çalışma odasına bile gitmiş olsa, tıpkı böyle hareket ederdi.

Konuşma tam yarım saat sürdü. Mimar, çok mültefit davrandı; onun fikrince, rahibin, Meryem Hayır Cemiyeti adım verdiği, tasarladıkları müessese için, bir bina yapmağa lüzum yoktu. Bu, fazla pahalıya gelirdi. Hazır bir bina satın almak, cemiyetin ihtiyaçlarına göre düzenlemek, daha doğru idi. Hattâ, dış mahallede, eski bir yatılı okul binasını tavsiye etti; sonradan, bir ot tacirinin, içine yerleştiği bu bina satılıktı. Mösyö Lieutaud, birkaç bin frankla, bu harabeyi baştan aşağı değiştireceğine güveniyordu; hattâ, hârikalar yaratacağını, süslü bir methal, geniş salonlar, ağaçlıklı bir bahçe vücuda getireceğini vadediyordu. Marthe'la rahip, yavaş yavaş seslerini yükseltmişlerdi. Akisler yapan kubbe altında, teferruatı görüşüyorlardı; Mösyö Lieutaud da, bastonunun ucu ile, döşeme taşları üzerinde şekiller çizerek, binanın cephesi hakkında onlara fikir veriyordu.

Marthe, mimara vedâ ederken :

— Şu halde, anlaştık mösyö, dedi; siz bir küçük keşif yapın da, biz de ne şekilde hareket edeceğimizi kararlaştıralım... Bir de, işi lûtfen gizli tutarsınız, değil mi?

Rahip Faujas, genç kadını, kilisenin küçük kapısına kadar götürmek istedi. Birlikte, büyük mihrabın önünden geçtikleri sırada rahiple hâlâ hızlı hızlı konuşmağa devam eden Marthe, onu yanında göremeyince, şaşırdı; rahibi aradı, onu muslin kılıf örtülü, büyük salibin karşısında iki büklüm olmuş gördü. Bembeyaz kireç içindeki bu rahibin, bu şekilde eğilişi, Marthe'ın üzerinde garip bir tesir yaptı. Genç kadın, nerede bulunduğunu hatırladı, endişe ile etrafına bakındı, ayaklarını gürültüsüzce bastı. Ciddileşen rahip, kilisenin kapısı önünde, okunmuş sıraya batırdığı parmağını sessizce ona uzattı. Marthe, pek şaşalamış bir halde, istavroz çıkardı. Dışarı çıktı, arkasından, kapı perdesinin çifte kanadı, boğuk bir hışırtı ile yavaşça kapandı.

Marthe, oradan madam de Comdamin'in evine gitti. Sokaklarda açık havada yürümek hoşuna gidiyordu; daha bir iki yere uğramak için yürüyeceği yol, ona bir eğlence gibi görünüyordu. Madam de Comdamin kendisini, dostça hayret nidalariyle karşıladı. Bu sevimli madam Mouret, o kadar seyrek geliyordu ki! Meselenin neden ibaret olduğunu anlayınca, çok memnun olduğunu, her türlü fedakârlığa hazır bulunduğunu söyledi. Gri perl kurdelâlarla süslü, çok güzel bir mor fistan giymiş, bir buduarda oturuyor, gurbet hayatı geçiren bir Parisli kadın tavrı takınıyordu.

Marthe'ın ellerini sıkarak :

— Beni düşündüğünüze ne iyi ettiniz! dedi. Kendilerine lüksün kötü örneğini vermekle suçlandırılan bizler olmasak, o zavallı kızcağızlara kim yardım eder? Sonra da, çocukların bütün bu kötü halle karşılaştıklarını düşünmek korkunç bir şey; işittiğim zaman pek fena oldum... Size muhakkak yardım ederim.

Marthe, annesinin komiteye giremiyeceğini haber verince, madam de Comdamin, daha büyük bir iyi niyet gösterdi. Hafif bir alayla :

— Bu kadar fazla uğraşacak işleri oluşuna, pek üzüldüm, diye devam etti; bize büyük bir yardımı dokunurdu... Eh, ne yapalım? Elimizden geldiği kadar çalışırız. Benim bazı ahbaplarım vardır. Gidip Monsenyörü görürüm; gerekirse yeri göğü biribirine katarım... Başaracağız, size söz veriyorum.

Madam de Comdamin ,ne tertibata, ne de masrafa dair hiç bir tafsilât dinlemek istemedi. Lâzım olan parayı nasıl olsa bulurlardı. O, cemiyetin, komiteye şeref vermesini, yapılacak her şeyin güzel ve

konforlu olmasını istiyordu. Gülerek, rakamların içinde zihni karıştığını, en ziyade ilk teşebbüsleri kendi üzerine aldığını, projenin ana hatlarını idare edeceğini ilâve etti. Madam Mouret, öteye beriye gidip ricalarda bulunmağa alışık değildi; kendisi, dolaşılacak yerlere onunla beraber gidecek, hattâ müracaatların birçoğundan onu kurtarabilecekti. Bir çeyrek saat sonra, cemiyet onun kendi eseri haline gelmişti; artık, Marthe'a, o talimat veriyordu. Marthe çekilip gideceği sırada mösyö de Comdamin içeri girdi. Marthe, bütün şehrin zihnini yoran, o zavallı kızcağızlara ait kepazece işde alâkası bulunduğu söylenen Sular ve Ormanlar Müdürünün karşısında, sıkıldı, ziyaretinin sebebinden bahsetmek cesaretini gösteremedi.

Bu büyük fikri, kocasına, madam de Comdamin izah etti; mösyö de Comdamin, gayet sâkin gözüktü ve iyi duygular gösterdi. Meseleyi son derece ahlâkî buldu. Alay edip etmediğini anlamak mümkün olmadan, ciddiyetle:

— Bu fikir ancak bir annenin aklına gelebilir, dedi. Plassans, size ahlâkını borçlu kalacak madam.

Marthe, bu övgü karşısında sıkılmıştı:

— Doğrusunu isterseniz, ben bu fikri sadece başkasından aldım; bunu bana, çok takdir ettiğim bir kimse ilham etti.

Madam de Comdamin, merakla sordu:

— Kimdir bu

— Rahip Faujas.

Marthe, rahip hakkındaki bütün iyi düşüncelerini büyük bir sadelikle anlattı. Onun hakkında dolaşan kötü söylentilere hiç telmihte bulunmadı. Rahibi, her türlü saygıya lâyık bir adam olarak tarif etti, evini ona açmakla bahtiyar olduğunu söyledi. Madam de Comdamin, başını hafif hafif sallıyarak dinliyordu:

— Ben ötedenberi söyler dururum, dedi, rahip Faujas, çok seçkin bir papazdır... Bilseniz ne kadar fena adamlar var! Fakat, rahibi evinize kabul etmeğe başladığınızdanberi, artık kimse bir şey söylemeğe cesaret edemiyor. Bütün kötü tahminler bitti. Demek ki, fikir onun diyorsunuz, öyle mi? Kendisini önayak olmağa razı etmek lâzım. O zamana kadar, ağzımızdan birşey kaçırmıyacağız, bu malûm... Emin olun, bu rahibi ben ötedenberi beğenir ve savunurum.

Sular ve Ormanlar Müdürü, karısının sözünü kesti:

— Ben kendisiyle konuştum, çok babacan bir adam gibi gördüm.

Fakat, madam de Comdamin, bir el işareti ile onu susturdu; kocasına, çoğu zaman uşak muamelesi ederdi. Mösyö de Comdamin'i tenkide sebep olan o şüpheli evlenmesi işinde, ayıp, dönüp dolaşıp erkekte kalmıştı; nereden getirdiği bilinmiyen genç kadın, taşralıların zannedildiğinden çok daha fazla tesiri altında kaldıkları bir şirin-

likle ve bir güzellikle kendini bütün şehre affettirmiş ve sevdirmişti. Mösyö de Comdamin, bu fazilet mevzulu sohbette kendi vücudunun fuzulî olduğunu anladı. Hafif alaycı bir eda ile:

— Sizi Allahla başbaşa bırakayım, dedi. Gidip bir sigara içeceğim... Octavie, erkenden giyinmeyi unutma; bu akşam kaymakamlığa gideceğiz.

O dışarı çıkınca, iki kadın bir lâhza daha konuştular, önce konuştukları mevzuu tekrar ele aldılar, kötü yola sapan zavallı genç kızların haline acıdılar, onları her türlü baştan çıkarıcı sebeplerden korumak için, gitgide daha hararetlendiler. Madam de Comdamin, sefahet aleyhinde çok belâğatle konuşuyordu.

Marthe'ın elini son bir defa daha sıkarak:

— Tamam, dedi, karar. İlk çağırdığınız gün hazırım... Eğer madam Rastoil ile madam Delangre'ı görecek olursanız, bütün işi üzerime aldığımı kendilerine söyleyin; bize yalnız isimleri yeter... Fikrim iyi, değil mi? Ondan zerre kadar uzaklaşmıyacağız... Rahip Faujas'a selâmlarımı söyleyin...

Marthe, derhal madam Delangre'ın evine, sonra da madam Rastoil'e gitti. İkisi de terbiyeli ,fakat madam de Comdaminden daha soğuk davrandılar. İkisi de, projenin para tarafını münakaşa ettiler; bir zaman temin etmek mümkün olamazdı, işin sonunda gülünç olmak bir zaman temin etmek mümkün olamazdı, işin sonu gülünç olmak tehlikesi vardı. Marthe, onlara teminat verdi, rakamlar saydı. Bunun üzerine, komiteye girmeğe hangi bayanların razı olduğunu öğrenmek istediler. Madam de Comdaminin adım duyunca dilleri tutuldu. Sonra, madam Rougonun özür dilediğini öğrenince, daha fazla iltifat ettiler.

Madam Delangre, Marthe'ı, kocasının çalışma odasında kabul etmişti. Taşkınlıkları Plassans'ta efsaneleşip kalan ufak tefek, solgun, bir hizmetçi gibi yumuşak başlı bir kadındı. En sonunda:

— Doğrusu, benim canıma minnet dedi. Genç işçi kızlar için bir fazilet okulu açılmış olur. Birçok zayıf ruhlu insanı kurtarmış oluruz. Reddedemem, zira kocam vasıtasiyle size çok faydam dokunacağını anlıyorum; Belediye başkam olduğu için, vazifesi icabı, bütün nüfuzlu kimselerle devamlı münasebet halindedir. Yalnız ,size kesin bir cevap verebilmem için, yarına kadar bana izin verin. Durumumuz çok ihtiyatlı davranmamızı gerektiriyor, hem de mösyö Delangre'a danışmak istiyorum.

Marthe, madam Rastoil'in evinde, öteki kadar gevşek, gayet fazilet taklitçisi biriyle karşılaştı; madam Rastoil, vazifelerini unutan biçare kızlardan bahsetmek için, temiz kelimeler arıyordu. Bu, semiz bir kadındı, iki kızının arasında, gayet süslü, beyaz bir papaz harma-

niyesi işlemekle meşguldü. Daha ilk sözlerde kızlarını odadan dışarı çıkarmıştı.

— Beni düşündüğünüz için teşekkür ederim; dedi; fakat, gerçekten çok müşkül durumdayım. Zaten birçok komitelerde âza bulunuyorum, bilmem ki, vakit bulabilir miyim?... Sizin düşündüğünüzü ben de aynen düşünmüştüm; yalnız, benim projem daha geniş, belki daha tamdı. Bir aydanberi, gidip bunu monsenyöre anlatmak istiyordum, bir dakika vakit bulamıyorum. Neyse, elele verip çalışabiliriz. Ben, görüşümü size anlatırım, çünkü, zannederim, bir çok noktalarda hatânız var... Mademki, öyle gerekiyor, yine fedakârlık yapacağım. Dün kocam da diyordu ki: «Doğrusu artık kendi işlerinize hiç bakmıyorsunuz, hep başkalarının işleriyle meşgulsünüz.»

Marthe, merakla onu seyrediyor, Sauvaire mesiresi kahvehanelerinde hâlâ dillere destan olan, mösyö Delangre'la arasındaki eski münasebeti düşünüyordu. Belediye Reisinin karısı da, mahkeme reisininki de, rahip Faujas'ın adını büyük bir temkinle karşılamışlardı. Hattâ Marthe, her haline kefil olduğu bir kimse hakkında gösterilen bu güvensizlikten bir parça gocunmuştu; onun için, rahibin meziyetlerinde ısrar etmiş, bayanların her ikisi de, inziva içinde yaşıyan ve annesine bakan bu rahibin meziyetini kabul etmek zorunda kalmışlardı.

Marthe, madam Rastoil'in evinden çıkınca, şoseyi karşıdan karşıya geçiverdi. Balande sokağının öte tarafında oturan madam Paloque'un evine girdi. Saat yedi idi; fakat Marthe, Mouret'yi bekletmeyi, ve ondan azar işitmeyi göze alarak, bu son ziyareti de savmak istiyordu.

Paloque'lar, içinde taşra sıkıntısının, itina ile gizlenen temiz bir yoksunluğun varlığı sezilen soğuk yemek odasında, sofraya oturmak üzere idiler. Madam Paloque, bu şekilde sofrada görüldüğüne canı sıkılmış, tabaklara dağıtmağa hazırlandığı çorbanın üstünü alelâcele örtmüştü. Hiç beklemediği bu ziyaretten için için endişelenmekle beraber, çok terbiyeli, âdeta mütevazi davrandı. Kocası hâkim, elleri dizlerinde, boş tabağın karşısında oturup kaldı.

Marthe, eski mahalledeki kızlardan bahsedince:

— Küçük şırfıntılar bunlar! diye haykırdı. Bugün, adliyeden, çok güzel tafsilât öğrendim. Gayet namuslu insanları sefahete sürükliyenler asıl onlarmış... Bu zararlı mahlûklara ilgi göstermekle hatâ ediyorsunuz, madam.

Madam Paloque da:

— Zaten, dedi, çok korkarım ki, hiç faydam olmıyacak. Kimseyi tanımıyorum. Kocam, herhangi bir kimseden en küçük bir şey istemez. Gördüğümüz bütün haksızlıklardan tiksindiğimiz için her şey-

den uzak duruyoruz. Unutulduğumuza gayet memnun, burada, kendi halimizde yaşayıp duruyoruz... Bakın size bir şey söyliyeyim, kocamı terfi ettirmek isteseler, artık reddedecek. Öyle değil mi?

Hâkim, başı ile bir tasvip işareti yaptı. Karı koca, kurnaz bir gülümseme ile bakışıyorlardı. Marthe, bu yalancı tevekkül komedyasında çok güzel anlaşan, kırışıklarla dolu, safradan sapsarı kesilmiş bu iki korkunç yüz karşısında şaşalayıp kaldı. Bereket versin, annesinin nasihatlerini hatırladı. Çok sevimli görünerek:

— Halbuki size güvenmiştim, dedi. Madam Delangre, madam Rastoil, madam de Condamin, hepsi içimizde bulunacaklar; fakat, lâf aramızda, bu bayanlar, yalnız isimlerini veriyorlar. İşe daha candan sarılacak, çok saygı kazanmış, çok fedakâr bir kimseye ihtiyacım var, bu kimsenin siz olabileceğinizi düşünmüştüm... Böyle bir projeyi iyi şekilde başarırsak, tasavvur edin, Plassans bize ne kadar minnettar kalacaktır.

Madam Paloque, bu güzel sözlere çok sevinmişti:

— Tabii, tabii, diye mırıldandı.

— Sonra da, hiç bir nüfuzunuz olmadığım sanmakla hatâ ediyorsunuz. Mösyö Paloque'un kaymakamlıkta çok iyi karşılandığı malûm. Lâf aramızda, mösyö Rastoil'den sonra, yerini o alacak. İnkâr etmeyin; meziyetleriniz malûm, siz istediğiniz kadar gizleyin. Hem, bu, madam Paloque için mükemmel bir fırsat; içinde bulunduğu silik durumdan bir parça sıyrılır, ne kadar sağlam düşünceli, ne kadar gayretli bir kadın olduğunu gösterir.

Hâkim, yerinde pek kıvranıyor, gözlerini kırpıştıra kırpıştıra karısına bakıyordu.

— Madam Paloque reddetmedi ki, dedi.

Kadın:

— Hayır, tabii reddetmedim, diye devam etti. Mademki bana gerçekten ihtiyacınız var, bu yeter. Belki, yine bir kudalalık etmiş olacağım; hiç mükâfatını görmeden, bir hayli yorulacağım. Hiç kimseye bir şey söylemeden, ne kadar iyilik yapmış olduğumuzu mösyö Paloque'a sorunuz. Bu iyiliklerden ne bulduk; görüyorsunuz... Her ne hal ise, huy değişmez, değil mi? Ömrümüzün sonuna kadar hep aldanacağız... Bana güvenebilirsiniz, madamcığım...

Paloque'lar ayağa kalktılar, Marthe, fedakârlıklarından dolayı kendilerine teşekkür ederek ayrıldı. Trabzanla merdiven basamakları arasına sıkışan fıstanının eteğini çekmek için merdivenin sahanlığında bir lâhza durduğu sırada, karı kocanın, kapının arkasında yüksek sesle konuştuklarını işitti.

Hâkim, ters ters şöyle diyordu:

— Sana ihtiyaçları var da, onun için çağırmağa geliyorlar. Seni

dolap beygiri gibi çalıştıracaklar.

Karısı cevap veriyordu:

— Ha şunu bileydin! Amma, eski şeylerle beraber bunun da acısı çıkmıyacak sanıyorsan, sana şaşarım.

Marthe, nihayet evine geldiği zaman, saat sekize yaklaşıyordu. Mouret, sofraya oturmak için, yarım saattir onu bekliyordu. Marthe, müthiş bir kavga olacağından korkuyordu. Fakat, soyunup da aşağı indiği zaman, kocasını, tersine çevirdiği bir sandalyeye ata biner gibi oturmuş, parmaklarının ucu ile, sâkin sâkin, sofra örtüsü üzerinde trampete çalar buldu. Mouret, türlü türlü sözlerle, müthiş surette alay etti, ona takıldı:

— Bu gece, bir günah çıkartma yerinde yatacaksın, sanmıştım, dedi... Artık kiliseye devama başladın, papazlar tarafından davet edildikçe, bana haber ver ki, yemeğimi dışarıda yiyeyim.

Yemek devam ettiği müddetçe hep bu nevi sözler bulup alay etti. Kavga çıkarmış olsaydı, Marthe, bu kadar üzülmezdi. İki üç defa, bakışlariyle ona yalvardı, kendisini rahat bırakmasını rica etti. Fakat, bu, Mouret'nin çenesini kapamak şöyle dursun, daha da açtırdı. Octave'la Desirée gülüyorlardı. Serge susuyordu, annesinin tarafını tutuyordu. Yemeğin sonunda, Rose, pürtelâş seğirtti, mösyö Delangre'ın geldiğini, madamla konuşmak istediğini haber verdi.

Mouret, alaycı tavriyle, bıyık altından gülerek:

— Oo! Hükûmet memurları ile de mi işin var? dedi.

Marthe, belediye reisini karşılamak üzere salona gitti. Mösyö Delangre, gayet nazik, âdeta iltifatlı davrandı, âlicenap düşüncesinden dolayı kendisini tebrik etmek için, ertesi güne kadar beklemek istemediğini söyledi. Madam Delangre, bir parça çekingendi; derhal kabul etmemekle hatâ etmişti; kendisi, madam Delangre'ın, Meryem Cemiyeti komitesi âzası madamlar arasında bulunmakla büyük bir iftihar duyacağını söylemek üzere onun evine gelmişti. Kendisi ise, bu kadar faydalı, bu kadar ahlâkî projenin başarı kazanması için, elden geldiği kadar yardım etmek kararında idi.

Marthe, mösyö Delangre'ı sokak kapısına kadar götürdü. Orada Rose, sokağı aydınlatmak için lâmbayı yukarı kaldırdığı sırada, belediye reisi şu sözleri ilâve etti:

— Rahip Faujas'a söyleyin, bana uğramak zahmetine katlanırsa, kendisi ile konuşmaktan pek memnun olurum. Mademki Besançon'da bu çeşit bir kurum görmüş, bana değerli bilgi verebilir. Belediyenin, hiç olmazsa bina bedelini ödemesini istiyorum. Allaha ısmarladık azizim madam, mösyö Mouret'ye çok selâm söyleyin, kendisini rahatsız etmek istemiyorum.

Saat sekizde, rahip Faujas, annesiyle beraber aşağıya inince, Mouret, ona yalnız şu sözleri söyledi :

— Bugün karımı elimden aldınız, öyle mi? Bari fazla yüz vermeyin, onu ermiş bir kadın haline getirmeyin.

Sonra, iskambil kâğıtlarına daldı. Madam Faujas'tan üç günlük kayıp sonunda kabaran müthiş bir öç alacaktı. Marthe, yaptığı teşebbüsleri rahibe anlatmak için, serbest kaldı. Evinin dışında geçirdiği, öğleden sonraki saatlerin, hâlâ, bir çocuk gibi sevincini duyuyor; hâlâ, o sevincin heyecanını taşıyordu. Rahip, bazı teferruatı ona tekrar söylettirdi; tamamen gölgede kalmak cihetini tercih ettiği halde, gidip mösyö Delangre'ı göreceğine söz verdi. Marthe'i, karşısında çok heyecanlı, çok kendini vermiş bir halde görünce halim davrandı :

— Benim ismimi hemen ortaya çıkarmakla hatâ etmişsiniz, dedi. Fakat, siz de bütün kadınlar gibisiniz; en haklı dâvalar sizin ellerinizde berbat olur.

Marthe, bu sert muamele karşısında şaşkın şaşkın onun yüzüne baktı, bazan, bu cübbe karşısında hâlâ duymakta olduğu ayni dehşet hissi ile geriledi. Demirden eller omuzlarına konmuş, kendisini eğiyor gibiydi. Kadın, her rahip gözünde düşmandır. Rahip Faujas, bu fazla şiddetli tekdir altında, onun isyan ettiğini görünce yumuşadı :

— Ben, sadece, asil projenizin başarısını düşünüyorum, diye mırıldandı... Eğer, bu işle ben meşgul olursam, başarılmasına engel olmaktan korkuyorum. Bilirsiniz ki, şehirde beni pek sevmezler.

Marthe, rahip Faujas'ın küçüldüğünü görerek, ona, aldandığım, bütün ziyaret ettiği madamların, kendisinden, çok iyi bir lisanla bahsettiklerini söyledi, teminat verdi. Annesine baktığını, münzevi bir hayat geçirdiğini, her türlü övgüye lâyık olduğunu biliyorlardı. Sonra, saat on bire kadar, o büyük projeden bahsettiler, en küçük teferruatı tekrar tekrar konuştular... Lâtif bir akşam geçirmişlerdi.

Mouret, bir yandan kâğıt oynarken, bir yandan da kulağına bazı kelimeler çalınmıştı. Yatmağa çıktıkları vakit :

— Demek ki, dedi, ikiniz tek başınıza ahlâksızlığı ortadan kaldıracaksınız... Güzel buluş doğrusu.

Üç gün sonra, cemiyet üyesi madamların komitesi kurulmuş bulunuyordu. Madamlar, Marthe'ı başkan seçtiklerinden, genç kadın, gizlice danıştığı annesinin tavsiyesi üzerine, madam Paloque'u, hemen kasadar tâyin etmişti. İkisi birlikte çok çalışıyorlar, tamimler yazıyorlar, iç işlere dair bin türlü teferruatla uğraşıyorlardı. Bir yandan da madam de Comdamin, kaymakamlıktan piskoposluğa, piskoposluktan nüfuzlu kimselere gidiyor; o zarif tavırlariyle düşündüğü güzel projeyi izah ediyor, enfes tuvaletlerini teşhir ediyor, sadakalar

ve yardım vaitleri topluyordu. Öte yandan, madam Rastoil, salı günleri kabul ettiği rahiplere, bunca zavallı kız çocuğunu ahlâksızlıktan kurtarmak fikrinin kendisine nasıl geldiğini, sofuca anlatıyor; kurulması tasavvur edilen müessese için çalışmalarını temin etmek üzere Saint-Joseph rahibeleri nezdinde teşebbüslerde bulunmak vazifesini Bourette'e vermekle yetiniyordu; madam Delangre ise, şehrin, bu müesseseyi, kocasına borçlu olduğunu, onun lûtufkârlığı sayesinde, komitenin, belediye dairesinde bir salon kullanmakta olduğunu, orada toplanarak rahat rahat müzakere ettiğini, devlet memurlarının teşkil ettiği küçük çevreye anlatıp duruyordu. Plassans, bu hayır işinin patırtısı ile altüsttü. Çok geçmeden şehirde Meryem Cemiyetinden başka bir lâf konuşulmaz oldu. O zaman medihler ve senalar aldı yürüdü. Her âza madamın samimi ahbapları işe karıştılar, her çevre, teşebbüsün başarısı için çalışmağa başladı. Üç mahallede dolaştırılan kayıt listeleri bir hafta içinde doldu. Gazette de Plassans, bu listeleri, verilen para miktarları ile beraber neşrettiğinden haysiyetler ayaklandı, en gözde aileler cömertlik yarışına çıktılar.

Bu hayhuy ortasında, rahip Faujas'ın adı sık sık söyleniyordu. Her üye bayan, ilk fikrin kendisine ait olduğunu söylediği için, rahibin, bu meşhur tasavvuru Besançondan getirdiği sanılıyordu. Ruhani daire mimarının, Meryem Cemiyetini kurmağa çok elverişli olarak gösterdiği binanın satın alınma kararı verildiği günkü oturumda, mösyö Delangre, bunu belediye meclisine açıkça izah etti. Bir gün evvel, belediye reisi, rahiple uzun uzadıya konuşmuştu; uzun uzun el sıkışarak ayrılmışlardı. Hattâ, belediye kâtibi, reisle rahibin, birbirlerine «azizim mösyö» diye hitap ettiklerini işitmişti. Bu, rahibin lehinde bir ihtilâl yaptı. O andan itibaren, rahip Faujas, kendisini düşmanlarının taarruzlarına karşı koruyan taraftarlar kazandı.

Zaten, Mouretler, rahip Faujas'ın şeref vesilesi olmuşlardı. Papaz, Marthe'ın himayesi altında, kendi eseri olduğunu tevazula inkâr ettiği bir hayır işinin önderi olarak gösteriliyor; sokaklarda, artık, zebun bir yürüyüşle, duvar diplerinden gitmiyordu. Yeni cübbesini güneşte gözler önüne seriyor, şosenin ortasından yürüyordu. Balande sokağından Saint-Saturnin kilisesine gidinciye kadar, şapkalarını çıkararak kendisine selâm veren birçok kimseleri, selâmlamak zorunda kalmağa başlamıştı. Bir pazar günü, madam de Comdamin, onu, ikindi âyininden çıkarken, piskoposluk meydanında durdurmuş, tam yarım saat konuşmuştu.

Mouret, gülerek :

— Ey! Rahip efendi, artık sizi yere göğe koyamıyorlar, diyordu... Halbuki, daha altı ay olmadı, sizi benden başka savunan yoktu... Lâkin, sizin yerinizde olsam, sakınırdım. Piskoposluk hâlâ aleyhinizde.

Rahip, hafifçe omuz silkiyordu. Hâlâ karşılaştığı düşmanlığın rahipler heyetinden geldiğini biliyor değildi. Rahip Fenil, Monsenyör Rousselot'yu, haşin iradesi altında tir tir titretiyordu. Mart ayının sonuna doğru, piskopos başmuavini, küçük bir seyahate çıktığı için, rahip Faujas, bu yokluktan faydalanarak, piskoposu birkaç defa ziyaret etti. Piskoposun özel kâtibi rahip Surin, bu şeytan herifin, monsenyörün yanında saatlerce kapanıp kaldığım, piskoposun, bu uzun görüşmelerden sonra, son derece aksileştiğini anlatıyordu. Rahip Fenil, seyahatten döndükten sonra, rahip Faujas, ziyaretlerini kesti, tekrar çekildi, meydanı ona bıraktı. Fakat, piskopos, endişeliydi; tasasız başpapaz olarak yaşadığı sâkin hayatta bir felâket vukua geldiği besbelli idi. Maiyetindeki papazlar heyetine verdiği bir akşam ziyafetinde, hâlâ Saint-Saturnin kilisesinde mütevazi bir papaz muavininden başka bir şey olmıyan rahip Faujas'a karşı herkesten fazla iltifat etti. Rahip Fenil'in ince dudakları daha fazla büzülüyordu; kendisine günah çıkartan kadınlar, hatır hoşluğu için sıhhatini sordukça, onu hep sinirlendiriyorlardı.

O zaman rahip Faujas, tam bir âsudeliğe gömüldü. Ayni çetin hayatına devam ediyordu; yalnız, hoş bir talâkatle konuşmağa başlamıştı. Nihayet bir salı akşamı, büsbütün galebe çaldı. Evinde, bir pencere önünde, baharın ilk ılık havasını koklamakla meşgulken, mösyö Pequeur des Saullaies'nin misafirleri bahçeye indiler, onu uzaktan selâmladılar; madam de Comdamin içlerinde idi, mendilini sallıyacak kadar teklifsizliği ileri götürdü. Fakat ayni dakikada, öte tarafta, mösyö Rastoil'in misafirleri de, kaskadın karşısında, bahçe iskemlelerine oturmuşlardı. Mösyö Delangre, kaymakamlık binasının seddine abanmış, arazinin meyli sayesinde, Mauret'lerin bahçesi üzerinden ,hâkimin bahçesinde olup biten işleri gözetliyordu.

— Onun orada bulunduğunu farketmeğe bile tenezzül etmiyecekler, görürsünüz, diye söylendi.

Aldanıyordu. Rahip Fenil, tesadüf gibi, başını çevirdi, şapkasını çıkardı. Bunun üzerine, orada bulunan bütün rahipler, onun gibi, şapkalarını çıkardılar. Rahip Faujas, karşılık selâm verdi. Sonra, ağır ağır, sağa sola, her iki bahçe halkına baktı, pencerenin önünden ayrıldı, beyaz perdelerini dini bir çekingenlikle örttü.

IX.

Nisan ayı çok tatlı geçti. Akşamları, yemekten sonra, çocuklar yemek odasından çıkıp bahçeye oynamağa gidiyorlardı. Dar odanın içinde, sıcak, insanı bunalttığı için, nihayet Marthe'la rahip de sed

üstüne çıkmağa başladılar. Ardına kadar açık duran pencereden birkaç adım öteye, büyük şimşir ağaçlarını biçen lâmbanın çiy aydınlığı dışına oturuyorlardı. Orada, çöken gece karanlığı altında, Meryem Cemiyetine ait bin türlü işten bahsediyorlardı. Hayır işiyle bu sürekli uğraşma, sohbetlerine fazla bir halâvet katıyordu. Karşılarında, mösyö Rastoil'in ulu armut ağaçlariyle, kaymakamlığın kara atkestanesi ağaçları arasında, geniş bir sema parçası yükseliyordu. Çocuklar, bahçenin öte başındaki çardaklar altında koşuyorlardı; bir yandan da, yemek odasında yalnız kalıp harıl harıl oyuna dalan Mouret ile madam Faujas'ın sesleri, süreksiz çekişmeler halinde birdenbire yükseliyordu.

Bazan, Marthe, kayan bir yıldızın bıraktığı altın pırıltılı ize bakarak rikkate geliyor, sözlerini dudaklarının üzerinde ağırlaştıran bir rehavete gömülerek susuyordu. Başı bir parça geriye doğru devrilerek gökyüzüne bakıyor:

— Araftan, yine bir ruh cennete girdi, diye mırıldanıyordu.

Sonra, rahip, susup kalınca, ilâve ediyordu:

— Bütün bu safdilce şeyler, çok güzel inançlar... İnsan, küçük kız olarak kalmalı, rahip efendi.

Marthe, artık, akşamları, ailenin çamaşırlarını tamir etmiyordu. Sed üzerinde lâmba yakmak lâzımdı, halbuki o, içinde rahat ettiği bu karaltıyı, bu ılık geceyi daha beğeniyordu. Zaten, hemen her gün sokağa çıkıyor, çok yoruluyordu. Yemekten sonra, eline bir iğne alacak takati bile kalmıyordu. Mouret, bütün çoraplarının delik olduğundan şikâyet ettiği için, Rose, sökükleri dikmek zorunda kaldı.

Gerçekten, Marthe çok meşguldü. Başkanlık ettiği komite oturumlarından ayrı, ziyaretler yapmak ,bazı şeylere nezaret etmek gibi, bir sürü işi vardı. Gerçi yazı işleri ile ufak tefek hususları, madam Paloque'a yüklemiyor değildi. Amma, cemiyetin nihayet çalışmağa başladığını görerek öyle ateşleniyordu ki, işçilerin gayretle çalışıp çalışmadıklarını görmek için, haftada üç defa dış mahalleye gidiyordu. İşler, çok ağır yürüyor gibi geldiğinden, Saint-Saturnin'e koşup mimarı arıyor, onu azarlıyor, işçilerin başından ayrılmaması için yalvarıyor; hattâ mimarın kilisede yaptığı işleri kıskanıyor, mihrabın tamir işinin çok daha çabuk ilerlediğini söylüyordu. Mösyö Lieutaud, gülümsüyor, inşaatın tâyin edilen tarihte biteceğine dair teminat veriyordu.

Rahip Faujas da, işlerin ilerlemediğini söylüyordu. Marthe'ı, mimara bir dakika nefes aldırmamağa teşvik ediyordu. Bunun üzerine, Marthe, Saint-Saturnin'e her gün gelmeğe başladı. Kafası rakamlarla dolu, zihni, yıkılacak ve yeniden yapılacak duvarlarda, oraya giriyordu. Kilisenin soğukluğu onu bir parça sâkinleştiriyordu. Kilise

hademeleri artık onu tanımışlar, selâmlıyorlardı; kendisi de muhtelif mihraplara, bazan rahip Faujas'ı arayıp bulmak için uğradığı camegâha, onu içinden geçirdikleri büyük dehlizlere, manastırın küçük avlularına alışıyordu. Bir ay sonra, Saint-Saturnin kilisesinin, bilmediği hiç bir köşesi kalmamıştı. Bazan, mimarı beklemesi gerekiyordu. Uzakça bir mihrap dairesinde oturuyor, fazla hızlı yürüdüğü için dinleniyor, mösyö Lieutaud'ya tenbih edeceği bin türlü şeyi zihninden bir kere daha geçiriyordu; sonra, etrafı kuşatan o ürpertili, büyük sessizlik, renkli camlardan dökülen, o dindar loşluk, genç kadını belirsiz ve çok tatlı bir nevi hülyaya gömüyordu. Yüksek kubbeleri, duvarların muhteşem çıplaklığını, kılıfları üzerlerine geçirilmiş mihrapları, bir sıraya intizamla dizilmiş sandalyeleri sevmeğe başlıyordu. İki kat kalın kapı perdesi, arkasından usul usul örtülür örtülmez, son derece büyük bir rahatlık duyar gibi oluyor; dünya gailelerini âdeta unutuyor, bütün varlığı yeryüzü huzuru içinde sanki yok oluyordu.

Fırtına yüklü, sıcak bir günün akşamı, kocasının yanında ağzından şu sözü kaçırdı :

— Saint-Saturnin, ne kadar ferah...

Mouret, gülerek:

— Gidip orada yatalım, ister misin? dedi.

Marthe, incindi. Kilisede, sırf maddi bir rahatlık duymakta olduğunu düşününce, yakışıksız bir şey yapmış gibi, ezâ duydu. Ondan sonra, Saint-Saturnin'e giderken, daima bir parça şaşalıyor, kayıtsız gözükmeğe uğraşıyor; oraya, belediyenin büyük salonlarına girilir gibi, girmeğe yelteniyor, elinde olmadan, tâ can evinden ürperiyordu. Bundan rahatsız oluyor, ayni rahatsızlığı her defasında istekle duyuyordu.

Rahip Faujas, Marthe'ı, her gün biraz daha canlandıran âheste uyanışın farkına varmamış gibiydi. Genç kadının gözünde rahip, işi başından aşkın, mültefit, âhıret işini bir tarafa bırakan, bir insandı. Rahipliği hiç belli olmuyordu. Bununla beraber bazan, Marthe, onu bir cenaze töreni esnasında rahatsız ediyordu; Faujaas, arkasında beyaz harmaniyesi ile geliyor, iki sütün arasında durup bir lâhza konuşuyor, beraberinde belli belirsiz bir günlük ve mum kokusu getiriyordu. Çoğu zaman, Marthe'ın bu gelişleri, bir duvarcı hesabı, bir marangoz isteği yüzündendi. Faujas, kesin rakamlar veriyor, dönüp tekrar cenazesinin yanına gidiyor, Marthe da, orada, bir kilise hademesinin mumlarını söndürmekle meşgul olduğu boş kubbe altında kalıyordu. Rahip Faujas, kilisenin içinde onunla beraber yürürken, büyük mihrabın önünde eğildiği zaman, Marthe da, önceleri sadece ona uymak için, onun gibi eğilmeyi âdet edinmişti; sonra, bu selâm, şuur di-

şına çıkan bir hal aldı, genç kadın yalnızken bile selâm vermeğe başladı. O zamana kadar, onun bütün sofuluğu, bu eğilişten ibaretti. İki üç defa, bilmeden, büyük âyin günleri kiliseye geldi; fakat, erganunların uğultusunu işitip, kiliseyi dolu görünce korkmuş, kapıdan içeri girmeğe cesaret edememiş, savuşmuştu.

Mouret, o alaycı edâsiyle, sık sık soruyordu:

— Ey! İlk komünyonun ne zaman?..

Onunla, boyuna alay ediyordu. Marthe, hiç cevap vermiyor; kocası fazla ileri gittiği zaman, sabit gözleri, ona takılıp kalıyor, bu gözlerin içinde, bir alev tutuşup sönüyordu. Mouret, yavaş yavaş, daha acı sözler söylemeğe başladı, alay etmeyi canı istemez oldu. Sonra, aradan bir ay geçince öfkelendi.

Yemeğini hazır bulmadığı günler:

— Bu yobazlarla düşüp kalkmanın mânası var mı? diye çıkışıyordu. Artık, hep sokaktasın, seni bir saat alıkoymağa imkân yok... Buradaki işlere zararı dokunmasa, yine aldırmıyacağım. Ama, söküklerim artık dikilmez oldu, sofra saat yedide hazırlanmıyor, Rose'la başa çıkmağa imkân yok, evin içi altüst...

Mouret, bir yandan böyle söyleniyor, bir yandan ortada sürünüp duran bir paçavrayı kaldırıyor, unutulmuş şarap şişesini dolaba saklıyor, parmaklarının ucu ile eşyanın tozunu alıyor, öfkesi gitgide artıyor, haykırıyordu:

— Ne hacet, elime bir süpürge alayım, belime de bir mutfak önlüğü takayım, vesselâm!... Namusum hakkı için, sen, buna da tahammül edersin! Ev işi görsem, ses çıkarmazsın, farkına bile varmazsın. Bu sabah, şu dolabın içini düzelteyim diye, iki saat uğraştım, haberin var mı? Hayır, kadınım, bu böyle devam edemez.

Bazan da, çocuklarm yüzünden kavga çıkıyordu. Mouret eve geldiği zaman, Désirée'yi, bahçede yapayalnız, karıncalar toprağın dibinde acaba ne yapıyorlar diye anlamak için, bir karınca yuvası karşısında yüzükoyun yatmış bir vaziyette «bir domuz yavrusu gibi murdar» buluyordu.

Karısını görür görmez:

— Sokakta yatmadığın ne devlet, diye haykırıyordu. Gel de kızının halini gör. Bu güzel manzaradan faydalanasın diye, ona esvap değiştirtmedim.

Babası dört tarafa evirip çevirirken, küçük kız ağlıyordu.

— Nasıl! Güzel değil mi?.. Çocuklar, yalnız kalınca, işte kendilerini bu hale koyarlar. Kabahat bu yavrucakta değil. Eskiden, beş dakika yanından ayrılmak istemezdin, evi tutuşturur, derdin... Evet, evi tutuşturacak, ne var ne yok yanacak; pekâlâ da olacak...

Sonra, Rose, Desirée'yi alıp götürünce Mouret, saatlerce söyleniyordu.

— Artık başkalarının çocukları için yaşıyorsun. Kendi çocuklarına bakamıyorsun. Mesele meydanda... Ah! Ne sersem şeysin!... Bir alay şırfıntı için canın çıkıyor, halbuki onlar, seninle alay ediyorlar, tabyaların bütün köşe bucaklarında sevdalıları ile buluşuyorlar! Hele bir akşam, Mair tarafına doğru bir gezmeğe çık ta, Meryemin himayesi altına koyduğun o kaltakları, etekleri başlarına geçmiş durumda bir gör...

Soluk alıyor, devam ediyordu:

— Bari, çirkeften kız kurtarmadan evvel, Desirée'ye göz kulak ol. Esvabındaki deliklere yumruk soksan girecek. Günün birinde, bahçede, bir tarafı kırılmış bulacağız Octave'la Serge okuldan döndükleri zaman, senin evde bulunmanı isterim ama, artık onlardan bahsetmiyorum. Şeytanca şeyler icat ediyorlar. Dün, kestane fişeği patlatırken seddin döşeme taşlarından ikisini yarmışlar... Bilmiş ol, eğer evinde oturmazsan, günün birinde, evi yerlere serilmiş bulacağız.

Marthe, birkaç sözle özür diliyordu. Sokağa çıkmak zorunda kalmıştı. Mouret, o şakacı sağ duyusiyle, doğru söylüyordu: Evin gidişi fena idi. Batan güneşin, saadet içinde bulduğu, bu rahat köşe, yaygaracı, ihmal edilmiş bir hale geliyor, çocukların darmadağınıklıklariyle, yabanın aksiliklerivle; ananın kayıtsız bezginlikleri ile doluyordu. Akşamları, sofrada, bütün ev halkı, ağız tadı duymadan yemek yiyor, kavga ediyordu. Rose, artık bildiği gibi oynuyordu. Hoş, aşçı kadın, madama hak vermekte idi.

İşler o derece kötü gitmeğe başladı ki, Mouret, kaynanasına rastgeldiği bir gün, evindeki üzüntüleri anlatmakla ihtiyar kadını memnun etmiş olacağını sezmesine rağmen, Marthe'dan acı acı şikâyet etti.

Felicité, gülümsiyerek:

— Çok şaşıyorum, dedi. Marthe, sizden çekinir gibi görünüyordu; hattâ, onu, haddinden fazla âciz, haddinden fazla yumuşak başlı buluyordum. Bir kadın, kocasının karşısında korkudan titremelidir.

Mouret, yeisle haykırdı:

— Elbette! Bir kavgaya meydan vermemek için, yerin dibine girmeğe razı idi. Bir tek bakış yetiyordu; her istediğimi yapıyordu... Şimdi, ne gezer; istediğim kadar bağırıp çağırayım, yine bildiğini okuyor. Karşılık vermiyor, doğru; bana kafa tutmuyor, ama, o da olacak...

Felicité, rivakârca cevap verdi:

— İsterseniz, ben Marthe'la konuşayım. Yalnız, incinebilir. Bu

gibi şeyler, karı koca arasında gizli kalmalıdır... Ben, endişe etmiyorum; çok iftihar ettiğiniz o huzuru, yine pekâlâ bulabilirsiniz.

Mouret, gözleri yerde, başını sallıyordu. Devam etti:

— Hayır, hayır, ben kendimi bilirim; bağırıyorum, ama, bir işe yaradığı yok. Aslına bakarsanız, bir çocuk kadar âcizim... Karımı ötedenberi şiddet göstererek idare ettiğimi sananlar aldanıyorlar. Çoğu zaman, benim istediğimi yapmıştır, ama, ha şu işi ha bu işi yapmış olmağa hiç bir değer vermediğinden öyle olmuştur. Yumuşak başlı görünüşüne rağmen, çok inatçıdır. Her ne hal ise, yola getirmeğe çalışacağım.

Sonra, başım kaldırdı:

— Bunları size anlatmasam daha iyi olacaktı, dedi. Hiç kimseye bahsetmeyin, olur mu?

Ertesi gün Marthe, annesini görmeğe gittiği zaman, madam Rougon, canı sıkılmış gibi bir tavırla:

— Kocana karşı fena hareket etmekle hatâ işliyorsun, kızım... Dün kendisini gördüm, pek öfkeli. Biliyorum, çok gülünç tarafları var, ama, bunlar, senin, evini ihmal etmen için bir sebep değildir, dedi.

Marthe, dikkatle annesinin yüzüne baktı. Sert bir edâ ile:

— Ya! Benden şikâyet ediyor, öyle mi? dedi. Bari sussa; ben ondan şikâyet etmiyorum.

Sonra, başka şeylerden bahsetti. Fakat, madam Rougon, rahip Faujas hakkında bilgi istiyerek, onu tekrar kocasından bahse sevketti:

— Bana bak, sakın Mouret, rahipten hoşlanmadığı için, sana, onun yüzünden surat etmesin...

Marthe, şaşakaldı:

— Amma yaptınız! diye mırıldandı. Kocam, rahip Faujas'tan neden hoşlanmasın?.. Her halde, bana, böyle bir tahmin yürütebilecek hiç bir şey söylemedi. Size de bir şey söylemedi, değil mi?. Hayır, aldanıyorsunuz. Eğer, rahibin annesi, kâğıt oynamak için aşağıya inmiyecek olsa, onları çağırmak için odalarına gider.

Gerçek, Mouret, rahip Faujas için ağız açmıyordu. Bazan, onunla, biraz sertçe alay ediyordu. Din meselesinden dolayı, karısını hırpaladığı zaman, alaylarına onu da karıştırıyordu. Fakat hepsi bu kadardı.

Bir sabah, tıraş olurken, Marthe'a seslendi:

— Bana bak, kadınım, eğer günah çıkartacak olursan, itirafını dinlemek için rahibi seç. Bari günahların aramızda kalır.

Rahip Faujas, salı ve cuma günleri günah çıkartıyordu. O günler, Marthe, Saint-Saturnin'e gitmekten sakınıyor, rahibi rahatsız et-

mek istemediğini söylüyordu. Fakat, daha ziyade, onu, arkasında beyaz harmaniyesiyle, câmegâhın hafif kokularını, muslinin katmerlerine sindirmiş gördükçe kendisini rahatsız eden, ürkeklikle karışık iffet duygusiyle hareket ediyordu. Bir cuma günü, madam de Condamin'le birlikte, Meryem Cemiyetinin yapı işleri ne dereceye kadar ilerlemiş olduğunu görmeğe gitti. İşçiler cepheyi bitirmekle meşguldüler. Madam de Condamin itiraz etti, süsleri cılız, ifadesiz buldu; iki ince sütunla bir kemer, aynı zamanda hem genç, hem dini bir şey; cemiyet kurucusu madamların komitesine şeref verecek bir nebze mimari kıymet bulunmak gerekti. Marthe, tereddüt ediyor, yavaş yavaş emniyeti sarsılıyordu. Nihayet tezyinatın gerçekten pek fakirane olacağını itiraf etti. Sonra, madam de Condamin, kendisini teşvik edince, o günden tezi yok, mösyö Lieutaud ile konuşacağına söz verdi. Eve gelmeden önce, sözünde durmuş olmak için katedrale uğradı. Saat dörttü, mimar henüz gitmişti. Rahip Faujas'ı sordu, bir zangoç, rahibin Saint-Aurelie mihrabında günah çıkartmakta olduğunu söyledi. Marthe, ancak o zaman, günlerden cuma olduğunu hatırladı, mırıldanarak, bekliyemiyeceğini söyledi. Fakat, dönüp giderken, Saint-Aurelie mihrabının önünden geçtiği sırada, rahibin, belki de kendisini görmüş olduğunu düşündü. İşin doğrusu şu ki, genç kadın, vücudunu acayip bir halsizlik kapladığını hissediyordu. Mihrabın dışında, parmaklığa dayanıp oturdu. Orada kaldı.

Gök bulutlu idi, kilisenin içine âheste bir akşam karanlığı doluyordu. Şimdiden karaltılar basmış yan kısımlarda, yıldız gibi bir kandil ışığı, bir şamdanın yaldızlı dibi, Meryemin gümüş yaldızlı elbisesi pırıldıyordu; soluk bir ışık, büyük kubbe altını delip geçiyor, cilâlı meşeden sıralarla sandalyeler üzerinde sönüyordu. Marthe, o zamana kadar hiç bir vakit bu derece kendinden geçmemişti; bacakları kırılmış gibi geliyordu; elleri o kadar ağırdı ki, taşımak zahmetine girmemek için, onları dizleri üzerinde birleştiriyordu. Kendisini bir uykuya bırakıyor, o uyku arasında görmeğe ve işitmeğe devam ediyor; fakat çok zevkli bir şekilde görüyor ve işitiyordu. Kubbenin altında akisler yapan hafif gürültüler, bir iskemlenin düşüşü, geç kalmış sofu bir kadının ayak sesi, ona rikkat veriyor; cazibesi kalbine kadar sokulan bir musiki âhengi alıyordu; gün ışığının son akisleri, sütunlar boyunca şayak kılıflar gibi yükselen karaltılar, onun gözünde, hâreli ipek zarafeti alıyor, bütün vücudunu zevkli bir baygınlık kaplıyor, bu baygınlık ortasında varlığının eridiğini ve öldüğünü duyuyordu. Sonra, etrafında her şey söndü. Marthe, isim veremediği bir duygu içinde, eksiksiz bir saadete gömüldü.

Bir ses, onu bu vecd halinden çekip çıkardı.

Rahip Faujas:

— Çok üzüldüm, diyordu. Sizi görmüştüm, fakat, ayrılamazdım...

O zaman Marthe, sıçrıyarak uyanır gibi oldu. Faujas'a baktı. Rahip, sönükleşen gün ışığı ortasında ayakta, sırtında beyaz harmaniyesiyle duruyordu. Günahını çıkarttığı son kadın da gitmişti. Boş kilise, derine doğru, şimdi, daha muhteşem görünüyordu.

Rahip Faujas sordu:

— Bana bir şey mi söyliyecektiniz?

Marthe, kendini zorladı, hatırlamağa çalıştı:

— Evet, diye mırıldandı, ama unuttum... Ha! Madam de Condamin, binanın cephesini çok zayıf buluyor. Hiç bir mâna ifade etmiyen o yamyassı kapının yerine iki sütun lâzım. Renkli camlı bir de kemer yapmalı. Çok güzel olacak... Anlıyorsunuz, değil mi?

Faujas, ellerini beyaz harmaniyesi üzerinde bitiştirmiş, ona tepeden bakıyor, derin bir edâ ile onu seyrediyor, ciddî yüzünü ona doğru eğiyordu; Marthe da, hep oturduğu yerde kalmış, ayağa kalkacak takat bulamıyor, iradesinin silkip atamadığı bir uykusu arasında gafil avlanmış gibi daha fazla kekeliyordu.

— Gerçi, yine masraf olacak, doğru... Alelâde oymalı yumuşak taşlarla da yetinilebilir... İsterseniz, taşçı ustasiyle konuşuruz; bize fiyatları söyler; yalnız, önce, son çıkarttığı hesabı ödemek iyi olur. İki bin yüz şu kadar franktır, zannederim. Paramız var, madam Paloque, bu sabah bana söyledi... Bu işlerin hepsi yoluna konulabilir, rahip efendi.

Üzerinde hissettiği bakışın tazyiki altında bunalmış gibiydi. Doğrulup da rahiple gözgöze gelince, af istiyen bir çocuk gibi, ellerini bitiştirdi, hıçkırmağa başladı. Rahip, hep ayakta, ses çıkarmadan onun ağlamasını seyretti. O zaman, Marthe, Faujas'm önünde diz çöktü, yüzünü elleriyle örttü, o şekilde ağladı.

Rahip Faujas, yavaşça:

— Rica ederim, ayağa kalkınız, dedi; Allahın huzurunda diz çökersiniz.

Marthe'ın ayağa kalkmasına yardım etti, yanına oturdu. Sonra, yavaş sesle uzun uzun konuştular. Gece karanlığı tamamiyle çökmüştü, kandiller, kilisenin siyah derinliklerini, altın benekleriyle deliyorlardı. Sainte-Aurelie mihrabının önünde yalnız onların mırıldıyan sesleri ürperiyordu. Marthe'm, cılız ve kırık dökük bir sesle verdiği her cevaptan sonra, rahibin, durmadan, uzun uzun akan bir sesle bol bol konuştuğu işitiliyordu. Nihayet ayağa kalktıkları zaman, rahip Faujas, genç kadının ısrarla istediği bir lûtfu reddeder gibi göründü. Onu kapı tarafına doğru götürdü, sesini yükselterek:

— Hayır, yapamam, emin olun, dedi; rahip Bourrette'i tutsanız daha iyi edersiniz.

— Halbuki sizin nasihatlerinize çok ihtiyacım olacak. Bana öyle geliyor ki, siz olursanız, her şeyi kolaylıkla başaracağım.

Rahip Faujas, daha sert bir sesle:

— Aldanıyorsunuz, diye devam etti. Tersine, korkarım ki, ilk zamanlar, benim size yol göstermem daha fena neticeler verir. Rahip Bourrette, tam size gereken papazdır, inanın bana... ileride, size belki daha başka bir cevap verebilirim.

Marthe, söz dinledi. Ertesi gün, Saint-Saturnin kilisesine devam eden sofu kadınlar, madam Mouret'nin, rahip Bourrette'in günah çıkartma yerinde diz çöktüğünü görerek çok şaştılar. İki gün sonra, Plassans'da, bu dine dönüş olayından başka dedikodu yoktu. Bazı kimseler, rahip Faujas'ın adını kurnaz tebessümlerle söylediler; fakat, netice itibarile, intiba, tamamile rahibin lehine, mükemmel oldu. Madam Rastoil, komite ortasında madam Mouret'yi tebrik etti; madam Delangre, bunu Allahın ilk takdisi saydı, Cenabı Hakkın, cemiyet kurucusu madamları, içlerinde kiliseye devam etmiyen biricik kadının kalbine din duygusu ilham ederek, yaptıkları hayır işinden dolayı mükâfatlandırdığım söyledi; madam de Condamin de, Marthe'ı bir kenara çekerek dedi ki:

— İşinize bakın, güzelim, iyi ettiniz; bir kadın için bu şart; sonra da, doğrusu, insan biraz sokağa çıkınca kiliseye gitmesi lâzım...

Yalnız, Marthe'ın, rahip Bourrette'i seçmesine hayret edildi. Adamcağız, küçük kızların günahını çıkarırdı. Kadınlar, onu, pek şen bulmuyorlardı' Rougon'ların kabul günü olan perşembe günü, Marthe, henüz gelmediği için, yeşil salonun bir köşesinde bu mesele konuşuldu ve madam Paloque, o yılan dili ile bu dedikoduların son sözünü söyledi. Yüzünü daha korkunç bir hale getiren bir dudak bükülüşle:

— Rahip Faujas, madam Mouret'yi kendisine alıkoymamakla iyi etti, dedi; rahip Bourrette görünüşü tamamiyle kurtarır, hem de gocunulacak hiç bir tarafı yoktur.

O gün, Marthe geldiği vakit, annesi onu karşıladı, herkesin önünde, kızını şefkatle kucaklıyarak, bir parça gösteriş yaptı. Kendisi de, hükûmet darbesinin ertesi günü, hak yoluna dönmüştü. Rahip Faujas'ın, artık yeşil salona devam edebileceğini tahmin etti; fakat rahip, işlerinin çokluğundan, yalnızlığı sevdiğinden bahsederek özür diledi. Madam Rougon, rahibin, gelecek kış için, cemiyet içine daha zaferli bir dönüş hazırladığını anlar gibi oldu. Zaten, rahibin başarıları artıyordu. İlk aylar, kendisine günah çıkartan kadınlar, katedralın arkasında kurulan ot pazarı esnafından, salata satıcılarından ibaretti; onların, taşralı şivesini sâkin sâkin dinler, her vakit anlıyamazdı; halbuki şimdi, hele Meryem Cemiyetinin sebep olduğu dedi-

kodulardanberi, salı ve cuma günleri, günah çıkartma yerinin etrafında, ipek fistanlı kibar kadınların, koca bir daire teşkil ettiklerini görüyordu. Marthe, rahip Faujas'ın, kendi günahını çıkartmak istemediğini sâfiyetle anlattığı vakit, madam de Condamin, aklına esen bir işi yapıverdi; günahını çıkartmakta olan Saint - Saturnin piskopos başmuavinini terketti ve gürültülü bir şekilde, rahip Faujas'a geçti; bu hareket, başmuavini meyus etmişti. Bu parlak hâdise, rahip Faujas'ı, Plassans sosyetesi içinde büsbütün yükseltti.

Mouret, karısının günah çıkartmağa gittiğini haber alınca, sadece şu kadar söyledi:

— Şimdi, kötü bir şey mi yapıyorsun da, işlerini bir yobaza anlatmak ihtiyacını duyuyorsun?

Mouret, bütün bu sofuca hayhuy ortasında, münzevileşir gibi göründü; alışkanlıklarına, hayatının dar çerçevesi içine daha fazla kapanır gibi oldu. Karısı, ona, şikâyetinden dolayı sitem etmişti. Mouret de:

— Hakkın var, hatâ ettim, diye cevap vermişti. İnsan, üzüntülerini anlatarak, başkalarını memnun etmemeli... Anneni, bu şekilde bir kere daha sevindirmiyeceğime söz veriyorum. Düşündüm. Ev başıma geçse, kimsenin karşısında sızlanırsam, kahrolayım!

O andan itibaren de, aile hayatına karşı saygı göstermeğe başlamış, hiç kimsenin yanında karısı ile kavga etmemiş, eskisi gibi erkeklerin en mes'udu olduğunu söylemişti. Sağ duyuya dönmek için yaptığı bu gayret ona aza mal oldu. Bu gayret, hep kendi rahatını sağlamayı hedef tutan hesaba dahildi. Hattâ, hesaplı hareket eden yaşamaktan memnun burjuva rolünü aşırı dereceye bile götürdü. Marthe, onun sabırsızlandığı zamanları, daha hızlı dolaşmalarından hissediyordu. Mouret, haftalarca onu sayıyor, çocukları ile Rose'u hep alaylarına hedef tutuyor, en küçük kusurlardan dolayı, sabahtan akşama kadar, onlara bağırıyordu. Marthe'ı incitişi, çoğu zaman, yalnız onun anlıyabileceği huysuzluklar yoliyle oluyordu.

Mouret, sadece idareli bir adamdı; hasis oldu:

— Bizim gibi para sarfetmek akıllı işi değil, diye söyleniyordu. Bahse girerim ki, elinde avucunda ne varsa, o küçük şırfıntılarına veriyorsun. Vaktini kaybettiğin yetmiyormuş gibi... Dinle, kadınım, sana yiyecek parası diye yüz frank vereceğim. Eğer, lâyık olmıyan kızlara mutlaka sadaka vermek istiyorsan, kendi tuvalet parandan ayırır, verirsin.

İnadında durdu. Ertesi ay, Marthe'ın istediği bir çift potini almadı, hesaplarının altüst olacağım bahane etti, kendisine, bunu vaktile haber verdiğini söyledi. Lâkin, bir akşam, karısı yatak odalarında onu hüngür hüngür ağlar bir halde buldu. Bütün iyiliği uyandı,

rikkate geldi; Mouret'yi kolları arasına aldı, derdini söylemesi için yalvardı. Fakat, Mouret, şiddetle silkindi, onun kolları arasından sıyrıldı, ağlamadığını, başı ağrıdığını, gözlerinin kızarması ondan ileri geldiğini, söyledi.

— Ben senin gibi budala mıyım ki, hıçkıracağımı zannediyorsun!.. diye haykırdı.

Marthe, incindi. Ertesi gün, Mouret, büyük bir neşe gösterişi yaptı. Aradan birkaç gün geçince, bir akşam yemekten sonra, rahip Faujas'la annesi aşağı indikleri vakit, piket oynamak istemedi. Aklı oyunda olmadığım söylüyordu. Ondan sonraki günler, daha başka bahaneler buldu, öyle ki, piket partileri bitti. Ev halkı, sed üstüne iniyordu. Mouret, karısiyle rahibin karşısına oturuyor, konuşuyor, söz almak için fırsat kolluyor, kaabil olduğu kadar uzun zaman başkasına lâkırdı bırakmıyordu; madam Faujas da, birkaç adım ötede, karanlıkta, çömelmiş bir dişi köpeğin vahşi sadakatiyle, bir hazineye bekçilik eden o efsanevi tasvirler gibi, sessiz, hareketsiz elleri dizleri üzerinde, oturuyordu.

Mouret, her gece:

— Ne güzel akşam! diyordu. Burası yemek odasından daha iyi. Serinlemek için, buraya gelmekte çok haklı imişsiniz... Ay! Bir yıldız kaydı! Gördünüz mü, rahip efendi?.. Birisi söylemişti, yıldız kayarsa, gökyüzünde Saint-Pierre çubuğunu yakıyor demekmiş.

Gülüyordu. Marthe, ciddiliğini muhafaza ediyor, Mouret'nin karşısında, mösyö Rastoil'in armut ağaçları ile, kaymakamın atkestanesi ağaçları arasında uzayıp giden geniş semayı bulandırıcı şakalarından sıkılıyordu. Mouret, bazan, karısının artık kiliseye devam ettiğini bilmiyormuş gibi davranıyordu; rahibe, bütün ev halkım iman selâmetine ulaştırması için, kendisine güvendiğini söylüyordu. Bazan, her lâkırdıya keyifli keyifli: «Şimdi artık karım günah çıkartmağa gittiği için» sözü ile başlıyordu. Sonra, bu bitip tükenmez konudan usanınca, komşuların bahçelerinde konuşulan şeyleri dinliyor, Plassans'ın son gürültüleri uzaklarda sönerken, gecenin durgun havasiyle oraya kadar ulaşıp gelen, hafif sesleri tanıyordu. Kaymakamlık tarafına doğru kulak kabartıyor:

— Bu, mösyö de Condamin'le, doktor Porquier'nin sesi, diye mırıldanıyordu. Galiba Paloque'larla alay ediyorlar... Mösyö Delangre'ın cırlak sesiyle: «Madamlar, içeri girseniz; hava serinliyor.» dediğini işittiniz mi? Bu Delangre'cik, ne zaman konuşsa, sesi, bayram düdüğü yutmuş gibi çıkıyor, değil mi?

Sonra, Rastoil'lerin bahçesine doğru dönüyor:

— Bunlarda kimse yok, diye devam ediyordu. Hiç bir şey işitmiyorum... Ha! var, kızları olacak baba hindiler, kaskadın önünde-

ler. Büyük kız, konuşurken sanki çakıltaşı çiğniyor. Her akşam tamam bir saat çene çalarlar. Halbuki kendilerine ilânı aşkedenlerin söyledikleri sözleri biribirlerine anlatıyorlarsa, pek uzun sürmemek gerek.. Vay! Hepsi orada imiş. İşte, kaval sesli rahip Surin; rahip Fenil de orada, Büyük Cuma'da cırcır vazifesi görse, görür. Bu bahçeye, bazan yirmi kişi üstüste dolarlar, parmaklarını bile oynatmazlar. Galiba, bizim ne konuştuğumuzu dinlemek için oturuyorlar.

Rahip Faujas'la, Marthe, bütün bu gevezeliklere, Mouret, kendilerine doğrudan doğruya sual sorduğu zaman, kısa cümlelerle cevap veriyorlardı. Her zaman başkaları kalkık, gözleri dalgın, ikisi bir arada, başka yerde, daha uzakta, daha yüksekte idiler. Bir akşam, Mouret, uyudu. O zaman, usul usul konuşmağa başladılar; seslerini alçaltıyorlar, başlarını biribirine yaklaştırıyorlardı. Birkaç adım ötede de, madam Faujas, elleri dizlerinin üzerinde, kulaklarını dikmiş, gözleri açık, işitmeden, görmeden, sanki onları bekliyordu.

★

Yaz geçti. Rahip Faujas, yeni doğmıya başlıyan şöhretinden faydalanmak için hiç de acele eder görünmüyordu. Mouret'lerin evine kapanıp oturmağa devam etti, artık, gündüzleri bile inmeğe başladığı bahçenin ıssızlığı içinde mesuttu. Bahçe duvarı boyunca, başı eğik, ağır ağır yürüyerek dipteki çardağın altında, dua kitabını okuyordu. Bazan kitabı kapıyor, derin bir düşünceye dalmış gibi adımlarını daha yavaşlatıyordu: Onu gözetliyen Mouret de, bu kara çehrenin, yemiş ağaçları altında dolaştığını saatlerce seyrettikçe, için için sabırsızlanmağa başlıyordu:

— Kendi evimde olduğumun farkında değilim, diyordu. Artık, ne zaman başımı kaldırsam, mutlaka bu cübbeyi görüyorum... Kargaya benziyor, bu herif; gözetler gibi, bir şey bekler gibi, tekerlek bir gözü var. Azametli, kayıtsız tavırlarına aldanmıyorum.

Meryem Cemiyeti binası, ancak eylûl başlarında hazır olabildi. Taşrada, yapı işleri uzayıp gider. Ama, şu da var ki, kurucu bayanlar mösyö Lieutaudun plânlarını, kendilerine mahsus düşüncelerle, iki defa altüst etmişlerdi. Komite, binayı teslim aldığı zaman, mimarı, lûtufkârlığından dolayı gayet mültefit sözlerle tebrik etti. Geniş salonları, mükemmel geçitleri, içine ağaçlar dikilmiş ve iki küçük çeşme ile süslenmiş bahçeyi pek yerinde buldular. Madam de Condamin, kendi fikirlerinden birinin eseri olan cepheyi pek beğendi. Kapının üstüne, siyah mermerden bir levha konulmuş, üzerine yaldızlı harf-

lerle Meryem Cemiyeti yazılmıştı.

Açılış töreni, çok dokunaklı bir şenliğe vesile oldu. Bizzat piskopos, papazlar heyeti ile beraber geldi, müessesenin din vazifeleriyle meşgul olmalarına izin verilen Saint-Joseph rahibelerini yerleştirdi. Eski mahalle sokaklarında bulunmuş, sekizle on yaş arasında elli kakar kız toplamışlardı. Çocukların ana-babaları, onları cemiyete kabul ettirebilmek için, dolayısiyle, bütün gün evden dışarıda bulunmak zorunda olduklarını söylemeleri yetmişti. Mösyö Delangre, çok alkışlanan bir nutuk söyledi; bu yeni çeşit çocuk esirgeme kurumunu, temiz bir üslûpla uzun uzun tarif etti; ona, içinde, genç ve ilgi değer yaratıkların ayartıcı kötü heveslerden kurtulacakları bir ahlâk ve çalışma okulu adını verdi. Nutkun sonuna doğru, cemiyetin asıl yaratıcısı olan rahip Faujasa, zarif bir imâ, çok dikkati çekti. Rahip Faujas da, öteki rahiplerle beraber orada idi. Bütün gözler kendisine çevrildiği zaman o, ciddî güzel yüzü ile, sakin kaldı. Marthe, kurucu bayanlar ortasında oturduğu kürsüde kıpkırmızı kesilmişti.

Tören bittikten sonra, piskopos, binanın köşe bucağına kadar her tarafını gezmek istedi. İri siyah gözleri bir an kendisinden ayrılmamış olan rahip Faujas'ı, rahip Fenil'in âşikâr öfkesine rağmen çağırttı, lûtfen kendisi ile beraber dolaşmasını rica etti; hiç şüphesiz, daha iyi bilgi sahibi bir rehber seçemiyeceğini, gülümsiyerek yüksek sesle ilâve etti. Bu söz, dağılmakta olan halk arasında ağızdan ağıza dolaştı; o akşam, bütün Plâssans, Monsenyörün durumunu tefsir ediyordu.

Kurucu bayanlar komitesi, binada kendisine bir oda ayırmıştı. Orada, piskoposa bir kahvaltı ikram ettiler. O da, bayanlardan her birine iltifatlı bir söz bulup hitap ederek, bir bisküvi, yedi; iki parmak malaga şarabı içti. Bu dinî şenlik, böyle, iyi bir şekilde sona erdi; çünkü, izzetinefsleri incinenler olmuştu. Monsenyör Rosselot'nun zarif övgüleri, hepsinin keyiflerini yerine getirdi. Yalnız kalınca, törenin çok iyi geçtiğini söylediler; baş papazın iltifatını söyliye söyliye bitiremiyorlardı. Yalnız, madam Paloque'un benzi atmıştı. Piskopos, etrafına iltifat yağdırırken, onu unutmuştu.

Eve geldiği zaman, pürhiddet, kocasına:

— Hakkın varmış, dedi, sersemce işlerinde beni köpek gibi kullandılar! Bu ahlâksız piç kurularını bir araya toplamak güzel fikir, doğrusu!... Sahi, bütün zamanımı onlara sarfettim de, papazların karşısında tir tir titriyen, piskopos olacak o koca budala bana teşekkür bile etmedi!.. Sanki madam de Condamin, bir iş yapmış gibi. İşi gücü tuvaletlerini göstermekten ibaret, o eski... Ne ise, biz kırk kişiyiz, birbirimizi biliriz, değil mi? İnsanı zorla söyletecekler, bildiklerimi anlatacak olursam, işitenler ne der bilmem. Bizim gizliye-

cek bir şeyimiz yok. Ya madam Delangre, ya madam Rastoil!... İkisini de gözlerinin akına kadar kızartmak işten bile değil. Salonlarından bir kere bile kımıldadılar mı acaba? Benim girdiğim zahmetin yarısına girdiler mi?.. Hele o madam Mouret, bütün işi kendisi idare ediyormuş gibi göründüğü halde, rahip Faujas'ın cübbesine yapışmaktan başka bir şey yaptığı yoktu!.. Mürainin biri de o, bakalım ne marifetler gösterecek... Halbuki, piskopos hepsine iltifat etti; bana bir şeyler yok. Ben, köpekleriyim... Bu böyle devam edemez, bilmiş ol, bu kadarı fazla. Köpek, nihayet ısıracak.

O günden sonra, madam Paloque eskisi kadar yumuşak başlı davranmadı. Kayıtları pek intizamsız tutmağa başladı, hoşuna gitmiyen işleri reddetti; öyle ki, kurucu bayanlar bir memur tutmağa kalktılar. Marthe, bu üzücü işleri rahip Faujas'a anlattı, kendisine, iyi bir kimse tavsiye etmesini söyledi.

Rahip Faujas:

— Adam aramayın, diye cevap verdi. Belki birini bulurum... Bana iki üç gün zaman bırakın.

Bir müddettenberi, rahip, sık sık, Besançon damgalı mektuplar alıyordu. Bunların hepsi ayni kaba ve çirkin el yazısiyle yazılmıştı. Rose, mektupları onun odasına kendi eliyle götürüp verdiği için, zarfları görür görmez öfkelendiğini iddia ediyordu:

— Yüzü bir tuhaf oluyor, diyordu. Kendisine bu kadar sık mektup yazan her kim ise, besbelli, sevmiyor.

Mouret'nin eski tecessüsü, bu mektup işi münasebetiyle, bir an uyandı. Bir gün, mektuplardan birini, Faujas'a kendisi götürdü, iltifatlı bir gülümseme ile, Rose'un ebde bulunmadığını söyledi, özür diledi. Rahip her halde sakınıyordu, çünkü, bu mektubu sabırsızlıkla bekliyormuş gibi, pek memnun olmuş gözüktü. Fakat Mouret, bu komedyaya aldanmadı; merdiven başında durdu, kulağını anahtar deliğine dayadı.

Madam Faujas, sert sesiyle:

— Yine kız kardeşinden, değil mi? diyordu. Seni böyle niçin rahatsız ediyor, kuzum?

Bir susma oldu, sonra, bir kâğıt, şiddetle buruşturuldu ve rahibin öfkeli sesi işitildi:

— Bunu bilmiyecek ne var? Hep ayni terane. Bizim yanımıza gelmek, kocasını da getirmek istiyor, bir işe yerleştirelim diye. Altınla oynuyoruz, zannediyor... Günün birinde akıllarına esip düşecekler diye korkuyorum.

Madam Faujas, devam etti:

— Hayır, hayır, bize lüzumları yok; işitiyor musun Ovide! Seni hiç sevmezler, ötedenberi hep kıskanırlardı... Trouche haylâzın biri,

Olympe'de de duygu namına bir şey yok. Gelirlerse görürsün, hep kendi menfaatlerine çalışacaklardır. Sana leke sürecekler, işlerini bozacaklardır.

Mouret, işlediği kötü hareketten dolayı pek heyecanlı, iyi işitemiyordu. Kapıya bir el dokunduğunu sanarak sıvıştı. Hoş, bu marifetinden dolayı övünmekten de çekindi. Birkaç gün sonra, rahip Faujas, sed üstünde, onun yanında, Marthe'a son cevabını verdi. O sâkin ve azametli tavriyle:

— Size bir memur tavsiye edeceğim, dedi; akrabamdan biri, enişte m. Birkaç güne kadar Besançon'dan gelecek.

Mouret, kulak kabarttı. Marthe, pek memnun göründü.

— Yaa! Mükemmel!.. dedi. Münasip birini seçmek için çok tereddüt ediyordum. Malûm ya, o genç kızların arasında, ahlâkı çok mükemmel bir kimse bulunmalı. Amma, mademki, akrabanızdanmış...

Rahip devam etti:

— Evet. Kız kardeşimin, Besançon'da, bir tuhafiyeci dükkânı vardı; sıhhi sebeplerden dolayı elden çıkarmak zorunda kaldı; doktorlar, kendisine güney havası tavsiye ettikleri için, şimdi yanımıza gelmek istiyor. Annem çok memnun...

Marthe:

— Şüphesiz, dedi, belki de birbirinizden hiç ayrılmamışsınızdır. Ailece bir arada bulunmak hoşunuza gider... Ne yapın, biliyor musunuz? Yukarıda sizin kullanmadığınız iki oda daha var. Kız kardeşinizle kocası niçin orada oturmasınlar?.. Çocukları yok mu?..

— Hayır, bir karı bir koca... Gerçi, o iki odayı onlara vermeyi bir aralık düşünmüştüm; yalnız, bu kadar kalabalığı evinize sokarsam, sizin canınızı sıkarım, diye korktum.

— Kat'iyen, emin olun; siz kendi halinde insanlarsınız...

Sustu. Mouret, onun eteğini şiddetle çekmişti. Evin içine rahibin ailesini sokmak istemiyor, madam Faujas'ın, kızı ile damadı hakkında ne fikir beslediğini hatırlıyordu.

— Odalar çok küçüktür, dedi; rahip efendi rahatsız olur... Herkes için daha iyisi, rahip efendinin kız kardeşinin civarda bir yer kiralaması; tam da, karşıda, Paloque'ların evinde boş bir daire var.

Lâkırdı kesiliverdi. Rahip, hiç cevap vermedi, havaya baktı. Marthe, onun gücendiğini sanarak, kocasının haşinliğine çok üzüldü. Bu sıkıcı sessizliğe daha fazla tahammül edemedi, biraz sonra, lâkırdıyı daha becerikli bir şekilde bağlamağa çalışmadan:

— Bu iş oldu, diye devam etti; Rose, annenize yardım eder, iki odayı beraber temizlerler... Kocam, sizin kendi rahatınızı düşünüyordu; ama, mademki siz öyle istiyorsunuz, daireyi bildiğiniz gibi kullanmanıza, biz mâni olacak değiliz.

Mouret, karısiyle yalnız kalınca, coştu:

— Sahi, senin işine aklım ermiyor, evi rahibe kiraladığım zaman somurttun, evine yabancı bir kedi bile sokmak istemiyordun; şimdi rahip, bütün ailesini, kuzenlerine varıncıya kadar bütün akrabasını güruh halinde buraya getirse, eyvallah diyeceksin... Halbuki eteğini de çektim. Hissetmiyor muydun ki?... Ne demek istediğim apaçık meydandaydı, bu adamları istemiyorum... Namuslu insanlar değiller..

Bu haksızlığa köpüren Marthe:

— Ne biliyorsun? diye haykırdı. Sana kim söyledi?

— Kim olacak! Rahip Faujas'ın kendisi... Tabii ya, bir gün, annesiyle konuşurken işittim.

Marthe, Mouret'nin yüzüne dikkatle baktı. O zaman, Mouret, hafifçe kızardı, kekeledi:

— Her ne hal ise, biliyorum, bu kadarı yeter... Faujas'ın kız kardeşi, hissizin biri, kocası da, bir haylâz! İstediğin kadar, hakaret görmüş kıraliçe tavırlarını takın. Bu lâfları kendileri söylediler, ben uydurmadım. Bu kaafileye evimde ihtiyacım yok, anlıyorsun tabii. Kızının adım, benden evvel işitmek istemiyen, kocakarının kendisi idi. Şimdi, rahip başka türlü konuşuyor. Fikrinden niçin caydığım bilmiyorum. Yeni bir sinsilik olsa gerek. Onlara ihtiyacı var, galiba...

Marthe, omuzlarını silkti, ses çıkarmadı. Mouret, Rose'a odaları temizlememesini emretti. Fakat Rose, artık, yalnız madamın sözünü dinliyordu.

Mouret, beş gün, acı sözlerle öfkeli öfkeli haykırdı. Müthiş ithamlarda bulundu. Rahip Faujas'ın yanında somurtmakla yetiniyor, yüzüne karşı bir şey söylemiyordu. Sonra, her zamanki gibi, sâkinleşti. Evine gelecek olan, o adamlar hakkında alaycı sözlerden başka bir şey bulup söyliyemedi. Kesesinin ağzını daha fazla büzdü, daha fazla inzivaya çekildi, içinde dönüp durduğu bencil daireye büsbütün gömüldü. Bir ekim akşamı, karı koca Trouche'lar çıkageldikleri zaman, sadece:

— Vay canına! Pek beğenemedim, mendebur şeyler, diye söylendi.

Rahip Faujas, kız kardeşiyle eniştesini, geldikleri gün, kimseye göstermeyi pek istemedi. Annesi, sokak kapısının önüne dikilmişti. Kaymakamlık meydanından doğru gözüktüklerini görür görmez, endişeli gözlerle arkasına, koridora ve mutfağa bakarak, tarassuda koyuldu. Fakat iş aksi gitti. Trouche'lar eve girerlerken, sokağa çıkmak üzere olan Marthe, bahçeden doğru geldi, çocuklar da peşindeydiler. İltifatlı bir gülümseme ile:

— Oo!... Bütün aile burada, dedi.

Her zaman, iradesine pek hâkim olan madam Faujas, biraz şaşaladı; cevap olarak bir söz kekeledi. Birkaç dakika, orada, methalin

ortasında, karşılıklı durup birbirlerini süzdüler. Mouret, bahçe merdiveninin basamaklarını çabucak tırmanıvermişti. Rose, mutfağın eşiğine dikilmişti. Marthe, madam Faujas'a dönerek:

— Her halde çok memnun olmuşsunuzdur, diye devam etti.

Sonra, herkesi susturan sıkıcı durumu idrak ederek, yeni gelenlere hoş görünmek istediği için, Trouche'a döndü, ilâve etti:

— Beş treniyle geldiniz, değil mi?.. Besançon'dan buraya yol ne kadar sürüyor?

Trouche, dişsiz ağzını meydana çıkararak:

— Şimendiferle on yedi saat, diye cevap verdi. Üçüncü mevkide, çetin bir yolculuk... Fena halde insanın içi sarsılıyor.

Çenelerini acayip şekilde takırdatarak güldü. Madam Faujas, ona çok fena, fena baktı. Bunun üzerine, Trouche, yağlı redingotunun kopuk bir düğmesini iliklemeğe yeltendi, elinde tuttuğu biri yeşil, öteki sarı iki şapka kutusunu, her halde lekeleri gizlemek için, dizlerine doğru getirdi. Kırmızımtrak boynu, buruşuk bir siyah kıravat parçası altında, boyuna fıkırdıyor, kıravatın kenarından, kirli gömleğinin kenarı gözüküyordu. Kırışıklarla dolu, ahlâksızlık akan yüzünde, bir tamah ve ürkeklik ifadesile hep etrafta dolaşan iki ufacık siyah göz pırıldıyordu; bu gözler, gece tekrar gelip soyacağı evi muayene eden hırsız gözü idi.

Mouret, Trouche'un, kapı kilitlerine baktığını zannetti:

«Bu herifte kilit kalıbı çıkaracak gözler var» diye düşündü.

Fakat, Olympe, kocasının saçma bir şey söylediğini anlamıştı. İnce, sarışın, solgun, yassı ve mânasız yüzlü, uzun boylu bir kadındı. Elinde, boyasız tahtadan küçük bir sandıkla bir sofra örtüsüne sarılmış büyük bir çıkın tutuyordu. Büyük çıkını, bir bakışla göstererek:

— Yanımıza yastık almıştık, dedi. Yastık olunca, üçüncü mevki fena değil. İnsan, birincide imiş gibi, rahat ediyor... Adamakıllı bir tasarruf. Adamın ne kadar parası olursa olsun, sokağa atmağa lüzum yok, değil mi madam?

Karşısındakilerin haline bir parça şaşan Marthe:

— Elbette, diye cevap verdi.

Olympe, ilerledi, aydınlığın tam ortasında durdu:

— Esvaplar da öyle, diye devam etti; ben, yola gideceğim zaman, ne kadar fena şeyim varsa, onu giyerim. Honoré'ye dedim ki: «İşine bak, eski redingotun pekâlâ.» Ayaklarında, sürüklemekten bıktığı bir de iş pantalonu var... Görüyorsunuz ya, en eski fistanımı giydim; galiba delikleri var. Bu atkı, bana annemden kaldı; evde ütü bezi diye kullanıyorum. Ya hotozum! Yalnız çamaşırhaneye giderken giyi-

yordum, eski bir hotozdur... Bütün bunlar, toz için çok bile, öyle değil mi madam?

Gülümsemeğe gayret eden Marthe, yine:

— Elbette, elbette, dedi.

O sırada, merdivenin üst başından öfkeli bir ses şu kısacık suali sordu:

— Ey, anne?...

Mouret, başım kaldırınca, rahip Faujas'ın, ikinci kat trabzanına dayanmış, methalde olup bitenleri daha iyi görmek için, düşmeyi göze alarak müthiş bir yüzle eğildiğini gördü. Rahip, sesleri işitmişti. Bir müddettenberi, orada, sabırsızlanarak beklese gerekti. Tekrar:

— Ey, anne?... diye haykırdı.

Oğlunun öfkeli sesini işitince titrediği sezilen madam Faujas:

— Evet, evet, geliyoruz, diye cevap verdi.

Sonra, Trouche'lara döndü:

— Haydi çocuklar, yukarı çıkacağız... Madamı yalnız bırakalım, işlerine baksın dedi.

Fakat, Trouche'lar, işitmemiş gibi davrandılar. Methalde rahatları iyi idi; ev, sanki kendilerine hediye edilmiş gibi hayran hayran etraflarına bakıyorlardı.

Olympe:

— Çok güzel, çok güzel, diye mırıldandı, değil mi, Honoré? Ovide'in mektuplarına bakıp, buranın bu kadar şirin bir yer olduğunu zannetmiyorduk. Sana söylüyordum: «Oraya gidelim, daha rahat ederiz, benim sıhhatim daha düzelir...» diyordum. Nasıl? Hakkım yok mu imiş??

Trouche, dişlerinin arasından:

— Evet, evet, burada insan rahat eder zannederim... dedi. Bahçe de epeyce büyük, galiba.

Sonra, Mouret'ye döndü:

— Mösyö, kiracılarınıza, bahçede gezmeleri için izin veriyor musunuz? diye sordu.

Mouret, cevap verecek vakit bulamadı. Aşağı inmiş olan rahip Faujas, gürüldiyen bir sesle haykırdı:

— Ey, Trouche? Ey, Olympe?..

Dönüp baktılar. Rahibi, öfkeden korkunç bir halde, merdivenin bir basamağında, ayakta görünce, büzüldüler; başlarını eğerek, peşisıra gittiler. Rahip, hiç bir söz ilâve etmeden, Mouret'lerin orada bulunduklarını, bu acayip kaafileyi seyrettiklerini bile görmemiş gibi davranarak, önleri sıra yukarı çıktı. Madam Faujas, görünüşü kurtarmak için, Marthe'a gülümsiyerek, en arkadan yürüdü. Fakat, Marthe, sokağa çıktıktan sonra, Mouret yalnız kaldı, methalde bir

lâhza durdu. Yukarıda, ikinci katta, kapılar şiddetle vuruluyordu, haykıran sesler işitildi, sonra, bir ölüm sessizliği yayıldı.

Mouret, gülerek:

— Acaba, berikileri hapse mi tıktı? dedi. Her ne hal ise, mendebur bir aile.

Hemen ertesi günü, rahip Faujas, Trouche'u, tepeden tırnağa siyahlar içinde, temizce giyinmiş, tıraş olmuş, seyrek saçları şakaklarına doğru itina ile taranmış olarak, Marthe'a ve kurucu bayanlara takdim etti. Trouche, kırk beş yaşında idi, çok güzel bir yazısı vardı, bir ticarethanede uzun zaman defter tuttuğunu söylüyordu. Madamlar, onu derhal vazifeye başlattılar. Trouche, komiteyi temsil edecek, Meryem Cemiyeti binasının birinci katında bulunan bir kalem odasında, saat ondan dörde kadar, idari teferruat ile uğraşacaktı. Maaşı bin beş yüz franktı.

Birkaç gün sonra, Marthe, kocasına:

— Görüyorsun ya, sessiz sadasız insanlar, dedi.

Gerçek, Trouche'lar da, Faujas'lar gibi, gürültü etmiyorlardı. Rose, gerçi, ana kız arasında kavgalar işittiğini iddia ediyordu; fakat, rahibin kalın sesi derhal yükseliyor, gürültüyü susturuyordu. Trouche, muntazaman, saat ona çeyrek kala işine gidiyor, dördü çeyrek geçe eve dönüyordu; akşamları hiç sokağa çıkmıyordu. Olympe, bazan, öteberi almağa madam Faujas'la beraber gidiyordu, henüz yalnız başına aşağı indiğini hiç kimse görmemişti.

Trouche'ların yattığı odanın penceresi bahçeye bakıyordu. Bu oda, kaymakamlık bahçesi ağaçlarının karşısında, sağda son oda idi. Camların arkasında, kenarı sarı zırhlı büyük, basma perdeler sallanıyor, rahibin beyaz perdelerinin yanında, cepheden, keskin renklerle gözüküyordu. Pencere, hep kapalı duruyordu. Bir akşam, rahip Faujas, annesiyle birlikte, sed üzerinde, Mouret'lerle oturduğu sırada, zaptedilemeyip kaçan, hafif bir öksürük işitildi. Rahip, öfkeli bir tavırla, şiddetle başını kaldırdı, pencerenin kenarına abanıp, kımıldamadan sarkan Olympe'le kocasının gölgelerini gördü. Marthe'la ettiği lâkırdıyı yarıda kesti, gözleri havada, bir lâhza durdu. Trouche'lar kayboldular. Pencere mandalının boğuk gıcırtısı işitildi. Rahip:

— Anne, dedi, yukarı çıksan; korkarım soğuk alacaksın...

Madam Faujas, herkese Allah rahatlık versin, dedi. O çekilip gittikten sonra, Marthe, tekrar lâkırdıya başladı, gönül alıcı sesiyle, sordu:

— Kız kardeşinizin hastalığı arttı mı? Bir haftadır yüzünü görmedim.

Rahip, sertçe bir cevap verdi:

— Dinlenmeğe ihtiyacı var.

Fakat Marthe, nezaketen ısrar etti:

— Fazla kapalı oturuyor, hava alsa faydasını görür: Bu Ekim akşamları, havalar henüz ılık gidiyor... Bahçeye hiç indiği yok, niçin? Daha ayağını bile atmadı. Halbuki, biliyorsunuz, bahçe tamamiyle sizin emrinizde...

Rahip Faujas, ağzında bir şeyler geveliyerek özür diledi: Mouret de, onu büsbütün sıkmak için, karısından daha nazik davranıyordu:

— Ben de bu sabah ayni şeyi söylüyordum. Rahip efendinin kız kardeşi, öğleden sonra, yukarıda, dört duvar arasına kapanıp oturacağı yerde, gelip güneşte dikiş dikebilir. Adetâ, pencereden bakmağa bile cesaret edemiyor. Yoksa bizden korkuyor mu? Halbuki, o kadar korkulacak insanlar değiliz. Mösyö Trouche da öyle. Merdiveni dörder dörder çıkıyor. Söylesenize, arada sırada, akşamları gelip, bizimle beraber otursunlar. Odalarında, yapayalnız, can sıkıntısından ölürler.

Rahip, o akşam, ev sahibinin alaylarına tahammül edecek halde değildi. Dik dik yüzüne baktı, uluorta cevap verdi:

— Teşekkür ederim, fakat, kabul edecekleri pek şüpheli. Akşamları yorgun oluyorlar, yatıyorlar. Zaten, yapacakları bundan daha iyi bir iş yok.

Mouret, rahibin sert konuşmasından gocunarak cevap verdi:

— Kendi bilecekleri şey, azizim efendim.

Sonra, Marthe'la yalnız kalınca:

— Hele bak! dedi. Bu papaz, bana yutturacağım mı zannediyor? Mesele meydanda, evine aldığı serseriler, kendisine kötü bir oyun oynarlar, diye korkuyor... Bu akşam, gördün ya, onları pencerede görünce, nasıl mubassırlık etti. Orada durmuşlar, bizi gözetliyorlardı. Bu işlerin sonu fenaya varacak.

Marthe, büyük bir sükûn içinde yaşıyordu. Mouret'nin yaygaralarını artık işitmiyordu. İmana doğru yaklaştıkça, lâtif bir haz duyuyordu; ağır ağır, sarsıntısız, sofuluğa doğru kayıyordu; sofuluğun ortasında avunuyor, uyuyordu. Rahip Faujas, ona, hâlâ Allahtan bahsetmek istemiyordu, onun dostu olmağa devam ediyor, onu, sadece ciddiliğiyle, cübbesinden yükselen o belli belirsiz günlük korkusiyle büyülüyordu. Marthe, rahip Faujas'la yalnız kaldığı zaman, iki üç defa, sebebini bilmeden yine o asabi hıçkırıklarla sarsılmış, böylece ağlamaktan saadet duymuştu. Rahip de her defasında, sessizce onun ellerini tutmakla yetinmiş, sâkin ve kudretli bakışıyla, genç kadını teskin etmişti. Marthe, rahip Faujas'a, sebepsiz kederlerinden, gizli neş'elerinden, rehbere olan ihtiyaçlarından bahsettikçe, rahip, gülümsiyerek onu susturuyordu. Bu işlerin, kendisi ile ilgisi olmadı-

ğını, onları rahip Bourette'e anlatması gerektiğini söylüyordu. O zaman, genç kadın, bütün bunları içinde saklıyor, ürperip kalıyordu. Rahip Faujas da daha büyük bir üstünlük kazanıyor, Marthe'ın, ruhunu nihayet ayakları dibine serdiği bir Tanrı gibi, ulaşamıyacağı bir mesafeye uzaklaşıyordu.

Artık, Marthe'ın en büyük meşgaleleri, devam ettiği âyinlerle, belli saatlerdeki ibadetlerdi. Saint-Saturnin kilisesinin geniş kubbe altında, rahat ediyor, aradığı sırf maddî rahatın zevkini orada daha eksiksiz tadıyordu. Orada bulunduğu zaman herşeyi unutuyordu. Bir başka hayata, geniş, sonsuz, içini dolduran ve kendisine yeten bir heyecanla dolu hayata açılmış muazzam bir pencere önünde gibiydi. Fakat, Marthe, kiliseden hâlâ korkuyordu, oraya gelirken, endişe ile karışık bir utanç duyuyor, kapıyı ittiği zaman, orada, içeri girdiğini gören kimse var mı diye, arkasına dönüp bakıyor, insiyaklı bir utanç duyuyordu. Sonra, kendini bırakıyordu. Günahını çıkarttıktan sonra, onu, daha birkaç dakika diz çökmüş bir halde alıkoyup, Rastoil'in akşam ziyafetlerinden, yahut Rougon'ların son suaresinden bahseden rahip Bourrette'in tok sesine varıncıya kadar, her şey bir rikkat peyda ediyordu.

Marthe, çoğu zaman, harap bir halde evine dönüyordu. Rose, evde, büyük bir nüfuz sahibi olmuştu. Fazla çamaşır kirlettiği için, Mouret'yi tartaklıyor, azarlıyor, yemek hazır olunca karnını doyuruyordu. Hattâ, onu dine davet etmeğe bile çalıştı:

— Madam, dini bütün hıristiyan gibi yaşamakta çok haklı. Siz cehenneme gideceksiniz, mösyö; pekâlâ da olacak; çünkü, aslında iyi adam değilsiniz; hayır, iyi adam değilsiniz!.. Önümüzdeki pazara, madamı sabah âyinine götürmelisiniz.

Mouret, omuz silkiyordu. İşleri oluruna bırakıyor, kendisi de ev işleriyle uğraşıyor, yemek odasını fazla kirli gördüğü zaman bir süpürge vuruyordu. Çocuklar onu daha fazla tasalandırıyordu. Tatilde, anneleri, hemen hiç bir vakit evde oturmadığı için Désirée ile bakalorea imtihanlarında yine dönen Octave evin altını üstüne getirdiler. Serge hastalandı, yataktan çıkmadı, günlerce odasında kaldı, kitap okudu. O, rahip Faujas'ın gözdesi olmuştu, papaz kendisine ariyet kitaplar veriyordu. Mouret, bu küçük kalabalığı nasıl idare edeceğini bilemediği için, feci iki ay geçirdi; hele Octave, onu deli ediyordu. Okulların açılmasını beklemek istemedi; çocuğu tekrar kolleje yollamamağa, Marsilyada bir ticarethaneye yerleştirmeğe karar verdi. Marthe'a:

— Mademki, sen, çocuklara bakmak istemiyorsun, onları bir tarafa yerleştirmeliyim, dedi... Benim, artık sabrım tükendi, hepsini kapı dışarı atarım, daha iyi. Üzülürsen üzül, ne yapalım... Bir kere,

Octave, çekilir şey değil. Bakalorea diplomasını asla alamıyacak. Bir sürü hayta ile serseri serseri dolaşacağına, şimdiden, hayatını kazanmayı öğrenmesi hayırlı. Şehirde, nereye gitsen, karşına o çıkıyor.

Marthe, çok müteessir oldu; çocuklarından birinin kendisinden ayrılacağını öğrenince, âdeta bir rüyadan uyandı. Bir hafta, çocuğun Marsilyaya yollanmasını geciktirebildi. Hattâ, evde daha fazla oturdu, eski hamarat hayatını ele aldı. Sonra, yine gevşedi; Octave, gelip onu kucaklıyarak, o akşam Marsilyaya hareket edeceğini haber verdiği gün, Marthe, kımıldayacak takat bulamadı, çocuğa iyi nasihatler vermekle yetindi.

Mouret, şimendiferden dönüp geldiği zaman, yüreği şişkindi. Karısını aradı, onu, bahçede, bir çardağın altında, ağlar bir halde buldu. Orada içini döktü.

— Bir tanesi eksildi işte! diye haykırdı. Memnun olmuşsundur. Artık bildiğin gibi, kilise kilise dolaşabilirsin... Merak etme, için rahat etsin, öbür ikisi de, çok zaman, burada kalacak değiller. Serge'i alıkoyuyorum, çünkü çok yumuşak başlı, hem de hukuk tahsilini yapmağa gidemiyecek kadar küçük görüyorum; ama, sana fazla gelirse, söylersin, seni ondan da kurtarırım... Désirée'ye gelince, o da süt ninesinin evine gidecek.

Marthe, hâlâ sessiz sessiz ağlıyordu:

— Ne yaparsın? İnsan, hem sokakta bulunup, hem kendi evinde oturamaz. Sen sokağı tercih ettin; çocukların, artık, gözünde hiçten ibaret, mantıklı bir şey bu... Hem şimdi, evimizin içinde yaşıyan bütün bu kalabalığa yer açmak lâzım, değil mi ya? Evimiz, yeteri kadar büyük değil. Bizi bile kapı dışarı etmezlerse, ne mutlu...

Başını kaldırmış, ikinci kat pencerelerini seyrediyordu. Sonra sesini yavaşlattı:

— Budala gibi ağlayıp durma; sana bakıyorlar. Kırmızı perdelerin arasındaki, şu bir çift gözü görmüyor musun? Rahibin kız kardeşinin gözleri, onları iyice tanıyorum. Bütün gün, ne zaman baksan, onları, orada bulacağına emin olabilirsin... Sana bir şey söyliyeyim; rahip belki iyi bir adamdır; fakat, o Trouche'lar yok mu, onların, pusuya yatmış kurtlar gibi, perdelerin arkasına çömeldiklerini seziyorum. Bahse girerim ki, eğer rahip önlemese, geceleyin pencereden inip, armutlarımı çalacaklar... Gözlerini sil, kadınım; emin ol ki, biz kavga ettikçe onlar zevk alıyorlar. Çocuğun gitmesine onlar sebep olduysa, o gidişten ikimizin de duyduğumuz acıyı, kendilerine göstermeğe lüzum yok.

Sesi titriyordu; kendi de, neredeyse, hıçkırarak ağlıyacaktı. Marthe, çok üzgün, Mouret'nin söylediği son sözlerle kalbi burkularak, onun kolları arasına atılacaktı. Fakat, görülmekten korktular,

aralarında bir engelin varlığını hisseder gibi oldular. O zaman ayrıldılar; Olympe'in gözleri de, iki kırmızı perdenin arasında hâlâ pırıldıyordu.

XI

Bir sabah, Rahip Bourrette, yüzü çok tasalı bir halde geldi. Marthe'ı, bahçe merdiveninin başında gördü. Yürüdü, ellerini sıktı:

— Zavallı Compan, artık bitti, ölüyor.. dedi. Yukarı çıkacağım, rahip Faujası derhal görmem lâzım.

Marthe, her zamanki gibi, kitabını okuyarak, bahçenin öbür ucunda gezinmekte olan rahibi gösterince, Bourette, kısa bacakları büküle büküle Faujas'a doğru koştu. Bir şey söylemek, acı haberi ona bildirmek istedi; fakat acıdan soluğu kesildi, sadece, göğsü hıçkırıklarla dolu, onun boynuna atıldı.

Mouret, telâşla yemek odasından çıkarak:

— O ne! Bu iki papaza ne oluyor? diye sordu.

Marthe, çok üzgün, cevap verdi:

— Saint-Saturnin papazı ölüm halinde imiş.

Mouret, hayretle burun büktü. Söylene söylene içeri girdi.

— Adam sen de! Bizim Bourrette, yarın berikinin yerine baş papazlığa tâyin edilince tesellisini bulur. Baş papazlığı aklına koymuş; bana kendisi söyledi.

Rahip Faujas, ihtiyar papazın kolları arasından sıyrılmıştı. Acı haberi vekarla dinledi ve kitabını sükûnetle kapadı.

Rahip Bourrette, kekeliyerek:

— Compan, sizi görmek istiyor, diyordu, öğleden sonraya çıkmaz... Ah! Çok aziz dosttu. Tahsilimizi beraber yapmıştık... Sizinle helâllaşmak istiyor; ruhani heyet içinde sizden başka hiç kimsede cesaret olmadığını bütün gece, bana söyledi durdu. Bir senedenberi, hastalık çektiği halde, Plassans'da bir tek papaz hatırını sormak cesaretini gösterememişti. Siz ise, onu şöyle böyle tanıdığınız halde, her hafta öğleden sonra bütün zamanınızı ona ayırıyordunuz. Biraz evvel, sizden bahsederken ağlıyordu.. Çabuk olun, azizim.

Rahip Faujas, bir lâhza odasına çıktı; rahip Bourrette de, o yukarıda kaldığı kadar methalde, sabırsızlık ve yeis içinde dolaşıp durdu; nihayet, bir çeyrek saat sonra birlikte çıktılar. İhtiyar rahip alnını siliyor, birbirini tutmaz lâflar geveliyerek yuvarlana yuvarlana gidiyordu.

— Eğer kız kardeşi, dün akşam, saat on bire doğru gelip bana haber vermemiş olsaydı, köpek gibi, başı ucunda bir dua bile okun-

madan ölecekti. Matmazelcik iyi etti... Compan, bizlerden hiç birini lekelemek istemiyormuş, son takdis duasından bile mahrum kalacaktı. Bütün ömrünü sırf iyilik etmekle geçiren bu çok parlak zekâlı adam, bir köşede, yalnız başına, terkedilmiş bir halde ölüp gidiyordu, azizim.

Sustu; sonra, değişik bir sesle devam etti:

— Fenil, benim bu hareketimi affeder mi, dersiniz?. Hayır, asla, değil mi?. Compan, benim kutsal yağları alıp geldiğimi görünce, istemedi, bana, çekilip gitmemi haykırdı. Artık olan olmuştur! Asla, rahipliğe geçemiyeceğim. Daha iyi. Compan'ı, kendi haline bırakıp, köpek gibi ölmesine göz yumamazdım... Otuz senedir, Fenil ile çarpışıyordu. Yatağa düştüğü zaman bana dedi ki: «Tamam, Fenil üstün geldi; artık yere serildim; beni, ezecektir...» Ah! Zavallı Compan, Saint Saturnin'de onu ne kadar gururlu, ne kadar azimli görüyordum... Son takdis çıngırağını çalsın diye beraber getirdiğim zâkir çocuk, şu küçük Eurébe, nereye gittiğimizi görünce, şaşırıp kaldı; her çıngırak çalışta, Fenil işitirmiş gibi, arkasına bakıyordu.

Rahip Faujas, başı eğik, zihni meşgul, hızlı hızlı yürüyor, hep susuyordu; arkadaşını dinlemiyor gibi idi. Birdenbire sordu:

— Monsenyöre haber verildi mi?

Fakat, bu sefer de rahip Bourrette, düşünceli görünüyordu. Cevap vermedi; sonra, Rahip Compan'ın kapısı önünde şöyle mırıldandı:

— Fenil'e rastgeldiğimizi, bizi selâmladığını söyleyin. Hoşuna gider... Baş papazlığa tâyin edildiğimi zanneder.

Sessizce yukarı çıktılar. Ölüm halindeki rahibin kız kardeşi, onlara kapıyı açtı. Rahipleri görünce, hıçkırarak ağlamağa başladı, göz yaşları arasında kekeledi:

— Her şey bitti. Kollarımın arasında öldü... Yalnızdım. Ölürken etrafına bakındı: «Bende vebâ mı var ki, herkes beni bıraktı...» diye mırıldandı. Ah! Gözleri yaşla dolarak öldü.

Küçük odaya girdiler. Rahip Compan, başı yastıkta, uyuyor gibiydi. Gözleri açık kalmıştı, derin surette müteessir bir beyaz çehre hâlâ ağlıyordu; göz yaşları yanaklarından aşağı yuvarlanıyordu. O zaman, rahip Bourrette, dizüstü düştü, alnını, yere doğru sarkan çarşaflara dayadı, hıçkırmağa, dua etmeğe başladı. Rahip Faujas, ayakta kalmış, zavallı ölüye bakıyordu; sonra, bir lâhza diz çöktü, sessizce odadan çıktı. Rahip Bourrette, acısına dalıp gitmiş, onun kapıyı örttüğünü bile duymamıştı.

Rahip Faujas, doğruca piskoposluğa gitti. Monsenyör Rousselot'nun bekleme odasında, kolları evrak dolu rahip Surin'le karşılaştı.

Kâtip, her zamanki gibi gülümsüyerek:

— Monsenyörle görüşmek mi istiyordunuz? diye sordu. Hiç sırası değil, Monsenyör o kadar meşgul ki, içeriye kimseyi almıyor.

Rahip Faujas, sükûnetle:

— Çok acele bir şey için konuşacaktım, dedi. Kendisine haber verip benim geldiğimi söyliyebilirsiniz. Gerekirse beklerim.

— Korkarım boşuna olur. Monsenyörün yanında birkaç kişi var. Yarın gelin, daha iyi.

Fakat rahip, bir sandalye çekmişti. O sırada piskopos, çalışma odasının kapısını açtı. Ziyaretçiyi görünce çok cam sıkılır gibi oldu, önce onu tanımazlıktan geldi, Surin'e hitap ederek:

— Oğlum, o evrakı yerleştirdikten sonra, hemen yanıma gelin, size bir mektup yazdıracağım.

Sonra, saygı ile ayakta duran rahibe dönerek:

— Ha! Siz misiniz, mösyö Faujas! Sizi gördüğüme pek memnun oldum... Acaba bana bir söyliyeceğiniz mi var? Girin, odama girin; beni hiç bir zaman rahatsız etmiş olmazsınız.

Monsenyör Rousselot'nun çalışma odası, geniş, loşça bir yerdi. İçinde, yaz kış, büyük bir ateş yanardı. Halı, gayet kalın perdeler, havayı boğuyordu. Oraya giren, ılık bir suya girmiş gibi oluyordu. Piskopos, üşüyen vücudu ile, dünyadan elini eteğini çekmiş bir ihtiyar kadın gibi, gürültüden nefret ederek, bir koltukta oturmakla vakit geçiriyor, maiyetindeki ruhani heyete ait bütün işleri rahip Fenil'e bırakıyordu. Eski edebiyatı pek severdi. Gizlice Horace'ı tercüme ettiği söyleniyordu. Yunan antolojisinin küçük şiirlerinden de heyecan duyar, avamın hayâ duygularına karşı hissiz bir münevver saflığı ile zevk aldığı açık saçık beyitleri ağzından kaçırdığı olurdu.

Ateşin karşısına yerleşerek:

— Görüyorsunuz ya, yanımda kimse yok, dedi; ama, bir parça keyifsizim de, içeriye kimsenin alınmamasını tenbih etmiştim. Söyliyebilirsiniz, sizi dinliyorum.

Her zamanki mültefit halinde belirsiz bir endişe, bir nevi inkıyad vardı. Rahip Faujas, rahip Companın ölümünü kendisine haber verince, öfke ile ayağa kalktı:

— Nasıl! diye haykırdı, Compan'cığım öldü de, kendisiyle helâlaşamadım, öyle mi?. Hiç kimse bana haber vermedi... Ya! Size bir şey söyliyeyim mi azizim, artık burada emir bende olmadığım söylemekte haklı imişsiniz. İyiliğimi kötüye kullanıyorlar.

Rahip Faujas:

— Monsenyör, kendisine ne kadar sadakatle bağlı olduğumu bilirler; bir tek işaretinizi bekliyorum, dedi.

Piskopos, başını salladı:

— Evet, evet, yaptığınız teklifi hatırlıyorum; siz çok iyi kalbli bir insansınız. Yalnız, eğer Fenil'le ilgimi kesersem ne patırtılar kopacaktır! Bir hafta, kulaklarımı patlatacaklardır. Bununla beraber, beni bu adamdan bir hamlede kurtaracağınıza emin olsam, bir hafta sonra, gelip gırtlağınıza basacağından korkmasam...

Rahip Faujas, gülümsemekten kendini alamadı. Piskoposun gözlerine yaşlar doldu. Kendisini tekrar koltuğuna bırakarak:

— Korkuyorum, doğru, diye devam etti; bu hale geldim. Compan'ı öldüren, gidip gözlerini kapamıyayım diye, son deminde bulunduğunu benden gizliyen o alçaktır; müthiş şeyler uydurur... Ama, neylersiniz, başım dinç olsun istiyorum... Fenil çok çalışkandır, ruhani dairede bana büyük hizmetlerde bulunuyor. Ben gözlerimi kapadıktan sonra, işler belki, daha akıllıca yoluna konulur.

Sakinleşiyor, yeniden gülümsemeğe başlıyordu.

— Hem, şimdilik her iş yolunda gidiyor, hiç bir güçlük görmüyorum... Bekliyebiliriz.

Rahip Faujas, oturdu; sonra, sükûnetle dedi ki:

— Şüphesiz... Lâkin, rahip Companın yerine, Saint-Saturnin'e bir papaz tâyin etmeniz lâzım.

Monsenyör Rousselot, ümitsiz bir tavırla ellerini şakaklarına götürdü:

— Eyvah! Hakkınız var, dedi. Bunu unutmuştum... Zavallı Compan, benim haberim olmadan, böyle birdenbire ölmekle, beni nasıl bir derde soktuğunun farkında değil. Onun yerini size vaad etmiştim, değil mi?

Rahip eğildi.

— Azizim, beni siz kurtaracaksınız; müsaade edeceksiniz, sözümü geri alacağım. Fenil'in sizden ne kadar nefret ettiğini bilirsiniz; Meryem Cemiyetinin kazandığı başarı, onu büsbütün kudurttu; Plassans'ı kazanmanıza meydan vermiyeceğine yemin ediyor. Görüyorsunuz ya, sizinle açık açık konuşuyorum. Son günlerde, Saint-Saturnin papazlığından bahsedildiği sırada, ben sizin adınızı ileri sürdüm. Fenil, müthiş surette öfkelendi, Ben de Saint-Saturnin papazlığını, onun koruduğu kimselerden biri olan, rahip Chardon'a vereceğime yemin etmek zorunda kaldım; rahip Chardon'u tanırsınız. Çok dürüst bir insandır.. Azizim, hatırım için bu işi yapın, bu fikirden vazgeçin. Ne şekilde isterseniz, bunu telâfi ederim.

Rahip, ciddiliğini muhafaza etti. Biraz sustu, sonra, sanki düşünüp taşınmış gibi:

— Hiç bir şahsî ihtirasım olmadığını bilmez değilsiniz, Monsenyör, dedi. Ben inziva içinde yaşamak istiyorum. Bu papazlıktan vazgeçmek beni sevindirecektir. Yalnız, kendi irademe kendim sahip de-

ğilim; bana ilgi gösteren hâmilerimi memnun etmek isterim... İleride pişman olacağınız bir karar vermeden önce, kendi hesabınıza düşününüz Monsenyör...

Rahip Faujas, çok silik bir şekilde konuşmuş olmakla beraber, piskopos, bu sözlerin altındaki gizli tehdidi sezdi. Ayağa kalktı, endişe dolu bir şaşkınlık içinde birkaç adım attı. Sonra, ellerini yukarı kaldırdı:

— Buyurun bakalım, uzun zaman can sıkacak bir durum... Her türlü izahtan kaçınmayı daha uygun bulurum; ama, mademki ısrar ediyorsunuz, açıkça söylemekliğim lâzım... Bakın, azizim efendim, rahip Fenil, sizi birçok şeylerden muahaze ediyor. Galiba evvelce de söylemiştim, her halde Besançon'a mektup yazmış, sizin de bildiğiniz o kötü hikâyeleri öğrenmiş olacak... Gerçi bütün bunları kendiniz bana izah ettiniz, meziyetlerinizi, pişmanlık ve inziva içinde geçen hayatınızı biliyorum. Ama, neylersiniz?.. Başmuavinin elinde, sizin aleyhinizde silâhlar var, bunları müthiş surette kullanıyor. Çoğu zaman, sizi nasıl koruyacağımı bilmiyorum... Bakan, sizi ruhani heyetime kabul etmemi rica ettiği vakit, durumunuzun güç olacağını kendisinden gizlemedim. Daha fazla ısrar etti, bu cihetin sizin bileceğiniz iş olacağım söyledi. Ben de sonunda razı oldum. Ancak, bugün benden imkânsız bir şey istememelisiniz.

Rahip Faujas, başını eğmemişti; hattâ kaldırdı, piskoposa dikkatle baktı, âmirce bir edâ ile dedi ki:

— Bana söz verdiniz, Monsenyör.

— Elbette, elbette... Zavallı Compan; her gün biraz daha halsizleşiyordu, siz bana gelip bazı sırlar verdiniz; bunun üzerine ben de vâdettim, inkâr etmiyorum... Dinleyin, size her şeyi söyliyeceğim, tâ ki beni, fırıldak gibi dönek bir adam olmakla suçlamıyasınız. Bakanın Saint-Saturnin papazlığına tâyininizi şiddetle istediği iddiasında idiniz. Gel gelelim, mektup yazdım, tahkikat yaptım, dostlarımdan biri nezarete gitti.. Adetâ, yüzüne karşı alay etmişler, sizi tanımıyorlarmış bile... Bakan, sizin hâminiz olduğunu, kat'iyen inkâr ediyor, anlıyor musunuz? İsterseniz size bir mektup okutturayım, hakkınızda ne kadar şiddet gösterdiğini görün.

Ayni zamanda, bir çekmeyi araştırmak üzere kolunu uzattı; fakat, rahip Faujas, ayağa kalkmıştı, gözlerini ondan ayırmadan, içinde alay ve acıma ifadesi sezilen bir tebessümle:

— Ah! Monsenyör, Monsenyör! diye mırıldandı.

Bir parça sustu, daha fazla bir şey söylemek istemiyormuş gibi, ilâve etti:

— Sözünüzü size iade ediyorum, monsenyör. Emin olunuz ki, bütün bu işlerde, kendimden ziyade sizin için çalışıyordum. İleride, iş

işten geçtikten sonra, ihtarlarımı hatırlıyacaksınız.

Kapıya doğru gidiyordu; fakat piskopos onu durdurdu, tekrar içeriye çekti, endişeli bir tavırla:

— Söyleyin, ne demek istiyorsunuz? dedi. İzah edin, azizim mösyö Faujas, Marki de Lagrifoul'ün seçimindenberi, Paristekilerin bana gücenik olduklarını biliyorum. Eğer benim bu işe karıştığımı sanıyorlarsa, doğrusu, beni iyice öğrenmemişler demektir. Şu odadan, ayda iki defa bile çıkmam... Bana, markiyi tâyin ettirmek suçunu yüklediklerini sahi tahmin ediyor musunuz?

Rahip, açıkça cevap verdi:

— Evet, korkarım ki böyledir.

— Nasıl olur! Saçma bir şey bu, politikaya asla burnumu sokmadım, sevgili kitaplarımla yaşarım. Her işi yapan Fenil'dir. Kendisine kaç defa söyledim, Pariste başıma işler açmağa sebep olacağını anlattım.

Sustu, bu son sözleri ağzından kaçırdığı için hafifçe kızardı. Rahip Faujas, tekrar onun karşısına oturdu ve boğuk bir sesle dedi ki:

— Monsenyör, başmuavininizi işte kabahatli buldunuz... Ben de size başka bir şey söylemiş değilim. Onunla dâva ortaklığı yapmayın, yoksa başınıza çok fena işler açar. Siz ne sanırsanız sanın, Pariste benim dostlarım vardır. Biliyorum ki, marki de Lagrifoul'ün seçimi, hükûmette sizin aleyhinize çok fena bir tesir yapmıştır. Haklı veya haksız, Plassans'da kendini gösteren muhalefet halinin biricik sebebi siz olduğunuz sanılıyor. Bakan, bazı sebeplerle burada, çoğunluğu kazanmayı ısrarla istiyor. Eğer gelecek seçimlerde kıralcı namzet yine kazanacak olursa, bu son derece can sıkıcı bir şey olacaktır; rahatınız kaçacak, korkarım.

Biçare piskopos, oturduğu koltukta kıvranarak:

— Feci bir şey bu, a canım! diye haykırdı. Kıralcı adayın kazanmasını ben önleyemem ki, en küçük bir nüfuzum mu var, bu işlere hiç karıştım mı? Ah!.. Size bir şey söyliyeyim, öyle günler oluyor ki, gidip bir manastıra kapanacağım geliyor. Kütüphanemi de beraber götürürüm, rahat rahat yaşarım.. Benim yerime Fenil, piskopos olmalı. Eğer Fenil'i dinliyecek olsam, hükûmete büsbütün aykırı bir yol tutardım; yalnız, Roma'nın sözünü dinlerdim, Parise aldırmazdım... Ama, mizacım bu değil, ömrümün sonuna kadar rahat olmak isterim... Demek ki, Bakan bana fena halde öfkeli, öyle mi, diyorsunuz?..

Rahip, cevap vermedi; ağzının kenarlarında iki kırışık peyda olmuş, yüzüne, sessiz bir küçümseme edâsı vermişti.

Piskopos, devam etti:

— Eğer, sizi Saint-Saturnin kilisesine papaz tâyin ettiğim takdirde, kendisine hoş görüneceğimi bilsem, bu işi bir yoluna koymağa çalışırdım... Ama, emin olun, aldanıyorsunuz; pek gözde değilsiniz.

Rahip Faujas, sert bir el hareketi yaptı. Kısa süren bir sabırsızlıkla, yüreğini döktü:

— Aleyhimde feci şeyler anlatıldığını, Plassans'a sırtımda yırtık bir cübbe ile geldiğimi biliyorsunuz. Mahvolmuş bir insan, tehlikeli bir mevkie gönderildiği zaman başarı kazanacağı güne kadar inkâr edilir... Bana yardım edin, muvaffak olayım, göreceksiniz ki, Paris'te dostlarım vardır, Monsenyör.

Sonra, piskopos, karşısında dikilen bu azimli macera adamının yüzüne ses çıkarmadan hayretle bakmağa devam edince, Faujas, tekrar kaypaklaştı:

— Sadece tahminler yürütüyorum, diye devam etti, affettirmek zorunda olduğum birçok kusurlarım olduğunu söylemek istiyorum. Dostlarım, size teşekkür etmek için, durumumun iyice sağlamlaşmasını bekliyorlar.

Monsenyör Rousselot, bir an sustu. Beşer noksanını kitaplarda okuyup öğrenmiş, çok ince yaradılışlı bir adamdı. Kendi büyük zâfını idrak ediyor, hattâ, bundan bir parça utanç duyuyordu; fakat, insanları, değerlerine göre kıymetlendirmekle teselli buluyordu. Münevver Epicurcü hayatında, etrafını kuşatan, yetkilerinin kırıntılarını kapışmağa uğraşan muhterislerle, zaman zaman, içinden alay ediyordu.

Gülümsiyerek:

— Öyle olsun, inatçı adamsınız, azizim mösyö Faujas, dedi. Madem ki size bir vaitde bulundum, tutacağım... Doğrusunu söyliyeyim, altı ay evveline gelinceye kadar, bütün Plassans'ı aleyhime ayaklandırırım diye korkardım; lâkin kendinizi sevdirmesini bildiniz; şehirdeki madamlar, sık sık, bana, büyük senâlarla sizden bahsediyorlar. Saint-Saturnin kilisesi papazlığını, size vermekle Meryem Cemiyeti borcunu ödemiş oluyorum.

Piskopos, neş'eli ve mültefit tavrını, sevimli bir başpapaza mahsus zarif hallerini takınmıştı. O sırada, rahip Surin, aralık duran kapıdan içeri, güzel başını uzattı.

— Hayır, evlâdım, o mektubu yazdırmıyacağım... Size ihtiyacım kalmadı. Gidebilirsiniz.

Genç rahip, yavaş sesle:

— Rahip Fenil, geldi, dedi.

— Ya! Peki, beklesin.

Monsenyör Rousselot, hafifçe ürpermişti; fakat, âdeta gülünç bir azimli el hareketi yaptı, kurnaz bir bakışla rahip Faujas'a baktı.

Bir perde arkasında gizli bir kapıyı açarak:

— Gelin, buradan çıkın, dedi.

Kapının eşiğinde onu durdurdu, gülerek yüzüne bakmağa devam etti:

— Fenil, küplere binecek... Fazla bağırırsa, ona karşı beni koruyacağınıza söz veriyor musunuz? Haberiniz olsun, sizi onunla başbaşa bırakıyorum. Marki de Lagrifoul'ü yeniden seçtirmeyeceğinize de güveniyorum... Artık, size dayanıyorum, azizim mösyö Faujas.

Beyaz elini sallıyarak, onu selâmladı, sonra, gevşek gevşek, çalışma odasının ılıklığına daldı. Rahip, Monseyör Rousselot'nun, nasıl kadınca bir kolaylıkla efendi değiştirdiğini ve kendini en kuvvetli insana teslim ettiğini görerek hayret içinde, eğildiği vaziyette kalmıştı. Ancak o zaman anladı ki, piskopos, içinde Horace'ı tercüme ettiği yumuşak koltuktan, rahip Fenil'le nasıl alay ediyor idiyse, kendisiyle de öylece alay etmişti.

Ertesi perşembe, saat ona doğru, Plassans sosyetesinin güzel kadınları, Rougon'ların yeşil salonunu hınca hınç doldurduğu sırada Faujas, kapının eşiğinde gözüktü. Muhteşem, azametli, pembe pembe idi. Arkasında, atlas gibi pırıldayan bir cübbe vardı. Hafif bir tebessümle, dudaklarını sevimli bir kırışıkla belli belirsiz büken, somurtkan yüzünü, bir safdillik ışığı ile aydınlatmağa ancak yetecek hafif bir tebessümle gülümsiyerek, ciddiliğini muhafaza etti..

Madam de Condamin, neş'eli bir sesle haykırdı:

— A! Papaz efendi geldi!..

Fakat, ev sahibi madam Rougon seğirtmişti; rahibin elini avuçları içine aldı. Onu, bakışıyle okşıyarak, başını hafif hafif sallıyarak, salonun ortasına getirdi:

— Ne sürpriz, ne güzel sürpriz, diyip duruyordu. Bir asır var ki, yüzünüzü göremedik. Dostlarınızı hatırlamanız için, evinize saadet mi gelmeli?.

Rahip Faujas, serbestçe selâmlar veriyordu. Etrafım, bir dalkavukluk havası, hayran kadınların dudaklarından dökülen bir fısıltı sarmıştı. Madam Delangre ve madam Rastoil, onun, kendilerini selâmlamak için yanlarına gelmesini beklemediler. O sabahtanberi resmileşen tâyinini tebrik etmek üzere ilerlediler. Belediye başkam, sulh hâkimi, hattâ mösyö de Bourdeu, rahibin elini kuvvetle sıktılar.

Mösyö de Condamin, doktor Porquier'nin kulağına mırıldandı:

— Ne yaman herif, değil mi? Çok ileri gidecek. Bunu ilk gün sezdim... Rougon acuzesiyle ikisi, gösteriş yapıyorlar, müthiş yalan kıvırıyorlar, haberiniz olsun. Rahibin, gece karanlığı basarken, buraya girdiğini on defadan fazla gördüm. İkisi elele verip kim bilir ne marifetler çeviriyor.

Fakat, doktor Porquier, mösyö de Condamin'in, kendisine leke sürmesinden fena halde korktu; alelâcele yanından ayrıldı, o zamana kadar, rahip Faujas'la bir kelime konuşmamış olmasına rağmen, öteküler gibi, elini sıkmak için o da ilerledi.

Cemiyet içine bu zaferli giriş, o akşamın en büyük hâdisesi oldu. Rahip, oturmuş, üç sıra kadın etekliğinden bir daire, etrafını kuşatmıştı. Sevimli bir babacan edâ ile konuştu, her şeyden bahsetti, imâlara cevap vermekten itina ile kaçındı. Felicité, ona doğrudan doğruya bir sual sorunca, kilise meşrutasında oturmıyacağını, üç seneye yakın bir zamandanberi, içinde çok rahat yaşadığı evi daha beğendiğini söyledi. Marthe da orada idi, kadınların arasında, her zamanki gibi gayet çekingen duruyordu. Solgunca yüzü, bezgin ve endişeli haliyle, uzaktan bakarak, rahibe sadece gülümsemişti. Fakat, rahip Faujas, Balande sokağından ayrılmamak niyetinde olduğunu söyleyince, kıpkırmızı kesildi, sıcaktan bunalmış gibi, küçük salona geçmek için ayağa kalktı. Mösyö de Condamin'in, gelip yanına oturduğu madam Paloque, bıyık altından güldü, başkalarının işitebileceği kadar yüksek sesle:

— Olacak şey değil, dedi... Bari rahibe burada randevu vermese, evlerinde bütün gün beraberler...

Yalnız mösyö de Condamin gülmeğe başladı. Başkaları, soğuk bir tavır aldılar. Madam Paloque, kendi hesabına iyi etmediğini anladı, işi şakaya boğmak istedi. Bu arada, yer yer, rahip Fenil'den bahsediliyordu. Gelip gelmiyeceğini herkes çok merak ediyordu. Başyardımcının dostlarından olan mösyö de Bourdeu onun hasta olduğunu bilgiç bilgiç anlattı. Bu hastalık haberi, hafif tebessümlerle karşılandı. Piskoposlukta olan ihtilâlden herkesin haberi vardı. Rahip Surin, Monsenyörle yardımcı arasında geçen korkunç sahneye dair, kadınlara çok meraklı tafsilât veriyordu. Monsenyörün yendiği başyardımcı, bir damla hastalığı nöbeti yüzünden, evine mıhlanıp kaldığı rivayetini çıkarmıştı. Fakat bu, henüz bir netice değildi. Rahip Surin: «Daha neler göreceğiz, neler» diye ilâve ediyordu. Bu haberler, ufak sayhalarla, baş sallamalarla, dudaklar hayret ve şüphe ile bükülerek ağızdan kulağa fısıldanıyordu. Şimdilik, her halde, üstünlük rahip Faujas'ta idi. Onun için, güzel sofu kadınlar, bu doğmakta olan güneşte tatlı tatlı ısınıyorlardı.

Suvarenin yarısına doğru, rahip Bourrette girdi. Konuşanlar sustular, herkes merakla ona baktı. Bourrette'in daha bir gün evvelinde gelinciye kadar, Saint-Saturnin papazlığına göz koymuş olduğunu bilmiyen yoktu. Rahip Compan'ın uzun süren hastalığı esnasında, ona kendisi vekâlet etmişti, bu mevki onundu. Gelişinin hâsıl ettiği hareketin farkına varmadan, bir parça soluk soluğa, gözlerini kırpıştıra-

rak, bir lâhza kapının eşiğinde durdu. Sonra rahip Faujas'ı görünce, seğirtti, iki elini birden yakaladı, hararetle sıktı:

— Ah! Aziz dostum, müsaade edin, sizi tebrik edeyim, diye haykırdı... Sizin evden geliyorum, burada olduğunuzu anneniz söyledi. Sizi gördüğüme çok memnun oldum.

Rahip Faujas, çok soğuk kanlı olmasına rağmen sıkılmış, hiç beklemediği bu muhabbetli sözler karşısında şaşırmış, ayağa kalkmıştı:

— Evet, diye mırıldandı, lâyık olmadığım halde kabul etmek zorunda kaldım... Önce reddetmiş, Monseyöre, bu vazifeye daha lâyık rahipler bulunduğunu söylemiş, bizzat sizi de zikretmiştim...

Rahip Bourrette, göz kırptı; sonra, onu bir kenara çekti, sesini alçaltarak:

— Monsenyör hepsini bana anlattı, dedi... Fenil benim lâfımı bile ettirmiyormuş, eğer tâyin edilseymişim, ruhani daireyi ateşe verecekmiş. Bunlar bizzat kendi sözleri. Suçum zavallı Compan'ın son nefesinde yanında bulunmuş olmak... Fenil, bildiğiniz gibi, rahip Chardon'un tâyininde ısrar ediyordu. Dindar adam, şüphe yok, ama, kabiliyetsizliği cümlece malûm. Başyardımcı Saint-Saturnin'de onun yerine hüküm sürmek niyetinde idi. İşte Monsenyör, onun elinden kurtulmak için, bu yeri size verdi. Benim öcüm de böylece alınmış oldu. Çok memnunum, aziz dostum... Meseleyi biliyormu idiniz?

— Hayır, tafsilâtı ile bilmiyordum.

— Eh! Hâdise böyle olmuş işte, kesin olarak biliyorum. Monsenyörün kendi ağzından dinledim... Söz aramızda, benim kayıbımı güzel bir şekilde telâfi edeceğini dokundurdu. İkinci başyardımcı rahip Viol, çoktanberi gidip Romaya yerleşmek istiyor; yeri boş kalacak, malûm. Neyse, bütün bunlar gizli kalsın... Bugünkü günümü, dünyanın parasına değişmem.

Bunları söylerken, bir yandan da, hâlâ rahip Faujas'ın ellerini sıkıyor, ablak yüzü neş'e saçıyordu. Etraflarında, kadınlar, gülümsiyerek, hayretle bakışıyorlardı. Fakat, adamcağızın neş'esi o kadar candandı ki, nihayet, bütün yeşil salon halkına sirayet etti, Saint-Saturnin kilisesinin yeni papazına gösterilen iltifat, daha candan ve daha rikkatli hale geldi. Kadın eteklikleri daha yaklaştılar; katedralın tamire muhtaç erganunlarından bahsedildi. Madam de Condamin, gelecek Féte - Dieu yortusundaki âyin için muhteşem bir durak yaptırmayı vâdetti.

Bu zafer neş'esine, rahip Bourrette de ortak oluyordu; o sırada madam Paloque, o ucûbe suratını uzatarak, onun omuzuna dokundu, kulağına mırıldandı:

— Peki, rahip efendi; yarın Saint-Michel mihrabında günah çıkarmıyacak mısınız?

Papaz, rahip Compan'a vekâlet etmeğe başlıyalıberi, kilisenin, bilhassa başpapaza ayrılmış, en büyük, en rahat günah çıkarma yeri olan Saint-Michel mihrabındakini almıştı. Önce işi anlıyamadı. Gözlerini kırpıştırarak madam Paloque'a baktı.

Madam Paloque, devam etti:

— Yarın, Saints-Anges mihrabındaki günah çıkarma yerinize yine gelecekmisiniz? diye soruyorum.

Rahip Bourrette, bir parça sarardı, bir lâhza daha susup kaldı. Gözlerini yere indirmiş, halıya bakıyor, sanki, arkasından vurulmuş gibi, ensesinde hafif bir sızı duyuyordu.

Sonra, madam Paloque'un, hâlâ orada durup kendisini süzdüğünü hissedince:

— Tabii, eski günah çıkarma yerime döneceğim, dedi... Saint-Anges mihrabına geliniz. Manastır tarafında, en dipte, solda... Mihrap çok rutubetlidir. İyice örtünün, azizim madam, iyice örtünün.

Kirpiklerinin kenarında yaşlar birikmişti. Öğleden sonra, tam günah çıkartma saatinde, güneş alan Saint-Michel mihrabındaki güzel günah çıkartma yerini sevmeğe başlamıştı. O âna kadar, katedralı, rahip Faujas'ın eline teslim edeceği için hiç hayıflanmış değildi. Fakat, bu küçük hâdise, bir mihraptan ötekine bu taşınma, ona müthiş surette acı geldi; hayatının bütün hedefini kaybetmiş gibi oldu. Madam Paloque, ona, yüksek sesle, birdenbire kederlendiğini hatırlattı; fakat o, itiraz etti, yine gülümsemeğe yeltendi. Erkenden salonu bırakıp çekildi.

Rahip Faujas, en sona kalanlar arasında idi. Rougon gelip onu tebrik etmişti. İkisi, bir kanapenin iki ucuna oturmuşlar, ciddî ciddî konuşuyorlardı. Akıllıca idare edilen bir devlet içinde, din duygularının zaruri olduğundan bahsediyorlardı; kadınlardan her biri, çıkıp gideceği zaman, onların önünde uzun bir reverans yapıyordu.

Félicité, zarif bir eda ile:

— Rahip efendi, dedi, biliyorsunuz ya, kızımın kavalyesisiniz...

Faujas, kalktı. Marthe, onu kapının yanında bekliyordu. Gece çok karanlıktı. Sokakta, karanlık yüzünden etraflarını göremediler. Bir kelime konuşmadan kaymakamlık meydanından geçtiler; fakat, Balande sokağında, evin önünde durdukları zaman Faujas, anahtarı kilide sokacağı sırada Marthe, onun koluna dokundu. Çok heyecanlı bir sesle:

— Eriştiğiniz saadete çok memnunum, dedi... Bugün, lütfedin, şimdiye kadar reddetiğiniz ricamı kabul edin. Sizi temin ederim, ra-

hip Bourrette beni anlamıyor. Yalnız siz, bana yol gösterebilirsiniz, beni kurtarabilirsiniz.

Faujas, elinin bir hareketi ile onu, uzaklaştırdı. Sonra, kapıyı açıp Rose'un, merdivenin alt başına bıraktığı idare lâmbasını yaktı, yukarı çıkarken, yavaş sesle Marthe'a şunları söyledi:

— Makul olacağınıza söz vermiştiniz... İstediğiniz şeyi düşüneceğim. Yine konuşuruz.

Marthe, kaabil olsa, Faujas'ın ellerini öpecekti. Ancak, onun, yukarı kattaki odasının kapısını kapadığını işittikten sonra, kendi yatak odasına girdi. Soyunup yatarken, uyku sersemi Mouret'nin, şehirde dolaşan dedikoduları uzun uzadıya anlatmasına kulak vermedi. Mouret, pek seyrek ayak bastığı klübü olan, ticaret klübüne gitmişti. Başını, yastıkta ağır ağır döndürerek, belki onuncu defa tekrar ediyordu:

— Rahip Faujas, rahip Bourrette'i atlatmış. Şu rahip Bourrette, ne zavallı adam! Ne olursa olsun, yobazların biribirlerini yediklerini görmek hoşuma gidiyor. Geçen gün, hatırlıyorsun ya, bahçenin öbür ucunda kucaklaşırlarken, gören iki kardeş sanmaz mıydı? Ya! Böyle işte, günahlarını çıkarttıkları sofu kadınlara varıncıya kadar biribirlerinden aşırıyorlar... Niçin cevap vermiyorsun, kadınım? Dediğim doğru değil mi zannediyorsun Ha! Uyuyorsun, öyle mi O halde Allah rahatlık versin, yarın görüşürüz.

Cümle kırıntıları geveliyerek tekrar uyudu. Marthe, gözleri alabildiğine açık, havaya bakıyor, gece kandilinin aydınlattığı tavanda, yatağa yatmağa hazırlanan rahip Faujas'ın terlik seslerini dinliyordu.

XII

Yaz gelince, rahiple annesi, her akşam, serinlemek için yine sed üstüne inmeğe başladılar. Mouret, somurtkan oldu. İhtiyar kadının teklif ettiği piket partilerini reddediyor; orada bir sandalye üzerinde sallana sallana oturuyordu. Canının sıkıntısını gizlemeğe bile lüzum görmeden esnediği için, Marthe, ona:

— Kocacığım, niçin kulübüne gitmiyorsun? diyordu.

Mouret, kulübe eskisinden daha sık gidiyordu. Eve döndüğü zaman, karısı ile rahibi, sed üstünde, ayni yerde buluyordu; Madam Faujas da, birkaç adım ötede, hep o dilsiz ve kör bekçi tavrı ile oturuyordu.

Şehirde, kilisenin yeni başpapazından kendisine bahsedildiği zaman, Mouret onu hâlâ methediyordu. Rahip, muhakkak ki üstün bir insandı. Mouret, onun yüksek istidatlarından asla şüphe etmemişti.

Madam Paloque, rahip Faujas'a dair konuşulurken, lâfın tam ortasında, karısından havadis sormak yezitliğine rağmen, Mouret'nin ağzından hiç bir zaman, aleyhte bir söz koparamadı. İhtiyar madam Rougon da, damadının safdil edâsı altında varlığını sezer gibi olduğu gizli dertleri, keza ,okumağa muvaffak olamıyordu; kurnaz kurnaz gülümsiyerek onu süzüyor, tuzaklar kuruyordu; fakat, bütün şehri diline dolayan bu yola gelmez geveze, şimdi, kendi evine ait işler bahis konusu olduğu zaman çekingen davranmağa başlamıştı.

Felicité, bir gün kızına sordu:

— Kocan, artık aklını başına topladı mı? Seni serbest bırakıyor.

Marthe, onun yüzüne şaşkın şaşkın baktı:

— Ben, ötedenberi serbestim, dedi.

— Ah yavrucuğum, kocana kabahat yüklemek istemiyorsun... Rahip Faujas'ı beğenmediğini söylemiştin.

— Ben böyle bir şey söylemedim, emin olun. Asıl, bunu aklınıza getiren siz oldunuzdu... Kocamın rahip Faujas'la arası gayet iyi. Geçinememeleri için hiç bir sebep yok.

Marthe, kocasiyle rahibin araları iyi olmadığını söylemekte herkesin gösterdiği ısrara şaşıyordu. Meryem Cemiyeti komitesinde, üye bayanlar, ona sık sık bir takım sualler soruyorlar, canını sıkıyorlardı. Aslına bakılırsa, Marthe, gayet mes'ut, gayet sâkindi. Balande sokağındaki ev, ona hiç bir zaman bu kadar ılık görünmemişti. Rahip Bourrette'in yetersizliğine hükmettiği takdirde günahlarını çıkartmak işini kendi üzerine alacağını rahip Faujas vâdettiği için, Marthe, bu ümitle yaşıyor, uslu oturursa ermiş resimleri verileceği vâdedilen ilk komünyonluk bir küçük kız gibi safdil sevinçler duyuyordu. Zaman zaman, yeniden çocuk olduğunu sanıyordu; duygularında bir tazelik, isteklerinde çocukça temayüller seziyor, rikkate geliyordu. İlkbaharda, büyük şimşir ağaçlarını budamakla meşgul Mouret, onu, dipteki çardağın altında, sıcak havada, körpe filizler arasında, gözleri yaşlı buldu.

Endişe ile sordu:

— Nen var, kadınım?..

Marthe, gülümsedi:

Mouret, omuz silkti, şimşirleri iyice bir hizaya getirmek için makasla özene bezene budamağa devam etti; her yıl, mahallenin en muntazam şimşirlerine sahip olmayı büyük bir haysiyet meselesi yapıyordu. Marthe, göz yaşlarını silmişti. Kesilen bütün bu yeşilliğin kokusu tâ kalbine kadar tesir etti, boğazı kısıldı, iri sıcak yaşlar dökerek, yeniden ağladı. O zaman kırk yaşında idi, ağlıyan şey, gençliği idi.

Rahip Faujas, Saint-Saturnin başpapazı oldu olalı, yumuşak bir

vakar takınmıştı, bu vakar onu daha büyültüyor gibiydi. Dua kitabını elinde ve şapkasını başında daha derli toplu taşıyordu. Katedralde, azim eserleri göstermiş, rahipler heyetinin saygısını kazanmıştı. Teferruata ait iki üç meselede yeniden mağlûp olan rahip Fenil, rakibine meydanı boş bırakıyor gibiydi. Fakat Faujas, haşin ve övün gen davranmak budalalığında bulunmuyordu. Şaşılacak derecede kıvrak ve mütevazı, kendine hâs bir vakarı vardı. Plassans'ı, henüz elne almaktan çok uzak bulunduğunu pekâlâ hissediyordu. Nitekim, bazan sokakta durup mösyö Delangre'ın elini sıkıyor, mösyö de Bourdeu ile mösyö Maffre'la ve reis Rastoil'in öteki ahbapları ile yalnız kısaca selâmlaşıyordu. Şehirdeki sosyetenin büyük bir kısmı, ona karşı çok güvensiz davranıyordu. Çok şüpheli siyasi fikirleri olduğunu söylüyorlardı. Ne mahiyette bir insan olduğunu anlatması, bir tarafı tutması gerekti. Fakat o, gülümsüyor, namuslu insanların tarafından olduğunu söylüyor, bu suretle, daha açıkça cevap vermekten korkuyordu. Hoş, hiç telâş etmiyor, hâlâ uzak duruyor, kapıların kendi kendine açılmasını bekliyordu.

Mösyö Rastoil'i ziyaret etmesi için ısrarda bulunan rahip Bourrette'e:

— Hayır, azizim, daha sohra, düşünürüz bakalım, diyordu.

Kaymakamlığın verdiği ziyafetlere iki defa davet edildiği halde, daveti geri çevirdiği anlaşıldı. Hâlâ Mouret'lerden başka kimse ile düşüp kalkmıyordu. Orada, iki düşman karargâhı arasında, tarassutta gibiydi. Salı günleri, her iki taraf davetlileri, sağlı sollu bahçelerde toplandıkları zaman, Faujas, pencerenin önüne geliyor, güneşin uzakta, Seille ormanları gerisinde batışını seyrediyordu; sonra, oradan çekilmeden önce, aşağı bakıyor, Rastoil'lerin bahçesinden ve kaymakamlık bahçesinden verilen selâmlara, ayni derece iltifatla mukabele ediyordu. Komşularla olan bütün münasebeti henüz bundan ibaretti.

Lâkin, bir salı günü bahçeye indi. Mouret'nin bahçesi artık onun malıydı. Dua kitabını okuduğu saatlerde dipteki çardakta dolaşmakla yetinmiyordu; bahçenin bütün yolları, bütün kenar tarhları onundu; cübbesi, bütün yeşilliklerin üzerinde kara rengi ile dolaşıyordu. O salı, bahçeyi çepeçevre dolaştı, aşağıda gördüğü mösyö Maffre ile mösyö Rastoil'i selâmladı; sonra kaymakamlık seddinin altından geçti; mösyö de Condamin'le doktor Porquier, orada parmaklığa dayanmış, yanyana duruyorlardı. Kendisini selâmladılar; rahip, bahçe yolunun üst başına doğru tekrar yürüdüğü sırada, doktor, ona seslendi:

— Rahip efendi, bir kelime, rica ederim.

Ertesi günü kendisini saat kaçta görebileceğini sordu. İki davet-

iler kalabalığından birinin, bahçeden bahçeye, rahibe bu suretle hitap edişi ilk defa oluyordu. Doktor, büyük bir tasa içinde idi: Oğlu olacak çapkın, hapishanelerin gerisinde, şüpheli bir evde, daha başka serserilerden bir kaafile ile birlikte, basılmıştı. Asıl kötüsü, Guillaumme'un kaafileye elebaşılık etmekle, kendisinden çok daha genç olan, Maffre'ın oğullarını baştan çıkarmakla suçlandırılması idi.

Mösyö de Condamin, o tasasız gülüşüyle:

— Adam sen de! dedi; gençlikte her şey olur ,amma da mesele yaptılar ha! .. Bütün şehir yerinden Oynadı , neymiş bu delikanlılar bakara oynuyorlarmış yanlarında da bir kadın varmış ....

Doktor ,çok canı sıkılmış göründü .Rahibe hitap ederek:

— Size akıl danışacağım ,dedi .Mösyö Mafree, çılgın gibi bana geldi; Çok acı siemlerde bulundu, kabahatin bende olduğunu oğluma iyi terbiye vermediğimi söyledi. Gerçekten güç durumdaydım.Halbuki ,beni daha iyi bellemiş olmaları lazım.Arkamda altmış senelik lekesiz bir geçmişim var.

Sonra sızlanmağa devam etti, oğlu için yaptığı fedakârlıkları anlattı, müşterisini kaybetmekten korktuğunu söyledi. Rahip Faujas, yolun ortasında ayakta durmuş, başını kaldırmış, ciddiyetle dinliyordu.

Nezaketle cevap verdi:

— Size hizmetim dokunmasını cana minnet bilirim. Mösyö Maffre'ı göreceğim, öfkesinde haklı olmakla beraber fazla ileri gitmiş olduğunu anlatacağım. Hattâ, yarın için bana bir randevu vermesini rica edeceğim. Kendisi şurada, bitişikte...

Bahçenin öte başına kadar gitti, gerçekten, hâlâ orada, madam Rastoil'in yanında bulunan Maffre'a eğildi. Fakat, sulh hâkimi, rahibin kendisiyle konuşmak istediğini anlayınca, onun rahatsız olmamasını istedi, kendisi onun emrine âmade bulunduğunu, ertesi günü ziyaretine gelmekten şeref duyacağını söyledi.

Madam Rastoil de şu sözleri ilâve etti:

— Rahip efendi, pazar günkü va'zınızdan dolayı sizi tebrik ederim. Madamların hepsi, pek müteessir olmuşlardı, emin olun...

Rahip selâm verdi, tekrar bahçenin içinden dolaştı, gelip doktor Porquier'ye teminat verdi. Sonra, ortalık kararıncaya kadar bahçe yollarında ağır ağır dolaştı, sohbetlere karışmadı. Sağlı sollu iki taraftaki davetlilerin görüşmelerini dinledi.

Ertesi gün, mösyö Maffre geldiği zaman, rahip Faujas, havuzu tamir eden iki işçiye nezaret etmekte idi. Fıskiyenin işlediğini görmek istemişti; bu susuz havuzun kasvetli olduğunu söylüyordu. Mouret, istemiyor, kasalar çıkabileceğini iddia ediyordu; fakat Mart-

he, havuzun etrafına bir tel çevirmeğe karar vererek işi halletmişti.

Rose:

— Rahip efendi, sulh hâkimi gelmiş, sizi görmek istiyor, diye seslendi.

Rahip Faujas, seğirtti. Mösyö Maffre'ı, ikinci kata, kendi dairesine almak istiyordu; fakat Rose, salonun kapısını açmıştı bile...

— Giriniz, diyordu, burası sizin kendi eviniz, değil mi? Misafire iki kat merdiven çıkartmağa lüzum yok... Yalnız, bana sabahtan haber vermiş olsaydımz, salonun tozunu alırdım.

Rose, pancurları açtıktan sonra, odanın kapısını kapayıp çıkarken, Mouret onu yemek odasına çağırdı:

— Aferin, Rose, dedi, papaz efendine, bu akşam benim yemeğimi de ver; evinde yorganı da azsa, getir, benim yatağıma yatır, olur mu?

Aşçı kadınla Marthe, bakıştılar; Marthe, sed üzerinden güneşin çekilmesini bekliyerek, pencere önünde oturmuş, çalışıyordu. Rose, bu bakışmadan sonra omuz silkti:

— Size bir şey söyliyeyim mi, mösyö? Siz hiç de iyi kalbli bir insan değilsiniz.

Diye söylene söylene çekilip gitti. Marthe, başını kaldırmadan işine devam etmişti. Birkaç gündenberi bir nevi gayretli çalışma ile tekrar işe koyulmuş bulunuyordu. Bir mihrap örtüsü işliyordu; bunu katedrale hediye edecekti. Madamlar, bütün teferruatı ile bir mihrap armağan etmek istiyorlardı. Madam Rastoil'le madam Delangre, kollu şamdanlar vereceklerdi, madam de Condamin de, Paristen mükemmel bir İsa tasviri getirtiyordu.

Bu arada, salonda, rahip Faujas, mösyö Maffre'a hafiften çıkışıyor, doktor Porquier'nin, dindar, çok namuslu bir adam olduğunu, oğlunun fena hareketlerinden dolayı herkesten evvel onun üzüldüğünü söylüyordu.

Sulh hâkimi, ağzı bir karış açık, onu dinliyordu. Ablak yüzü, iri patlak gözleri, rahibin, daha dokunaklı bir şekilde söylediği bazı sofuca sözler karşısında, bir vecd hali alıyordu. Bir parça sert davrandığım itiraf ettiği günah işlemiş olduğuna rahip efendi kanaat getirdiğine göre, tarziye vermeğe hazır olduğunu söyledi.

Rahip:

— Ya oğullarınız?.. dedi. Bana onları da gönderin, kendileriyle konuşacağım.

Mösyö Maffre, alaycı bir edâ ile hafifçe homurdanarak, başını salladı:

— Merak etmeyin, rahip efendi; o keratalar bu işi bir daha yapmıyacaklardır... Üç gündür odalarında kapalı oturuyorlar, kuru ekmekle sudan başka bir şey vermiyorum. Biliyor musunuz, meseleyi

haber aldığım zaman, elime bir sopa geçirebilseydim, üzerlerinde kıracaktım.

Rahip, hâkimin yüzüne baktı; sertliği ve hasisliği yüzünden karısını öldürdüğüne dair Mouret'nin ileri sürdüğü ithamı hatırlamıştı; sonra, eliyle bir itiraz hareketi yaptı:

— Hayır, hayır, dedi; gençler hakkında bu şekilde hüküm vermemek lâzım. Büyük oğlunuz Ambroise, yirmi yaşında kadar var, küçüğü de on sekizine basmak üzere, değil mi? Düşününüz ki, artık bebek değiller; bir parça eğlenmelerine göz yummak lâzım.

Sulh hâkiminin, hayretten dili tutulmuştu:

— Demek ki, siz olsanız, sigara içmelerine, kahveye gitmelerine izin verirsiniz, öyle mi? dedi.

Rahip, gülerek devam etti:

— Elbette. Delikanlılar aralarında konuşmak için sigara içmek için, hattâ bir parti bilârdo veya satranç oynamak için toplanabilmelidirler... Eğer, hiçbir eğlenceleri ne göz yummıyacak olursanız, yapmıyacakları kalmaz... Yalnız, siz de takdir edersiniz, her kahvehaneye gitmelerini doğru bulmam. Birçok şehirlerde gördüğüm gibi, onlara mahsus özel bir müessese, bir kulüp bulunmalı.

Sonra, koskoca bir plân çizdi. Mösyö Maffre, yavaş yavaş anlıyor, başım sallıyor:

— Mükemmel, mükemmel... diyordu. Böyle bir şey, Meryem Cemiyetine lâyık bir eş olur. Aman, rahip efendi, bu çok güzel projeyi gerçekleştirmeli.

Rahip, onu sokak kapısına kadar selâmetlerken:

— İyi ya, dedi, mademki fikir hoşunuza gidiyor, dostlarınıza açın. Ben Mösyö Delangre'ı görür, ona da bahsederim... Pazar günü, ikindi âyininden sonra katedralde toplanıp bir karar verebiliriz.

Pazar günü, Mösyö Maffre, Mösyö Rastoil'i aldı geldi. Rahip Faujas'la mösyö Delangre'i, câmegâha bitişik bir küçük odada buldular; bu zatlar, çok istekli görünüyorlardı. Delikanlılara mahsus bir kulüp vücude getirilmesi esası kararlaştırıldı. Yalnız, bu kulübün taşıyacağı isim üzerinde bir müddet çekişildi; mösyö Maffre, müessese-ye, İsa Kulübü adı verilmesinde mutlaka ısrar ediyordu.

Sabrı tükenen rahip, nihayet:

— Olmaz efend'm! diye haykırdı. Kulübe kimse uğramaz; tek tük mensuplariyle herkes alay eder. Düşününüz ki, işin içine din sokacak değiliz. Tersine, dini kapının dışında bırakmak istiyorum. Maksadımız, gençleri dürüst bir şekilde eğlendirmek, dâvâmıza ortak etmektir, o kadar.

Sulh hâkimi, reise, öyle hayretle, öyle endişe ile bakıyordu ki, mösyö Delangre, bir tebessümü gizlemek için başını eğmek zorunda

kaldı. Rahibin cübbesini sinsice çekti. Faujas, sâkinleşti, daha mülâyim, devam etti:

— Zannederim, benden şüphe etmezsiniz, baylar. Bu işin idaresini bana bırakın, rica ederim. Gayet sade bir isim seçilmesini teklif ediyorum, meselâ şu ismi: Gençlik Kulübü; mânası üstünde..

Mösyö Rastoil ve Mösyö Maffre, bu ismi bir parça yavan bulmakla beraber, kabul ettiler. Sonra, rahip efendiyi, teşkil edilecek geçici bir komite başkanlığına seçmeyi konuştular.

Mösyö Delangre, rahip Faujas'a bir göz atarak:

— Zannederim, rahip efendinin fikirlerine bu uygun değildir, diye mırıldandı.

— Elbette, reddediyorum, dedi; cübbem, çekingenleri, gevşekleri ürkütür. Kulübe, yalnız sofu gençler gelir, halbuki müesseseyi onlar için açmıyoruz. Biz, yolunu sapıtmış olanları doğru yola getirmek, hulâsa taraftarlar edinmek istiyoruz, öyle değil mi?

Mahkeme reisi:

— Elbette, diye cevap verdi.

— Alâ! O halde, bizlerin, hele benim, perde arkasında kalmamız daha doğru olur. Size şöyle bir teklifim var. Mösyö Rastoil, sizin oğlunuz, bir de sizinki, Mösyö Delangre, önayak olacaklar. Kulüp fikri, onlara gelmiş olacak. Çocukları yarın bana gönderin, kendileriyle etraflı surette anlaşacağım. Binayı bile tâyin ettim, hazır bir de nizamname projesi var. Mösyö Maffre, sizin iki oğlunuza gelince, onlar, tabiî aza listesinin en başına yazılacaklar.

Oğluna verilen bu rol, mahkeme reisinin âdeta koltuklarını kabarttı. Onun için, Kulübün tesisinden kendisine bir şeref payı çıkarmayı ummuş olan sulh hâkiminin muhalefetine rağmen bu yolda karar verildi. Hemen ertesi gün, Séverin Rastoil'le Lucien Delangre, rahip Faujas'la temasa geldiler. Séverin, kalın kafalı, dar zihinli, yirmi beş yaşında koca bir delikanlı idi, babasının mevkii sayesinde avukatlık imtihanını verebilmişti. Mösyö Rastoil, oğlunun, müşteri edinmesinden ümidini kestiği için, kendini âza mülâzimi yaptırmayı pek şiddetle istiyordu. Lucien, tersine, kısa boylu, keskin bakışlı, hilekâr kafalıydı, ötekinden bir yaş küçük olduğu halde, eski bir avukat cerbezesiyle konuşuyordu; Gazette de Plassans, ondan, baro'nun ilerideki en parlak avukatı diye bahsederdi. Rahip, en hurda talimatı asıl ona verdi; reisin oğlu, sağa sola koşma işleriyle uğraşıyor, koltukları kabara kabara geziyordu. Gençlik Kulübü, üç hafta içinde kuruldu ve binasına yerleşti.

O sıralarda, Sauvaire mesiresinin bir ucundaki Minimes kilisesinin altında, artık kullanılmıyan, manastırın geniş kiler daireleriyle bir eski yemekhanesi vardı. Rahip Faujas, Kulüp binası olarak

burayı tasarlamıştı. Kilise idaresi, manastırın bu kısmını seve seve terketti. Bir sabah, Gençlik Kulübü geçici komitesi, bu mahzen gibi yerlerde işçileri çalıştırmağa başladığı zaman, Plassans burjuvaları kilisenin altında bir kahve vücude getirilmekte olduğunu görerek, şaşakaldılar. Beşinci günden itibaren artık şüpheye mahal kalmadı. Burası düpedüz bir kahve oluyordu. Sedirler, mermer masalar, sandalyeler, iki tane bilârdo, üç sandık dolusu tabak çanak ve cam eşya getirilmişti. Binanın öbür ucuna, Minimes kilisesinin cümle kapısından kaabil olduğu kadar uzak bir noktaya bir kapı açıldı. Beş basamak bir taş merdivenden inildikten sonra, camlı bir kapıdan içeri giriliyordu, bu kapının arkasında da kırmızı renkli, büyük lokanta perdeleri sallanıyordu. Önce geniş bir salona giriliyordu; sonra sağda daha dar bir salonla bir de okuma salonu vardı; nihayet, dipteki dört köşe odaya da, o iki bilârdo masasını yerleştirmişlerdi. Bilârdo masaları, tam büyük mihrabın altına geliyordu.

Guillume Porquier, bir gün, mesirede Maffer'ın oğullarına rastgeldi:

— Ah! Zavallı çocuklar, dedi, şimdi de iki bezik partisi arasında size âyin mi yaptıracaklar?...

Ambroise'la Alphonse kendileriyle güpegündüz konuşmaması için ona yalvardılar; çünkü, Guillaume'la düşüp kalkmağa devam ederlerse, babaları ikisini de bahriye askeri yapacağı tehdidinde bulunmuştu. Aslında, ilk şaşkınlık devresi geçtikten sonra, Gençlik Kulübü büyük bir rağbet görmüştü. Monsenyör Rousselaut, müessesenin fahri başkanlığını kabul etmişti; hattâ, bir akşam, kâtibi rahip Surin'le birlikte oraya geldi. İkisi de, küçük salonda birer bardak frenk üzümü şurubu içtiler. Monsenyörün kullandığı bardak, bir dresuar üzerinde saygı ile muhafaza edildi. Bu hâdise, Plassans'da, hâlâ heyecanla anlatılır. Şehir sosyetesine mensup bütün delikanlılar, bunun neticesi olarak kulübe âza olmağa yanaştılar. Gençlik Kulübüne mensup olmamak çok ayıp görülmeğe başladı.

Guillaume Porquier, bu arada, mandıraya girmeyi kuran bir kurt yavrusu gibi, sırıtarak kulübün etrafında dolaşıp duruyordu. Mösyö Maffre'ın oğulları, kendilerine Paris hikâyeleri anlatan ve civar köylerde kadınlarla eğlentiler tertip eden bu hayâsız oğlana, babalarından müthiş surette korkmalarına rağmen bayılıyorlardı. Onun için sonunda, Mail mesiresinde bir peyke üzerinde buluşmak üzere, her cumartesi günü saat dokuzda, ona randevu verdiler. Kulüpten savuşuyorlar, çınarların kara gölgeleri altına gizlenerek, on bire kadar çene çalıyorlardı. Guillaume, onların Minimes kilisesi altında geçirdikleri gece saatlerinden ısrarla bahsediyor, hep ayni konuya dönüp geliyordu.

— Sizi burnunuzdan tutup istedikleri yere götürüyorlar, çok uysal insanlarsınız, diyordu... Size komünyon şarabı verir gibi, içinde şekerli su bulunan bardakları kilise hademesi dağıtıyor, değil mi?

Ambroise:

— Ne münasebet; aldanıyorsun, emin ol, diyordu. İnsan kendisini, mesiredeki kahvelerden birinde, France kahvesinde, yahut Voyageurs kahvesinde sanır. Bira içiyoruz, punç içiyoruz, mader şarabı içiyoruz, hülâsa canımız ne isterse, dışarıda ne içilirse, hepsinden içiyoruz.

Guillaume, alaya devam ediyordu:

— Her ne hal ise; ben, onların verecekleri bütün bu mendebur şeyleri içmek istemem; adamı günah çıkartmağa göndermek için, içine bir ilâç koyarlar, korkarım. Bahse girerim ki, içtiğiniz şeylerin parasını kim verecek diye el bende, yahut kuş uçtu, oynuyorsunuz.

Maffre'ın oğulları, onun bu alaylarına çok gülüyorlardı. Ama, yanıldığını söylüyorlar, kâğıt oyununa bile izin verildiğini anlatıyorlardı. Kulüpte hiç de kilise kokusu yoktu. Üstelik, orada pek rahat ediliyordu, sedirler yumuşaktı, her tarafta aynalar vardı.

Guillaume, devam ediyordu :

— A canım, Minimes kilisesinde âyin yapıldığı akşamlar, erganun sesleri işitilmediğine de beni inandıramazsınız ya!.. Tepemde bir vaftiz töreni, bir evlenme töreni, bir cenaze töreni yapıldığını bilirsem, içtiğim kahve genzime kaçar.

Alphonse:

— Bak, bu cihet öyle, diyordu; geçen gün, güpegündüz, Severin'le birlikte bir parti bilârdo oynadığım sırada, birinin cenaze töreni yapıldığını mükemmel işittik. Banne sokağının köşesindeki kasabın küçük kızı ölmüştü... Bu Severin, mânasız herifin biri; cenaze alayının kafama yıkılacağım söyliyerek, sözüm ona beni korkuttu.

Guillaume:

— Doğrusu, kulübünüz çok güzel; diyordu. Dünyanın altınını verseniz, ayağımı basmam. Ha bir câmegâhta bir kahve içmişim, ha orada...

Gençlik kulübüne girmemesi, Guillaume'un çok fenasına gidiyordu. Babası, kabul edilmez korkusiyle, oraya müracaatine engel olmuştu. Fakat, delikanlının duyduğu öfke çok şiddetlendi, kimseye haber vermeden bir müracaatte bulundu. Bu, büyük bir mesele oldu. O sırada, âzalık müracaatleri hakkında karar vermeğe memur komisyon âzası arasında Maffre'ın oğulları da bulunuyorlardı. Lucien Delangre başkandı, kâtip de Severin Rastoil'di. Bu delikanlıların tereddütleri müthiş oldu. Müracaati kabule cesaret edememekle beraber, çok temiz giyinen, sosyete, kibar kadınlarının tam güvenini ka-

zanmış olan doktor Porquier'yi, o çok kibar adamı gücendirmek istemiyorlardı. Ambroise'la Alphonse, işi daha fazla ileri götürmemesi için Guillaume'a yalvardılar, kulübe kabulü ihtimali bulunmadığını ihsas ettiler.

Guillaume, onlara:

— Haydi canım! diye cevap verdi. İkiniz de ödleksiniz... Cemiyetinize girmek için ısrar mı ediyorum sanıyorsunuz?.. Ben alay ediyorum. Bakalım aleyhimde oy verebilecek misiniz, onu anlamak istiyorum... Bu yobazlar kapıyı yüzüme kapadıkları gün, pek güleceğim. Size gelince, çocuklar, siz de canınız nerede isterse eğlenebilirsiniz; ömrüm oldukça yüzünüze bakmıyacağım.

Maffre'ın oğulları, fena halde canları sıkılarak, meseleyi, patırdıya meydan vermiyecek şekilde yoluna koymasını Lucien Delangre'dan rica ettiler. Lucien, kendisine bir çırak hayranlığı ile bağlandığı, her zamanki akıl hocası rahip Faujas'a, bu güç durumu anlattı. Rahip, her gün öğleden sonra, saat beşten altıya kadar, Gençlik Kulübüne geliyordu. Mültefit bir tavırla etrafı selâmlıyarak büyük salondan geçiyor, bazan bir masanın önünde ayakta duruyor, bir delikanlılar grupu ile birkaç dakika konuşuyordu. Hiçbir zaman bir şey kabul etmiyor, bir bardak bayağı su bile içmiyordu. Sonra okuma salonuna giriyor, yeşil çuha örtülü büyük masanın önüne oturuyor, kulübe gelen bütün gazeteleri, Paris'te ve civar eyaletlerde çıkan hükûmet taraftarı gazetelerini hepsini dikkatle okuyordu. Bazan, küçük bir cep defterine, kısaca bir not alıyordu. Sonra, kulübün gediklilerine gülümsiyerek, onların ellerini sıkarak, sessizce gidiyordu. Bununla beraber, bazı günler, daha fazla kalıyor, bir şatranç partisi ile ilgileniyor, neşeli neşeli her şeyden bahsediyordu. Onu çok seven gençler, hakkında şöyle diyorlardı:

— Konuşurken, papaz olduğuna hiç ihtimal verilmez.

Belediye Reisinin oğlu, Guillaume'un müracaatının komisyonu nasıl güçlükte bıraktığını anlattığı zaman, rahip Faujas, araya gireceğine söz verdi. Gerçekten, ertesi günden tezi yok, doktor Porquier'yi gördü ve meseleyi kendisine anlattı.

Doktor, şaşırıp kaldı. Oğlu, onun ak saçlarının şerefini lekeliyerek, kendisini kederinden öldürmek istiyordu. Şimdi ne karar vermek lâzımdı? Eğer, dilek geri alınacak olsa bile, bu işin ayıbı yine ayni derecede büyük olacaktı. Rahip Guillaume'u, doktorun, birkaç fersah ötede sahip bulunduğu bir malikâneye iki üç ay için uzaklaştırmasını ona tavsiye etti; işin üst tarafını kendi üzerine alıyordu. Netice gayet sade oldu. Guillaume gider gitmez, komisyon, dileği bir tarafa bıraktı, aceleye lüzum kalmadığını, ileride bir karar verileceğini söyledi.

Doktor Porquier, bu hal şeklini, bir ikindi üstü, kaymakamlık

bahçesinde bulunduğu bir sırada Lucien Delangre'dan öğrendi. Sedde koştu. O saatte, rahip Faujas, dua kitabını okumakla meşguldü, orada, Mouret'lerin çardağı altında idi.

Doktor, eğilerek:

— Ah! papaz efendi, size ne kadar teşekkür borçluyum, dedi. Elinizi sıkabilsem, çok bahtiyar olacağım.

Rahip, gülümsiyerek duvara bakıyordu:

— Bir parça yüksek, diye cevap verdi.

Fakat doktor Porquier, engellerden yılmıyan çok heyecanlı bir adamdı:

— Durun, diye haykırdı. Müsaade ederseniz dolaşacağım, rahip efendi.

Sonra, gözden kayboldu. Rahip, hep gülümsiyerek, Chevillottes çıkmazına açılan kapıya doğru ilerledi. Doktor, kapının tahtasına hafif hafif vuruyordu.

Rahip:

— Bu kapı kullanılmıyor.. diye söylendi. Bir çivisi kırılmış... Bir âlet olsa, öteki çiviyi çıkartmak kolay.

Etrafına bakındı, bir bel gördü. O zaman, ufak bir gayret sarfederek, sürgülerini çekmiş olduğu kapıyı açtı. Sonra, Chevilottes sokağına çıktı, orada doktor Porquier onu bir sürü iltifata boğdu. Konuşa konuşa çıkmaz sokak boyunca dolaştıkları sırada, mösyö Rastoil'in bahçesinde bulunan Mösyö Maffre'da kaskadın gerisindeki küçük kapıyı açtı. Üçü birden, bu ıssız sokakta buluştuklarına pek güldüler.

Orada bir müddet kaldılar. Sulh hâkimi ile doktor, rahibe vedâ edip ayrıldıktan sonra, başlarını Mouret'nin bahçesine uzatarak, merakla etraflarına bakındılar.

Bu arada, Mouret, domates ocaklarına herek yerleştiriyordu, başını kaldırınca onları gördü. Hayretten dili tutuldu, içinden:

— Hoppala! Şimdi de evime giriyorlar. Papazın, bu iki kafileyi bir buraya getirmediği eksik, diye söylendi.

XIII.

Serge, o tarihte on dokuz yaşında idi. İkinci katta, rahibin dairesinin karşısında bir küçük odada yatıp kalkıyor, orada âdeta mahpus gibi vakit geçiriyor, çok kitap okuyordu.

Mouret, öfke ile:

— Kitaplarını ateşe atmak gerekecek galiba, diyordu. Sonunda yatağa düşeceksin, görürsün sen...

Gerçek, delikanlının o kadar asabî bir mizacı vardı ki, en küçük ihtiyatsızlıkla, kız gibi hastalanıyor, iki üç gün odasından dışarı çıkmadığı oluyordu. O zaman Rose, ona, fincanlar dolusu ıhlamur içiriyor, Mouret, kendi tâbiri ile, çocuğu bir parça silkelemek için yukarı

çıktıkça, aşçı kadın orada bulunursa, efendisini kapı dışarı ediyor:

— Şu yavrucağı rahat bırakın, a canım! diye haykırıyordu. Görüyorsunuz ki, sertliğiniz bu çocuğu harap ediyor... Haydi, haydi, size hiç çekmemiş, tıpkı annesinin eşi. Siz, ne bunu ne onu, hiç anlıyamıyacaksınız.

Serge, gülümsüyordu. Babası, onu bu kadar nahif gördükçe, kollejden çıktı çıkalı, hukuk tahsili için Paris'e göndermekte tereddüt ediyordu. Eyaletlerdeki fakültelerden birine göndermek lâfı bile ettirmiyordu; onun fikrince, ileri gitmek istiyen bir çocuk için, Paris elzemdi. Oğlu için büyük emeller besliyor, meselâ kuzenleri olan Rougon'lar, daha sersem şeyler oldukları halde, adamakıllı ilerlemiş olduklarını söylüyordu. Delikanlıyı sıhhatli gördükçe, her seferinde, onu gelecek ayın başlarında yola çıkaracağım söylüyordu; sonra, çocuk bir parça öksürüyor, bavul yine hazırlanmıyor, hareket tarihi yeniden geciktiriliyordu.

Marthe, o halim ve kayıtsız edâsiyle, her seferinde:

— Daha yirmi yaşında yok, demekle yetiniyordu. Bir çocuğu bu kadar genç yaşta Parise göndermek ihtiyatlı bir hareket değil... Zaten burada vaktini boşuna geçirmiyor. Sen kendin bile, onun çok çalıştığını söylüyorsun.

Serge, annesiyle birlikte, sabah âyinine kiliseye gidiyordu. Dindarlığa istidatlı, çok halim, çok ciddî idi. Doktor Porquier, ona, fazla beden hareketleri yapmasını tavsiye ettiğinden, Serge, nebatata merak sarmıştı; uzun uzun gezintiler yapıyor, öğleden sonraki bütün zamanını topladığı otları kurutmakla, yapıştırmakla, sıraya koymakla, üzerlerine etiket yapıştırmakla geçiriyordu. İşte o sıralarda, rahip Faujas'la çok dost oldular. Rahip, vaktiyle bitki koleksiyonu yapmıştı; Serge'e bazı pratik nasihatler verdi, delikanlı da, bu nasihatlere çok minnettar oldu. Biribirlerine âriyet birkaç kitap verdiler. bir gün, rahibin, o civarda yetişmesi gerektiğini söylediği bir bitkiyi aramağa beraber gittiler. Serge, hasta olduğu zaman, her sabah, komşusu ziyaretine geliyor, yatağının başı ucunda, onunla, uzun uzun konuşuyordu. Öteki günler, yataktan çıktığı zaman, Serge, rahip Faujas'ın, odasında yürüdüğünü işitir işitmez, kendisi gidip onun kapısını vuruyordu. Aralarında, yalnız dar sahanlık vardı, artık, biribirlerinin odasında vakit geçirmeğe başlamışlardı.

Mouret, Marthe'ın o tasasız sâkinliğine ve Rose'un öfkeli gözlerine rağmen, hâlâ arasıra köpürüyordu:

— Bu haylâz oğlan yukarıda ne yapıyor, kuzum? diye söyleniyordu. Günler geçiyor, yüzünü bile görmüyorum. Papazın odasından rise gidecek. Bir Türk gibi kuvvetli. Bütün bu mızmızlıklar şıma-

rıklıktan ibaret. İkiniz de yüzüme öyle bakıp durmayın, papazın, oğlanı yobaz etmesini istemiyorum.

Bunun üzerine, oğlunu gözetlemeğe başladı. Onu, papazın odasında sandığı zamanlar, sert sert çağırıyordu.

Bir gün, büsbütün öfkelendi :

— Gitsin, kadınlarla düşüp kalksın, bence daha iyi! diye haykırdı.

Rose :

— Aman! Mösyö, ne kötü şeyler düşünüyorsunuz, dedi.

— Evet, kadınlarla! Hem, bu papaz düşkünlüğünüzle sabrımı tüketecek olursanız, onu, oraya, kendi elimle götüreceğim.

Serge, tabii, Gençlik Kulübüne girdi. Ancak, Kulübe az devam ediyor, yalnızlığı tercih ediyordu. Orada, bazan buluştuğu rahip Faujas olmasa, her halde Kulübe hiç ayak basmıyacaktı. Rahip, okuma salonunda, ona, satranç öğretti. Mouret, çocuğun rahiple kahvede bile buluştuğunu haber alınca, Serge'i, gelecek pazartesiden tezi yok, şimendifere götüreceğine and içti. Bavul hazırlanmıştı. Hem bu sefer sahiden hazırlanmıştı ki, kırlarda son defa olarak bir sabah vakti geçirmek istiyen Serge, ani bir sağanakla sırsıklam olarak eve döndü. Dişleri humma ile takırdıyarak, yatağa girmeğe mecbur oldu. Üç hafta hayatla ölüm arasında bocaladı. Nekahet tam iki ay sürdü. Hele ilk günler, Serge, o kadar halsizdi ki, başı yastıklara dayalı, kolları yorganın üzerine uzanmış, bir balmumu heykel gibi duruyordu.

Aşçı kadın, Mouret'ye :

— Kabahat sizde, mösyö, diye haykırıyordu. Çocuk ölürse, vicdan azabı çekeceksiniz.

Oğlu tehlikede olduğu müddetçe, Mouret, suratı asık, ağlamaktan gözleri kızarmış, evin içinde sessiz sessiz dolaştı durdu. Yukarı seyrek çıkıyor, methalde dolaşıp duruyor, doktorun çıkmasını bekliyordu. Serge'in kurtulduğunu haber alınca, odaya sokuldu, hizmet etmek istedi. Fakat, Rose, onu kapı dışarı etti. Ona ihtiyaç yoktu; çocuk, onun hırpalamasına tahammül edecek kadar, kuvvetli değildi; böyle ayak altında dolaşacağına, gidip işlerine baksa daha iyi ederdi. Bunun üzerine, Mouret, daha kederli, daha işsiz, zemin katında yapayalnız kaldı; canı hiç bir iş görmek istemediğini söylüyordu. Methalden geçerken, çoğu zaman, öğleden sonra akşama kadar, nekahet devresindeki Serge'in başı ucunda vakit geçiren rahip Faujas'ın, ikinci kattan gelen sesini işitiyordu.

Rahip, bahçeye indikçe, Mouret, ona çekine çekine soruyordu :

— Çocuk bugün nasıl, rahip efendi?

— İyice; uzun sürecek, çok iyi bakmak lâzım.

Sonra, dua kitabını sâkin sâkin okumağa başlıyor, Mouret de, elinde bir bahçe makası, bahçe yollarında, onun peşisıra yürüyor, çocuğa dair daha etraflı bilgi alabilmek için, lâkırdıya devam etmeğe yelteniyordu. Nikahet ilerledikçe, rahibin, Serge'in odasından artık hiç ayrılmadığı gözüne çarptı. Kadınlar orada yoklarken, Mouret, bir çok defa yukarı çıkmış, rahip Faujas'ı, hep delikanlının başı ucunda otururken görmüştü; papaz, çocukla usul usul konuşuyor, ıhlamuruna şeker koymak, yorganlarını düzeltmek, istediği şeyleri vermek gi-i bi ufak tefek hizmetlerini görüyordu. Evin içinde, gayet, mırıltı halinde konuşuluyor; Marthe'la Rose arasında alçak sesle görüşülüyor, ayrı biri huşû, ikinci katı, bir manastır köşesi haline getiriyordu. Mouret, evinde âdeta bir günlük kokusu duyuyordu; bazan, gevelenerek konuşulan sözler, ona, yukarıda âyin yapılıyormuş hissini veriyordu.

— Bunlar ne yapıyorlar, kuzum? diye düşünüyordu. Çocuk kurtuldu; son takdisi töreni yapmıyorlar ya...

Onu, Serge'in kendisi de endişelendiriyordu. Beyaz çarşafların içinde, bir kıza benziyordu. Gözleri büyümüştü, tebessümü, en şiddetli can acıları ortasında bile dudaklarında muhafaza ettiği bir vecd ifadesiydi. Hasta yavrucak, o kadar, kadın gibi ve utangaç görünüyordu ki Mouret, artık Paristen bahsetmek cesaretini bulamıyordu.

Bir gün öğleden sonra, Mouret, sessizce yukarı çıkmıştı. Aralık kapıdan bakınca, Serge'in bir koltuğa oturmuş, güneşlenmekte olduğunu gördü. Delikanlı, gözlerini gök yüzüne kaldırmış, ağlıyor, karşısında, annesi de, onun gibi hıçkırıyordu. Kapının açıldığım işitince, ikisi de, göz yaşlarını silmeden dönüp baktılar. Serge, o nekahetli zayıf sesle, derhal:

— Babacığım, dedi. Sizden bir ricam var: Annem, öfkeleneceğinizi, kabul etmiyeceğinizi söylüyor; eğer bu izni verirseniz, beni çok sevindireceksiniz... Manastıra girmek istiyorum.

Bir nevi ateşli huşûğ içinde, ellerini bitiştirmişti.

Mouret:

— Sen mi? Sen mi? diye söylendi.

Sonra, başım çevirmiş olan Marthe'a baktı. Bu söze başka bir şey eklemedi, pencereye doğru yürüdü, bu darbenin altında ezilmiş gibi, şuursuz bir yürüyüşle, dönüp geldi, yatağın ayak ucuna oturdu.

Uzun bir sessizlikten sonra, Serge, devam etti:

— Babacığım, ölüme çok yaklaştığım zaman, Allahı gördüm; kendimi ona vermeğe and içtim. Sizi temin ederim, bu benim bütün zevkimdir, beni meyus etmeyin.

Mouret, yüzü tasalı, gözleri yerde, hâlâ bir şey söylemiyordu. Son derece ümitsiz bir hareket yaptı:

— Eğer bir parçacık cesaretim olsa, bir mendille iki gömlek bağlar, çıkar giderdim, diye söylendi.

Sonra ayağa kalktı, pencerenin önüne geldi, parmaklarının ucu ile camları tıkırdattı. Serge, ona tekrar yalvarmağa hazırlanırken, sadece şu sözü söyledi:

— Peki, peki; muvafık. Papaz ol, oğlum.

Sonra, odadan çıktı. Ertesi gün, hiç kimseye haber vermeden, Marsilyaya gitti, orada bir hafta oğlu Octave'ın yanında kaldı. Fakat, dönüp geldiği zaman, tasalı idi. İhtiyarlamıştı. Octave'ın hali ona pek teselli verici bir şey değildi. Mouret, onu, zevk ve safa içinde, gırtlağına kadar borca batmış, elbise dolaplarına metreslerini gizler bir halde bulmuştu; hoş, Mouret, bu işlere dair ağız açmadı. Büsbütün eve kapanıp oturuyor, eskisi gibi bir tek vurgun bile vurmuyor, vaktiyle çok övündüğü o ayak üzeri mahsul satın alma işini yapmıyordu. Rose, efendisinin, âdeta mutlak bir sessizlik içinde kalmakta inat ettiğini, hattâ, rahip Faujas'ı selâmlamaktan bile kaçındığını farketti.

Bir gün, cesaretle, ona şu sözleri söyledi:

— Hiç de terbiyeli değilsiniz, biliyor musunuz? Rahip efendi yanınızdan geçti de, siz sırtınızı döndünüz... Eğer bunu çocuktan dolayı yapıyorsanız, çok haksızsınız. Rahip efendi, onun manastıra girmesini istemiyordu; bu yüzden az öğüt vermedi; kulağımla işittim; Yoo!... Ev, çok şenlendi doğrusu; artık madamla bile konuşmuyorsunuz; sofraya oturduğunuz zaman, gören, evden cenaze çıkmış sanır... Benim artık canıma tak dedi, mösyö...

Mouret, odadan çıkmıştı, fakat aşçı kadın, bahçeye kadar peşinden geldi:

— Çocuğun ayağa kalktığını görünce sevinmeli değil misiniz? Yavrucak dün bir pirzola yedi, hem de iştahla... Ama, size vız gelir, değil mi? Onu da kendiniz gibi dinsiz yapmak istiyordunuz... Bilmiş olun, duaya çok ihtiyacınız var; Cenabı hak, bizim hepimize iman selâmeti vermeyi kendisi istiyor. Ben sizin yerinizde olsam, bu yavrucağın, benim için candan dua edeceğini düşünür, sevincimden ağlardım. Ama, siz taştan yaradılmışsınız, mösyö... Cübbe de ne yakışacak yavrucağa!...

O zaman, Mouret, birinci kata çıkıyordu. Orada, yazı odam adını verdiği, bir masa ve iki sandalye ile döşenmiş, çıplak, büyük bir odaya kapanıyordu. Aşçı kadın kendisini rahatsız ettiği zamanlar, hep oraya sığındı. Odada canı sıkılıyor, tekrar bahçeye iniyor, daha büyük bir itina ile bahçede uğraşıyordu. Marthe, kocasının somurtkanlıklarını farketmiyor gibiydi; bazan bir hafta hiç konuşmasa, ne merak ediyor, ne de öfkeleniyordu. Etrafını kuşatan her şeyden, her

gün bir parça daha ayrılıyordu; hattâ, Mouret'nin azarlayıcı sesini her an işitmemeğe başladığı zaman, ev ona o kadar sâkin göründü ki, kocasının düşünüp taşındığını, kendisi gibi, onun da, kendine bir saadet köşesi ayırdığını sanırdı. Bu düşünce ile içi rahat etti, hulyasına daha derin gömüldü. Mouret, bulanık gözleriyle Marthe'a baktığı zaman, onu artık tanıyamıyor, Marthe da ona gülümsüyor, göz kapaklarını şişiren yaşları görmüyordu.

Serge, adamakıllı iyileşip de manastıra girdiği gün, Mouret, evde Désirée ile yalnız kaldı. Şimdi, çoğu zaman, onu kendisi bekliyordu. On altı yaşına basmak üzere olan bu koca kız, altı yaşında bir ufacık çocuk gibi, havuza düşebilir, yahut kibritle oynarken, evi ateşe verebilirdi. Marthe, eve döndüğü zaman, kapıları açık, odaları boş buldu. Ev ona çırçıplak gözüktü. Sed üstüne indi, bir bahçe yolunun öbür ucunda, kızı ile oynıyan kocası gözüne ilişti. Mouret, yere, kumun üzerine oturmuştu; Désirée'nin, bir sicimle ucundan tuttuğu oyuncak yük arabasını, tahta bir kürekle, ciddî ciddî dolduruyordu.

Çocuk :

— Deeh!... Deeh!... diye bağırıyordu.

Adamcağız, sabırla :

— Biraz bekle canım, diyordu; daha dolmadı... Mademki atlık oynamak istiyorsun arabanın dolmasını bekliyeceksin...

Bunun üzerine, Désirée, ayaklarını yere vurarak, sabırsızlanan beygir taklidi yaptı; sonra, yerinde duramadı, kahkahalarla gülerek, yürüdü gitti. Araba sıçrıyor, boşalıyordu. Çocuk, bahçenin etrafında dolaştıktan sonra, dönüp geldi :

— Arabayı doldur, tekrar doldur! diye bağırdı.

Mouret, arabayı kürek kürek yeniden doldurdu. Marthe, sed üstünde durmuş, heyecanlı, üzüntülü, bakıyordu; bu açık kalmış kapılar boş evin içinde, bu çocukla oynıyan adam, genç kadını, duygusunun mahiyeti hakkında tam bir fikir edinemeden, hüzünlendiriyordu. O sırada, sokaktan gelen Rose'un, bahçe merdiveninin üst basamağından, yüksek sesle :

— Aman Yarabbi! Bizim mösyö ne sersem şey!

Dediğini işitti, soyunmak için yukarı çıktı.

Sauvaire mesiresindeki ahbaplarının, her gün beraberce gezinti yaptığı küçük irat sahiplerinin dediği gibi, Mouret, göçmüştü. Saçları bir kaç ay içinde kırlaşmıştı, dizleri bükülüyordu, bütün şehrin çekindiği o müthiş alaycı adam değildi. Sonu şüpheli spekülâsyonlara atıldığından, büyük bir para kayıbı altında ezildiğinden bir an şüphe ettiler.

Hattâ madam Paloque, Balande sokağına bakan yemek odasının penceresine abanıp, Mouret'nin sokağa her çıkışını gördükçe, onun

halini hiç beğenmediğini söylüyordu. Eğer, ondan birkaç dakika sonra, sokaktan rahip Faujas geçecek olursa, kadın, hele evinde misafir bulunduğu zamanlar, şöyle demekten zevk duyuyordu:

— Şu rahip efendiye bakın; amma da şişmanlıyor! Eğer mösyö Mouret ile ayni tabaktan yemek yiyorlarsa, muhakkak ona yalnız kemikleri bırakıyordur.

Gülüyordu, onunla beraber başkaları da gülüyorlardı. Gerçek, rahip Faujas, gelişiyor, hep siyah eldivenle geziyor, pırıl pırıl bir cübbe giyiyordu. Madam de Condamin, sıhhatinden dolayı kendisini tebrik ettiği zaman, dudaklarını alaycı bir edâ ile kıvırarak kendisine mahsus bir tebessümle gülümseyişi vardı. Kadınlar, onu, iyi giyinmiş görmekten hoşlanıyorlardı. Faujas ise kılığa kıyafete ehemmiyet vermeden, çıplak kolla, yumruğa kuvvet dövüşmeyi tasarlasa gerekti. Fakat, kıyafetini ihmal ettikçe, ihtiyar madam Rougon'un en küçük bir sitemi, onu bu ihmalkârlığından çekip çıkarıyordu; gülümsüyor, gidip kendisine ipek çorap, şapka, yeni bir kemer satın alıyordu. Çok hor giyiyor, iri vücudu her giydiğini patlatıyordu.

Meryem Cemiyeti kurulalıberi, bütün kadınlar onun tarafını tutuyordu; rahip Faujas'ı nereden çıktığı iyice tâyin edilememekle beraber, arada sırada hâlâ dolaşan çirkin dedikodulara karşı savunuyorlardı. Gerçi, onu zaman zaman hayli haşin buluyorlardı; fakat, bu haşinlik, hele, bu demir gibi elin, enselerine indiğini duymaktan zevk aldıkları günah çıkartma yerinde, hoşlarına gitmiyor değildi.

Bir gün, madam de Condamin, Marthe'a dedi ki:

— Güzelim, rahip Faujas dün beni azarladı. Eğer, aramızda bir tahtaperde bulunmasa, zannederim dövecekti... Yoo!... Her zaman yumuşak başlı değil!...

Sonra, hafifçe güldü. Günahını çıkartan papazla bu çekişmeden yine zevk aldı. Şu da var ki, madam de Condamin, rahip Faujas'ın ne biçim günah çıkarttığına dair olarak Marthe'a, bazı sırlar verdiği zaman, genç kadının benzinin solduğunu farkeder gibi olmuştu; Marthe'ın kıskançlığını seziyor, mahrem tafsilâtı arttırarak ona azap vermekten hain bir zevk duyuyordu.

Rahip Faujas, Gençlik Kulübünü kurduktan sonra, yumuşak başlı bir adam oldu; bu, yeni bir şahsiyete bürünüş gibiydi. Sert mizacı, iradesinin kuvvetiyle, balmumu gibi yumuşuyordu. Kulübün açılışında ne dereceye kadar tesiri olduğunu anlatanlara ses çıkarmadı, şehirdeki bütün gençlerle dost oldu; haylaz mekteplilerin, kadınlar gibi, sertlikten hoşlanmadıklarını bildiği için, kendi hareketlerini daha fazla kolladı. Kulübün iç tüzüğü yüzünden çıkan bir tartışmada, Rastoil'in oğlunu kulaklarını çekmekle tehdit etti, kendisiyle bozuşmasına kıl kaldı; fakat, nefsini, şaşılacak bir irade kuvvetiyle yene-

rek, hemen arkasından, ona elini uzattı, delikanlının karşısında nâzizleşti, sersem Saturnin diye anılan bu gence tarziye vermekle gösterdiği iyi niyet sayesinde hazır bulunanların hepsini kazandı.

Papaz, kadınlarla çocukları kazanmasına karşılık, babalar ve kocalarla, sadece nezaket dairesinde konuşuyordu. Ciddî kimseler, Faujas'ın bütün siyasî gruplar dışında kaldığını görerek, ondan hâlâ çekiniyorlardı. Kaymakamlıkta, mösyö Péqueur des Saulaies, onun hakkında şiddetli tartışmalar yapıyordu; mösyö Delangre ise, rahibi açıkça savunmamakla beraber, kurnazca gülümsiyerek, hakkında hüküm vermeden evvel beklemek gerektiğini söylüyordu. Mösyö Rastoil'in evinde rahip Faujas, gerçekten bir ara bozucu olmuştu. Séverin'le annesi, rahibi öve öve, reisi usandırıyorlardı. Biçare adam:

— Pekâlâ! Pekâlâ!. Sizin dediğiniz bütün meziyetler onda var, diye haykırıyordu. Anladık, yakamı bırakın, artık. Araya adam koyup yemeğe davet ettim, gelmedi. Kolundan tutup getirecek değilim ya...

Madam Rastoil:

— İyi ama, azizim, diyordu, adama rastgeldiğin zaman, yalandan selâm veriyorsun. Muhakkak ona gücenmiştir.

Séverin de, ilâve ediyordu:

— Hiç şüphe yok; kendisine karşı yaptığınız muamelenin gerektiği gibi olmadığını, pekâlâ görüyordur.

Mösyö Rastoil, omuz silkiyordu. Mösyö de Baurdeu geldiği zaman, ikisi birlikte, rahip Faujas'ı kaymakamlık tarafına temayül göstermekle suçluyorlardı. Madam Rastoil, rahibin, kaymakamlığa gidip yemek yemediğini, hattâ, oraya, asla ayak basmamış olduğunu ileri sürüyordu.

Reis:

— Elbette, diye cevap veriyordu, Bonapart'cıdır, diye iddia etmiyorum... Temayül ediyor, diyorum, o kadar. Mösyö Delangre'la münasebet tesis etti.

Séverin:

— Allahallah! Belediye reisi ile siz de münasebetler kurdunuz! diyordu. Bazı hallerde insan mecbur olur. Rahip Faujas'ı kıskandığınızı söyleyin, daha iyi olur.

Sonra, evde, herkes Rastoil'e günlerce surat ediyordu. Rahip Fenil, damla hastalığından dolayı odasından çıkamadığım söylüyor, artık seyrek gelip gidiyordu. Öte yandan, Saint-Saturnin başpapazı hakkında iki defa, fikrini söylemek zorunda kalmış, kısa bir iki sözle, onu övmüştü. Rahip Surin'le rahip Bourrette, hattâ mösyö Maffre daima ev sahibi madamın fikrinde idiler. Yani, muhalefet, sırf reisten geliyor, mösyö dö Bourdeu onu tutuyordu, ikisi de fikirlerini

saklıyan bir insanı evlerine kabul etmekle, siyasi durumlarına leke süremiyeceklerini ciddi ciddi söylüyorlardı.

Bunun üzerine, Séverin, muziplik olsun diye, rahibe bir şey söylemek istediği zaman, gidip Chevillottes çıkmazındaki küçük kapıyı çalmak usulünü icat etti. Çıkmaz sokak, yavaş yavaş tarafsız bir saha oldu. Bu yolu ilk defa olarak kullanmış olan doktor Porquier, Delangre'ın oğlu, sulh hâkimi, hepsi oraya gelip rahip Faujas'la konuştular. Bazan, öğleden sonra akşama kadar, her iki bahçenin küçük kapıları da, kaymakamlığın araba kapısı da, ardına kadar açık duruyordu. Rahip orada, o çıkmaz sokağın dibinde duvara dayanıp duruyor, gelip kendisini selâmlıyan her iki tarafa mensup kimselerin, gülümsiyerek ellerini sıkıyordu. Fakat mösyö Pequeur des Saulaies, kaymakamlık bahçesinden dışarı adım atmak istemiyormuş gibi davranıyordu; mösyö Rastoil'le mösyö de Bourdeu, onun gibi çıkmaz sokakta gözükmemekte inad ediyorlar, kaskadın önünde, ağaçların altında oturuyorlardı. Rahibin, ufacık maiyeti, Mouret'lerin çardak altını seyrek dolduruyordu. Yalnız, arasıra, bir baş uzanıyor, etrafa bir göz atıyor, kayboluyordu.

Rahip Faujas'ın, esasen bir şeyden çekindiği yoktu. Yalnız, endişe ile gözetlediği yer, Trouche'ların penceresi idi, her an Olympe'in gözleri o pencerede pırıldamakta idi. Trouche'lar, orada, kırmızı perdelerin arkasında, pusuda bekliyorlar, kendileri de aşağı inmek, yemişlerden tatmak, kibar insanlarla konuşmak için şiddetli bir istekle kıvranıyorlardı. Pancurları açıyorlar, bir lâhza bakıyorlar, rahibin, yola getirici bakışları altında öfke ile geri çekiliyorlardı; sonra, hırsız adımlariyle dönüp geliyorlar, solgun yüzlerini camın bir kenarına dayayıp, onun bütün hareketlerini gözetliyorlar, kendilerine yasak ettiği bu cennetten böyle rahat rahat faydalandığını görüp azap içinde kalıyorlardı.

Bir gün, Olympe, kocasına:

— Bu çok saçma bir şey! dedi. Elinden gelse, her şeyin keyfini yalnız kendisi çıkarmak için bizi dolaba kilitliyecek... İstersen aşağı inelim, bakalım ne diyecek!.

Trouche, işinden yeni gelmişti. Yakalık değiştirdi, kunduralarının tozunu sildi, temiz pak bir kılığa girmek istedi. Olympe, açık renk bir fistan giydi. Sonra, cesaretle bahçeye indiler, büyük şimşirlerin boyunca, çiçeklerin önünde dura dura, yavaş yavaş yürüdüler. Rahip Faujas, tam o sırada, çıkmaza açılan küçük kapının önünde durmuş, arkası onlara dönük, mösyö Maffre'la konuşuyordu. Kumun çıtırdadığını duyduğu zaman, Trouche'lar, onun arkasına, çardağın altına gelmiş bulunuyorlardı.

Faujas, döndü, onları orada görmekten ileri gelen büyük bir şaş-

kınlık içinde, bir lâkırdının yarı yerinde kalakaldı. Karı kocayı tanımıyan mösyö Maffre, onlara merakla bakıyordu.

Kardeşinin, bakışı karşısında benzi atan Olympe:

— Ne güzel hava, değil mi baylar? dedi.

Rahip, sulh hâkimini, birdenbire çıkmaz sokağa sürükledi, orada, elinden yakayı sıyırdı.

Olympe:

— Fena halde öfkelendi, diye söylendi. Öfkelenirse öfkelensin! Gitmiyelim. Eğer yukarı çıkarsak, korktuk zanneder... Artık canıma yetti. Göreceksin bak, onunla nasıl konuşacağım...

Sonra, Trouche'u, Rose'un biraz evvel getirmiş olduğu iskemlelerden birine oturttu. Rahip, bahçeye girince, onları, fütursuzca, orada yangelmiş buldu. Küçük kapının sürmelerini kapattı, yaprakların bu sürgüleri iyice gözden sakladığına bir bakışla emin olduktan sonra yavaş sesle:

— Aramızdaki anlaşmayı unutuyorsunuz, dedi. Odanızdan çıkmıyacağınızı, bana vâdetmiştiniz.

Olympe cevap verdi:

— Yukarısı çok sıcak, biraz serinlemek için buraya geldikse cinayet işlemedik ya...

Rahip köpürecekti; fakat kız kardeşi ona kafa tutmak için sarfettiği gayretle sapsarı kesilerek, sesinde acayip bir âhenkle:

— Bağırma; bitişikte adam var, zararlı çıkarsın, dedi:

Trouche'lar hafifçe güldüler. Faujas, onlara baktı, elini, sessiz ve müthiş bir tavırla alnına götürdü.

Olympe, devam etti:

— Otur. İzahat istiyorsun, değil mi? Al sana izahat... Dört duvar arasına kapanmaktan artık usandık. Sen burada beyler gibi rahat rahat yaşıyorsun; ev senin, bahçe senin. Allah daha âlâ etsin, senin işlerinin yolunda gittiğini görmek bizi sevindirir, ama, bize de serseri muamelesi etmen doğru olmaz. Bana, hatır hoşluğu, bir salkım üzüm yollamayı hiç bir zaman aklından geçirmedin; en kötü odayı bize verdin; sanki, vebâlı imişiz gibi, bizi saklıyorsun, bizden utanıyorsun, bizi kapalı tutuyorsun... Bu böyle devam edemez, anlıyor musun?

Rahip Faujas:

— Buranın sahibi ben değilim, dedi. Bahçeyi soyup soğana çevirmek istiyorsanız, mösyö Mouret'ye müracaat edin.

Trouche'lar, tekrar gülümsiyerek bakıştılar.

Olympe, devam etti:

— Sana, işlerini bize anlat, demiyoruz; bizim bildiğimiz bize yeter... Bütün bunlar senin fena kalbli adam olduğunu ispat ediyor.

Zanneder misin ki, biz senin durumunda olsak, gel sen de payını al, demezdik?

Rahip:

— Uzun lâfın kısası, dedi, benden ne istiyorsunuz? Altın içinde yüzüyorum mu sanıyorsunuz? Odamı gördünüz, biliyorsunuz, eşyam sizinkinden de kötü. Benim olmıyan bu evi de size veremem ya.

Olympe, omuz silkti; cevap vermeğe hazırlanan kocasını susturdu, sükûnetle şöyle dedi:

— Herkes hayatı kendi bildiği gibi yaşar. Senin milyonların olsa, karyolanın önüne koymak için bir seccade almazsın; param kimbilir hangi budalaca işe sarfedersin. Bizlerse, evimizde rahat etmekten hoşlanırız... Dilin varırsa inkâr et bakalım, eğer evin en güzel eşyasını, çamaşırı da, erzakı da, her şeyi de beraber eline geçirmek istesen, bu akşamdan tezi yok, alamazmısın?.. İşte, iyi bir erkek kardeş, böyle bir durumda, kendi akrabasını düşünür; senin yaptığın gibi, bizi böyle süründürmez.

Rahip Faujas, Trouche'lara derin derin baktı. Karı koca oturdukları iskemlelerin üstünde, sallanıp duruyorlardı. Biraz sustuktan sonra:

— Nankör insanlarsınız, dedi, şimdiye kadar sizin için yaptıklarım, çoktur bile. Bugün yediğiniz ekmeği bana borçlusunuz; mektupların hâlâ duruyor, Olympe; sizi, Plassans'a getirterek sefaletten kurtarmam için, bana, o mektuplarda yalvarıyordun. Şimdi, işte yanımdasınız, hayatınız sağlanmıştır, bu sefer de yeni yeni isteklere kalkıyorsunuz...

Trouche, huşunetle onun sözünü kesti:

— Adaaam! Bizi buraya getirttiniz, ama, bize ihtiyacınız vardı da, ondan. Ben kimsenin iyi duygularına inanmam... Biraz evvel, karım konuşurken ses çıkarmadım; ama, kadınlar hiç bir zaman işin esasına gelemezler... Lâfın kısası, aziz dostum, bizi, yalnız tehlike günleri dışarı salıverilen sadık çomarlar gibi, kafeste tutmağa hakkınız yok. Canımız sıkılıyor, günün birinde zırvalamağa başlıyacağız. Bize biraz serbestlik verin, a canım! Mademki ev sizin değil, rahat ve güzel şeylere de tenezzül etmiyorsunuz, bildiğimiz gibi yerleşirsek, size bunun ne zararı var? Duvarları yiyecek değiliz ya!..

Olympe de, ısrar etti:

— Elbette; hep kilit altında deli olacağız... Senin işine karışmayız. Biliyorsun ki, kocam senin bir işaretini bekliyor... Sen bildiğin gibi yoluna git, bize güvenebilirsin; ama, biz de payımızı isteriz, anlaştık, değil mi?

Rahip Faujas, başım eğmişti, bir müddet sustu; sonra ayağa kalktı, doğrudan doğruya cevap vermeden:

— Dinleyin, dedi, hele, benim için bir engel haline gelmiyegörün, yemin ederim ki, sizi tekrar uzak bir köşeye defederim. Kuru tahtada geberirsiniz.

Sonra, onları çardağın altında bırakarak yukarı çıktı. O andan itibaren Trouche'lar hemen her gün bahçeye inmeğe başladılar. Fakat, az çok temkinli davranıyorlar, rahibin, komşu bahçelerdeki zatlarla görüştüğü saatlerde, orada bulunmaktan çekiniyorlardı.

Ertesi hafta, Olympe, oturdukları odadan o kadar şikâyet etti ki, Marthe, Serge'in boş kalan odasını, ona teklif etmek nezaketini gösterdi. Trouche'lar, iki odayı birden kullanmağa başladılar. Eşyasına hiç dokunulmamış olan delikanlının eski odasında yatıp kalktılar. Öteki odayı salonumsu bir hale koydular. Rose, oraya yerleştirilmek üzere, karı kocaya, tavan arasından, eski bir kadife takım bulup getirdi. Olympe, son derece memnun. Plassans'ın en iyi modistrasına pembe bir sabahlık ısmarladı.

Mouret, Serge'in odasını karı kocaya muvakkaten vermek üzere Marthe'ın, kendisinden müsaade istediğini unutmuş, bir akşam, Trouche'ları orada görünce pek şaşmıştı. Delikanlının, her halde çekmede unutmuş olacağı bir bıçağı almak için, oraya gitmişti. Tam da o sırada, Trouche, bahçeden kestiği bir armut dalını bu bıçakla yontuyordu. O zaman, Mouret, özür dileyerek, tekrar aşağı indi.

XIV

Fête-Dieu yortusundaki büyük alayda, kaymakamlık meydanında, Monsenyör Rousselot, madam de Condamin'in, kendi oturduğu küçük konağın tâ kapısı önüne yaptırdığı muhteşem durağın basamaklarından indiği sırada, hazır bulunanlar arasında, baş papazın, rahip Faujas'a birdenbire sırtını döndüğünü görenler oldu.

Kendi salonunun penceresinde duran madam Rougon:

— Ay! dedi, dargınlık var, demek ki ha?..

İhtiyar madamın yanıbaşında abanmış duran madam Paloque:

— Bilmiyor muydunuz? diye cevap verdi; dünden beri söyleniyor. Rahip Fenil tekrar gözde.

Madamların arkasında ayakta duran mösyö de Condamin gülmeğe başladı. «Pis pis kilise kokuyor» diyerek, kendi evinden savuşmuştu.

— İlâhi, dedi, bu masallara kulak asarsanız, işiniz var!.. Piskopos, fırıldak gibi adamdır, Faujas da üflese, Fenil de üflese dönüverir; bugün biri, yarın öteki. On defadan fazla darıldılar, tekrar barış-

tılar. Göreceksiniz, üç güne varmadan, Faujas'ı yere göğe koyamıyacak.

Madam Paloque devam etti:

— Zannetmem; bu sefer, iş ciddi... Galiba, rahip Faujas, Monsenyörün çok canını sıkacak hâdiselere sebep oluyormuş. Vaktiyle, birtakım vaızlar vermiş, Romanın hiç hoşuna gitmemiş. Ben, uzun boylu anlatamıyorum. Hulâsa, Monsenyörün, Romadan, sitemli mektuplar aldığını biliyorum. Bu mektuplarda, uyanık davranması yazılı imiş... Rahip Faujas'ın siyasi bir gizli memur olduğu iddia ediliyor.

Madam Rougon, Banne sokağında uzanıp giden alayı takip etmek istercesine gözlerini kırpıştırarak sordu:

— Kim iddia ediyor, bunu?

Hâkimin karısı, kayıtsız bir tavırla:

— Öyle işittim, kim olduğunu bilmiyorum, dedi.

Sonra, yandaki pencereden her halde daha iyi görüleceğini söyliyerek çekildi. Onun yerini mösyö de Condamin aldı ve madam Rougon'un kulağına:

— Madam Paloque'un, iki defa, rahip Fenil'in evine girdiğini gördüm, dedi; onunla, muhakkak, gizli gizli bir şeyler hazırlıyor. Rahip Faujas, bu yılanın kuyruğuna basmış olsa gerek, onu ısırmağa çalışıyor... Eğer bu kadar çirkin olmasaydı, kocasının asla reis olamıyacağını haber verir, kendisine bir hizmette bulunurdum.

İhtiyar madam, safdil bir edâ ile:

— Niçin? Anlıyamıyorum, diye mırıldandı.

Mösyö de Condamin, tecessüsle, onun yüzüne baktı; sonra gülmeğe başladı.

Alayın gerisindeki son iki jandarma, Sauvaire mesiresinin köşesinde gözden kaybolmuşlardı. O zaman, madam Rougon'un, durak takdis edilirken gelip görmek üzere davet ettiği birkaç kişi, salona döndüler; bir müddet, Monsenyörün zarifliğinden, tarikatlerin yeni bayraklarından, hele, geçitte çok dikkati çeken Meryem Cemiyeti kızlarından bahsettiler. Madamlar, anlata anlata bitiremiyorlardı, rahip Faujas'ın adı, ikide bir, büyük övgülerle geçiyordu.

Madam Paloque, yanına gelip oturan mösyö de Condamin'e, alaycı bir dille:

— Muhakkak ki mübarek adam, dedi.

Sonra, eğildi:

— Annesinin yanında serbest konuşamadım, dedi. Rahip Faujas'la, madam Mouret'den pek fazla bahsediliyor. Bu çirkin dedikodular, Monsenyörün kulağına gitmiş olacak.

Mösyö de Condamin, şu cevabı vermekle yetindi:

— Madam Mouret çok güzel bir kadındır. Kırk yaşında olmasına rağmen, hâlâ hoşa gidebilir.

Öfkeden, yüzü sararan madam Paloque:

— Amma yaptımz! Neresi güzel! diye söylendi.

Sular ve ormanlar müdürü ısrar etti:

— Gayet güzel; büyük aşkların, büyük saadetlerin duyulduğu yaşta bulunuyor... Siz kadınlar, biribiriniz hakkında çok yanlış hüküm veriyorsunuz.

Böyle dedikten sonra, madam Paloque'un zaptetmeğe çalıştığı öfkeden dolayı pek memnun, salondan ayrıldı. Gerçek, şehir, rahip Faujas'ın, Monsenyör Rausselot'yu kazanmak için rahip Fenil'e karşı açtığı devamlı savaşı büyük bir merakla takip ediyordu. Her an devam eden bu mücadele, bir ihtiyarın sevgisini paylaşamıyan cariye ve gözdeler savaşıydı. Piskopos, kurnaz kurnaz gülümsüyordu; biribirine zıt bu iki irade arasında bir nevi muvazene bulmuş, birini ötekinin eliyle vuruyor, nöbetleşe yere serildiklerini görmekten zevk alıyor, başı dinç olması için, hep en kuvvetli tarafın ihtimamlarını kabul ediyordu. Gözdeleri hakkında kendisine taşınan dedikodulara gelince, bunları büyük bir hoşgörürlükle dinliyordu; iki papazın da, biribirlerini, katillikle suçlayacak kabiliyette olduklarını biliyordu.

Rahip Surin'le dertleştiği zamanlar:

— Bilmiş ol, oğlum, ikisi de biribirinden beterdir, diyordu... Öyle zannediyorum ki, Paris üstün gelecek, Roma'yı yenecektir; ama, pek emin değilim, şimdilik bırakıyorum, biribirlerini mahvetsinler. Biri, ötekini iyice yere serdiği zaman, tabii, haberimiz olacak... Sen onu bırak da, bana, Horace'ın üçüncü neşidesini oku; orada bir mısrâ var, korkarım, yanlış tercüme ettim.

Büyük alayı takip eden salı günü, hava çok güzeldi. Rastoil'lerin bahçesiyle kaymakamlık bahçesinden gülüşmeler işitiliyordu. Her iki tarafta da, ağaçların altında, kalabalık misafirler vardı. Mouret'lerin bahçesinde, rahip Faujas, âdeti olduğu üzere, büyük şimşirler boyunca gezine gezine, dua kitabını okuyordu. Birkaç gündenberi, çıkmaz sokak kapısını kapalı tutuyordu; komşularla çene çalıyor, kendisini özlesinler diye saklanır gibi görünüyordu. Belki de, Monsenyörle son dargınlığından ve düşmanlarının ortaya çıkardıkları feci dedikodulardan sonra, hafif bir soğukluk sezmişti.

Saat beşe doğru, güneş alçalırken, rahip Surin, Rastoil'in kızlarına, bir parti volan oynamayı teklif etti. Kendisi, bu oyunda, çok kuvvetli idi. Angelline'le Aurelie, otuzuna yaklaşmış olmalarına rağmen, oyunu çok severlerdi; anneleri, cesaret edebilse, onlara, hâlâ kısa eteklik giydirecekti. Hizmetçi kadın, raketleri getirince, son güneş ışıklariyle apaydınlık bahçede, gözleriyle bir yer arayan rahip

Surin'in aklına bir şey geldi, matmazeller çok uygun buldular.

— Chevillottes çıkmazına gidersek, orada atkestanelerinin gölgesi var, hem de, daha fazla hız almağa elverişlidir.

Çıktılar, dünyanın en güzel oyunu başladı. Önce, iki matmazel işe girişti. Volânı, evvelâ, Angeline kaçırdı. Onun yerine geçen rahip Surin, raketi, gerçekten şahane bir ustalık ve rahatlıkla kullandı. Cübbesini, bacaklarının arasına kıstırmıştı; ileriye, yan taraflara sıçrıyor, volânı, yerden giderken yakalıyor, bir çelişte, şaşılacak kadar yükseklerde kapıyor, kurşun gibi sert fırlatıyor, yahut, ona, mükemmel bir bilgi ile hesaplanmış zarif kıvrıntılar çizdiriyordu. Her zaman, fena oynıyanları tercih ederdi, böyleleri, volânı, rastgele, onun tâbiriyle, hiç bir âhenk gözetmeden fırlatırlar, kendisini, oyununun bütün çevikliğini kullanmak zorunda bırakırlardı. Matmazel Aurélie, oyunda epey kuvvetliydi; raketi her vuruşta kırlangıç gibi çığlık atıyor, volan, genç rahibin dosdoğru burnuna gidince, çılgın gibi gülüyordu; sonra, eteklerini topluyor, bekliyor: yahut, rahip, daha hızlı vuracakmış gibi yapıp onu aldatınca, müthiş bir kumaş hışırtısiyle, hafif hafif sıçrıyarak geriliyordu. Sonunda, volan, gelip saçlarına konmuştu, az daha sırtüstü yere yuvarlanacaktı, buna, üçü de çok güldüler.. Mouret'lerin bahçesinde, rahip Faujas, gözlerini dua kitabından her ayırdıkça, bahçe duvarının üstünde, iri bir kelebek gibi uçan beyaz volanı görüyordu.

Angéline, gelip küçük kapıyı vurdu:

— Papaz efendi, orada mısınız? diye seslendi; bizim volân, sizin bahçeye girdi.

Rahip, ayaklarının dibinde duran volânı aldı, kapıyı açmağa hazırlandı.

Aurélie, raketi uzatmıştı bile.

— Ah! Teşekkür ederim, rahip efendi, dedi. Volânı, ancak Angéline bu şekilde atar... Geçen gün, babam bizi seyrediyordu; topu, kulağına öyle şiddetle savurdu ki, adam, ertesi güne kadar sağır kaldı.

Kahkahalar tekrar çınladı. Rahip Surin kız gibi pembe pembe olmuş, ince bir mendilile, alnına hafif hafif vurarak, nazik bir tavırla terini siliyordu. Kumral saçlarını kulaklarının arkasına atıyor, gözleri pırıltılı, endamı kıvrak, raketi yelpaze gibi kullanıyordu. Neş'esinin hararetı arasında, kolalı yakası, hafifçe kıvrılmıştı.

Vaziyet aldı:

— Rahip efendi, dedi, siz hakemlik edin.

Rahip Faujas, dua kitabı koltuğunda, bir baba tavriyle gülümsiyerek, küçük kapının eşiğinde durdu. Bu sırada kaymakamlığın, aralık duran araba kapısından, rahip, mösyö Péqueur des Saulaies'nin,

teklifsiz ahbaplariyle birlikte, havuzun önünde oturduğunu görmüş olsa gerekti. Lâkin, başını yine çevirmedi; puvanları sayıyor, rahip Surin'i tebrik, Rastoil'in kızlarını teselli ediyordu.

Mösyö de Condamin, alaylı bir şekilde kaymakamın kulağına şu sözleri mırıldandı:

— Bana bakın, şu genç papazı, suvarelerinize davet etmediğinize hatâ ediyorsunuz; kadınlara karşı çok nazik davranıyor, pek de güzel dansetse gerek...

Fakat, mösyö Delangre'la hararetli hararetli konuşan mösyö Péqueur des Saulaies, işitmemiş gibi göründü. Belediye reisine hitap ederek, devam etti:

— Doğrusu, aziz dostum, bana söylediğiniz bu güzel şeyleri onun neresinde buluyorsunuz, anlamıyorum. Rahip Faujas, tersine, insana pek leke getirecek bir adam. Mazisi gayet karanlık, burada birtakım dedikodular yapıp duruyorlar... Bu papazın karşısında niçin diz çökecekmişim, anlıyamıyorum; kaldı ki Plassans papazları bize düşmandır... Bir kere, bu, hiç bir işime yaramaz.

Mösyö Delangre ve mösyö de Condamin, bakışmışlar, cevap vermeden, baş sallamakla kalmışlardı.

Kaymakam devam etti:

— Hiç bir işime yaramaz. Gizli kapaklılık etmenize lüzum yok. Bakın size söyliyeyim, ben Parise mektup yazdım. Başımın etini yemişlerdi; âdeta, kıyafet değiştirmiş prens yerine koyduğunuz bu Faujas denilen adamın, nenin nesi olduğunu anlamak istiyordum. Ne cevap aldım, biliyor musunuz? Tanımadıkları, hakkında bana hiç bir şey söyliyemiyecekleri, hem, papaz işlerine karışmaktan dikkatle kaçınmam gerektiği cevabını aldım... Bu Lagrifoul budalası meb'us oldu olalı, Paristekiler daima bir hayli hoşnutsuzluk içinde. İhtiyatlı davranıyorum, anlıyorsunuz ya...

Belediye reisi ile sular ve ormanlar müdürü, bir kere daha bakıştılar. Hattâ, belediye reisi, mösyö Pequeur des Saulaies'nin biçimli bıyıkları karşısında, hafifçe omuz silkti.

Biraz sustuktan sonra:

— Beni iyi dinleyin, dedi; siz, vali olmak istiyorsunuz, değil mi?

Kaymakam, iskemlesinin üstünde salınarak, gülümsedi:

— Öyleyse, gidip, rahip Faujas'ın elini sıkın; volan oynıyanları, seyrederek, orada sizi bekliyor.

Mösyö Pequeur des Saulaies, çok şaşırdı, bir şey anlıyamadı, susup kaldı. Mösyö de Condamin'e baktı, az çok endişeyle sordu:

— Siz de bu fikirde misiniz?

Sular ve ormanlar müdürü cevap verdi:

— Elbette; gidin, onun elini sıkın.

Sonra, biraz alaycı, ilâve etti:

— Karıma sorun, kendisine güvenimiz tamdır.

Madam de Condamin, o tarafa geliyordu. Pembeli, grili, nefis bir tuvaleti vardı. Kendisine rahipten bahsedilince, kaymakama şuh bir edâ ile:

— Yoo! Dinsizlik ettiğinize hatâ ediyorsunuz, dedi; resmî tören günlerinden başka, kilisede yüzünüzü gören yok. Doğrusu, çok üzülüyorum; sizi dine davet etmem lâzım. Allahla aranız iyi olmazsa, temsil ettiğiniz hükûmet hakkında herkes ne düşünür?.. Bizi yalnız bırakın, baylar, mösyö Pequeur'ün günahını çıkartacağım.

Yalnız kaldıkları zaman, kaymakam, yavaş sesle:

— Octavie, dedi, benimle alay etmeyin. Pariste, Helder sokağında oturduğunuz tarihte sofu değildiniz. Saint-Saturnin'de, okunmuş ekmek verdiğinizi gördüğüm zaman, kahkahayı atmamak için kendimi zor tutuyorum, biliyorsunuz...

Kadın, ayni edâ ile cevap verdi:

— Hiç ciddî değilsiniz azizim; bu, başınıza kötü bir iş açacak. Beni sahiden endişeye düşürüyorsunuz, sizi daha zeki bilirdim. Mevkiinizin sarsıldığını görmiyecek kadar kör müsünüz? Sizi hâlâ, kündeden atmamış olmaları, Plassans'daki kıral taraftarlarını telâşa düşürmemek içindir; anlasanıza... Başka bir kaymakam geldiğini gördükleri gün, kuşkulanacaklar; halbuki siz varken, gelecek seçimlerde kazanacaklarını muhakkak sayıyorlar, uyuyorlar. Övünülecek şey değil, biliyorum; kaldı ki, sizsiz hareket edildiğine de kesin surette inancım var... İşitiyor musunuz, azizim? Eğer, bazı şeyleri keşfedemezseniz, mahvoldunuz demektir.

Mösyö Pequeur des Saulaies gerçekten bir korku ile ona bakıyordu:

— «Büyük adam» size mektup yazdı mı?.

Diye sordu. Aralarında bu isimle andıkları bir kimseyi imâ ediyordu.

— Hayır, benimle bütün münasebetini kesti. Budala değilim, bu ayrılmanın zarurî olduğunu önce ben anladım. Zaten şikâyet etmeme bir sebep yok; çok iyi davrandı, beni evlendirdi, bana çok mükemmel nasihatler verdi, bu nasihatler pek işime yaradı... Fakat Pariste hâlâ dostlarım var. Yemin ederim ki, dallara tutunacak kadar vaktiniz ancak kalmıştır. Artık, dinsiz görünmeyin, gidin, rahip Faujas'ın elini sıkın... Bugün tahmin edemiyorsanız, yarın anlıyacaksınız.

Mösyö Péqueur des Saulaies, bu dersten bir parça utanmış, başı eğik duruyordu. Çok kendini beğenmiş bir insandı, beyaz dişlerini gösterdi, gülünç durumundan sıyrılmağa yeltendi, muhabbetle, mırıldandı:

— Octavie, eğer isteseydiniz, Plassans'ı biz ikimiz idare edecektik. O çok tatlı hayatı devam ettirelim diye size teklif etmiştim.

Madam de Condamin, öfkeli bir sesle, onun sözünü kesti:

— Siz, muhakkak ki bir budalasınız. Boyuna «Octavie» diyip duruyorsunuz, canımı sıkıyorsunuz. Herkes beni, madam de Condamin diye tanıyor, azizim... Sizin hiç bir şeye aklınız ermez mi, kuzum? Otuz bin frank iradım var; koskoca bir kaymakamlık üzerinde hüküm sürüyorum; her yere girip çıkıyorum, her yerde saygı görüyorum, selâmlanıyorum, seviliyorum. Geçmişten şüphelenenler, olsa olsa, bana daha fazla iltifat gösterirler... Sizi ne yapayım, Allah aşkına?.. Bana engel olursunuz. Ben, namuslu bir kadınım, azizim.

Ayağa kalkmıştı. Adeti olduğu üzere, hastalarını ziyaret ettikten sonra, güzel kadın müşterileriyle görüşmek üzere, kaymakamlık bahçesinde, bir saat vakit geçiren doktor Porquier'ye yaklaştı.

Çok şirin edâlarla:

— Ah! Doktor, bir başım ağrıyor, bir başım ağrıyor ki!.. dedi. Şuramda, solkaşımın altında...

Doktor, çapkın bir tavırla:

— Kalp tarafı, madam, diye cevap verdi.

Madam de Condamin gülümsedi, doktora danışmayı daha ileri götürmedi. Madam Paloque, hep kaymakamın nüfuzundan faydalandırmak için oraya her gün getirdiği kocasının kulağına eğildi:

— Başka tedavisi yoktur, diye mırıldandı.

Bu sırada, mösyö Péqueur des Saulaies, tekrar mösyö de Condamin'le mösyö Delangre'in yanına gitmiş, onları araba kapısı tarafına götürmek için, ustaca bir dolap çeviriyordu. Oraya birkaç adım kala, çıkmaz sokakta devam eden volan oyununu merak etmiş gibi, durdu. Rahip Surin, başı açık, cübbesinin kolları sıvalı, kadın bileği gibi beyaz ve ince bileklerini göstererek, matmazel Aurélie'yi yirmi adım öteye götürerek mesafeyi geriletmişti. Seyrediidiğini seziyor, gerçekten daha iyi oynuyordu. Matmazel Aurélie de, böyle bir üstadla karşılaştığı için o gün, pek gayretli idi. Bilek kuvvetiyle fırlatılan volan, gayet uzun, gevşek ve öyle intizamlı bir münhani çiziyordu ki, raketlerin üstüne kendiliğinden düşüyormuş, oyuncular yerlerinden kımıldamadan, bir raketten ötekine uçuyormuş gibi oluyordu. Rahip Surin, belini biraz içeri doğru bükmüş, endamının zarifliğini gözler önüne seriyordu.

Kaymakam, hayran, haykırdı:

— Çok güzel, çok güzel! Rahip efendi, tebrik ederim.

Sonra madam de Condamin'e, doktor Porquier'ye ve Paloque'lara döndü:

— Gelin, kuzum, ömrümde böyle şey görmedim.. dedi. Müsaade eder misiniz, seyredelim, rahip efendi?

Bunun üzerine, kaymakamlıktaki bütün misafirler, çıkmaz sokağın nihayetinde bir grup oldular. Rahip Faujas, yerinden kımıldamamıştı; Mösyö Delangre'la, mösyö de Condamin'in selâmlarına, hafif bir baş işareti ile mukabele etti. Hâlâ, puvanları sayıyordu.

Aurélie, volanı kaçırınca, babacan bir tavırla:

— Mesafe değişeliberi, sizin puvanınız üç yüz on oldu; kız kardeşinizinki henüz kırk yedi.

Volanı, büyük bir dikkatle takip ediyormuş gibi görünmekle beraber, ardına kadar açık kalan, mösyö Rastoil'in bahçe kapısına hızlı bakışlar fırlatıyordu. O âna kadar, orada yalnız mösyö Maffre gözükmüştü. Bahçenin içerisinden, ona seslendiler.

Bahçe masasının başında mösyö de Bourdeu ile konuşan mösyö Rastoil, ona sordu:

— Niçin bu kadar fazla gülüyorlar, kuzum?

Mösyö Maffre:

— Monsenyörün kâtibi oynuyor, diye cevap verdi. Şaşılacak şeyler yapıyor, bütün mahalle seyirci... Rahip efendi de orada, o da hayran.

Mösyö de Bourdeu, bol bir tutam enfiye çekti:

— Ya! Rahip Faujas orada mı? diye mırıldandı.

Mösyö Rastoil'le gözgöze geldiler. İkisi de, şaşalar gibi oldular. Reis:

— Bana haber verdiklerine göre, rahip, tekrar Monsenyörün teveccühünü kazanmış, diyecek oldu.

Mösyö Maffre:

— Evet, hem, daha bu sabah. İyiden iyiye barıştılar. Çok hazin tafsilât aldım. Monsenyör ağlamış. Rahip Fenil, sahi, biraz kabahatli.

Mösyö de Bourdeu:

— Sizi, baş muavinin dostu zannederdim, dedi.

Sulh hâkimi, acele cevap verdi:

— Şüphesiz, ama, rahip Faujas'ın da dostuyum. Allaha şükür! İftiralara meydan okuyacak kadar iman sahibidir. Ahlâkma varıncıya kadar dil uzattılar. Ne ayıp şey!..

Eski vali, reise, tekrar, acayip acayip baktı. Mösyö Maffre devam etti:

— Rahip efendiyi, siyasî işlerle de lekelemeğe çalıştılar! Buraya, her şeyi altüst etmeğe, sağa sola mevkiler dağıtmağa, Paristeki yârânı kazandırmağa geldiğini söylüyorlardı. Bir haydut çetesi reisi olsa, aleyhinde bundan fazla bulunulmazdı... Hâsılı, bir sürü yalan!

Mösyö de Bourdeu, bastonunun ucu ile, kumun üzerinde bir şekil çiziyordu. Kayıtsız bir edâ ile:

— Evet, bu anlatılan şeyleri işittim, dedi; bir din adamının böyle bir rolü kabul etmesi, pek inanılacak şey değil... Zaten, tam bir akamete uğrıyacağına, Plassans'ın şerefi bakımından, inanmak isterim. Burada para ile kendini sataçak kimse yok.

Reis, omuz silkerek:

— Bunlar, hep dedikodu! dedi. Bir şehir, eski bir ceket gibi tersine çevrilir mi? Paris, bize istediği kadar casus gönderebilir, Plassans, kıral taraftarı kalacaktır: Pequeur'e baksanıza! Bir hamlede yuttuk... İnsanlar ne budala şeyler!.. Demek ki, bir takım esrarengiz kimselerin eyalet eyalet dolaşıp mevkiler teklif ettiklerini sanıyorlar. Doğrusu, bu zatlardan bir tanesini görmeyi pek merak ediyorum.

Öfkeleniyordu. Mösyö Maffre endişelendi, kendini savunmak lüzumunu duydu:

— Kerem edin, diye onun sözünü kesti, rahip Faujas'ın Bonapartçı olduğunu söylemedim; tersine, bu suçlamayı saçma bulduğumu anlattım.

— A canım! Rahip Faujas, bahis mevzuu değil; genel bakımdan söylüyorum. İnsan, kendisini böyle uluorta satmaz, efendim!.. Rahip Faujas, her türlü şüpheden uzaktır.

Bir susma oldu. Mösyö de Bourdeu, kum üzerinde çizdiği profili, kocaman, sivri bir sakalla tamamlıyordu.

Sert bir sesle:

— Rahip Faujas'ın siyasi içtihadı yoktur, dedi.

Mösyö Rastoil:

— Elbette, diye devam etti; onu, kayıtsızlığından dolayı ayıplıyorduk; ama, bugün tutumunu beğeniyorum. Bütün bu gevezelikler yüzünden, din lekelenecekti. Benim kadar siz de biliyorsunuz, Bourdeu, kendisini, zerre kadar şüpheli bir teşebbüsle itham edemeyiz. Kaymakamlıkta onu gören asla olmadı, değil mi? Yerinde, gayet vakarlı oturdu. Bonapartçı olsaydı, bunu gizlemezdi, a kuzum!

— Şüphesiz...

— Üstelik, örnek olmağa değer bir yaşayışı var. Karımla oğlum onun hakkında bana öyle şeyler anlattılar ki, pek duygulandım.

O sırada, çıkmaz sokakta gülüşmeler arttı. Faujas'ın sesi yükseldi, gerçekten mükemmel bir vuruştan dolayı matmazel Aurelie'yi tebrik etti. Mösyö Rastoil susmuştu, gülümsiyerek devam etti:

— İşitiyor musunuz? Ne var da bu kadar eğleniyorlar? İnsanın genç olacağı geliyor.

Sonra, ciddi sesiyle:

— Evet, diye ilâve etti, karımla oğlum, bana, rahip Faujas'ı sev-

dirdiler. Çekingenliği yüzünden, aramızda bulunmamasına çok canımız sıkılıyor.

Mösyö de Bourdeu, başiyle tasdik ettiği sırada, çıkmaz sokakta bir alkış koptu. Karmakarışık ayak sesleri, gülüşmeler, haykırışmalar, mektep çocukları teneffüse çıkmış gibi neşeli bir hayhuy oldu. Mösyö Rastoil, oturduğu bahçe iskemlesinden kalktı. Babacan bir tavırla:

— Gelin; yahu! dedi, şunlara bakalım; baçaklarımda gidişmeler başladı.

Öbür ikisi, peşinden gittiler. Üçü de, küçük kapının önünde durdu. Reisle eski vali, ilk defa olarak, oraya kadar ilerlemeyi göze alıyorlardı. Çıkmaz sokağın nihayetinde, kaymakamlık yârânının teşkil ettiği grupu görünce, ciddî bir çehre takındılar. Mösyö Pequeur des Saulaies de doğruldu, resmî bir vaziyetle kasıldı; madam de Condamin ise, pek gülümser bir yüzle, duvarlar boyunca süzülüyor, çıkmaz sokağı, pembe tuvaletinin hışırtısiyle dolduruyordu. Her iki taraf, biribirini, yan bakışlarla kolluyor, ikisi de, meydanı, ötekine boş bırakmak istemiyordu; ikisi arasında da, rahip Faujas, hep Mouret'lerin kapısı önünde, dua kitabı koltuğunun altında, durmuş, durumun nezaketini anladığı zerre kadar belli olmadan, usul usul gülüyordu.

Bütün hazır bulunanlar, nefeslerini tutuyorlardı. Rahip Surin, kalabalığın arttığını görünce, son bir hünerli vuruşla, alkışları kendine toplamak istedi. Zihnini yordu, kendisine güçlükler icat etti, dönerek, volanın gelişine bakmadan, âdeta sezerek, oynamağa, onu, riyazi bir kesinlikle, başı üzerinden savurup matmazel Aurelie'ye fırlatmağa başladı. Saçları dağılmış, ter içinde, yüzü kıpkırmızı idi; kolalı yakası iyice tersine dönmüş, şimdi, sağ omuzunda sallanıyordu. Fakat, üstünlük ondaydı, neşeli edâsiyle, hâlâ şirindi.

Her iki taraf, hayranlıkla onu seyrediyor, kendini unutuyordu; madam de Condamin, vaktinden çok evvel yükselen bravoları, dantelâ mendilini sallıyarak zaptediyordu. O zaman, genç rahip, işi daha inceliğe götürdü, olduğu yerde, sağa, sola hafif hafif zıplamağa, her seferinde, volânı, yeni bir vaziyette tutacak şekilde hesaplı harekete başladı. Bu, son büyük ekzersizdi. Surin, hareketini hızlandırmakta idi ki, tam sıçradığı sırada ayağı sürçtü; bir feryat koparark kollarını ileri uzatan madam de Condamin'in kucağına düşmesine kıl kaldı. Hazır bulunanlar, yaralandı sanarak atıldılar; fakat o, sendeledi, yerde, dizleri ve elleri üzerinde toparlandı, enfes bir zıplayışla doğruldu, henüz yere değmemişi olan volanı yakaladı, matmazel Aurelie'ye fırlattı. Raketini gururla havaya kaldırdı.

Mösyö Pequeur des Saulaies, yaklaşarak:

— Bravo! Bravo!.. diye haykırdı.

Mösyö Rastoil de ilerledi:

— Bravo! dedi. Mükemmel bir vuruş!.

Oyuna ara verildi. Her iki taraf, çıkmaz sokağı doldurmuştu; karmakarışık, rahip Surin'in etrafını kuşatıyorlardı; o da, nefes nefese, rahip Faujas'ın yanında, duvara dayanmış, duruyordu. Her kafadan bir ses çıkıyordu.

Doktor Porquier, mösyö Maffre'a, heyecan dolu bir sesle:

— Başı ikiye yarıldı zannettim, diyordu.

Mösyö de Bourdeu, mösyö Delengrela, Mösyö Polugue'a hitap ederek:

— Gerçek bu, oyunların sonu hep hep fenaya varır, diye söylendi.

Ayni zamanda, sokakta rastladığı zaman selam vermek zorunda kalmamak için kendisinden sakındiği Mösyö Condamin'in uzattığı eli sıktı.

Madam de Conde.min kaymakamla reis arasında gidip geliyor, onları birbiriyle karşılaştırıyor, boyuna:

— Amaan! Ben ondan daha fena oldum, diyordu, ikimiz de yere yuvarlanacağız zannettim. Gördünüz ya, iri bir taş...

Mösyö Rastoil:

— İşte, şurada, dedi; topuğunun altına rastlamış olsa gerek...

Mösyö Poqueur des Saulaies, taşı yerden alarak:

— Şu yuvarlak taş mı, acaba? diye sordu.

Resmi törenler dışında, hiç bir zaman konuşmuş değillerdi. İkisi de taşı muayeneye koyuldular; onu, biribirlerine uzatıyorlar, keskin olduğunu, rahibin kundurasını kesebileceğini birbirlerine söylüyorlardı. Madam de Condamin, aralarında, onlara gülümsüyor, kendine gelmeğe başladığını söyliyerek teminat veriyordu.

Rastoil'in kızları:

— Rahip efendi fenalaştı, diye haykırdılar.

Gerçek, rahip Surin, bir tehlike atlatmış olduğunu işitince sapsarı kesilmişti. Dizleri bükülüyordu ki, açıkta duran rahip Faujas, onu kuvvetli kolları arasına aldı, Mouret'lerin bahçesine götürdü, bir iskemleye oturttu. Her iki taraf, çardağın altına doldular. Genç rahip, orada, büsbütün bayıldı.

Rahip Faujas, bahçe kapısı merdivenine doğru atılarak:

— Rose, su getir, sirke getir! diye haykırdı.

Yemek odasında bulunan Mouret, pencerenin önünde gözüktü; fakat, bahçesinde bütün o kalabalığı görünce, korkmuş gibi geriledi; gizlendi, bir daha meydana çıkmadı. Bu sırada, Rose, bir sürü ilâç almış, geliyordu. Telâşla koşuyor, söyleniyordu.

— Bari madam burada olsaydı; çocuğu manastıra götürdü... Ben yapayalnızım, elimden bu kadar gelir, değil mi ya?. Merak etmeyin mösyö yerinden kımıldamaz. Ölseniz bir yudum su vermez. Yemek odasında, sinsi sinsi saklanmış, oturuyor. Hayır, hayır, bir yudum su vermez; göz göre göre adamı öldürür.

Böyle söylene söylene, baygın yatan rahip Surin'in yanına gelmişti.

Şefkatli ve acıyan bir mahalle karısı edâsiyle:

— Aman yarabbi! İsa'ya benziyor! dedi.

Rahip Surin, gözleri kapalı, uzun kumral saçlarının çerçevelediği yüzü sapsarı, ermiş tasvirlerindeki kendinden geçmiş din şehitlerine benziyordu. Rastoil'in büyük kızı, gevşek gevşek geriye devrilip, beyaz ve narin boynu meydana bırakan başını tutuyordu. Seğirttiler Madam de Condamin, sirkeli suya batırdığı bir bezle hafif hafif, şakaklarına vurdu. Her iki grup, heyecanla bekliyordu. Nihayet, rahip Surin, gözlerini açtı, fakat tekrar kapadı. İki kere daha bayıldı.

Rahibin elini avucunda tutan doktor Porquler, nezaketle:

— Beni adamakıllı korkuttunuz, dedi.

dığını söylüyordu. Sonra, cübbesinin düğmelerini çözmüş oldukları-dığını söylüyordu. Sonra, cübbesiinin düğmelerini çözmüş oldukları-rı, boynunun çıplak olduğunu gördü; gülümsedi, kolalı yakasını taktı. Sonra, rahat oturmasını tavsiye ettikleri zaman, sağlam olduğunu göstermek istedi; Rastoil'lerin kızlariyle beraber, oyunu bitirmek için, tekrar çıkmaz sokağa döndü.

Mösyö Rastoil, rahip Raujas'ın yanından ayrılmamıştı.

— Burada çok rahatsınız, dedi.

Mösyö Pequeur des Saulaies de, o şirin edâsiyle ilâve etti:

— Bu yamacın havası çok mükemmeldir.

Her iki grup, merakla, Mouret'lerin evini seyrediyordu.

Rose:

— Madamlar, mösyöler, bir parçacık bahçede oturmaz mısınız?. dedi. Rahip efendinin burası kendi evi... Durun sandalye getireyim.

İtirazlara rağmen, üç sefer etti. O zaman, her iki grup, bir an bakıştıktan sonra, nezaketen oturdu. Kaymakam, rahip Faujas'ın sağına, reis de soluna oturmuştu. Sohbet, pek dostça oldu.

Mösyö Pequeur des Saulaies, kibar bir eda ile:

— Patırtıcı bir komşu değilsiniz, rahip efendi, diyordu. Sizi, her gün, ayni saatlerde, bu küçük cennette görmekten duyduğum zevki bilemezsiniz. Gailelerimi unutturuyor bana...

Mösyö Rastoil:

— İyi komşu, çok nadir bulunur şeydir! dedi.

Mösyö de Bourdeu:

— Elbette, diyordu; rahip efendi, buraya, lâtif bir manastır sükûnu getirdi.

Rahip Faujas gülümsiyerek eğildiği sırada, oturmamış olan mösyö de Condamin, mösyö Delangre'ın kulağına eğildi:

— Rastoil'e bakın, dedi, oğlu olacak fasulye sırığı için bir âza mülâzimliği kuruyor.

Mösyö Delangre, bu yola gelmez gevezenin her şeyi berbat edebileceği korkusiyle, ona müthiş bir bakış fırlattı; fakat, sular ve ormanlar müdürü, oralı olmadı:

— Bourdeu de, valiliği ele geçirdiğini zannediyor! diye ilâve etti.

Fakat, madam de Condamin:

— Benim, bu bahçede hoşuma giden şey, burayı, dünyanın bütün sefaletlerine karşı kapalı, küçük bir köşe haline getiren içli cazibedir. Kaabil ile Haabil, burada olsalar, barışırlardı.

Diyerek, etrafta güzel bir tesir uyandırmıştı. Ayni zamanda, sağa sola, bitişikteki bahçelere birer göz atarak, söylediği sözü belirtmişti. Mösyö Marffre'la doktor Porquier, başlarını sallıyarak tasvip ettiler; Paloque'lar, endişeyle düşünüyorlar, anlıyamıyorlar, ağızlarını açarlarsa, ya bir taraftan, ya öbür taraftan lekelenmekten korkuyorlardı.

Bir çeyrek saat sonra, mösyö Rastoil ayağa kalktı:

— Karım, nereye kaybolduğumuzu bilemiyecek, dedi.

Hepsi ayağa kalkmışlar, nasıl vedâ edeceklerini pek bilemiyorlardı. Fakat, rahip Faujas ellerini uzattı. En gülümser haliyle:

— Cennetimin kapısı her zaman açıktır, dedi.

Bunun üzerine, reis, arada sırada rahip efendiyi ziyaret edeceğine söz verdi. Kaymakam, daha hararetle, ayni vaitte bulundu. Her iki grup, tam beş dakika daha orada durdu, biribirine iltifatlar yağdırdı; bu arada, çıkmaz sokakta, Rastoil'in kızları ile rahip Surin'in kahkahaları yeniden yükseliyordu. Oyun, bütün hararetiyle tekrar başlamıştı; volan, duvarın tepesinde, muntazam bir uçuşla gidip geliyordu.

XV

Bir cuma günü, madam Paloque, Sain-Saturnin'e girdiği sırada, Marthe'ı, Saint-Michel mihrabı önünde diz çökmüş görünce pek şaştı. Marthe, Rahip Faujas'a günah çıkartıyordu.

Madam Paloque:

— Aa! diye düşündü, rahibin yüreğini, nihayet yumuşattı mı acaba? Oturup beklemeli. Eğer madam de Condamin gelirse, acayip bir şey olacak.

Biraz geriden bir iskemle aldı, yarı diz çöktü, yanık yanık dua eder gibi, elleriyle yüzünü örttü; parmaklarını araladı, baktı. Kilise çok loştu. Marthe, başını dua kitabına eğmiş, uyuyor gibiydi; bir direğin beyaz rengi üzerinde siyah bir yığın teşkil ediyordu; bütün vücudunda, canlı olarak, yalnız, derin göğüs geçirmelerle kabarıp inen omuzları vardı. Öyle derin bir surette kendinden geçmişti ki, rahip Faujas'ın dinleyip savdığı, günah çıkartan her yeni kadında, sırasını kaçırıyordu. Rahip bir dakika bekliyor, sabırsızlanıyor, günah çıkartma yerinin tahtasına, sert sert, ufak ufak darbeler vuruyordu. O zaman, orada bulunan kadınlardan biri, Marthe'ın kımıldamadığım görerek, onun yerini kendisi alıyordu. Mihrap boşalıyor, Marthe, kımıldamadan, kendinden geçmiş, oturuyordu.

Madam Paloque:

— Adamakıllı kendini vermiş, diye söylendi; bir Kilisede, böyle yayılıp oturmak yakışık almaz. Hah! işte, madam de Condamin geldi.

Gerçek, madam de Condamin içeri giriyordu. Bir saniye, okunmuş su kabının yanında durdu, eldivenini çekti, şirin bir hareketle istavroz çıkardı. İpekli fistanı, iskemleler arasında bırakılmış dar yolda, fışırdadı. Diz çöktüğü zaman, yüksek kubbeyi, eteklerinin ürpertişiyle doldurdu. Her zamanki nazik tavrı üzerindeydi, kilisenin karanlıklarına gülümsüyordu. Biraz sonra, orada, onunla Marthe'dan başka kimse kalmadı. Rahip öfkeleniyor, günah çıkartma yerinin tahtasına daha hızlı vuruyordu.

Madam de Condamin, tanıyamadığı Marthe'a doğru eğilerek, hatırşinas bir eda ile:

— Madam, sıra sizde, ben en sonra geldim, diye mırıldandı.

Marthe, yüzünü döndü; bu yüz, asabi bir süzgünlükle, son derece heyecanla solgundu; söylenen şeyi anlamamış gibi göründü. Cezbeli bir uykudan uyanır gibi, gözlerini kırpıştırıyordu.

Rahip, günah çıkarma yerinin kapısını açtı:

— Haydi, madamlar, haydi! dedi.

Madam de Condamin, rahibin daveti üzerine, gülümseyerek ayağa kalktı. Fakat, Marthe onu tanıyınca, birdenbire mihraba girdi; sonra, tekrar dizüstü düştü, orada, üç adım uzakta durdu.

Madam Paloque, pek eğleniyordu; bu iki kadının, saç saça, baş başa geleceklerini umuyordu. Marthe, söylenen bütün sözleri işitse gerekti, çünkü, madam de Condamin'in düdük gibi bir sesi vardı; günahlarını, geveze geveze anlatıyor, günah çıkartma yerini, cana yakın bir lafazanlıkla çınlatıyordu. Hattâ, bir aralık, boğuk bir sesle, hafifçe güldü, Marthe, ıstıraplı yüzünü kaldırıp baktı. Hoş, madam de Condamin, işini çarçabuk bitirmişti. Kalkıp giderken, geri döndü, yine eğildi, fakat diz çökmedi.

Hâkimin karısı, «bu şeytan karı, madam Mouret ile de, rahiple de alay ediyor, diye düşünüyordu; hayatını bulandırmıyacak kadar kurnazdır.»

Madam de Condamin, nihayet çekilip gitti. Marthe, onun arkasından bakıyor, oradan uzaklaşmış bulunmasını bekler gibi görünüyordu. Sonra, günah çıkartma yerine yaslandı, kendini bıraktı, dizlerini tahtaya, hızla çarptı. Madam Paloque yaklaşmış, boynunu ileri uzatmıştı; fakat, günah çıkartan kadının, etrafa taşan ve yayılan koyu renkli fistanından başka bir şey göremedi. Yarım saate yakın bir zaman, hiç bir kıpırdama olmadı. Madam Paloque, bir aralık, ürpertili sessizlik ortasında, boğuk hıçkırıklar işitir gibi oldu. Bazan bu hıçkırıklar, günah çıkartma yerinin sert bir çatırtısıyle kesiliyordu. Bu hafiyelik, onun canını sıkmağa başlamıştı; sırf, Marthe kiliseden çıkarken yüzünü görmek için orada bekliyordu.

Günah çıkartma yerinden, önce rahip Faujas ayrıldı, kapıyı, öfkeyle çekip kapattı. Madam Mouret, daracık aralıkta, uzun zaman daha, hareketsiz, iki kat kaldı. Peçesini indirip çekildiği zaman bitkin görünüyordu. İstavroz çıkarmayı unuttu.

Madam Paloque, piskoposluk meydanına kadar, onun peşinden yürüdü:

— Bozuşmuşlar, diye söylendi, rahip iltifat etmedi.

Durdu, bir an tereddüt etti; sonra, hiç kimsenin kendisini gözetlemediğini anlayınca rahip Fenil'in, meydanın köşelerinden birinde bulunan evine, sinsice sokuldu.

Artık Marthe, hep Saint-Saturnin'de vakit geçiriyordu. Dini vazifelerini, büyük bir huşûyla yerine getiriyordu.

Hattâ rahip Faujas, onu ibadette gösterdiği ateşlilikten dolayı, çoğu zaman azarlıyordu. Ancak ayda bir defa kurban ayininde bulunmasına izin veriyor, ibadet saatlerini tâyin ediyor, sofuluğa gömülmemesini istiyordu. Her sabah kuddas âyinlerinde hazır bulunmasına izin alıncıya kadar, uzun zaman yalvarmıştı. Bir gün, kendisini, bir suçtan dolayı cezalandırmak için, odasının buz gibi döşeme tahtası üzerinde bir saat yattığını anlatınca, rahip Faujas köpürdü, ceza vermenin, yalnız günah çıkartan papaza ait bir hak olduğunu söyledi. Ona çok haşin muamele ediyor, eğer söz dinlemezse, kendisini tekrar rahip Bourrette'e yollamakla tehdit ediyordu.

Sık sık:

— Sizi kabul etmekle hatâ ettim, diyordu; ben, yalnız, itaatli ruhlar isterim.

Marthe, bu sert muamelelerden hoşlanıyordu. Kendisini eğen demir el, içinde yok olmayı özlediği bu devamlı tapınışın ta kenarında tutan bu el, hep canlanan bir istekle kamçılıyordu. Hâlâ acemi

bir hıristiyan halinde duraklıyor, daha başka derinlikler keşfediyor, cahili olduğu bu zevklere doğru yaptığı bu âheste yolculuğun hayranı olup kalıyordu. Önce kilisede tattığı o büyük huzur, dışarıyı, kendini o unutuş, canlı bir zevk, bir saadet haline geliyor, Marthe, bunu hep hatırlıyor, elle tutarcasına duyuyordu. Bu, gençliğindenberi belirsiz surette özlediği saadetti; onu nihayet, kırk yaşında iken ele geçirmiş bulunuyordu; bu saadet ona yetiyor, ölüp gitmiş güzel gençliğin yıllarını dolduruyor, onu bencil bir insan gibi yaşatıyor; genç kadın, içinde, okşayışlar gibi uyanan bütün bu yeni duygularla meşgul oluyordu.

Rahip Faujas'a:

— Merhamet edin, diye mırıldanıyordu; merhamet edin, çünkü merhamete ihtiyacım var.

Rahip merhametli davrandığı zaman, Marthe, elinden gelse diz çöküp ona teşekkür edecekti. Böyle anlarda Faujas, uysal davranıyor, genç kadına babaca hitap ediyor, çok fazla hayalci olduğunu söylüyordu. Allah, kendisine böyle akla estikçe tapınılmaktan hoşlanmaz, diyordu.

Marthe, gülümsüyor, güzelleşiyor ve kızarıyordu. Akıllı uslu olacağına söz veriyordu. Sonra, karanlık köşe bucaklarda, döşeme taşlarına yapışık kalarak, iman tezahürleri gösterdiği oluyordu; diz çökmüyor, kayıyor, âdeta yere oturuyor, ateşli sözler kekeliyordu; sözler dudaklarında sönüp kaldıkça, duasına bütün varlığının bir hamlesi içinde devam ediyor, saçlarına dokunarak başı üzerinden geçip giden, hiç bir zaman konmıyan o ilâhî buseyi çağırıyordu.

Marthe, evde, kavgacı bir insan oldu. O zamana kadar, kayıtsız, bezgin, kocası kendisini rahat bıraktıkça memnun, sürüklenip durmuştu; fakat, Mouret, o şakacı ve geveze halini kaybedip, zayıflamağa başlıyarak bütün günlerini evde geçireliberi, Marthe'ın canını sıkıyordu. Marthe, aşçı kadına:

— Hep ayak altında dolaşıyor, diyordu.

Rose da:

— Elbet! Yezitlik olsun diye yapıyor, cevabını veriyordu. Aslında iyi adam değil. Bunun bugün farkına varmış değilim. Konuşmayı o kadar sevdiği halde, sinsi davranışı da bizi haline acındırmak için oynadığı bir komedyadan başka bir şey midir, zannediyorsunuz? Somurtuyor ama, kuduruyor, yalnız, ayak diriyor; haline acıyalım, her istediğini yapalım diye. Keyfinize bakın madam, bu gösterişlere aldırmamakta çok haklısınız.

Mouret, iki kadın da, para sayesinde zaptediyordu. Hayatını daha fazla bulandırmak korkusu ile, kavga etmek istemiyordu. Artık, orayı burayı karıştırarak, aşağı yukarı dolaşarak, söylenmiyordu ama,

uğradığı can sıkıntılarını kâh Marthe'ın, kâh Rose'un istediği beş frangı vermemek suretile avutuyordu. Yiyecek masrafı olarak, Rose'a ayda yüz frank veriyordu; şarap, zeytinyağ, salamuralar evde, zaten vardı. Fakat, aşçı kadın, ayın sonunu tutabilmek için, yine gayret göstermek zorunda kalıyordu. Marthe'a gelince, Mouret ona hiç bir şey vermiyordu; karısını bir parasız bırakıyordu. Marthe, Rose'la anlaşmak zorunda kalmıştı, aylık masraf olan yüz frank üzerinden on frangını tasarruf etmeğe uğraşıyordu. Çoğu zaman ayağına giyecek potini yoktu. Bir fistan veya bir şapka parası ödünç almak için annesine gitmeğe mecbur oluyordu.

Madam Rougon:

— Ayol, Mouret çıldırdı mı? diye haykırıyordu. Çırçıplak gezecek değilsin ya. Ben kendisiyle konuşurum.

Marthe:

— Rica ederim, anne, hiç bir şey söylemeyin, diye cevap veriyordu. Sizden nefret ediyor. Size bunları anlattığımı haber alırsa, bana daha kötü muamele eder.

Ağlıyor, ilâve ediyordu:

— Onu, uzun zaman müdafaa ettim, ama, artık susmağa takatim kalmadı... Hatırlarsınız, bir zamanlar evden dışarı adım atmamı bile istemezdi. Beni eve kapatır, köle gibi kullanırdı. Şimdi, bu kadar sert davranmasının sebebi, elinden kaçtığımı, bundan sonra, halayığı olmağa asla boyun eğmiyeceğimi iyiden iyiye anlamasıdır. İmansız, yalnız kendini düşünen, fena yürekli bir adam.

— Sana dayak atmıyor ya, bari?..

— Hayır, ama, o da olacak. Şimdilik her isteğimi geri çeviriyor. Beş senedir, sırtıma bir gömlek almadım. Dün kendisine gömleklerimi gösterdim, hepsi eskimiş, öyle yama yama üstüne vurulmuş ki, giymeğe utanıyorum; gömleklere baktı, eliyle muayene etti, gelecek seneye kadar pekâlâ dayanır, dedi... Kendi param, bir metelik bile yok; elinden yirmi metelik almak için, ağlamam lâzım. Geçen gün, iplik almak için Rose'dan iki metelik ödünç istemeğe mecbur oldum. Eldivenlerim delik deşik olmuştu, diktim.

Daha bir sürü teferruatı sıraya diziyor, kendi eliyle diktiği dikişleri; şapkalarını tamir etmek için çaya batırdığı şeritleri; biricik ipekli fistanının aşınmış yerlerini örtmek için katmerlerine sürdüğü mürekkebi anlatıyordu. Madam Rougon merhamete geliyor, onu isyana sevkediyordu.

Mouret, çok hain bir mahlûktu. Rose, onun, tavan arasındaki armutları ve dolaplardaki şeker tanelerini sayacak kadar hasislikte ileri gittiğini, salamuraları muayene ettiğini, bir gün evveliki bayat ekmek kabuklarını yediğini söylüyordu.

Marthe, asıl, Saint-Saturnin kilisesinde yardım parası verememeyişine üzülüyordu; kâğıt parçalarına on meteliklik paralar sarıyor, pazar günleri yapılan büyük âyinler için sıkı sıkı saklıyordu. Şimdi, Meryem Cemiyeti kurucuları olan madamlar, katedrala, bir kuddas kabı, bir gümüş salip, bir bayrak gibi nezirler verdikçe, o, utanıyordu, maksatlarını bilmiyormuş gibi görünüyor, onlardan sakınıyordu. Bu kadınlar ona çok acıyorlardı. Sevdiği bu kiliseyi süslemek ihtiyacı, ona öyle azap veriyordu ki, anahtarı dolabın üstünde bulsa, kocasından para çalacaktı. Rahip Faujas, madam de Condamin'in verdiği bir kuddas kabını kullandığı zaman, Marthe, aldatılmış bir kadın gibi, içini bir kıskançlık kemirdiğini duyuyor; kendi işlediği mihrap örtüsü üzerinde âyin yaptığı günler ise, derin bir haz tadıyor, rahibin açık avuçları altında kendi varlığından bir parça mevcutmuş gibi, ürpertiler geçirerek dua ediyordu. Bütün mihrabın, kendisine ait olmasını istiyordu; o işe bir servet sarfetmeyi, oraya kapanmayı, Allahı orada, sırf kendisi için misafir etmeyi kuruyordu.

Dert ortağı edindiği Rose, ona para tedarik etmek için, başvurmadığı çare bırakmıyordu. O yıl, bahçenin en güzel yemişlerini ortadan yok etti ve sattı; tavan arasından bir yığın eski eşyayı da kaldırdı, nihayet üç yüz frank kadar bir para toplayabildi. Koltuklarını kabartarak, bunu, Marthe'a teslim etti. Marthe, ihtiyar aşçı kadını kucakladı. Teklifsizce:

— Ah! Sen ne iyi kadınsın! dedi. Bari emin misin, hiç bir veyin farkına varmadı mı?. Geçen gün, Orfevres sokağında, (1) gümüşten, oymalı, miniminicik, kutsal şişeler gördüm; iki yüz franga veriyorlar... Senden bir hizmet bekliyorum, yaparsın, değil mi? Onları kendim satın almak istemiyorum, dükkâna girdiğimi görürler. Kız kardeşine söyle, gitsin o şişeleri alsın; gece getirir, mutfak penceresinden sana verir.

Bu kutsal şişelerin satın alınma işi, Marthe için, yasak edilmiş koskoca bir oyun oldu; genç kadın, bu oyundan, çok büyük zevkler duydu. Şişeleri, üç gün, bir dolabın içinde, çamaşır bohçaları arkasında sakladı; bunları, Saint-Saturnin kilisesinin câmegâhında rahip Faujas'a verdiği zaman titriyor, kekeliyordu. Rahip, kendisini dostça azarladı. Hediyeden hiç hoşlanmazdı. Para lâkırdısı ederken sırf kudrete ve tahakküme ihtiyacı olan, kuvvetli bir insan gibi küçümser bir eda ile konuşuyordu. Sefalet içinde geçirdiği ilk iki sene zarfında, anası ve kendisi kuru ekmekle sade suyla yaşadıkları günler bile, Mouret'lerden on frank ödünç almayı aklına getirmemişti.

Marthe, artan yüz frangı saklamak için emin bir yer buldu. Ken-

---

(1) **Kuyumcular çarşısı**

disi de hasisleşiyordu; bu parayı nereye kullanacağını hesap ediyor, her sabah yeni bir şey satın alıyordu. Pek tereddüt içinde kaldığı sırada, Rose madam Trouche'un, kendisile hususi surette görüşmek istediğini haber verdi. Olympe, saatlerce mutfakta otura otura, Rose'la içli dışlı ahbap olmuştu, bazı günler ufak para çantasını unuttuğunu söyliyerek, iki kat merdiveni çıkmamak için, Rose'dan kırk metelik ödünç aldığı oluyordu.

Aşçı kadın:

— Yukarı çıkın, diye ilâve etti; daha rahat konuşursunuz... Çok iyi insanlar, rahip efendiyi de çok seviyorlar. Çekmedikleri sıkıntı kalmamış. Madam Olympe, bana öyle şeyler anlattı ki, adamın içi sızlar.

Marthe, Olympe'i, göz yaşları içinde buldu. Çok yumuşak yüzlü insanlardı, bu hallerini başkaları hep kötüye kullanmıştı. Olympe, Besançon'daki işlere dair izahata girişti, dolandırıcı bir ortağın yüzünden, ağır borçlar altında kaldıklarını anlattı. Asıl kötüsü, alacaklılar öfkelenmeğe başlamışlardı. Bir hakaret mektubu gelmişti, mektubu yazan, Plassans belediye reisine ve piskoposa haber vereceğini söyliyerek tehdit ediyordu. Olympe, hıçkırarak ilâve etti:

— Her sıkıntıya razıyım, ama, kardeşime leke gelmesin de, isterlerse kellemi veririm... Şimdiye kadar, bize zaten çok iyilik etti; ona hiç bir şey söylemek istemiyorum, çünkü zengin değil, boşuboşuna üzülecek... Yarabbi sen bilirsin! Ne yapsam da bu adamın mektup yazmasını önlesem? Eğer belediyeye ve piskoposluğa böyle bir mektup gelirse, utancımdan ölürüm. Evet, ben kardeşimi bilirim, böyle bir şey onu öldürür.

Bunun üzerine, Marthe'ın gözlerine de yaşlar doldu. Yüzü sapsarıydı, Olympe'in ellerini sıkıyordu. Sonra, o hiç bir şey istemeden, kendiliğinden, yüz frangını vermeyi teklif etti. Endişe ile sordu:

— Az bir para, şüphesiz; ama, acaba tehlikeyi önliyebilir mi?

Olympe:

— Yüz frank... yüz frank... dedi; hayır hayır, yüz franga katiyen razı olmaz.

Marthe, pek üzüldü. Daha fazla parası olmadığına yemin ediyordu. Satın aldığı kutsal şişelerden bile bahsedecek kadar heyecanlandı. Eğer onları satın almamış olsaydı, üç yüz frangı kendisine verebilirdi.

Madam Trouche'un gözleri parlamıştı:

— Üç yüz frank, tam da adamın istediği kadar para. Zaten, kiliseye kalacak olan bu hediyeyi kardeşime vermemiş olsaydınız, kendisine daha büyük bir hizmette bulunacaktınız. Besançon kadınları

ona ne güzel şeyler getirdiler! Ama, bugün, yine de zengin değil. Bundan sonra hiç bir şey vermeyin, ziyankârlık olur. Bana danışın. Gizli ne sefaletler var! Hayır, yüz frank asla yetişmez.

Tam yarım saat sızlandıktan sonra, Marthe'ın gerçekten yüz franktan fazla parası olmadığını anlayınca, nihayet okadarı kabul etti:

— Bu adamı biraz durdurmak için yüz frankı kendisine yollıyayım, dedi. Ama, bizi uzun zaman rahat bırakmıyacaktır... Yalnız, çok rica ederim, kardeşime bundan bahsetmeyin; üzüntüden ölür... Aramızdaki işleri kocamın da bilmemesi daha iyi; o kadar kibirlidir ki, size borcunu ödemek için, divanelikler yapmağa kalkışır. Kadınlar kendi aralarında daima anlaşabilirler.

Marthe, bu ufak meblâğı ödünç verdiğine pek memnun oldu. O günden sonra, yeni bir tasaya gömüldü. Rahip Faujas'ı tehdit eden tehlikeyi, o farkına varmadan uzaklaştırmak istiyordu. Sık sık, Trouche'ların odasına çıkıyor, saatlerce oturuyor, borçları ödemek için Olympe'le beraber çare arıyordu. Madam Trouche, vâdesi geçmiş bir çok senetlerin arkasında rahibin imzası bulunduğunu, eğer bu senetler, Plassans'daki icra memurluğuna gönderilecek olursa çok büyük bir rezalet çıkacağını ona anlatmıştı. Borç tutarı, Olympein ifadesine göre, o kadar büyüktü ki, bunun mikdarını uzun zaman söylemedi. Marthe kendisini sıkıştırdıkça daha fazla ağladı. Nihayet bir gün, borcun yirmi bin frank olduğunu söyledi. Marthe, dondu kaldı. Yirmi bin frank bulmasına asla imkân yoktu. Gözleri bir noktaya takılıp kalmış, bu kadar büyük bir paraya sahip olmak için Mouret'nin ölümünü beklemesi gerektiğini düşünüyordu.

Olympe, onun ciddi tavrından endişelenerek, hemen ilâve etti:

— Yirmi bin frank, borcun bütün tutarı; ama, ufak taksitlerle on senede ödiyebilsek, ne mutlu... Alacaklılar, paralarının muntazaman ödeneceğini bilseler, istediğimiz kadar beklerler... Yazık ki, bize güvenip bir parça avans verecek kimse bulamıyoruz.

Hep konuştukları bahis bu idi. Olympe, çok sever gibi göründüğü rahip Faujas'tan da sık sık bahsediyor; rahibin, mahrem özelliklerine dair şeyler anlatıyordu; rahip Faujas, çok gıdıklanırdı, sol tarafına yatarsa uyuyamazdı; sağ omuzunda bir et beni vardı; sahici bir yemiş gibi mayısta kızarırdı. Marthe, gülümsüyor, bu teferruatı dinlemekten hiç usanmıyordu; genç kadına kendi çocukluğuna dair, kardeşinin çocukluğuna dair sualler soruyordu; sonra, tekrar para meselesi ortaya çıkınca, aczinden deliye dönüyordu; acı acı Mouret'den şikâyet edecek kadar ileri gidiyordu; nihayet, Olympe, cesaret buldu, onun yanında Mouret'den bahsederken «nekes herif» demeğe başladı. Bazan, Trouche, işinden eve döndüğü zaman, iki kadını ora-

da hâlâ konuşur buluyordu; susuyorlar, lâfı değiştiriyorlardı. Trouche vekarlı bir hal muhafaza ediyordu. Meryem Cemiyeti kurucusu kadınlar, kendinden çok memnundular. Onu, şehirde hiç bir kahvehanede gören yoktu.

Bazı günler, kendini pencereden aşağı atacağını söyliyen Olymp'e yardım etmek için, Marthe, Rose'u, bir köşeye atılmış duran bütün eski eşyayı, çarşıdaki bir koltukçuya götürmeğe teşvik etti. Önce, hizmetçi ile hanım çekingen davrandılar; Mouret evde yokken, topal iskemlelerle masaları kaldırtabildiler; sonra, işe yarayan eşyaya musallat oldular, porselen takımlar, mücevherler, fazla boşluk bırakmadan ortadan kalkabilecek ne varsa sattılar. Tehlikeli bir uçuruma doğru gidiyorlardı; sonunda büyük eşyayı da ortadan kaldırıp evi dört duvardan ibaret bırakacaklardı; fakat, Mouret, bir gün Rose'a hırsızlık yükledi, kendisini polise teslim edeceğini, söyliyerek tehdit etti.

Rose :

— Bana mı hırsız diyorsunuz, mösyö? diye haykırdı. Ağzınızdan çıkanı kulağınız işitsin! Beni, madamın bir yüzüğünü satarken gördünüz de ondan; o yüzük benimdi; onu madam bana vermişti, madam sizin gibi nekes değil... Zavallı karınızı bir parasız bırakmağa utanmıyorsunuz!. Ayağına giyecek papucu yok. Geçen gün sütçünün parasını ben verdim... Evet! Madamın yüzüğünü sattım, ne olacakmış bakalım? Yüzük onun malı değil mi? Kadıncağıza hiç bir şey vermiyorsunuz, yüzüğünü satıp pekâlâ para yapabilir... Gerekirse evi de satarım, işitiyor musunuz? Bütün evi, olduğu gibi. Kadıncağızı peygamber buzağısı gibi çırçıplak gördükçe içim fena oluyor.

Bunun üzerine Mouret, her dakika evi göz hapsinde tutmağa başladı; dolapları kilitledi, anahtarları yanına aldı. Rose, sokağa çıkarken, kuşkulu bir tavırla ellerine bakıyordu; etekliğinin altında şüpheli bir şişkinlik görür gibi olsa, onun ceplerini yokluyordu. Bazı eşyayı, çarşıdaki koltukçudan tekrar satın aldı, yerlerine koydu. «Rose'un çaldığı şeyler» adını verdiği olayı hatırlatmak için, Marthe'ın yanında bu eşyayı mahsus sile süpüre itinalarla muhafaza etti. Marthe'ı, hiç bir zaman doğrudan doğruya bu işle ilgili göstermiyordu. Hele aşçı kadının yirmi meteliğe sattığı bir sürahiden dolayı karısını fazla hırpaladı. Sürahiyi kırdığını iddia eden Rose, her yemekte, onu sofraya koymak zorunda kalıyordu. Bir sabah, kahvaltıda, artık fena halde öfkelendi, sürahiyi Mouret'nin yanında yere attı. Onunla alay ederek:

— Şimdi, artık düpedüz kırıldı, değil mi mösyö? dedi.

Sonra, Mouret kendisini kovunca:

— Haddinize mi düşmüş! dedi. Yirmi beş senedir size hizmet

ediyorum, mösyö' Ben gidersem, madam da beraber gider.

Marthe, Rose'un ve Olympe'in teşvikiyle, artık sabrı tükenerek, sonunda isyanetti. Beş yüz franka mutlaka ihtiyacı vardı. Olympe, bir haftadanberi ağlıyor, ay sonunda beş yüz frank bulamadığı takdirde, rahip Faujas'ın imzaladığı senetlerden birinin Plassans'daki bir gazete'de neşredileceğini iddia ediyordu. Bu neşredilecek senet, mânasını açıkça kavrıyamadığı bu korkunç tehdit, Marthe'a dehşet verdi, her şeyi göze aldırdı. O akşam, yatacakları sırada, beş yüz frangı Mouret'den istedi; sonra, Mouret şaşkın şaşkın yüzüne bakınca, on beş sene süren feragatinden, Marsilyada, bir çırak gibi kulağında kalem, bir tezgâh arkasında geçirdiği on beş seneden bahsetti.

— Parayı birlikte kazandık, dedi; ikimizin de malıdır. Beş yüz frank istiyorum.

Mouret, nihayet, ağzını açtı, avazı çıktığı kadar haykırdı. Çenesi yine alabildiğine açıldı.

— Beş yüz frank mı? diye bağırdı. Papazına mı vereceksin? Artık işi aptallığa vuruyorum, susuyorum, çünkü haddinden fazla söyliyecek şey var. Ama, ebediyen benimle alay edeceğinizi sanırsanız aldanırsınız! Beş yüz frank! Eliniz değmişken evi de isteyin!. Hoş, ev zaten onun ya! Şimdi de parayı istiyor, değil mi? Benden parayı istemeni mi söyledi?. Kendi evimde, ormanda imişim gibi yaşıyorum! Sonunda, cebimden mendilimi de aşıracaklar. Bahse girerim, yukarı çıkıp odasını araştırsam, bütün eşyamı onun çekmelerinde bulacağım. Üç tane donum, yedi çift çorabım, dört beş gömleğim eksik, hesabını dün yaptım. Hiç bir şey benim malım değil; ne varsa kayboluyor, ne varsa gidiyor... Hayır, bir metelik bile vermem, bir metelik bile, anlıyor musun?

Marthe, fütursuzca, tekrar:

— Beş yüz frank istiyorum, paranın yarısı benim, dedi.

Mouret, bir saat, kıyametleri kopardı, dövündü, belki yirmi defa ayni siteni haykırarak yoruldu. Artık karısını tanıyamaz olmuştu; Marthe, papaz gelmeden evvel, kendini severdi, sözünü dinlerdi, evin menfaatleriyle meşgul olurdu. Karısını kendi aleyine kışkırtan insanlar, gerçekten pek kötü adamlar olmak gerekti. Sonra, nefesi tutuldu; takati kesilmiş bir halde, bir çocuk kadar mecalsiz, kendini bir koltuğa bıraktı.

Marthe:

— Çekmenin anahtarını bana ver, dedi.

Mouret, ayağa kalktı, son kuvvetini toplıyarak, haykırdı:

— Bütün parayı almak istiyorsun, değil mi? Çocuklarını kuru tahtada bırakacaksın, bir lokma ekmeğimiz kalmıyacak, değil mi?..

Pekâlâ! Ne bulursan al, Rose'u çağır, önlüğüne doldursun. Al, işte anahtar.

Anahtarı fırlattı, Marthe, onu yastığın altına sakladı. Kocasiyle ettiği bu kavgadan, bu ilk şiddetli kavgadan benzi sapsarı kesilmişti. Yattı; Mouret geceyi koltukta geçirdi. Marthe, sabaha karşı, Mouret'nin hıçkırdığını işitti. Ortalık hâlâ zifiri karanlık olmasına rağmen, Mouret, deli gibi bahçeye inmemiş olsaydı, Marthe, anahtarı ona geri verecekti.

Ortalık yine sakinleşir gibi oldu. Çekmenin anahtarı, aynanın yanında, yanında, bir çivide asılı duruyordu. Büyük meblâğları bir arada görmeğe alışık olmıyan Marthe, paradan bir nevi korku duyuyor gibiydi. Mouret'nin, satın alacağı şaraplar için nakit para olarak daima on bin frank kadar bir parayı sakladığı çekmeyi her açtıkça gayet çekingen, utangaç davrandı. Ne kadar para lâzımsa ancak o kadar alıyordu. Hoş, Olympe de ona çok iyi nasihatler veriyordu; mademki anahtar şimdi onda idi, idareli hareket etmesi lâzımdı. Hattâ, Marthe'ın, paranın karşısında, korkudan tir tir titrediğini görünce, bir müddet Besançon'daki borçlardan bahsetmez oldu.

Mouret o kasvetli sessizliğine tekrar gömüldü. Serge, manastıra girdiği zaman, ilkinden daha şiddetli bir sadme geçirmişti. Sauvaire mesiresindeki ahbapları, dörtten altıya kadar muntazam gezinti yapan küçük irad sahipleri, onun, kollarını sallıya sallıya, sersem gibi bir halde geldiğini, şifasız bir derde yakalanmış gibi sorulan suallere tek tük cevap verdiğini görünce, ciddî bir endişeye kapılıyorlardı.

— Kendinden geçiyor, kendinden geçiyor, diye söyleniyorlardı. Kırk dört yaşında, akıl alacak şey değil bu. Sonunda aklını oynatacak.

Mouret, yanında, haince yapılan telmihleri artık anlamaz görünüyordu. Rahip Faujas hakkında kendisine doğrudan doğruya sual sorulacak olursa hafifçe kızarıyor, onun iyi bir kiracı olduğunu, kirasını tam zamanında ödediğini söylüyordu. Mesirenin peykelerinden birine oturmuş, güneşlenmekle meşgul küçük irad sahipleri, o sırtını dönünce alay ediyorlardı.

Eski bir badem taciri:

— Netice itibarile lâyığını buluyor, diyordu. Hatırlıyorsunuz ya, papazı ne kadar hararetle savunurdu; Plassans'ın dört bucağını dolaşıp onu öven kendisiydi. Şimdi, yanında bu bahis açılır açılmaz bir tuhaf oluyor.

O zaman, bu zatlar, bir takım kepazece dedikoduları dillerine doluyorlar, peykenin bir başından öte başına kadar, bunları ağızdan kulağa fısıldaşıyorlardı.

İşten çekilmiş bir debaghane sahibi, yavaş sesle ilâve ediyordu:

— Hâsılı, Mouret, kavgacı adam değil; ben olsam papazı kapı dışarı ederim.

Sonra, hepsi birden, Mouret'nin gerçek, kavgacı olmadığını, halbuki, karılarının elinde oyuncak olan kocalarla, çok alay ettiğini söylüyorlardı.

Bazı kimselerin, yaymak için gayret sarfeder gibi görünmesine rağmen, bu iftiralar, şehirde, bir takım işsizlerle gevezelerin muhitinden öteye aşmıyordu. Rahibin, papaz evine yerleşmek istemiyerek, Mouret'lerin evinde kalmış olması, kendi söylediği gibi, içinde dua kitabını çok rahat okuduğu o güzel bahçeyi sevmesinden başka bir sebeple olamazdı. Onun dindarlığı, çetin hayatı, papazların düşkün oldukları süse değer vermemesi, onu her türlü şüpheden uzak tutuyordu.

Gençlik kulübü âzaları, rahip Fenil'e, onun mahvına yürümek töhmeti yüklüyorlardı. Zaten, bütün yeni şehir, onun avucunda idi. Yalnız, Saint-Marc mahallesi, Faujas'ın aleyhinde idi, o mahallenin asıl sâkinleri, rahibe, monsenyör Rousselot'nun salonlarında tesadüf ettikleri zaman, çekingen davranıyorlardı. Bununla beraber, ihtiyar madam Rougon, kendisine, her türlü cüreti gösterebileceğini söylediği günler, Faujas başım sallıyor:

— Henüz sağlam bir vaziyet yok, diyordu; hiç kimseyi elimin içine almış değilim, binayı yıkmak için bir saman çöpü yetebilir.

Rahip Faujas, bir müddettenberi Marthe'dan endişeleniyordu. Kadını yakan o dindarlık hummasını dindirmekten âciz kalıyordu. Marthe, elinden kaçıyor, söz dinlemiyor, onun istediği dereceden daha ileri atılıyordu. Bu çok faydalı kadın, bu saygı gören patron karısı, kendisini mahvedebilirdi. Marthe'da, öyle bir iç ateşi vardı ki, kadının belini büküyor, cildini kavuruyor, gözlerini çürütüyordu. Bu, gitgide artan bir dert, bütün varlığını kaplıyan bir endişe gibiydi; azar azar beyni ve kalbi kavuruyordu. Yüzü vecd ile doluyor, elleri asabi titremelerle ileri doğru uzanıyordu. Bazan, tepeden tırnağa kuru bir öksürükle sarsılıyor, bu öksürüğün şiddetini hissetmez gibi görünüyordu. Rahip Faujas, da, daha haşinleşiyor, ayağına gelen bu aşkı reddediyor, Saint-Saturnin'e gelmekten Marthe'ı menediyordu.

— Kilise buz gibi soğuk, diyordu; çok öksürüyorsunuz. Hastalığınızın artmasını istemem.

Marthe, hiç bir şeyi olmadığını, öksürüğünün alelâde bir boğaz şişmesinden ileri geldiğini söylüyordu. Sonra, boyun eğiyor, bu kiliseye gitmek yasağını, cennet kapısını yüzüne örten, yerinde bir ceza olarak kabul ediyordu. Hıçkırıyor, kendisini lânetlenmiş sanıyor, günlerini bomboş geçiriyordu; sonra, elinde olmadan, yasak edilmiş bir sevgiye tekrar dönen bir kadın gibi, cuma günü olunca, süklüm

püklüm Saint-Michel mihrabına sokuluyor, ateş gibi yanan alnını günah çıkartma yerinin tahtasına dayıyordu. Konuşmuyor, orada yığılıp kalıyor, rahip Faujas da, pürhiddet, ona şerefsiz bir kız muamelesi ediyor, haşin davranıyordu. Marthe'ı kovuyordu. O zaman, genç kadın, duruluyor, mesut, çekilip gidiyordu.

Rahip, Saint-Michel mihrabının karanlıklarından korktu. Doktor Porquier'yi araya koydu. O da, Marthe'ı, dış mahalledeki Meryem Cemiyetinin küçük kilisesinde günah çıkartmağa razı etti. Rahip Faujas, her on beş günde bir, cumartesi günleri, kendisini orada bekliyeceğine söz verdi. Rahip, gayet büyük dört pencereli, beyaz badanalı geniş bir odadan ibaret olan bu kilisenin aydınlığı sayesinde, Marthe'ın, aşırı surette hararetlenen muhayyilesini sükûnete kavuşturmak ümidindeydi. Orada, ona hâkim olacaktı. Çıkabilecek bir rezaletten korkmaksızın, onu inkıyatlı bir köle haline getirecekti. Zaten, bütün kötü dedikoduların önüne geçmek için, annesinin Marthe'a arkadaşlık etmesini istemişti. Genç kadının günahını çıkarırken, madam Faujas, kapıda bekliyordu. İhtiyar kadın vakit kaybetmekten hoşlanmadığı için, yanına bir çorap alıp geliyor, orada örüyordu.

Çoğu zaman, birlikte Balande sokağına dönerlerken:

— Yavrum, diyordu. Bugün, Ovide'in yine çok sert sert bir şeyler söylediğini işittim. Kendisini memnun edemiyor musunuz? Onu sevmiyor musunuz? Ah, sizin yerinizde olmayı, onun ayaklarını öpmeyi ne kadar isterdim... Onu hep böyle kederlendiriyorsunuz, sonunda sizi sevmez olacağım.

Marthe, başını eğiyordu. Madam Faujas'ın karşısında büyük bir utanç duyuyordu. Onu, sevmiyor, hep rahiple kendi arasında bulunduğunu gördükçe kıskanıyordu. Sonra da, ihtiyar kadının, boyuna, rastladığı acayip ve endişe verici tavsiyelerle dolu kara bakışları kendisini rahatsız ediyordu.

Marthe'ın sıhhatinin bozukluğu, Meryem cemiyetinin küçük kilisesinde rahip Faujas'la buluşmalarının mânasını izaha yetti. Doktor Porquier, genç kadının, sırf kendi tavsiyesi üzerine böyle hareket ettiğini söylüyordu. Bu söz, mesirede gezmeğe çıkanları çok güldürdü.

Bir gün madam Faujas'la birlikte Marthe'ın, Balande sokağının alt başına indiğini gören madam Palaque, kocasına:

— Ne olursa olsun, dedi, bir köşeciğe saklanıp papazın, sevdasiyle ne yaptığım görmeyi pek merak ediyorum... Müzmin nezlesinden bahsettikçe güleceğim geliyor! Sanki müzmin nezle, insanı, kilisede günah çıkarmaktan menedermiş gibi! Ben de nezle oldum; ama,

rahiplerle beraber mihraplara gizlenmedim.

Hâkim, karısına şöyle cevap verdi:

— Rahip Faujas'm işleriyle uğraştığına hatâ ediyorsun. Benim kulağımı büktüler. Bu adamı idareli kullanmak lâzım; sen fazla kıncısin, işimizi yoluna koymamıza engel olacaksın.

Madam Paloque, aksi aksi devam etti:

— Allahallah! Onlar beni yere vurdular; hadlerini bildireceğim... O rahip Faujas olacak adam, koca budalanın biri. Rahiple sevdalısı âşıkdaşlık ederken yakalıyacak olursam, rahip Fenil, bana minnettar olmaz mı, sanıyorsun? Merak etme, böyle bir kepazeliği pahalıya ödeyecekir... Sen benim işime karışma, böyle şeylere aklın ermez.

On beş gün sonraki cumartesi günü, madam Paloque, Marthe'ın sokağa çıkmasını gözledi. Giyinip kuşanmış, perdelerinin arkasında bekliyor, sakil suratını göstermeden, muslin perdenin bir deliğinden sokağı gözetliyordu. Madam Faujas'la Marthe, Taravelle sokağının köşesinden kayboluktan sonra, ağzı kulaklarına vararak, sinsi sinsi güldü. Acele etmedi, eldivenlerini giydi, kaymakamlık meydanından ağır ağır geçti, büyük turu dolaştı, sivri kaldırımın üzerinde gayet yavaş yürüdü. Madam de Condamin'in küçük konağının önünden geçerken, bir an çıkıp onu da almayı düşündü; fakat, madam de Condamin, belki de bir takım kuruntular ileri sürerdi. Aslına bakılırsa, bir şahitten vazgeçmek ve işi çabucak halletmek daha doğru idi.

Bir çeyrek saat gezintiden sonra:

— Onlara, büyük günahlara sıra gelecek zaman bıraktım, şimdi, zannederim, ortaya çıkabilirim, diye düşündü.

Bunun üzerine adımlarını hızlandırdı. Muhasebeye ait teferrüat hakkında Trouche'la konuşmak için, sık sık Meryem Cemiyetine gelirdi. O gün, memurun çalışma odasına gireceği yerde, koridoru boylu boyuna yürüdü, alt kata indi, dosdoğru küçük kiliseye gitti. Madam Faujas, kapının önünde bir iskemleye oturmuş, sakin sakin çorap örüyordu. Hâkimin karısı bu engeli hesaplamamıştı; acele işi olan bir kimse gibi, telâşlı bir tavırla doğruca kapıya ilerledi. Fakat, tokmağı çevirmek için daha kolunu uzatmadan, ihtiyar kadın ayağa kalkmış, görülmedik bir şiddetle onu yan tarafa itmişti.

Sert köylü kadın sesiyle:

— Nereye gidiyorsunuz? diye sordu.

Kolu acıyan madam Paloque, yüzü öfkeden karmakarışık bir halde:

— Elbet bir işim var ki gidiyorum, diye cevap verdi. Siz, küstahın birisiniz; hem de kaba bir insansınız... Yol verin geçeceğim; ben, Meryem Cemiyetinin veznedarıyım, burada her yere girmeğe hakkım vardır.

Madam Faujas, ayakta, kapıya dayanmış duruyordu, burnunun üzerindeki gözlüğünü düzeltmişti. Gayet büyük bir soğukkanlılıkla, tekrar çorabını örmeğe koyuldu.

— Hayır, giremezsiniz, diye kestirip attı.

— Ya!.. Niçin giremezmişim, rica ederim?.

— Çünkü, ben istemiyorum da, ondan...

Hâkimin karısı, işinin bozulduğunu sezdi; öfkeden boğuluyordu. Yüzü korkunç bir hale geldi, dili dolaşarak:

— Ben sizi tanımıyorum, dedi, burada ne yaptığınızı bilmiyorum, seslenip sizi tevkif ettirebilirim; çünkü beni dövdünüz, bu kapının arkasında her halde pek çirkin şeyler oluyor ki, müesseseye mensup kimseleri içeri bırakmamak vazifesi size verilmiş. Ben buranın adamıyım, anlıyor musunuz?. Bırakın geçeyim, yoksa herkesi ayağa kaldırırım.

İhtiyar kadın, omuz silkti:

— Kimi isterseniz, çağırın, diye cevap verdi. Size, içeri giremezsiniz, dedim; girmenizi istemiyorum, açık lâf... Buranın adamı olduğunuzu ben bilir miyim? Zaten, olsanız da, yine giremezsiniz. Hiç kimse giremez... Bu benim bileceğim iş...

O zaman, madam Paloque, her türlü ölçüyü aştı; sesini yükseltti, haykırdı:

— İçeri girmeme lüzum yok. Bu kadarı yeter. Anlıyacağımı anladım. Siz rahip Faujas'ın annesisiniz, değil mi? Alâ! Çok güzel, işlediğiniz zanaata diyecek yok... Elbette girecek değilim; bu murdar işlere karışmak istemem.

Madam Faujas, örgüsünü iskemlenin üstüne bırakmış, gözlüğünün arkasından, parlak gözleriyle madam Paloque'a bakıyor, onu susturmak için sanki üzerine atılmağa hazırlanır gibi, vücudu bir parça eğik, elleri ileri doğru uzanmış duruyordu. Tam atılacağı sırada kapı birdenbire açıldı. Rahip Faujas eşikte gözüktü. Arkasında beyaz harmaniye vardı, ciddiydi:

— Ey! Anne, ne oluyor kuzum?

İhtiyar kadın başını eğdi, efendisinin arkasına saklanan bir çocuk gibi geriledi.

Rahip:

— Siz misiniz, azizim madam Paloque- diye devam etti. Benimle konuşmak mı istiyorsunuz?

Hâkimin karısı, son derece büyük bir irade gayretiyle, gülümser bir çehre takınmıştı. Keskin bir alayla karışık, müthiş surette sevimli bir edâ takındı, cevap verdi:

— Nasıl! Siz burada mıydınız, rahip efendi? Vah vah! Bilseydim

ısrar etmezdim. Bizim mihrabın örtüsüne bakmak istiyordum, kirlenmiş olsa gerek. Biliyorsunuz ya, ben buranın ev kadınıyımdır; ufak tefek işlerle uğraşırım. Ama, mademki meşgulsünüz, sizi rahatsız etmek istemem. İşinize bakın, işinize bakın, burası sizin kendi yeriniz. Madam bir söz söylemiş olsaydı, sizi rahatsız, etmesinler diye göz kulak olmasına ses çıkarmazdım.

Madam Faujas, homurdandı. Oğlunun bir bakışı onu teskin etti. Rahip:

— Giriniz, rica ederim, diye devam etti. Beni asla rahatsız etmiş olmazsınız. Madam Mouret'nin günahını çıkartıyordum, kendisi biraz rahatsız... Girsenize, gerçek, mihrap örtüsü değişse fena olmaz.

Madam Paloque:

— Hayır hayır, başka zaman gelirim, dedi; işinizi yarıda bıraktırdım, pek mahçubum, devam edin, devam edin.

Böyle demekle beraber yine içeri girdi. O, Marthe'la birlikte mihrap örtüsünü muayene ederken, rahip, yavaş sesle, annesine çıkıştı:

— Onu niçin bırakmadınız anne? Size kapıyı bekleyiniz, dememiştim.

Madam Faujas; o dik kafalı hayvan tavriyle, gözlerini dikmiş, önüne bakıyordu:

— İçeriye girmeden evvel, beni çiğnemesi lâzım, diye mırıldandı.

—Peki ama, niçin?

— Niçini yok, öyle... Dinle, Ovide, öfkelenme; bilirsin ki, öfkelenecek olursan, ben harap oluyorum... Mal sahibinin karısiyle beraber buraya gelmemi söylemiştin, değil mi? Ben de, meraklılardan ötürü, bana ihtiyacın olduğunu düşündüm. Bunun üzerine şuraya oturdum. Emin ol ki, ne isterseniz yapmakta serbestsiniz; kimse gelip burnunu sokamazdı.

Faujas, işi anladı, annesinin ellerini tuttu, sarstı:

— Nasıl, anne, aklınıza böyle şeyler mi, geldi?

Madam Faujas, gayet büyük bir tasasızlıkla cevap verdi:

— Yok canım! Aklıma bir şey geldiği yok. Sen, keyfinin istediğini yapmakta serbestsin, her yaptığın iş, iyidir; benim evlâdımsın... Senin için, hırsızlık etsem, ederim, açık lâf.

Fakat o, artık dinlemiyordu. Annesinin ellerini bırakmış, yüzünü daha haşin ve daha sert bir hale getiren düşüncelere dalmış gibi, ona bakıyordu. Sert ve gururlu bir edâ ile:

— Hayır, asla, asla, dedi. Aldanıyorsunuz anne... Biricik kuvvetli insanlar, iffetli olanlardır.

XVI

Desirée, on yedi yaşında olduğu halde, hâlâ ufacık mâsum kız çocuk gibi bir gülüşü vardı. Olgun bir kadın gibi kolları ve omuzlariyle tombul, güzel bir koca kız olmuştu. Gelişmekten memnun, evi boşluğa ve kasvete gömen felâket karşısında tasasız, gürbüz bir nebat gibi büyüyordu.

Babasına:

— Gülmüyorsun, diyordu. İp atlar mısın? En eğlenceli oyun odur!

Kız, bahçenin koskoca bir köşesini zaptetmişti; çapalıyor, zerzevat ekiyor; suluyordu. Kaba işler çok hoşuna gidiyordu. Sonra, tavuk istemişti; bu tavuklar, zerzevatlarını yiyorlardı, Desirée, onları ana gibi, şefkatle azarlıyordu. Toprağa bulanarak, hayvanların ortasında, böyle oynadıkça, üstünü başını müthiş surette kirletiyordu.

Rose:

— Düpedüz mutfak paçavrasına döndü, bu kız! diye haykırıyordu. Artık mutfağıma girmesin, her tarafı çamur içinde bırakıyor... Size şaşıyorum, madam, bir de bunu süsleyip püslüyorsunuz; sizin yerinizde ben olsam, bırakırım; dilediği gibi, çamurlara bata çıka oynasın.

Marthe, bütün varlığını kaplıyan duygu arasında Desirée'nin çamaşırlarını bile değiştirmesi ile meşgul olmaz hale geldi. Çocuk, bazan, ayni gömleği üç hafta giyiyordu; ökçeleri ezik kunduralarının üstüne düşen çoraplarının topuğu kalmamıştı; berkat hale gelen eteklikleri, dilenci paçavraları gibi sarkıyordu. Mouret, bir gün, iğneye kendisi sarılmak zorunda kaldı; arkası yukarıdan aşağıya kadar yırtılan entariden, çocuğun çıplak vücudu gözüküyordu. Desirée, saçları omuzlarına düşük, elleri kapkara, yüzü kir içinde, yarı çıplaklığına gülüyordu.

Marthe, nihayet bir nevi tiksinti duymağa başladı. Saçlarında kilisenin belli belirsiz kokulariyle âyinden dönüp geldiği zaman, kızının vücuduna sinmiş keskin toprak kokusu fenasma gidiyordu. Öğle yemeğinden sonra, onu hemen. bahçeye çıkartıyordu; bu sağlam sıhhatten, her şeyle eğlenen, bu parlak gülüşten endişeleniyor, çocuğun, yanıbaşında bulunmasına tahammül edemiyordu.

Bazan, bezgin ve sinirli bir halde:

— Yarabbi sen bilirsin!.. Bu çocuk, ne kadar can sıkıyor!.. diye söyleniyordu.

Mouret, onun şikâyet ettiğini işitince, öfkeli bir hareket yaptı:

— Eğer seni rahatsız ediyorsa, öbür ikisi gibi, onu da kapı dışarı ederiz, dedi.

— Allah biliyor ya! Eğer Desirée, olmasa, pek rahat edeceğim.

Yaz sonlarına doğru, bir gün öğleden sonra, Mouret, birkaç dakika evvel bahçenin öbür ucunda müthiş gürültü etmekle meşgul Desirée'nin sesi birdenbire kesilmesi üzerine korktu. Koştu, çocuğu, yerde buldu; incir koparmak için bir merdivene çıkmış, oradan düşmüştü; bereket versin, şimşirler, düşmenin şiddetini azaltmıştı. Mouret, dehşet içinde, onu kucağına aldı, imdat çağırdı. Çocuğu ölmüş zannediyordu; fakat Desirée, bir yeri acımadığına yemin etti, tekrar merdivene çıkmak istedi.

Bu arada, Marthe, bahçe merdiveninden inmişti. Desirée'nin güldüğünü işitince öfkelendi:

— Bu çocuk beni öldürecek, dedi; yüreğimi oynatmak için ne icat edeceğini bilmiyor. Kendini mahsus yere attığına eminim. Artık bu işin tahammül edilir tarafı kalmadı. Odama kapanacağım, sokağa çıkacağım; tâ akşama döneceğim... Evet, sen yalnız gül, koca hayvan! Böyle hayvana bir kızı dünyaya getiremez olaydım! Bilmiş ol, bana pahalıya mal olacaksın!.

Rose, mutfaktan koşup gelmişti:

— Bak, buna şüphe yok, dedi, bu kız büyük bir engel; ömründe koca bulamıyacak.

Mouret, tâ kalbinden yaralanmış, onları dinliyor, yüzlerine bakıyordu. Hiç cevap vermedi, genç kızla beraber bahçede kaldı. Gece oluncıya kadar, birlikte usul usul, konuştular. Ertesi gün, Marthe'la Rose, öğleye kadar evde bulunmıyacaklardı; Plassans'dan bir fersah ötede, Saint-Janvier adına yapılmış bir küçük kilisede âyin dinlemeğe gideceklerdi; o gün, şehrin bütün sofu kadınları o kiliseyi ziyarete gidiyorlardı. Eve döndükleri zaman, aşçı kadın, aceleyle soğuk bir yemek hazırladı. Marthe, yemeğe başladıktan bir iki dakika sonra, kızının sofrada bulunmadığını gördü:

— Desirée'nin karnı aç, değil mi? diye sordu. Niçin bizimle beraber yemek yemiyor?.

Lokmalarını tabağında bırakan Mouret:

— Desirée, burada değil, dedi; bu sabah Saint-Eutrope'a, sütninesinin yanına götürdüm.

Marthe, benzi biraz solarak, hayretle ve gücenerek, çatalını elinden bıraktı:

— Bana danışabilirdin, dedi.

Fakat, Mouret, onun sualine cevap vermeden devam etti:

— Sütninesinin yanında rahatı iyi. Kadıncağız onu çok sever, ona iyi bakacaktır... Bu suretle, çocuk artık seni rahatsız etmiş ol-

mıyacak, hepimiz memnun kalacağız.

Marthe, ses çıkarmayınca devam etti:

— Eğer, evin içi, senin dilediğin kadar rahat değilse, söylersin, ben de giderim.

Marthe, yerinde doğruldu, gözleri parladı. Mouret, onu o kadar insafsızca yaralamıştı ki, şişeyi kafasına atmak ister gibi, elini uzattı. Çok uzun zaman boyun eğen bu kadında, meçhul kalmış öfke fırtınaları esiyor, bir vicdan azabı gibi boyuna etrafında dönüp dolaşan bu adama karşı, gitgide büyüyen bir kin beliriyordu.

Marthe, artık kızından bahsetmeden, yemeğini yemeğe koyuldu. Mouret, peşkirini katlamıştı; karısının karşısında oturuyor, onun çatalının gürültüsünü dinliyor, eskiden çocukların şamatasiyle neşe dolu, şimdi çok boş ve çok kasvetli olan bu yemek odasının içini âheste bakışlariyle seyrediyordu. Oda, ona, buz gibi soğuk görünüyordu. Gözlerine yaşlar doluyordu. O sırada, Marthe, Rose'u çağırdı, yemiş istedi. Aşçı kadın, bir tabak yemiş getirdi:

— İstahınız var, değil mi madam? diye sordu. Tabii, adamakıllı yürüdük!.. Eğer, mösyö, dinsizlik edeceği yerde, bizimle beraber gelseydi, buttan kalan parçanın hepsini size bırakmazdı.

Bir yandan tabakları değiştirirken, bir yandan da çene çalmağa devam etti:

— Saint-Janvier kilisesi pek şirin, ama, fazla küçük... Geç gelen madamları gördünüz ya; dışarıya, otların üstüne, güneş altına diz çökmek zorunda kaldılar... Anlıyamadığım bir şey varsa, madam de Condamin'in araba ile gelmesi; arabaya binecek olduktan sonra, bu ziyareti yapmamn ne faydası var... Ne de olsa, iyi bir gün geçirdik, öyle değil mi madam?

Marthe:

— Evet, iyi bir gün, diye cevap verdi. Vaaz eden rahip Mousseau çok dokunaklı konuştu.

Desirée'nin evde bulunmadığını Rose da anlayınca:

— Doğrusu, mösyö iyi düşünmüş!.. dedi. Hep tencerelerimi alıyor, salatalarını suluyordu... Bir parça nefes almış oluruz.

Bir armut soymağa başlıyan Marthe:

— Şüphesiz, dedi.

Mouret, boğulacak gibi oluyordu. Kahvenin hemen hazır olacağını söyliyen Rose'u dinlemeden yemek odasından çıktı. Odada yalnız kalan Marthe, sâkin sâkin armudunu yedi, bitirdi.

Aşçı kadın kahveyi getirirken, madam Faujas aşağı indi. Rose, ona:

— Girsenize, dedi; madama arkadaşlık edersiniz, mösyönün kahvesini siz içersiniz, deli gibi fırladı, gitti.

İhtiyar kadın, Mouret'nin yerine oturdu. Fincanına şeker koydu:

— Siz hiç kahve içmezsiniz zannediyordum, dedi.

Rose, cevap verdi:

— Evet, eskiden, para, mösyönün elindeyken öyleydi... Şimdi, madam, hoşuna giden şeylerden nefsini mahrum ederse, budalalık etmiş olur.

Tamam bir saat konuştular. Marthe, rikkate geldi. Madam Faujas'a dertlerini anlattı; kocası, aklına esip, sütninesinin yanına götürdüğü kızından dolayı kendisiyle müthiş bir kavga etmişti. Marthe, kendini müdafaa ediyor, çocuğunu çok sevdiğini, bir gün gidip onu sütninesinin yanından alacağını söylüyordu. Madam Faujas:

— Kızınız biraz gürültücü, dedi. Çok defa size acıdım... Oğlum, dua kitabını bahçede okumaktan artık vazgeçecekti; gürültüden başı tutuyordu.

O günden sonra, Marthe'la Mouret, yemeklerini sessiz sedasız yediler. Sonbahar çok rutubetli gidiyordu; yemek odası, birbirinden odanın bütün genişliğince ayrılmış iki kişilik sofra takımiyle, gam doluydu. Köşelere gölgeler doluyor, tavandan soğuk bir hava iniyordu. Rose'un tâbiriyle evden sanki cenaze çıkmıştı.

Bazan, sofraya yemek getirirken:

— Yoo! Bu kadar gürültüye lüzum yok.. diyordu. Bu gidişle diliniz aşınır diye korkmayın... Biraz daha neşeli olsanıza mösyö; cenazede imiş gibi bir haliniz var. Sonunda madamı yatağa düşüreceksiniz. Konuşmadan yemek yemek sıhhat için iyi değildir.

İlk soğuklar geldiği zaman, madam Faujas'ı minnet altında bırakmak istiyen Rose, yemeğini pişirmesi için, ona kendi ocağını bıraktı. Bu iş, ihtiyar kadının, aşağıya su ısıtmak için güğüm indirmesiyle başladı; madam Faujas'ın ateşi yoktu, rahip de acele tıraş olmak istiyordu. Madam Faujas, onun arkasından, ütü istedi, aldı, bir iki tencere kullandı, but pişirmek için kebap dolabını istedi; sonra, yukarıda, biçimli bir ocağı bulunmadığından, Rose'un tekliflerini kabul etti, asma dallariyle ateş yaktı, bütün bir koyun kızarttı.

Rose, budu kendi eliyle çevirerek:

— Çekinmeyin a canım, diyordu. Mutfak büyük, değil mi ya?.. İki kişi de sığar... Şimdiye kadar, yemeğinizi, odanızdaki ocağın önünde, kötü bir saç maltızda pişirmeğe nasıl tahammül ettiniz, bilmem. Ben olsam, kan beynime çıkacak diye korkardım. Mösyö Mouret de acayip adam, hani; mutfaksız daire kiraya verilir mi? Doğrusu, kibirsiz, geçimli insanlarsınız.

Madam Faujas, yavaş yavaş, yemeğini, Mouret'lerin mutfağında pişirmeğe başladı. İlk günler, kömürünü, zeytinyağını, biberini, baharatını kendi getirdi. Sonradan, bir harcı unuttuğu zaman, aşçı ka-

dın, onun tekrar yukarı çıkmasına razı olmadı; ne eksiği varsa mutfaktaki dolaptan alması için zorluyordu.

— Bakın, tereyağı şurada. Biçağınızın ucu ile alacağınız kadar şey bizi iflâs ettirecek değil ya. Biliyorsunuz ki, burada her şey emrinizde... Eğer, bildiğiniz gibi, rahat rahat davranmazsanız, madam beni azarlar.

Bunun üzerine, Rose'la madam Faujas arasında büyük bir samimilik peyda oldu; aşçı kadın, salça yaparken, daima yanında, anlattığı şeyleri dinliyecek bir kimse bulunmasına son derece memnundu. Zaten, basma entarileri, sert çehresi, aşağı tabaka insan kabalığı ile, kendisine hemen hemen eşit bir durumda olan rahibin anasiyle, pek mükemmel anlaşıyordu. Sönmüş ocaklarının karşısında, saatlerce oturup kalıyorlardı. Madam Faujas, çok geçmeden, mutfakta, mutlak bir üstünlüğe sahip oldu; mânası anlaşılmaz halini elden bırakmıyor, keyfi neyi söylemek isterse, ondan fazla bir şey söylemiyor, bir şey öğrenmek istediği zaman, çıtır çıtır söyletiyordu. Mouret'lerin yemeğini o tâyin etmeğe, onlara yolladığı yemeklerin, yanlarında çeşnisine bakmağa başladı. Hattâ, Rose, sık sık, bilhassa rahibe mahsus, ayrıca nadide yiyecekler, elma şekerlemeleri, pirinç pastaları, meyvalı börekler yapıyordu. Erzak birbirine karışıyor, tencereler altüst oluyor, iki evin yemeği bir araya geliyor, öyle ki, aşçı kadın, yemek çıkaracağı sırada, gülerek:

— Madam, sahandaki yumurtalar sizin mi? diye sesleniyordu. Ben, işi karıştırdım!. Namusum hakkı için, bir arada yemek yense daha iyi olacak.

Rahip Faujas, ilk defa olarak, Toussaint günü, Mouret'lerin yemek odasında öğle yemeği yedi, işi çok acele idi, Saint-Saturnin'e dönecekti. Fazla vakit kaybetmesin diye, Marthe, onu masanın başına oturttu, böylece, annesinin iki kat merdiven çıkmamış olacağım söyledi. Bir hafta sonra, bu, âdet hükmüne girmiş, Faujas'lar, her yemekte aşağı kata inmeğe, her yemekte sofraya oturmağa, kahveyi bile orada içmeğe başlamışlardı. İlk günler, iki ailenin yemekleri ayrı pişti; sonra, Rose, bunu çok mânasız buldu, dört kişilik yemeği pekâlâ pişirebileceğini, madam Faujas'la anlaşacağını söyledi:

— Bana teşekkür etmeyin, diye ilâve etti. Aşağı inip madama arkadaşlık ettiğiniz için, asıl kibarlık sizde. Eve, bir parça neşe getireceksiniz... Artık, yemek odasına girmeğe cesaret edemez olmuştum; cenaze odasına giriyormuşum gibi geliyordu. İçerisi, insanı korkutacak kadar boştu... Artık, mösyö somurtursa, kendisi biliri Tek başına somurtup oturur.

Soba gürül gürül yanıyordu, oda gayet ılıktı. Nefis bir kış geçti. Rose, o zamana kadar, sofraya hiç bu derece beyaz örtü sermemişti;

rahip efendinin sandalyesini, sırtı ateşe gelecek şekilde, sobaya yakın koyuyordu. Onun bardağına, bıçağına, çatalına, ayrıca itina ediyordu; sofra örtüsünde bir parçacık leke olsa, papazın önüne rastgelmemesine dikkat ediyordu. Hâsılı, bin türlü ihtimamlar gösteriyordu.

Rahibin sevdiği bir yemek pişirecek olsa, iştahını ona saklaması için, kendisine haber veriyordu. Bazan da, tersine, papaza sürpriz yapıyordu; tabağı, sofraya, kapakla örtülü getiriyor, soruşturan bakışlara, bıyık altından gülüyor, zaptetmeğe çalıştığı bir övünme ile:

— Rahip efendi için, onun sevdiği gibi, zeytinli kılkuyruk ördeği dolması yaptım, diyordu... Madam, rahip efendiye, bir fileto parçası verin olmaz mı? Bu yemeği ona pişirdim.

Marthe, yemeği dağıtıyordu. Yalvaran gözlerle bakarak, en güzel parçaları kabul etmesi için ısrar ediyordu. Dağıtmıya hep ondan başlıyor, tabağın içini araştırıyor. Rose'da, üzerinden doğru eğiliyor, en iyi taraf olduğunu tahmin ettiği parçayı, parmağı ile gösteriyordu. Hattâ, bir tavuğun veya bir tavşanın, şu veya bu kısımlarının lezzeti üzerinde, süreksiz kavgalar bile ettikleri oluyordu. Rose, rahibin ayakları altına, kaneviçe bir yastık sürüyordu. Marthe, Faujas'ın Bordo şarabı şişesiyle ekmeği sofrada daima mevcut bulunmasında ısrar ediyor, her gün, fırına, ona mahsus, pişkin bir francala ısmarlıyordu.

Rahip, kendilerine teşekkür ettiği zaman, Rose:

— Yok canım! Her şeyin ne kadar iyisini yapsak, yine az, diyordu. Sizin gibi iyi yürekli insanlar rahat yaşamazsa, kim rahat yaşıyacak? Siz bizim işimize karışmayın, borcunuzu Cenabı hak öder.

Sofrada, madam Faujas, oğlunun karşısında oturuyor, bütün bu iltifatları, gülümsiyerek seyrediyordu. Marthe'la Rose'u sevmeğe başlıyordu; hoş, oğluna böyle hayran oluşlarını tabii buluyor, Tanrısının önünde böyle diz çöktükleri için, ikisini de bahtiyar görüyordu. İnatçı kafasiyle, işini bilen bir köylü karısı gibi, ağır ağır ve çok yemek yiyor, gerçekten, sofrada başköşeye oturuyor, tek lokmayı kaçırmadan, her şeyi görüyor, Marthe'ın cariye rolünden çıkmamasına, oğlunu, tatmin edilmiş zevk ifadesi taşıyan bakışlarla, yiyecek gibi seyretmesine nezaret ediyordu. Sırf, rahibin nelerden hoşalandığını üç kelimeyle anlatacak kadar konuşuyor, yahut, Faujas, hâlâ teklif edilen şeyleri terbiyelice reddettiği zamanlar, onun bu red cevabını kısa kesmek için lâkırdı söylüyordu. Bazan, omuz silkiyor, onun ayağını dürtüyordu. Sofra onun değil miydi? Canı istiyorsa, tabaktaki yemeğin, hepsini yiyebilirdi; ötekiler, onu seyrederek, kuru ekmeklerini kemirmekle yetinirlerdi.

Rahip Faujas ise, hedef olduğu şefkatli ihtimamlara karşı kayıtsız kalıyordu; boğazına hiç düşkün olmadığı için çabuk çabuk yemek

yiyor, aklı başka tarafta, çoğu zaman, kendisine yapılan bu şımartıcı ikramların farkına varamıyordu.

Mouret'lerle beraber bulunmayı, annesinin ısrarı üzerine kabul etmişti; zemin katındaki yemek odasında, sadece, maddi hayatın gaillelerinden tamamiyle kurtulmuş olmanın zevkini tadıyordu. Onun için, gururlu ve sakin duruyor, en küçük isteklerinin, o söylemeden keşfedildiğini görmeğe yavaş yavaş alışıyor, artık şaşmıyor da, teşekkür de etmiyor, ciddî yüzünün en ufak kırışığını endişeyle gözleyen evin hanımı ile aşçı kadın arasında, kibir ve azametle kurulup oturuyordu.

Karısının karşısında oturan Mouret'de, orada unutuluyordu. Çocuk gibi, elleri masanın kenarına dayalı oturuyor, Marthe'ın, lûtfen kendisini düşünmesini bekliyordu. Marthe, en sonra onun tabağına yemek koyuyor, hem de rastgele, bir parça bir şey koyuyordu. Rose, hanımın arkasında, ayakta duruyor, aldanacak, tesadüf iyi bir parça alacak olsa, onu uyarıyordu:

— Hayır, hayır, o parça olmaz... Bilirsiniz ya, mösyö kafa sever; küçük kemikleri emer.

Mouret, aşağı bir duruma düşmüş, bir çanak yalayıcı gibi, zaten utanıyordu. Ekmek keserken, madam Faujas'ın kendisine baktığını hissediyordu. Bardağına şarap koyacak kadar cesaret gösterebilmek için, önce, tam bir dakika, gözleri şişede, düşünüyordu. Bir keresinde şaşırdı, rahip efendinin bordosundan üç parmak aldı. Bu, bir mesele oldu! Rose, bu üç parmak şarabı, bir ay, onun başına kaktı. Aşçı kadın, tatlı pişirdiği zaman:

— Mösyö bundan tatmasın, istemem, diye haykırıyordu... Bana, bir kere bile, eline sağlık, demedi. Bir gün, rom'lu omlet yapmıştım, yanık olmuş, dedi. Ben de: «Sizin omletleriniz hep yanık olacak» diye cevap verdim. İşitiyor musunuz madam, bu tatlıdan, mösyöye vermeyin.

Sonra, yapmadığı azizlik kalmıyordu. Mouret'nin önüne çatlak tabaklar koyuyor, masanın bir ayağını, bacaklarının arasına rasgetiriyor, bardağının içinde, kurulama bezinin havını bırakıyor, ekmeği, şarabı, tuzu, masanın öte başına koyuyordu. Hardal seven, yalnız Mouret idi, bakkala kendisi gidip çanak çanak hardal alıyor, aşçı kadın, «pis pis kokuyor» bahanesiyle, bunları, muntazaman yokediyordu. Hardalsızlık, Mouret'nin yemeklerini zehir etmeğe yetiyordu. Asıl fenasına giden, iştahını kökünden kesen şey, ötedenberi oturduğu yerden kovulmuş olmasıydı; pencere önündeki bu yer, en iyi yer olduğu için, rahibe veriliyordu. Mouret, şimdi, kapının karşısında oturuyordu; her lokmada, bahçesindeki yemiş ağaçlarına bir göz atamaz olalıberi, yabancıların evinde yemek yiyormuş gibiydi.

Martha, Rose kadar aksilik etmiyordu; Mouret'ye, vücuduna ses çıkarılmayan fakir akraba muamelesi yapıyordu; yavaş yavaş, onun orada bulunduğunu bilmemezlikten geliyor, hemen hiç bir zaman onunla konuşmuyor, evin içinde, emirler veren sanki yalnız rahip Faujas'mış gibi davranıyordu. Hoş, Mouret, isyan etmiyordu; rahiple, bir iki nezaket cümlesi konuşuyor, sessizce yemeğini yiyor, aşçı kadının hücumlarına, gevşek bakışlarla mukabele ediyordu. Sonra, yemeğini, hep herkesten önce bitirdiği için, peşkirini intizamla katlıyor, çoğu zaman, yemişten evvel çekiliyordu.

Rose, onun, öfkeden kudurduğunu iddia ediyordu. Mutfakta, madam Faujas'la konuşurken, efendisini, ona uzun uzun çekiştiriyordu.

— Ben onu iyi tanırım; ötedenberi kendisinden korkmamışımdır... Siz buraya gelmeden önce, madam, onun karşısında titrerdi, çünkü, hep cıyak cıyak bağırır, herkesi korkutmağa yeltenirdi. Hepimizin canını fena halde sıkardı, hep ense köküm üzde dolaşır, yapacak iş bulamaz, her yere burnunu sokar, evin efendisi olduğunu göstermek isterdi... Şimdi, kuzu gibi, değil mi? Madam üstün geldi de ondan. Eeh! Eğer cesaretli olsaydı, başına dertler açmaktan korkmasaydı, ne alaalaheyler diniliyecektiniz. Ama, oğlunuzdan, fazla korkuyor; evet, rahip efendiden korkuyor... Adetâ, zaman zaman, aptallaşıyor. Her neyse, bizi rahatsız etmesin de, ne hali varsa görsün, değil mi madam?.

Madam Faujas, kendisine kalırsa, mösyö Mouret'nin çok iyi bir adam olduğu cevabını veriyordu; biricik kusuru, dindar olmamasıydı. Ama, ileride, her halde hak yoluna dönecekti. İhtiyar kadın, bir yandan da, usul usul, zemin katına yayılıyor, muttaktan yemek odasına gidip geliyor, methalde ve koridorda tıpış tıpış dolaşıyordu. Mouret, onunla karşılaştıkça, Faujas'ların geldikleri günü hatırlıyor, kadının, sırtında siyah bir paçavra ile, iki eliyle tuttuğu sepeti bırakmadan, satılık ev gezen bir kimse gibi sâkin ve fütursuz, her odanın kapısından başını uzatışı gözünün önüne geliyordu.

Faujas'lar zemin katında yemek yemeğe başlıyalı, ikinci kat Trouche'lara kalmıştı. Orada, patırtı etmeğe başlıyorlardı; oradan oraya sürüklenen eşya gürültüleri, hızlı ayak sesleri, yaygaralar, açılan ve şiddetle kapanan kapılardan aşağı kadar geliyordu. Madam Faujas, mutfakta konuşurken, endişeli bir tavırla başını kaldırıyordu. Rose, işi düzeltmek için, zavallı madam Trouche'un çok eziyet çektiğini söylüyordu. Bir gece, henüz yatağına yatmamış olan rahip, merdivende acayip bir patırtı işitti. Şamdanını eline alıp dışarı çıktığı zaman, Trouche'un, feci surette sarhoş, diz üstü sürünerek, merdivenden yukarı çıktığını gördü. Onu, kuvvetli kollarıyle yakalayıp

kaldırdı, odasına fırlattı. Olympe, yatmış, gece dolabının üstünde duran puncu yudum yudum içerek, rahat rahat roman okuyordu.

Rahip Faujas, öfkeden sapsarı;

— Bana bakın, dedi; yarın, eşyanızı toplar, gidersiniz.

Olympe, hiç bozulmadan, sordu:

— A! Sebep? Burada rahatımız yerinde.

Fakat, rahip, huşunetle onun sözünü kesti:

— Sus! Sen, alçağın birisin, bana zarar vermekten başka marifetin olmadı. Annemin hakkı varmış, sizi, sefaletten çekip çıkarmamalıydım... Şimdi de kocanı merdiven başında, yerden kaldırıp getirmeğe mecbur oluyorum! Ayıp şey, bu. Onu bu halde görecek olsalar, rezaleti düşün... Yarın çıkar, gidersiniz.

Olympe, oturmuş, bir yudum punç daha içiyordu.

— Yok efendim! Ne münasebet! diye söylendi.

Trouche gülüyordu. Sarhoşken neşeli olurdu. Bir koltuğa yığılmış, yayılmış, keyifli keyifli sırıtıyordu. Dili dolaşarak:

— Öfkelenmiyelim, dedi. Bir parça sersemlemiştim, bir şey değil. Hava çok sert de ondan. Üstelik, bu cenabet şehrin sokakları da bir acayip... Bakın, anlatayım, Faujas, çok rabıtalı gençler Doktor Porquier'nin oğlu var, orada. Doktor Porquier'yi tanıyorsunuz, değil mi?.. Hah, işte onunla hapishanelerin arkasındaki bir kahvede buluşuyoruz. Kahveyi, Arles'li bir kadın işletiyor, güzel bir kadın, bir esmer güzeli.

Rahip, kollarını kavuşturmuş, müthiş bir tavırla ona bakıyordu.

— Yok, Faujas, sizi temin ederim ki, bana darılmakta haksızsınız... Bilirsiniz ki, ben terbiyeli bir insanımdır; yol, iz bilirim. Gündüzün, size lâf getiririm korkusiyle, bir kadeh şurup bile içmem... Hâsılı, buraya geldim geleli, mektebe gider gibi, sepetime reçelli ekmek dilimleri koyup işime gidiyorum; hem, bu zanaat, aptalca bir iş; kendimi aptal buluyorum, namusum hakkı için böyle; eğer, size hizmetim dokunduğunu bilmesem... Ama, geceleri, beni gören yok, tabii. Geceleyin gezebilirim. Vücuduma iyi geliyor; kilit altında otura otura geberecektim. Bir kere, sokaklarda kimsecikler yok, öyle acayip ki, sokaklar-...

Rahip, kısık dişlerinin arasından:

— Ayyaş! dedi.

— Barışmak istemiyor musunuz?. Siz bilirsiniz, ezikim. Ben, uysal adamımdır, asık suratlardan hoşlanmam. Beğenmiyorsanız, sizi yalancı sofu kadınlarınızla başbaşa bırakır, çeker giderim. Küçük madam de Condamin'den şirini yok, Arles'li kahveci kadın, yine de ondan daha iyi... İstediğiniz kadar, gözlerinizi devire devire bakın, size ihtiyacım yok. Size yüz frank ödünç vereyim mi? Alın...

Cebinden banknotlar çıkardı, kahkahalarla gülerek dizlerine yaydı; sonra paraları, rahibin suratına doğru, havaya fırlattı. Olympe, bir sıçrayışta, yarı çıplak, yataktan kalktı; banknotları topladı, canı sıkılmış bir tavırla, yastığın altına sakladı. Rahip Faujas çok şaşırmış, etrafına bakınıyordu; konsolun kenarına dizilmiş likör şişeleri, şöminenin üstünde, hemen hiç el sürülmemiş bir çörek, eski, patlak bir kutu içinde, şekerlemeler görünüyordu. Odanın içi, yeni satın alınmış öteberi ile dolu idi. Sandalyenin üstüne fırlatılmış fistanlar, çözülmüş bir paket dantelâ, pencerenin mandalına asılmış, yepyeni mükemmel bir redingot, karyolanın önüne serili bir ayı postu vardı. Gece dolabının üstünde, puncun yanında, porselen bir kupanın içinde, altında,n küçük bir kadın saati pırıldıyordu.

Rahip, bunlar kimi soymuşlar, acaba.. diye düşündü.

Sonra, Olympe'i, Marthe'ın ellerini öperken gördüğünü hatırladı.

— Behey alçak, hırsızlık ediyorsunuz siz! diye haykırdı.

Trouche ayağa kalktı. Karısı, onu, bir itişte kanapeye uzattı.

— Rahat otur, dedi, uyu, ihtiyacın var.

Sonra, kardeşine döndü:

— Saat bir, dedi, eğer, hep böyle çirkin sözler söyliyeceksen, bizi rahat bırak, uyuyalım... Kocam, içip sarhoş olduğuna hatâ etmiş, doğru; ama, onu hırpalaman için bu bir sebep değildir... Şimdiye kadar, birçok defa çekiştik; bu, artık sonuncu olsun, işitiyor musun? Ovide... Seninle biz kardeşiz, değil mi? Öyleyse, sana evvelce de söyledim, paylaşmamız lâzım... Sen, aşağıda, can besliyorsun; kendine âlâ yemekler pişirtiyorsun, ev sahibi madamla aşçı kadının arasında, cennette gibi yaşıyorsun.. Senin bileceğin iş. Biz gelip, lokmalarınızı sayacak değiliz, ağzından lokmanı da almayız. İşini bildiğin gibi yürütmene ses çıkarmıyoruz. Öyleyse, sen de bizi rahatsız etme, ayni serbestliği sen de bize ver... Makul konuşuyorum, zannederim...

Rahip, bir hareket yapınca, devam etti.

— Evet, anlıyorum, işlerini bozarız diye hep korkuyorsun... Bozmamamız için en iyi çare, bize dokunmamaktır. Boyuna: «Ah! bilseydim, sizi, olduğunuz yerde bırakırdım!» diyip duruyorsun. Sana bir şey söyliyeyim, tavırların azametli ama kuvvetli değilsin. Bizim menfaatlerimiz de seninkilerin aynı; şunun şurasında aileyiz; elbirliğiyle işimizi yoluna koyabiliriz. Sen istesen, ne güzel olacak... Haydi git yat. Trouche'u yarın ben hazırlarım; sana gönderirim, emirlerini verirsin ona.

Uyuklamağa başlıyan sarhoş:

— Elbette, diye söylendi. Faujas da tuhaf... Benim, ev sahibi madamı istediğim yok, paracıkları bana yeter.

O zaman, Olympe, kardeşine bakarak, arsız arsız gülmeğe baş-

ladı. Tekrar yatağa yatmış, sırtını yastığa dayamış, rahatça yerleşmişti. Rahip, benzi bir parça atmış, düşünüyordu; sonra bir kelime söylemeden, çekilip gitti. Olympe de romanını tekrar eline aldı. Trouche, kanapenin üstünde, horul horul uyuyordu.

Ertesi gün ayılan Trouche, rahip Faujas'la uzun uzun görüştü. Dönüp karısının yanına geldiği zaman, rahiple ne şartlarla barıştıklarını anlattı.

Olympe:

— Dinle, kocacığım, dedi; onu memnun et, ne istiyorsa, yap; hele, madem ki sana imkân veriyor, ona faydalı olmağa gayret et... Ben, onun yanında cesur görünüyorum, amma, aslına bakarsan, sabrım tüketirsek, bizi köpek gibi sokağa atar. Halbuki, ben buradan gitmek istemiyorum... Bizi alıkoyacağına emin misin?.

Kocası:

— Evet, hiç korkma, diye cevap verdi. Bize ihtiyacı var, küpümüzü doldurmamıza ses çıkarmıyacaktır.

O andan itibaren, Trouche, her akşam, saat dokuza doğru, sokaklar tenhalaştığı zaman evden çıkmağa başladı. Karısına masal uyduruyor, rahip için propaganda yapmak üzere eski mahalleye gittiğini söylüyordu. Hoş, Olympe, kıskanç değildi; kocası, eve döndüğü zaman, ona, açık saçık bir hikâye anlatınca, gülüyordu; Olympe, kimse olmadan, şekerlemeler ve tatlılar atıştırmağı, yalnız başına kadeh göçürtmeği, gizli gizli pastalar yemeği, akşamları sıcacık yatağına girip, Canquoin sokağında keşfettiği bir okuma odasının eski kitaplarını harıl harıl okumağı tercih ediyordu. Trouche, eve çarkeyif geliyordu; merdiveni, gürültü etmeden çıkmak için, methalde kunduralarını çıkarıyordu. Çok fazla içtiği pipo ve ispirto koktuğu zamanlar, karısı onu yanında istemiyor, kanape üstünde yatmağa zorluyordu. O zaman, sinsi, sessiz bir boğuşma oluyordu. Trouche, sarhoş inadiyle, gelip gelip çarşaflara asılıyordu; fakat sendeliyor, kayıyor, elleri üzerine düşüyor, Olympe, sonunda onu, külçe gibi yere deviriyordu. Eğer bağırmağa başlarsa, gırtlağım sıkıyor, dik dik yüzüne bakıyor:

— Ovide işitiyor, Ovide gelecek, diye mırıldanıyordu.

O zaman, Trouche, umacı lâfı işitmiş bir çocuk gibi korkuyordu: Sonra, özürler gevelliyerek uyuyordu. Hoş, güneş doğar doğmaz, ciddî bir insan gibi tuvaletini yapıyor, damar damar kan oturmuş yüzünden gecenin ayıbını siliyor, kendi tâbirile «yobaz edası» veren tuhaf bir kıravat takıyor, gözlerini yere indirerek kahvelerin önünden geçiyordu. Meryem cemiyetinde onu sayıyorlardı. Bazan, genç kızlar bahçede oynarken, perdenin bir ucunu kaldırıyor, bir baba tavrile onları seyrediyor, yarı örtülü göz kapaklarının altında, yan-

masiyle sönmesi bir olan alevler tutuşuyordu.

Madam Faujas, Trouche'ları hâlâ susta durduruyordu. Ana kız, kavgadan baş alamıyorlardı; kızı, hep kardeşi uğrunda feda edildiğinden şikâyetçi idi; anası, ona daha beşikteyken senin kafam ezmeliydim, muzir hayvan diyordu. İkisi de aynı ava dişlerini geçirmişler, en büyük parçayı hangimiz koparacak diye, öfkeli, endişeli, birbirlerini gözetliyorlardı. Madam Faujas, bütün eve sahip olmak istiyordu; süpürge artıklarına varıncıya kadar, Olympe'in çengel parmaklarından esirgiyordu. Onun, Marthe'ın ceplerinden çektiği büyük paraların farkına varınca, müthiş öfkelendi. Oğlu, böyle adi şeylere tenezzül etmeyen ve göz yummak zorunda bulunan bir kimse gibi omuz silkince, kızı ile, kendisi de korkunç şekilde çekişti, parayı sanki kendi cebinden almış gibi, ona hırsız, dedi.

Olympe, sabrı tükenerek:

— Ey, anne, artık yeter, anladın mı? dedi. Kese senin değil ya... Ben, yine, borç para alıyorum, kendimi besletmiyorum.

Madam Faujas öfkenin son derecesine gelmişti.

— Ne demek istiyorsun, yezit mendebur diye söylendi. Yediğimiz yemeklerin parasını vermiyor muyuz... Aşçı kadına sor, sana hesap defterimizi göstersin.

Olympe, bir kahkaha koyverdi.

— Aman! Bu çok güzel! dedi. Biliyorum ben o hesap defterini, turplarla tereyağının parasını veriyorsunuz, değil mi?... Bana bakın, anne, siz, zemin katında kalın, sizi orada rahatsız edecek değilim. Amma, yukarı çıkıp beni bir daha tedirgin etmeyin, yoksa bağırırım. Biliyorsunuz ya, Ovide, gürültüyü yasak etti.

Madam Faujas, söylene söylene aşağı iniyordu. Bu gürültü tehdidi, onu gerilemeğe zorluyordu. Olympe, onun arkasından, şarkı mırıldanarak alay ediyordu. Fakat bahçeye indiği zaman, annesi öç alıyor, hep peşinde dolaşıyor, ellerine bakıyor, onu göz hapsinde tutuyordu. Kızının, ne mutbakta, ne yemek odasında vücuduna tahammül edebiliyordu. Ariyet alınıp geri verilmiyen bir tencere yüzünden, Rose'la onun arasını açmıştı. Lâkin bir rezalet çıkar, rahip üzülür korkusiyle, Marthe'la arasındaki dostluğu bozmağa cesaret edemiyordu.

Bir gün, oğluna:

— Madem ki, kendi menfaatlerine karşı bu kadar kayıtsızsın, onları, senin yerine ben korumasını bilirim; korkma, ihtiyatlı davranacağım... Ben olmasam, bilmiş ol, kız kardeşin, senin ekmeğini elinden alacak, dedi.

Marthe, etrafında hazırlanan fecianın farkında değildi. Sadece, bu kalabalık, medhali, merdiveni, koridorları doldurmağa başlıyan,

evi, daha canlı gibi görüyordu. Boğuk, kavgacı seslerle açılıp kapanan kapıların gürültüleriyle, her kiracının lâubali ve kendine mahsus hayatiyle; Rose'un, bütün bir tabldot halkını doyurmak için çalıştığı hissini veren, ocağı alev alev mutfağiyle, burası, oda oda kiraya verilen bir otele benziyordu. Sonra, gelip giden esnafın ardı arası kesilmiyordu. Olympe, ellerine bakmağa başladığı için bulaşık yıkamak istemiyor, her şeyi dışarıdan, şehir halkına yemek dağıtan, Banne sokağındaki bir pastacıdan getirtiyordu. Marthe güllümsüyor, bütün evin bu hayhuy ile mesut olduğunu söylüyordu; artık yalnız kalmaktan hoşlanmıyordu, içini yakan humma içinde bir şeyle meşgul olmak istiyordu.

Mouret ise, bu patırdıdan kaçmak ister gibi, yazı odam dediği birinci kattaki odaya kapanıyordu; yalnızlığa karşı duyduğu tiksintiyi yenmişti; artık bahçeye hemen hiç inmiyor, şık sık, sabahtan akşama kadar ortadan kayboluyordu.

Rose, Madam Faujas'a:

— Şu odanın içinde ne yapar acaba, pek merak ediyorum, diyordu. Kımıldadığı bile duyulmuyor. Sanki ölü. Saklandığına göre, demek ki yapacak bir işi yok, öyle değil mi?...

Yaz gelince, eve, daha bir canlılık geldi. Rahip Faujas, bahçenin nihayetindeki çardağın altında, kaymakamlığın ve reisin misafirlerini kabul ediyordu. Rose, Marthe'ın emri üzerine, hep yemek odasındaki sandalyeleri taşımadan bahçede hava alınabilsin diye, bir düzine bahçe iskemlesi satın almıştı. Artık âdet olmuştu. Her salı, öğleden sonra, çıkmaz sokağa bakan kapılar açık duruyordu; mûtad madamlar ve mösyöler, başlarında hasır şapkalarla, ayaklarında terliklerle, redingotlarının düğmeleri çözük, etekleri sıvanıp iğnelerle tutturulmuş, komşu teklifsizliğiyle, rahip efendiyi yoklamağa geliyorlardı. Ziyaretçiler, teker teker geliyorlardı; sonra, her iki taraf, eksiksiz oraya doluyor, birbirine karışıyor, güle eğlene, büyük bir samimilik içinde çene yarıştırıyordu.

Bir gün, Mösyö de Bourdeu Mösyö Rastoil'e:

— Kaymakamlık yârânile bu buluşmalar fena görülür diye korkmuyor musunuz? dedi... Genel seçim yaklaşıyor...

Mösyö Rastoil:

— Niçin fena görülsün?.. diye cevap verdi. Kaymakamlık binasına gitmiyoruz, tarafsız bir sahadayız... Sonra da, aziz dostum, bu işde hiç bir resmilik yok. Ben bez ceketimi değiştirmiyorum. Bu, bizim hususi hayatımızdır. Evimin arkasında ne yaptığımı araştırıp hüküm vermeğe kimsenin hakkı yoktur... Evin ön tarafında olursa, o başka iş; ön tarafta halkın malıyız... Sokakta, Mösyö Pequeur'le ben selâmlaşmıyoruz bile...

Eski vali, biraz sustuktan sonra:

— Mösyö Péqueur des Saulaies, tanınmaktan çok faydalanan bir adamdır, diyecek oldu.

Reis:

— Şüphesiz, diye cevap verdi, kendisini tanıdığıma çok memnunum. Rahip Faujas da, ne muhterem adam!.. Yok, çok mükemmel bir insan olan komşumuzu ziyarete giderken, çekiştirilmekten korkum yok.

Genel seçim meselesi ortaya çıkalı beri, mösyö de Bourdeu, endişelenmeğe başlıyordu; ilk sıcakların kendisine teminat versin diye, Mösyö Rastoil'e şüphelerinden bahsediyordu. Hoş, Mouret'lerin bahçesinde, hiç bir zaman siyaset lâfı ağıza alınmıyordu. Bir gün, öğleden sonra, Mösyö de Bourdeu, boşu boşuna, lâkırdıya bir giriş aradıktan sonra, doktor Porquier'ye dönerek:

— Baksanıza, doktor, bu sabah Moniteur'ü okudunuz mu? dedi. Marki, nihayet konuşmuş, on üç kelime söylemiş; saydım... Biçare Lagrifoul! Öyle bir başarı kazanmış ki, etrafı, kahkahadan kırmış geçirmiş.

Rahip Faujas, zarif bir babacan eda ile, bir parmağım kaldırmıştı.

— Siyaset yok, mösyöler, siyaset yok! diye mırıldandı.

Mösyö Péqueur des Saulaies, Mösyö Rastoil'le konuşuyordu. İkisi de, bu sözleri hiç işitmemiş gibi yapıyorlardı. Madam de Condamin gülümsedi. Rahip Surin'e hitap ederek devam etti:

— Rahip efendi, beyaz harmaniyelerinizi, gayet hafif zamklı su ile kolalarlar değil mi?,

Genç rahip:

— Evet, madam, zamklı su ile, cevabım verdi. Bazı çamaşırcılar, pişmiş kola kullanırlar, amma, muslini kırıştırıyor, işe yarar bir şey değil.

Genç kadın devam etti.

— Ben, eteklikleriml zamka batırsın diye, çamaşırcımı bir türlü kandıramadım.

Bunun üzerine, rahip Surin, bir kartvizitinin arkasına, kendi çamaşırcısının adını ve adresini yazıp ona verdi. Bu şekilde, tuvaletten, havadan, hasattan, haftanın olaylarından konuşuluyordu. Orada, bir saat, çok güzel vakit geçiriliyordu. Çıkmaz sokakta oynanan raket partileri, sohbete ara veriyordu. Rahip Bourrette sık sık geliyor, o hayran haliyle ermiş fıkraları anlatıyor, mösyö Maffre, bunları, sonuna kadar dinliyordu. Madam Delangre bir tek defa madam Rastoil'le buluşmuştu; ikisi de gayet terbiyeli, gayet teşrifatlı davranmışlar, eski rakipliklerinin sert alevini, söndürdükleri gözlerinin için-

de gizlemişlerdi. Mösyö Delangre fazla sokulmuyordu. Paloquelara gelince, onlar hâlâ kaymakamlığa devam etmekle beraber, mösyö Péqueur des Saulaies, rahip Faujas'ı ziyarete gittiği zamanlar orada bulunmaktan sakınıyorlardı; hâkimin karısı, Meryem cemiyeti kilisesine gittiği günkü kötü hâdiseden beri, mahcuptu. Fakat, en sık devam eden, muhakkak ki Mösyö de Condamin'di; elleri hep eldivenli, herkesle alay için oraya geliyor, yalanlar kıvırıyor, görülmemiş bir cüretle kepazece şeyler anlatıyor, sezinlediği entrikalarla bütün hafta gönül eğlendiriyordu. İnce belli redingotu içinde dimdik duran bu koca ihtiyar, gençliğe meftundu; ihtiyarlarla alay ediyor, kaafileye dahil matmazellerle köşe bucakta kıs kıs gülüyordu.

Bir gülümseme ile:

— Bu tarafa gelin, yumurcaklar! diyordu; ihtiyarları bir arada bırakalım.

Bir gün, müthiş bir volan partisinde, az kaldı rahip Surin'i yeniyordu. Aslına bakarsanız, bütün bu küçük kalabalığa takılıyordu. Mâsum bir çocuk olan Rastoil'in oğlunu bilhassa kendisine kurban olarak seçmiş, ona, ağza alınmıyacak şeyler anlatıyordu. Sonunda, onu, karısına kur yapmakla suçlardı; gözlerini korkunç şekilde açarak devire devire bakıyor, biçare Severin'e ecel terleri döktürüyordu. Asıl fenası şu ki, çocuk, kendisini, Madam de Condamin'e gerçekten âşık sandı; karşısına geçip rikkatli ve ürkek tavırlar alıyor, Mösyö de Condamin de, onun bu halleriyle, son derece eğleniyordu.

Sular ve ormanlar müdürünün, kendilerine genç bir dul erkek gibi çapkınca muameleler ettiği Rastoil'in kızları da, onun insafsızca alaylarına hedef oluyorlardı. Bu kızlar otuzuna basmış oldukları halde, Mösyö de Condamin, onları çocuk oyunlarına teşvik ediyor, kendileriyle, mektepli kızlarla konuşur gibi konuşuyordu. En büyük hazzı, belediye reisinin oğlu Lucien Delangre orada bulunduğu zaman, onları tetkik etmekti. Ne söylenirse dinler bir adam olan doktor Porquier'yi bir kenara çekiyor, Mösyö Delangere'la Madam Rastoil'in eski münasebetini ima ederek, onun kulağına mırıl mırıl bir şeyler anlatıyordu.

— Kuzum, Porquier, bu çocuğun durumu çok güç... Bu kızların hangisi Delangre'dan?.. Angéline mi, yoksa Aurélie mi?.. Elinden gelirse, keşfet, cesaretin varsa, seç.

Rahip Faujas ise, bütün ziyaretçilere, hattâ, çok endişe verici bir adam olan o müthiş Condamin'e bile, iltifat gösteriyordu. Mümkün olduğu kadar silik davranıyor, az konuşuyor; her iki taraf yârânının kaynaşmasına seyirci oluyor, anlaşmak için yaratılmış seçkin insanlar arasında bir vasıta olmaktan memnun bir ev sahibi gibi, sadece,

bundan, için için zevk duyuyordu. Marthe iki defa, kendisi ortaya çıkarak, misafirleri sanki daha rahat ettirmek lüzumunu duydu. Fakat, rahibi bütün bu kalabalığın ortasında görünce üzülüyordu. Yalnız kalmasını bekliyor, onu, çardağın sessizliği altında, vakur, aheste aheste yürür görmeği tercih ediyordu. Trouche'lara gelince, onlar, salı günleri, perdelerin arkasından, hasedli hafiyeliklerine koyuluyorlardı; Madam Faujas'la Rose'da, methalden başlarını uzatıyorlar, rahip efendinin, Plassans'ın en ileri insanlarını kabul ederken gösterdiği kibarlığı, hayran hayran seyrediyorlardı.

Aşçı kadın:

— Merak etmeyin, madam, diyordu; seçkin bir insan olduğu hemen görülüyor... Bakın, şimdi kaymakamı selâmlıyor. Kaymakam yakışıklı adam amma rahip efendi, bence daha iyi... Siz, niçin bahçeye inmiyorsunuz?.. Sizin yerinizde olsam, ipekli bir fistan giyer, giderdim. Ne de olsa annesisiniz.

Fakat, ihtiyar köylü kadın omuz silkiyordu.

— Benden dolayı utanmaz, diye cevap veriyordu; amma, onu sıkmaktan korkarım... Buradan seyrederim, daha iyi. Böylesi daha hoşuma gidiyor.

— Ha! Anlıyorum. Kimbilir, koltuklarınız nasıl kabarıyor!.. Mösyö Mouret'ye benzemiyor; o, içeri kimse girmesin diye kapıyı mühlemiştı. Hiç misafir gelmezdi. Bir tek ziyafet verilmezdi bahçe, akşamları, insanı korkutacak kadar bomboştu. Yabaniler gibi yaşıyorduk. Hoş, Mösyö Mouret, misafir ağırlamasını da beceremezdi ya!.. Tesadüf, bir gelen olsa, surat ederdi... Sorarım size, rahip efendiye bakıp bir parça ibret almalı değil mi? Ben onun yerinde olsam, odaya kapanacağıma, bahçeye iner, ötekilerle beraber eğlenir, hâsılı, mevkimi bilirdim... Ne gezer, yukarıda saklanıp oturuyor, sanki ona başkalarından uyuz geçecek... Dedim de aklıma geldi, yukarı çıkıp şunun ne yaptığına bakalım mı?.

Bir salı günü çıktılar. O gün, her iki taraf yârânı misafirler çok patırdı ediyorlardı. Kahkahalar, açık pencerelerden, evin içine kadar yükseliyordu. Troucha'lara bir sepet şarap getirmiş olan bir şarapçı da, ikinci katta, boş şişeleri almakla meşgul, bir kırık tabak şangırtısı çıkarıyordu. Mouret, kilit kilit üstüne vurup odasına kapanmıştı.

Rose, bir gözünü anahtar deliğine uydurduktan sonra:

— Anahtar var, göremiyorum, dedi.

Madam Faujas:

— Durun bakayım, dedi.

Üçü, delikten bir parça dışarıda duran anahtarı yavaşça çevirdi. Mouret odanın ortasında, kalın bir toz tabakasiyle örtülü, üzeri bom boş, büyük masanın başında oturuyordu. Önünde ne bir kitap, ne

bir kâğıt vardı. Sandalyenin arkalığına yaslanmış, kollarını iki yanına bırakmış, yüzü bembeyaz ve hareketsiz, gözleri dalgındı. Kımıldamıyordu.

İki kadın, nöbetleşe, onu sessizce gözetlediler.

Rose, aşağı inerken:

— Tüylerimi diken diken etti, dedi. Gözlerine dikkat ettiniz mi? Hem de ne pislik! İki ay var ki, yazı masasına bir kalem koymamış. Ben de, orada yazı yazıyor zannediyordum!.. Evin içi bu kadar neşeli iken, o, tek başına, ölü gibi yukarıda oturuyor. Düşünüyorum da!...

XVII

Marthe'ın sıhhati, doktor Porquier'ye endişe veriyordu. İltifatlı tebessümü dudaklarından ayrılmıyor, Marthe'a, nazarında hastalık hiç bir zaman mevcut olmıyan; modistre, bir fistan prova eder gibi hasta muayene eden yüksek cemiyet doktoru sıfatiyle muamele ediyor; fakat, dudaklarındaki bazı kıvrıntılar, sayın bayan'ın kendini inandırmak istediği şekilde, sadece kan hücumundan dolayı öksürüğe yakalanmış olmadığım anlatıyordu. Güzel yaz günleri, eğlenmesini, araba ile gezintiler yapmasını, ama kendini yormamasını tavsiye etti. Bunun üzerine, belirsiz bir endişeye, asabi sabırsızlıklarını avutmak ihtiyacına, gitgide daha fazla kapılan Marthe, civar kasabalara gezintiler tertip etti. Plassans'da bir arabacının, kendisine kiraladığı boya sürülüp tamir edilmiş eski bir araba ile yola çıkıyor, saat altıya doğru eve dönebilecek şekilde, iki üç fersah uzağa kadar gidiyordu. Asıl emeli, rahip Faujas'ı beraber götürebilmekti. Hattâ, doktorun tavsiyesini yerine getirmeğe, ancak bu ümitle razı olmuştu. Fakat rahip, teklifi açıkça reddetmemekle beraber, her zaman, çok meşgul olduğunu iddia ediyordu. Marthe, Olympe'in, yahut Madam Faujas'ın yol arkadaşlığiyle yetinme zorunda kalıyordu.

Bir gün, Olympe'le birlikte, öğleden sonra, Tulettes kasabasında, Macquart amcanın küçük malikânesinin yanından geçerken, amca onu görmüş, iki dut ağacı dikili seddin üstünden ona seslenmişti.

— Mouret nerede ya? Mouret niçin gelmedi?.

Marthe, bir parça, amcaya uğramak zorunda kaldı. Hasta olduğunu, kendisiyle birlikte akşam yemeği yiyemiyeceğini uzun uzun izah etti. Macquart, mutlaka bir piliç kesmek istiyordu. Nihayet:

— Zararı yok, dedi. Yine keserim. Alıp götürürsün.

Derhal gitti, pilici kesti, getirdi, evin önündeki taş masanın üstüne koydu. Hayran hayran söylendi.

— Nasıl? Ne semizmiş kerata, değil mi?

Amca, tesadüf, dut ağaçlarının altında, tepeden tırnağa gümüşi esvaplar giymiş zayıf bir delikanlı ile karşılıklı şarap içiyordu. İskemle getirmiş, memnun ve alaycı bir gülümseme ile misafirlerini ağırlamış, onları, oturmağa razı etmişti.

— Burası iyi, değil mi?. Dutlarım çok güzeldir. Yazın, pipomu, serin serin tüttürürüm. Kışın, şuraya, duvara sırtımı verir, güneşte otururum... Zerzevatlarımı görüyor musun?.. Kümes dipte; evin arkasında da bir bahçe var, orada patates ve yonca ekili... Eeey, kuzum, ihtiyarlıyorum, artık zamanıdır, hayattan bir parça nasip alayım.

Ellerini birbirine sürtüyor, başım ağır ağır, iki yana sallıyor, rikkatli bir bakışla, malikânesini süzüyordu. Fakat aklına gelen bir şey canını sıkmış gibi göründü. Birdenbire sordu:

— Babam görmiyeli çok oldu mu? Rougon, hiç de kibar davranmıyor... Şurada, soldaki buğday tarlası satılık. İsteseydi, satın alabilecektik. Paracıkların üstüne yatmış, uyuyor, ne zarar ederdi, sanki? Üç bin frank kadar bir şey istiyorlar galiba, hiçten bir para... Olmaz, dedi. Hattâ, son defa, annenle, evde yok dedirtti... Görecek sin, bu, onlara uğur gelmiyecek.

Yine hain hain gülmeğe başladı, başını sallıyarak, üst üste bir kaç defa:

— Yok, uğur gelmiyecek, dedi.

Sonra, gitti, kadeh getirdi; şarabından, Marthe'la Olympe'e mutlaka tattırmak istedi. Bu, Saint-Eutrope şarabıydı. Kendisi keşfetmişti; onu, saygı ile içiyordu. Marthe şarabı ancak dudaklarını değdirdi. Olympe, şişeyi boşalttı. Arkasından, ikram edilen bir bardak şurubu da içti. Şarap çok keskinmiş, diyordu.

Amca, yeğenine, birdenbire:

— Ey, senin papazı ne yaptın? diye sordu.

Marthe, şaşaladı, gocundu, cevap vermeden onun yüzüne baktı.

Amca, yüksek sesle devam etti:

— Seni pek sıkıştırıyormuş, dediler bana. Bu cübbeliler, kafayı çekmekten başka bir şeyden hoşlanmazlar. Bana bunu söyledikleri zaman, Mouret'ye oh olsun dedim. Kendisine önceden haber vermiştim, ben... Ah! Ben olsam, papazı kapı dışarı ederdim. Mouret gelsin, bana danışsın, yeter, hattâ isterse, yardım bile ederim. Bu hayvan heriflere, ben, ötedenberi tahammül edememişimdir... Bir tanesini tanırım, rahip Fenil, yolun öte tarafında bir evi vardır. O da, ötekilerden daha iyi değil; amma, maymun kadar kurnazdır, hoşuma gidiyor. Galiba, senin papazla pek anlaşamıyor, değil mi?.

Marthe, sapsarı kesilmişti. Merakla dinliyen Olympe'i göstererek:

— Madam, Rahip Faujas'ın kız kardeşidir, dedi.

Amca, hiç bozulmadı:

— Söylediğim şeylerin, madama dokunur tarafı yok, diye devam etti. Madam kızmaz... Biraz şurup içecek, şimdi.

Olympe, üç parmak şurup kabul etti. Fakat Marthe ayağa kalkmış, gitmek istiyordu. Amca, onu zorladı, malikânesini gezdirdi. Marthe, bahçenin nihayetinde durdu. Tulettes'den bir kaç yüz metre ötede, yamaçta inşa edilmiş, büyük, beyaz bir binaya baktı. Binanın iç avluları hapishane bahçelerine benziyordu; cepheleri siyah çubuklarla kaplıyan, muntazam, ensiz pencereler, binaya, donuk bir hastahane çıplaklığı veriyordu.

Marthe'ın baktığı tarafa gözü giden amca:

— Orası timarhane, diye mırıldandı. Yanımdaki çocuk, oranın gardiyanlarındandır. Aramız pek iyidir, ara sıra gelip bir şişe şarabımı içer.

Sonra, dut ağaçlarının altında, kadehini bitirmekle meşgul, gümüşi esvaplı adama döndü.

— Hey! Alexandre, diye seslendi, gel, yeğenime söyle, bizim koca karıcağızın penceresi hangisidir?

Alexandre, cemilekârlıkla ilerledi. Havada bir plân çizer gibi, parmağını uzattı.

— Şu üç ağacı görüyor musunuz? dedi. İşte, soldaki ağacın biraz üstünde, bir avlunun köşesinde bir çeşme var, görüyorsunuz tabii... Zemin katın pencerelerini, sağa doğru sayın: Beşinci pencere.

Marthe, dudakları bembeyaz, gözleri, kendisine gösterilen pencereye, ihtiyarsız dikilip kalmış, susuyordu. Macquart amca bakıyor, fakat, memnun, gözlerini kırpıştırıyordu. Devam etti.

— Sabahleyin, güneş öte tarafdayken, bazan kendisini görüyorum. Sıhhati çok iyi, değil mi Alexandre?. Plassans'a gittikçe, onlara söyliyorum... Burada, yerim çok münasip, gözüm onun üstünde olabiliyor. Daha iyisi can sağlığı.

Yine, memnun, bıyık altından güldü.

— Bilmiş ol kızım, Rougan'ların kafası da, Macquart'larınkinden sağlam değildir. Şu mendebur, koca binanın karşısına geçip burada oturduğum zaman, sık sık düşünürüm de, anamız demek ki buradadır, günün birinde, belki bütün kafile buraya gelecek, derim.. Allaha şükürl.. Kendimden korkum yok, aklım yerinde. Ama içimizde adamakıllı tahtası eksikler var, biliyorum... Eh, şayet gelen olursa, ben buradayım, karşılarım, köşemden seyrederim: aile, ötedenberi bana iyi muamele etmemiştir ama, onları, bu Alexandre'a tavsiye ederim.

O korkunç, uslanmış haydut gülümsemesiyle, ilâve etti:

— Tulettes'de bulunuşum, hepiniz için yaman bir talih eseridir.

Marthe'ı bir titreme aldı. Amcanın, hain şakalar yapmaktan hoşlandığını ve kendilerine tavşan götürdüğü kimseleri azaba sokmaktan zevk aldığını bilmekle beraber, doğru söylüyormuş gibi, bütün aile, sahiden oraya, o kül rengi sıra sıra koğuşlara yerleşeceklermiş gibi geldi. Başka bir şişe daha açacağını söyliyen Macquart'm bütün ısrarlarına rağmen, bir dakika daha fazla kalmak istemedi.

Marthe arabaya binerken, amca:

— Ey, piliç nerede? diye haykırdı.

Koştu, pilici getirdi, onun kucağına koydu. Hainee bir maksatla:

— Mouret içindir ha, anlıyor musun? dedi. Mouret için, başkası için değil, e mi? Hoş, sizi görmeğe geldiğim zaman, piliç nasıldı diye, kendisine soracağım.

Olympe'e bakarak göz kırpıyordu. Arabacı, kamçısını şaklatacağı sırada, Macquart, arabaya tekrar yapıştı, devam etti.

— Babana git, buğday tarlasım söyle.. Bak, şurada, önündeki tarla, işte... Rougon hatâ ediyor. Çok şükür arkadaşız, aramızda dargınlık olamaz. Kendisi zararlı çıkar, pekâlâ biliyor. Hata ettiğini ona anlat...

Araba hareket etti. Olympe, arkasına dönüp bakınca, Macquart'ın, dut ağaçları altında, Alexandre'la beraber güldüğünü, bahsettiği o ikinci şişeyi açmakta olduğunu gördü.

Marthe, arabacıya, bir daha Tulettes'den geçmemesini sıkı sıkı tenbih etti. Zaten, bu gezintiler onu yoruyordu; gitgide seyreltti, rahip Faujas'ın, kendisiyle birlikte gelmeğe asla razı olmıyacağını anlayınca, büsbütün bıraktı.

Marthe, yepyeni bir kadın oluyordu. Sinirlilik hali içinde geçirdiği hayat, onu inceletmişti. Esnaf hantallığı, bir tezgâh arkasında uyuklıyarak geçirilen on beş senenin verdiği o ağır durgunluk, sofuluğunun ateşi içinde eriyor gibiydi. Daha iyi giyiniyor, perşembe günleri Rougon'ların evinde, sohbete iştirak ediyordu.

Madam Condamin de, hayran:

— Madam Mouret, yeniden genç kız oluyor, diyordu.

Doktor Porquier, başım sallıyor:

— Evet, hayatı, geri geri giderek iniyor, diye mırıldanıyordu.

O sıralarda Marthe, daha incelmiş, yanakları pembeleşmiş, gözleri muhteşem, ateşli ve siyah, bir kaç ay, acaip bir güzelliğe sahip oldu. Yüzü neşe saçıyordu; bütün varlığından görülmemiş bir hayat fışkırıyor, onu, sıcak bir ihtizazla kuşatıyordu. Âdetâ unutulmuş gençliği, kırk yaşına girdikten sonra, bir yangın aleviyle yanıyordu. Şimdi, ibadete kapılıp koyverilmiş, her an bir dua ihtiyacıyle sürüklenip gidiyor, rahip Faujas'ın sözünü dinliyordu. Saint - Saturnin kilisesinin döşeme taşlarında dizlerini aşındırıyor, ilâhiler, müna-

catlar içinde yaşıyor, pırıl pırıl yanan kuddas kapları, alevler saçan şamdanlar, kubbe altının siyah zemini üzerinde, yıldız ışıklariyle tutuşan mihraplar ve rahipler karşısında yüreği ferahlıyordu. Onda, bu pırıltılı yerlere karşı bir nevi maddi iştiha vardı, öyle bir iştiha ki, ona azap veriyor, giderilmedikçe, kalbini kemiriyor, kafasını boşaltıyordu. Marthe, çok fazla ıztırap çekiyor, harap oluyor, gelip, ihtirasının gıdasını almak, günah çıkartma yerlerinin fısıltılarına sığınmak, erganunların kuvvetli ürpertisi altında eğilmek, kurban âyininin râşeni içinde bayılmak zorunda kalıyordu. O zaman, artık hiç bir şey düşünmüyor, vücudu, ona rahatsızlık vermiyordu. Yer yüzünden göğe çekiliyor, ıztırap duymadan can çekişiyor, aşkla yanan saf bir alev haline geliyordu.

Rahip Faujas, ciddiliği arttırıyor, onu, hırpalıyarak, henüz zaptediyordu. Marthe'ın bu ihtiraslı uyanışı, bu sevmek ve ölmek şevki, onu hayrete düşürüyordu. Bazan Marthe'a, yine çocukluk çağı hakkında sualler soruyordu. Madam Rougon'un evine gitti. Bir zaman, kendinden hoşnutsuzluk getirerek, şaşkın kaldı.

Annesi, ona:

— Mal sahibi madam senden şikâyetçi, diyordu. Canı istediği zaman kiliseye gitmesine niçin izin vermiyorsun?.. Onunla zıt gittiğine hata ediyorsun; bize karşı çok iyi davranıyor.

— Kendini öldürüyor, diye söyleniyordu.

Rahip:

Madam Faujas, o zaman, âdeti olduğu üzere omuz silkiyordu:

— Kendi bileceği iş. Herkesin keyfi bir türlü. Bu Olympe kaltağı gibi yiyip yiyip mide fesadına uğramaktansa, ölesiye ibadet etmek hayırlıdır... Madam Mouret'ye o kadar sert davranma. Bu gidişle ev, oturulmaz hale gelecek.

Bir gün, bu nasihatleri verdiği sırada, oğlu, boğuk bir sesle:

— Anne, dedi, bana bu kadın engel olacak.

İhtiyar köylü karısı:

— Hayır! diye haykırdı. Sana tapıyor, Ovide!.. Azarlamaktan vaz geçersen, onu istediğin tarafa çekersin. Yağmurlu günler, ayakların ıslanmasın diye, seni buradan Katedrale kadar nerdeyse sırtında taşıyıp götürecek.

Daha fazla şiddet göstermemenin lüzumunu, rahip Faujas da anladı. Bir taşkınlıktan korkuyordu. Azar azar, Marthe'ı daha fazla serbest bıraktı, itikâflara, uzun tesbih çekmesine, çarmıh yolunun her durağında, üst üste dualar etmesine izin verdi. Hatta, haftada iki defa, Saint-Saturnin'deki günah çıkarma yerine gelmesine bile izin verdi. Marthe, dindarlığını unutacak şekilde tatmin edilen ahlâksızca bir iptilâ gibi ayıplayarak kendisini suçlayan o müthiş sesi

artık işitmediği için, Allahın affına nail olduğunu sandı. Nihayet, cennet zevklerine daldı. Rikkatli anlar geçirmeğe, aktığını hissetmeden, tükenmez göz yaşları dökmeğe; asabi buhranlara yakalanmağa, bütün hayatı, yanaklarından akan yaşlarla beraber akıp gitmiş gibi halsizlikler duymağa, baygın düşmeğe başladı. O zaman, Rose, onu yatağa götürüyor, Marthe, ölü gibi, dudakları incelmiş, gözleri aralık, saatlerce yatıp kalıyordu.

Bir gün öğleden sonra aşçı kadın onun kımıldamadan yattığını görünce, ölüyor zannetti. Mouret'nin kapanıp oturduğu oda kapısını vurmağı akıl etmedi; ikinci kata çıktı, rahip Faujas'a, hanımının yanına inmesini rica etti. Rahip, Marthe'ın yatak odasına gelince, Rose, onu, karyolaya serilmiş baygın yatan bu kadının karşısında yalnız bıraktı, koştu, eter getirmeğe gitti. Faujas, Marthe'ın ellerini avuçları içine almakla yetindi. O zaman, kadın kıvrandı, birbirini tutmaz sözler söylemeğe başladı. Sonra karyolanın başı ucunda ayakta duran rahibi tanıyınca, yüzüne bir kan dalgası hücum etti, başını yastığa koydu, yorganı üzerine çekmek ister gibi bir hareket yaptı.

Faujas:

— Daha iyice misiniz, yavrum? diye sordu. Beni çok endişeye düşürüyorsunuz.

Marthe, boğazı kısılmış bir halde, cevap veremedi. Hıçkırarak ağlamağa başladı, başını rahibin kolları arasına bıraktı:

— Rahatsız değilim, çok mesudum. Bırakın ağlıyayım, göz yaşları bana zevk veriyor. Ah! ne iyi ettiniz de geldiniz! Sizi ne zamandır bekliyordum, çağırıyordum.

Sesi, gitgide hafifliyordu, yanık bir dua mırıltısından ibaret kalmıştı.

— Bana kanat versen de sana doğru uçsam, ne olur? Ruhum, senden uzakta, sensiz harap oluyor, hararetle seni istiyor, senin için inliyor, yarabbi, benim biricik servetim, tesellim, zevkim, hazinem, saadetim ve hayatım, Allahım, herşeyim...

Bu münacatı kekelerken gülümsüyordu. Ellerini bitiştiriyor, rahip Faujas'ın ciddî başını, bir hâle ile kuşatılmış görüyordu. Faujas, Marthe'ın dudaklarında, daima bir itirafı durdurmağa muvaffak olmuştu; bir an korktu, kollarını birdenbire çekip kurtardı. Ayakta durarak, tahakkümle:

— Sakin olun, ben öyle istiyorum, dedi. Eğer Allaha, aklınız başınızda, sükûnetle hitap etmezseniz, dualarınızı geri çevirir... Şu aralık yapılacak şey, tedavinize bakmaktır.

Rose dönüp gelmişti; eter bulamadığı için üzülüyordu. Faujas, onu karyolanın yanına oturttu. Marthe'a, yumuşak bir sesle, tekrar:

— Kendinizi üzmeyin, dedi. Allah, sevginizden duygulanacaktır.

Vakti saati gelince, size nazil olacak, ruhunuzu ebedi bir bahtiyarlıkla dolduracaktır.

Odadan çıkarken, Marthe, ölmüş de dirilmiş gibi, sevinç içindeydi. O günden sonra, Faujas, ona, yumuşak bir balmumu gibi, istediği şekli verdi. Marthe, Madam de Condamin nezdindeki bazı nazik vazifelerde ona çok faydalı oldu; gösterdiği sade bir istek üzerine, Madam Rastoil'i de sık sık ziyaret etti. Mutlak bir itaat gösteriyor, Faujas ne söylemesini rica ettiyse onu söylüyor, manasını anlamağa çalışmıyordu. Faujas, ona karşı hiç bir ihtiyat tedbiri bile almıyor, ulu orta ders veriyor, Marthe'ı, basbayağı bir makine gibi kullanıyordu. Faujas emretse, Marthe sokaklarda dilenciliğe bile çıkardı. Endişelendiği zamanlar, yüreği parçalanarak, dudakları ihtirasla şişip ellerini ona doğru uzattığı zamanlar, Faujas, onu bir sözle yere fırlatıyor, Tanrının iradesi altında eziyordu. Marthe, asla açılmağa cesaret edemedi. Kendisiyle bu adam arasında, bir öfke ve tiksinti duvarı vardı. Rahip, Marthe'la ettiği kısa mücadelelerden sonra, yolunun üstüne bir çocuk çıkmış bir güreşçi gibi, büyük bir küçümseyişle omuz silkiyordu. Kirli bir hayvana, istemiyerek dokunmuş gibi, yıkanıyor, fırçalanıyordu.

Annesi:

— Madam Mouret'nin sana verdiği bir düzine mendili niçin kullanmıyorsun? diye soruyordu. Zavallı kadın, o mendilleri senin elinde görse, ne kadar sevinecek. Bir ay uğraştı, hepsine senin markanı işledi.

Faujas, sert bir hareket yapıyor:

— İstemem, siz kullanın anne, diye cevap veriyordu. Onlar, kadın mendili, kokularına tahammül edemiyorum.

Marthe, rahibin karşısında boyun eğiyordu, onun bir oyuncağından ibaret kalmıştı; ama, her gün biraz daha huysuzlaşıyor, hayatın bin türlü ufak tefek gailesi içinde, kavgacı hale geliyordu.

Rose, onun, hiç bu kadar mızmızlık ettiğini görmediğini söylüyordu. Fakat, Marthe'ın bilhassa kocasına olan kini artıyordu. Rougon'ların hınçlarının eski mayası Macquart oğullarından olan Mouret'nin karşısında, hayatını zehir etmekle suçladığı bu adamın karşısında, yeniden canlanıyordu. Aşağıda, yemek odasında, Madam Faujas yahut Olympe, gelip kendisiyle birlikte oturdukları zaman, artık çekinmiyor, Mouret'nin aleyhinde söyleniyordu.

— Beni, yirmi sene, bir tarafta bir zeytin yağı küpü, öte tarafta bir badem çuvalıyle, kulağımda kalem, memur gibi kullandığını düşünüyorum da! Ne bir eğlence, ne bir hediye... Çocuklarımı elimden aldı. Hayatını berbat ettiğime herkesi inandırmak için, günün birin-

de savuşup gider de ha. Bereket ki siz varsınız. Doğrusu heryerde söylersiniz.

Hiç dürtüşlemeden, böylece, Mouret'nin aleyhine yürüyordu. Mouret'nin her yaptığı şey, bakışları, hareketleri, seyrek olarak söylediği sözler, onu çileden çıkartıyordu. Yüzünü bile görmeğe tahammül edemiyor, görecek olsa, âdeta şuuru dışında bir öfkeyle taşıyordu. Hele, yemek sonlarında, Mouret, yemişi beklemeden, peşkirini katlayıp, sessizce ayağa kalktığı zaman kavga patlak veriyordu. Marthe, aksi aksi söyleniyordu:

— Sofradan, herkesle beraber kalksanız olmaz mı? Bu yaptığınız, hiç de terbiyeli bir hareket değil.

Mouret, ağır ağır cevap veriyordu:

— Yemeğimi bitirdim, gidiyorum.

Fakat, Marthe, kocasının sofradan her gün böyle kalkıp gidişinde, onun, rahip Faujas'ı tahkir etmek için tasarladığı bir tabiye seziyordu. O zaman haddi aşıyordu.

— Siz, terbiyesiz bir adamsınız, sizden utanıyorum, bilmiş olun! Eğer, hoyratça hareketlerinizden dolayı beni lütfen teselli eden dostlar bulmamış olsaydım, doğrusu, sizinle çok mesut olacaktım. Daha sofrada oturmasını bilmiyorsunuz; bir övün rahat yemek yememe engel oluyorsunuz... Sofradan kalkmayın, anlıyor musunuz? Yemiyorsanız, bizi seyredersiniz.

Mouret, işitmemiş gibi, sakin sakin, peçetesini katlıyor; sonra, tıpış tıpış, odadan çıkıyordu. Merdivenden yukarı çıktığını, kapısını üstüste iki defa kilitlediğini işitiyorlardı. O zaman, Marthe, boğulacak gibi oluyor:

— Ah! Canavar... Beni öldürüyor, öldürüyor! diyordu.

Madam Faujas, teselli etmek zorunda kalıyordu. Rose, merdivenin alt başına koşuyor, Mouret işitsin diye, avazı çıktığı kadar haykırıyordu:

— Siz bir canavarsınız, Mösyö! Madam, size canavar demekte haklı.

Bazı kavgalar, pek şiddetli oldu. Aklı gelip gitmeğe başlayan Marthe, kocasının, kendisini dövmek istediğini kurdu. Bu, sabit bir fikir haline geldi. Kendisini gözetlediğini, fırsat kolladığını iddia ediyordu. «Beni hiç yalnız bulamadığı için cesaret edemiyor; geceleri de, bağırırım, imdat çağırırım diye korkuyor» diyordu. Rose, Mösyönün, yazı odasında kalın bir sopa sakladığına yemin etti. Madam Faujas'la Olympe, bu masallara inanmakta hiç güçlük çekmediler; ev sahibi madama çok acıyorlar, onu paylaşamıyorlar, bekçiliği vazifesini üzerlerine alıyorlardı. Artık Mouret'ye «yabani adam» adını takmışlardı, kadıncağızı, her halde bizim yanımızda hırpalıyamaz,

diyorlardı. Geceleyin şayet kıpırdıyacak olursa, gelip kendilerine seslenmesini sıkı sıkı tembih ediyorlardı. Ev halkı, artık, telâş ve endişe içinde yaşar oldu.

Aşçı kadın, Mouret için:

— Bir hainlik yapar mı, yapar, diyordu.

O yıl, Marthe, mubarek haftanın dini törenlerini, büyük bir sûzişle takip etti. Cuma günü, karanlık kilisede, mumlar, kubbe altının karanlıkları içinde uğuldayan hüzünlü seslerin fırtınasiyle sönerken, o, kendinden geçip kaldı. Sönen bu ışıklarla beraber, kendi soluğunun da kesildiğini sanıyordu. Son mum da sönüp, karşısındaki karaltıdan duvar hissiz ve kapalı kaldığı zaman, Marthe, bögürleri sıkışarak, göğsü boşalmış bir halde bayıldı. İskemlesinin üstünde, bir saat, dua vaziyetinde, iki büklüm kaldığı halde, etrafındaki diz çökmüş kadınlar, onun geçirdiği bu nöbetin farkına varmadılar. Kendine geldiği vakit, kilisede kimseler kalmamıştı. Kendisini değneklerle dövdüklerini, vücudundan kanlar aktığını hayal ediyordu. Başında, öyle dayanılmaz ağrılar duyuyordu ki, sivri uçlarını kafa tasında hissettiği dikenleri çıkarmak ister gibi, ellerini başına götürüyordu. O akşam, yemekte, acaip haller geçirdi. Sinir sarsıntısı sürüp gidiyordu; gözlerini kapadığı vakit, mumların, karanlıklar içinde uçuşan alevciklerini tekrar görüyordu; şuursuz bir şekilde ellerini muayene ediyor, kanının akıp gittiği delikleri arıyordu. Bütün İsa çilesi, onun vücudunda kanıyordu.

Madam Faujas, Marthe'ın rahatsız olduğunu görünce, erkenden yatmasını istedi. Beraber gitti, onu yatağına yatırdı. Yatak odasının bir anahtarı kendisinde bulunan Mouret, akşamları vakit geçirdiği çalışma odasına çekilmişti. Marthe, yorganı çenesine kadar çekip, vücudunun ısındığını, daha rahat ettiğini söyleyince, Madam Faujas, rahat rahat uyuması için, mumu söndürmek istedi; fakat, hasta kadın, telâşla doğruldu, yalvardı:

— Hayır, ışığı söndürmeyin; konsolun üstüne koyun, göreyim... Bu karanlıklarda kalırsam, ölürüm.

Gözleri büyümüştü, korkunç bir hâileyi hatırlayarak ürpertiler geçiriyor gibiydi. Dehşet ve merhametle, daha yavaş sesle:

— Müthiş, müthiş! diye mırıldandı.

Başı tekrar yastığa düştü, uykuya dalar gibi oldu. Madam Faujas, yavaşça odadan çıktı. O akşam bütün ev halkı, saat onda yattı.

Rose, yukarı çıkarken, Mouret'nin, hâlâ çalışma odasında bulunduğuna dikkat etti. Anahtar deliğinden baktı, onu, kasvetli bir ışık veren fitili islenmeğe başlamış bir mutfak mumunun karşısında, masaya abanmış, uyumakta olduğunu gördü. Yoluna devam edip yukarı çıkarken söylendi:

— Vallahi, kendi bilir! Uyandırmam; isterse boynu tutulsun.

Gece yarısına doğru, ev, derin uykuda iken, birinci kattan bir takım feryatlar yükseldi. Önce, derin inîltiler halinde başlayan sesler, çok geçmeden âdeta avaz avaz bir haykırma, boğazlanan bir insanın boğuk ve kısık istimdatları haline geldi. Rahip Faujas, sıçrıyarak uyandı, annesine seslendi. Madam Faujas, beline alelâcele bir eteklik takabildi. Gitti, Rose'un kapısını vurdu.

— Çabuk, aşağı inin, galiba Madam Mouret'yi öldürüyorlar, dedi.

Bu arada, feryatlar artıyordu. Biraz sonra, bütün ev halkı ayağa kalktı. Olympe, omuzlarına bir atkı alıvermiş, peşi sıra, sokaktan henüz gelmiş çakır keyif Trouche olduğu halde, gözüktü. Rose indi, arkasından öteki kiracılar geldiler.

Rose, kapıyı yumruklayarak, aklı başından gitmiş bir halde haykırdı:

— Açın, açın, madam!

Bu seslenmeye, yalnız, derin inîltilerle karşılık verildi; sonra, bir vücut yere yuvarlandı, yerde devrilmiş eşya ortasında, bir boğuşma başladı. Duvarlar, boğuk feryatlarla sarsılıyordu. Kapının altından, öyle müthiş bir hırıltı işitiliyordu ki, Faujas'larla Trouche'lar, sapsarı kesilerek bakıştılar.

Olympe:

— Kocası, kadını öldürüyor, dedi.

Aşçı kadın:

— Hakkınız var, dedi, o alçağın işi bu!. Yukarı çıkarken gördüm. Uyku taklidi yapıyordu. Bu marifete hazırlanıyormuş.

Sonra, kapıyı, iki yumruğu ile, kıracak gibi döverek devam etti:

— Açın, Mösyö. Açmazsanız, zaptiyeyi çağıracağız... Seni haydut herif seni! Darağacında can verecek!

O sırada feryatlar tekrar başladı. Trouche, keratanın, zavallı kadını tavuk gibi boğazladığını iddia ediyordu.

Rahip Faujas ilerledi:

— Yalnız kapıyı vurmakla kalamayız ya, dedi. Durun bakayım.

İri omuzlarından biriyle kapıya dayandı, yavaş ve devamlı bir itişle kapıyı devirdi. Kadınlar, odaya saldırdılar, orada, gayet acaip bir manzara ile karşılaştılar.

Odanın ortasında, döşeme tahtası üzerinde, Marthe, gömleği yırtılmış, vücudü tırmık ve kan içinde, yer yer morarmış, nefes nefese, serili yatıyordu. Çözülen saçları bir saldalyenin ayağına dolanmıştı. Elleriyle konsola her halde çok sıkı yapışmış olacak ki, konsol kapının önüne kadar sürüklenmişti. Bir köşede, Mouret, elinde şamdan, ayakta duruyor, karısının yerde kıvranışına sersem sersem bakıyordu.

Rahip Faujas, konsolu yerine itmek zorunda kaldı.

Rose, Mouret'nin üstüne yürüyerek yumruğunu gösterdi:

— Siz, canavarın birisiniz! diye haykırdı... Bir kadın bu hale konulur mu?. Vaktinde yetişmesek öldürecekmiş!

Madam Faujas, Olympe, Marthe'ın etrafında fırıl fırıl dönüyorlardı.

Rahibin annesi:

— Zavallı kadın! diye sızlanıyordu. Akşamdan kendisine malûm olmuştu, korku içinde idi.

Olympe de:

— Nerenizden rahatsızsınız? diye soruyordu. Bir yeriniz kırılmadı, değil mi?. Bakın, bir omuzu simsiyah çürük; dizinde koca bir sıyrık var... Sakin olun. Biz buradayız, sizi koruruz.

Marthe, artık, çocuk gibi inliyordu. Odada erkekler bulunduğunu unutan iki kadın, onun vücudünü muayeneden geçirirlerken Trouche başım uzatmış, eşyayı sükûnetle yerli yerine koymakla meşgul olan rahibe, sinsi bakışlar fırlatıyordu.

Rose, yardım edip, Marthe'ı yatağına yatırdı. Genç kadın, saçları toplanıp yatağına girince, hepsi birden odada kaldılar, odanın içini merakla seyretmeğe, tafsilât beklemeğe başladılar, Mouret, şamdanı elinden bırakmadan, gördüğü manzara karşısında taş kesilmiş gibi, aynı köşede, ayakta kalmıştı.

— Emin olun, hiç bir şey yapmadım, parmağımın ucunu bile değdirmedim, dedi.

Rose, fena halde öfkelenmişti:

— Haydi oradan! diye haykırdı. Bir aydır fırsat kolluyorsunuz; biz, pekâlâ biliyoruz, sizi az gözetlemedik. Kadıncağız, hoyratlık edeceğinizi biliyordu. Bana bakın, yalan söylemeyin, çileden çıkıyorum.

Öbür iki kadın, Mouret'ye bu şekilde hitap etmek salâhiyetini kendilerinde görmemekle beraber, ona tehditli gözlerle bakıyorlardı.

Mouret, yavaş sesle, tekrar:

— Emin olun, dövmedim, dedi. Yatmağa geliyordum, atkımı bağlamıştım. Konsolun üstünde duran muma uzandığım sırada, sıçrayarak uyandı; haykırarak kollarını uzattı, alnını yumruklamağa, vücudünü tırmalamağa başladı.

Aşçı kadın, müthiş bir eda ile başını salladı:

— Kapıyı niçin açmadınız? diye sordu. İşitilecek kadar hızlı vurduk.

Mouret, daha fazla yumuşak, tekrar:

— Emin olun, ben bir şey yapmadım, dedi. Nesi vardı, bilmiyorum. Yere atıldı, kendi kendini ısırıyor, eşyayı kıracak gibi zıp zıp sıçrıyordu. Geçmeğe cesaret edemedim, serseme dönmüştüm. Girin,

diye iki defa size seslendim, ama, herhalde işitmediniz, çünkü çok bağırıyordu. Pek korktum. Ben birşey yapmadım, emin olun.

Rose, sinsi sinsi güldü:

— Evet, kendi kendini dövdü, değil mi?

Sonra, Madam Faujas'a döndü, ilâve etti:

— Sizin geldiğinizi duyunca, sopasını pençereden atmıştır, dedi.

Mouret, nihayet şamdanı konsolun üstüne bırakmış, ellerini dizlerine koyarak oturmuştu. Artık, kendini müdafaa etmiyordu; karyolanın önünde sıska kollarını kımıldatan bu yarım yamalak giyinmiş kadınlara, sersem sersem bakıyordu. Trouche'la rahip Faujas bakışmışlardı. Biçare adam, sırtında gömlekle, dazlak başına sardığı sarı atkı ile, onlara hiç de yabani görünmüyordu. Yaklaştılar, yüzü ürpertiler içinde, rüyadan uyanır gibi dalan Marthe'ı muayene ettiler.

Marthe:

— Ne var, Rose? diye sordu. Bu kalabalığın burada ne işi var? Harap bir haldeyim. Rica ederim, söyle beni rahat bıraksınlar.

Rose, bir an tereddüt etti:

— Kocanız odada, madam, diye mırıldandı. Onunla yalnız kalmaktan korkmuyor musunuz?

Marthe, hayretle, Rose'un yüzüne baktı:

— Hayır, hayır, diye cevap verdi. Haydi, gidin. Çok uykum var.

Bunun üzerine gözleri dalgın dalgın yatağa dikilmiş oturan Mouret'yi orada bırakıp, beşi birden çıktılar.

Aşçı kadın, yukarı çıkarken:

— Kapıyı örtemiyecek, dedi. İlk feryatta, palas pandıras iner, üstüne çullanırım. Giyinik yatacağım... Yabani herife bir şey yapmıyalım diye, kadıncağız nasıl yalan söylüyordu, işittiniz mi? Ölürse, kabahat yüklemiyecek ona. Ne riyakâr hali vardı, değil mi?

Üç kadın, ikinci kat merdiveninin başında durup şamdanları ellerinde, baştan savma tutturulmuş atkılarının altından kemiklerinin kuruluğu görünerek, bir lâhza konuştular; böyle bir adama ne kadar işkence edilse az olduğu hükmünü verdiler. En sonra çıkan Trouche, rahip Faujas'ın cüppesinin arkasından sinsi sinsi gülerek mırıldandı:

— Ev sahibi madam, henüz bıngıl bıngıl; yalnız, döşeme tahtası üzerinde, kurt gibi kıvranıp duran bir kadın, her zaman hoşa gider bir şey olmasa gerek.

Ayrıldılar. Ev, biraz evvelki derin sessizliğine tekrar gömüldü. Gece, sessizlik içinde sona erdi. Ertesi gün, kiracı kadınlarla Rose, o korkunç sahneden tekrar bahsedecek oldular, Marthe'ın şaşıp kaldığını, âdeta utanıp sıkıldığını gördüler; cevap vermiyor, lâkırdıyı kısa kesiyordu. Evde kimsenin bulunmadığı bir zamanı kolladı, bir işçi getirip kapıyı tamir ettirdi. Madam Faujas'la Olympe, bundan,

Madam Mouret'nin, konuşmamak suretiyle bir kepazeliğe mâni olmak istediği hükmünü çıkardılar.

Paskalyaya rastlıyan daha ertesi gün, Marthe, Saint Saturnin'de, bâsü badelmevtin zaferli sevinçleri ortasında, ateşli bir uyanışın hazzını tattı. Cuma günkü karaltıları bir şafak ziyası silmişti; kilise ilâhi bir düğün için hazırlanmış gibi beyaz, misk kokulu, aydınlık, derine doğru gömülüyordu. Zâkir çocukların sesinde, flüt âhenkleri vardı; Marthe, bu neşeli ilâhi ortasında, çarmıh ıztıraplarından daha müthiş bir hazla doluyordu. Eve döndüğü zaman gözleri yanıyordu, sesinde kuruluk vardı. Yemekten sonra, alışık olmadığı bir neşeyle konuşarak, uzun uzun oturdu. Yatmağa çıktığı zaman, Mouret yatağa girmişti bile. Gece yarısına doğru, korkunç feryatlar, evi tekrar ayağa kaldırdı.

Bir gün evvelki sahne bir daha oldu; yalnız kapıya vurulan ilk yumrukta, Mouret, sırtında entari ile, yüzü karma karışık, gelip kapıyı açtı. Marthe, giyinik bir halde, yüzükoyun uzanmış, başını, karyolanın ayağına çarpa çarpa, derin hıçkırıklarla ağlıyordu. Fistanının korsajı koparılmış gibiydi; çıplak kalan boynunda iki bere gözüküyordu.

Rose:

— Bu sefer, galiba boğmağa kalkışmış, diye söylendi.

Kadınlar, Marthe'ı soydular. Mouret, kapıyı açtıktan sonra, benzi çarşaf gibi bembeyaz, titreye titreye, tekrar yatağa girmişti. Kendini müdafaa etmedi, söylenen fena sözleri işitmemiş gibi göründü, yatağın duvar tarafına gömüldü, kayboldu.

O geceden sonra, muntazam fasılalarla, buna benzer sahneler oldu. Ev halkı, artık, bir cinayet korkusu içinde yaşıyordu; en ufak bir gürültü olsa, ikinci kattaki kiracılar ayağa kalkıyorlardı. Marthe, imalardan daima kaçınıyordu. Rose'un, Mouret için, çalışma odasında bir yatak yapmasına kat'iyen razı olmuyordu. Gün ışıyınca, sanki, geceki hâilenin hatırasına varıncaya kadar alıp götürüyordu.

Lâkin, Mouret'lerin evinde acaip şeyler olduğu rivayeti, mahalleye, yavaş yavaş yayıldı. Mouret'nin, karısını, her gece sopa ile dövdüğü söyleniyordu. Hanımı, susmak ister gibi göründüğü için, Rose, Madam Faujas ile Olympe'e, hiç bir şey söylemiyeceklerine dair yemin ettirmişti. Fakat, kendisi, acıyan tavırlariyle, imalariyle ve çekingenlikleriyle, ağızdan kulağa dolaşan bu hikâyenin, esnafın diline düşmesine yardım etmişti. Muzip bir adam olan kasap, Mouret'nin, karısını, papazın odasında bulduğu için dövdüğünü iddia ediyordu; fakat, manav kadın, «biçare madam» ı müdafaa ediyor, gerçekten kuzu gibidir, kötü olmasına imkân yoktur, diyordu. Ekmekçi kadın da, Mouret'yi «karılarını hırpalamaktan zevk alan erkekler» den sa-

yıyordu. Çarşıda, Marthe'm adı geçerken hep, gözler yukarı kalkıyor, hasta çocuklar hakkında kullanılan agucuklu sözler sarfediliyordu. Olympe, bir kilo kiraz, yahut bir sepet çilek almağa gittiği zaman, söz, dönüp dolaşıp, mutlaka Mouret'lere geliyordu. Bir çeyrek saat, bir yığın rikkatli söz konuşuluyordu.

— Ey, sizin evden ne haber?

— Sormayın. Kadın, hüngür hüngür ağlıyor... İnsan acıyor. Ölse daha iyi.

— Geçen gün, benden enginar aldı; yanağı sıyrılmıştı.

— Elbette! Kadını öldürüyor... Ya vücudünü görseniz, ben gördüm!.. Cılk yara... Yerdeyken, Mouret, tekmelerle dövüyor. Geceleri aşağı indiğim zaman, hep kafası patlamış bulacağım diye korkuyorum.

— O evde oturmak sizin için keyifli bir şey olmasa gerek. Ben olsam, başka yere taşınırdım. Her gece, böyle korkunç şeyler görmekten hasta olurdum.

— O zavallı kadının hali sonra nice olur? Ne kibar, ne halim selim kadın! Onun hatırı için oturuyoruz... Kirazın kilosu beş metelik, değil mi?

— Evet, beş metelik... Hasılı, sabırlı insansınız, iyi bir kalbiniz var.

Karısının üstüne sopa ile çullanmak için gece yarısını bekliyen bu kocanın hikâyesi, hele, pazardaki mahalle karılarını heyecana sürüklüyordu. Rivayet, korkunç tafsilâtiyle, günden güne büyüyordu. Sofu bir kadın, Mouret'yi cin çarptığını, karısını boynundan şiddetle dişlediğini, kadını bırakması için, rahip Faujas'ın sol baş parmağiyle, havada üç defa istavroz çıkarmağa mecbur olduğunu söylüyordu. Sonra, Mouret'nin bir külçe gibi yere yığıldığını, ağzından koskoca bir siyah fare fırladığını, gözden kaybolduğunu, halbuki, döşeme tahtasında en küçük bir delik görülmediğini ilâve ediyordu. Taravelle sokağının köşesindeki işkembeci: «Bu haydudu, belki de kuduz köpek ısırmıştır» mutalâasını yürüterek, mahalleye dehşet saldı. Fakat bu hikâyeye Plassans'ın kendini bilen insanları arasında inanmıyanlar vardı. Dedikodu, Sauvaire mesiresine ulaşınca, orada alık mayıs güneşi altında peykelere dizi dizi sıralanmış küçük irat sahiplerini pek eğlendirdi.

İşten çekilmiş bademcı tacirleri:

— Mouret, karısını döğmekten âcizdir, diyorlardı; süngüsü düşmüş gibi bir hali var. Artık gezmeğe bile çıkmaz oldu. Asıl onu susadurduran, karısıdır.

Emekli bir yüzbaşı şöyle diyordu:

— Belli olmaz. Benim alayımda bir subay vardı, karısı, vara yo-

ğa kızar, adamı tokatlardı. Bu, on senedir böyle devam ediyordu. Bir gün, tekme atmağa kalkıştı, subay öfkelendi, az daha karısını boğuyordu... Belki Mouret de tekme yemekten hoşlanmaz.

Bir ses, bıyık altından gülerek ilâve ediyordu:

— Her halde papazlardan hiç hoşlanmaz.

Madam Rougon, şehir halkını meşgul eden bu rezaleti bir zaman bilmemezliğe geldi. Dudaklarından tebessümü eksik olmuyor, yanında yapılan imaları anlamamazlıktan geliyordu. Fakat bir gün, Mösyö Delangre'm uzun süren bir ziyaretinden sonra, telâş içinde, gözleri yaşlı, kızının evine geldi.

Marthe'ı kucaklayarak:

— Ah! Sevgili yavrum, bana bir şey haber verdiler, dedi. Kocan sana el kaldıracak kadar ileri gidiyormuş!. Bunlar yalan, değil mi?. Kesin olarak yalanladım. Ben Mouret'yi tanırım. Terbiyesi kıttır, ama, fena adam değildir.

Marthe, kızardı; yanında bu konuya her dokunuluşta duyduğu sıkılganlığı ve utancı tekrar hissetti.

Rose, her zamanki cüretliliği ile:

— Merak etmeyin, madam şikâyet etmez, diye haykırdı. Madam azarlar diye korkmasam, çoktanberi gelip bunu size haber verecektim.

İhtiyar kadın gayet büyük ve ıztıraplı bir şaşkınlıkla, ellerini iki yanına bıraktı.

— Demek ki doğru, onu dövüyor, öyle mi?. Ah! alçak! diye sızlandı.

Ağlamağa başladı:

— Bu yaşımda böyle şeyler mi görecektim!. Babası öldüğü zaman, yanımızda ufak bir memurken, nimetlere boğduğumuz bir adam!.. Sizi evlendirmeği Rougon istedi. Kendisine söylüyordum, Mouret'nin bakışını beğenmiyorum, diyordum. Zaten, bize karşı hiç bir zaman dürüst davranmadı; Plassans'a çekilişi, sırf biriktirdiği dört metelik sayesinde bizimle alay etmek içindi. Allaha şükür ona ihtiyacımız yoktu, ondan daha zengindik, öfkesinin sebebi de zaten bu. Bu dar kafalı adam, öyle kıskanç ki, hiç bir zaman salonuma ayak basmak istemedi, bir yabani kedi gibi davrandı; gelse, hasedinden çatlardı. Ama, seni böyle bir canavarla bırakmıyacağım kızım. Bereket versin kanun var.

Gît gide daha güç durumda kalan Marthe:

— Sakin olun; çok mübalâğa ediyorlar, sizi temin ederim, dedi.

Aşçı kadın:

— Göreceksiniz, onu savunacak, dedi.

O esnada, bahçenin dip tarafında önemli bir müzakereye dalmış bulunan rahip Faujas'la Trouche, gürültüyü işitip ilerlediler.

Madam Rougon, daha yüksek sesle sızlanarak:

— Rahip efendi, ben çok talihsiz bir anayım, diye devam etti; yanımda bir tek kızım kaldı, bir de haber alıyorum ki, gözlerinin yaşı dinmiyormuş... Yalvarırım size, onun yanında yaşıyorsunuz, kendisini teselli edin, koruyun.

Rahip, bu âni kederin mânasını kavramak ister gibi ona bakıyordu. Madam Rougon da ısrarla rahibe bakarak devam etti:

— İsmini söylemek istemediğim birine rast geldim. Bu adam beni korkuttu... Allah biliyor, damadıma kabahat yüklemek istememi Ama, kızımın menfaatlerini korumak da vazifemdir, değil mi?. Damadım, alçağın biri imiş işte; karısını hırpalıyor, şehir halkına kepaze oluyor, türlü türlü murdar işlere burnunu sokuyor. Seçim başladığı zaman göreceksiniz, siyasette de kendisini lekeliyecek. Son defasında dış mahallelerdeki serserilerin başına o geçmişti... Yüreğime indirecek, rahip efendi.

Rahip:

— Mösyö Mouret kendisine ihtarda bulunulmasına izin vermez, diyecek oldu.

Madam Rougon, haykırdı:

— Evet ama, kızımı böyle bir adamın elinde bırakamam! Şerefimizin lekelenmesine müsaade etmiyeceğim... Adliye ne güne duruyor?

Trouche, iki yanına salınıyordu. Berikilerin susmasından faydalanarak, damdan düşercesine:

— Mösyö Mouret deli, dedi.

Bu söz bir balyoz tesiri yaptı, hep bakıştılar. Trouche devam etti:

— Yani, kafası pek sağlam değil, derim. Gözlerine dikkat etseniz yeter... Doğrusunu söyliyeyim, benim içim rahat değil. Besançon'da bir adam vardı, kızım son derece severdi, bir gece ne yaptığım bilmeden onu öldürdü.

Rose:

— Mösyönün hanidir tahtası eksik, diye mırıldandı.

Madam Rougon:

— Ama bu korkunç bir şey, dedi! Haklısınız, son defa onu gördüğüm zaman pek acaip bir hali vardı. Zaten ötedenberi zekâsı pek yerinde değildir... Ah! Zavallı yavrucuğum, bana bütün dertlerini anlatacağına söz ver. Artık rahat uyku uyuyamıyacağım, işitiyor musun, kocanın ilk saçma hareketinde tereddüt etme, kendini daha faz-

la tehlikeye koyma... Delilerin yeri tımarhanedir.

Bu sözü söyledikten sonra çıkıp gitti. Trouche, rahip Faujas'la yalnız kalınca, bıyık altından pis pis güldü, kara dişlerini gösterdi.

— Mal sahibi madam bana dua etsin! diye mırıldandı. Geceleyin, artık istediği kadar kıvranabilir.

Rahip, benzi solgun, gözleri yerde, cevap vermedi. Sonra omuz silkti, bahçenin nihayetinde, çardağın altında dua kitabını okumağa gitti.

XVIII

Mouret, pazar günleri, eski tacir alışkanlığiyle sokağa çıkıyor, şehirde bir gezinti yapıyordu. Bir nevi utançla içine gömüldüğü sıkı yalnızlıktan, ancak o gün ayılır gibi olmuştu. Bir makine gibi hareket ediyordu. Sabahleyin erkenden traş oluyor, beyaz bir gömlek giyiyor, redingotunu ve şapkasını fırçalıyor, öğle yemeğinden sonra, pek de farkına varmadan, kendisini sokakta bulüyor, temiz pak kıyafetiyle, elleri arkasında, kısa adımlarla yürüyordu.

Bir pazar, evden dışarı adımını attığı sırada, Balande sokağı kaldırımında, Rose'un Mösyö Rastoil'in hizmetçisiyle hanl hanl konuştuğunu gördü. Onu görünce sustular. Kendisini öyle acaip bir tavırla süzüyorlardı ki, arka ceplerinin birinden acaba, bir mendilin ucu mu sallanıyor, diye baktı. Kaymakamlık meydanına varınca, başını çevirdi, onların, yine ayni yerde dikilip durduklarını gördü. Rose, iki yanına sallanarak sarhoş taklidi yapıyor, reisin hizmetçisi de katıla katıla gülüyordu.

Mouret:

— Çok hızlı yürüyorum, benimle alay ediyorlar, diye düşündü.

Adımlarını daha yavaşlattı. Banne sokağında, çarşıya doğru ilerledikçe, dükkâncılar kapılara koşuyorlar, merakla onu seyrediyorlardı. Mouret, kasaba, başiyle hafif bir selâm verdi, adam, şaşa kaldı, selâmını almadı. Şapkasiyle selâmladığı ekmekçi kadın, öyle korkmuş gibi göründü ki, geriye doğru atıldı. Yemişçi kadın, bakkal, pastacı, kaldırımdan kaldırıma, onu, biribirlerine parmakla gösteriyorlardı. Mouret geçtiği yerleri baştan başa heyecan içinde bırakıyordu; kalabalıklar birikiyor, alaycı gülüşlerle karışık sesler yükseliyordu.

— Gördünüz mü, nasıl dimdik yürüyor?

— Evet... Dereden atlıyayım derken azkaldı takla atıyordu.

— Hepsi böyle olurmuş, diyorlar.

— Hasılı, pek korktum... Niçin sokağa çıkarıyorlar? Yasak edilmeli.

Mouret utanıyor, arkasına dönüp bakmağa cesaret edemiyordu; kendisinden bahsedildiğini anlamamakla beraber, belli belirsiz bir endişeye kapılmıştı. Rahat rahat kollarını sallıyarak daha hızlı yürüyordu. Modası geçmiş zeytuni eski redingotunu giydiğine pişman olmuştu. Pazar yerine gelince, bir an tereddüt etti, sonra, azimle, zerzevatçıların arasına daldı. Fakat, onun orada görünüşü, âdeta bir ihtilâl yarattı.

Bütün Plassans ev kadınları yolunun üstüne dizildiler. Satıcı kadınlar, peykelerinin önünde ayakta durup, yumruklarını kalçalarına dayadı, onu tepeden tırnağa süzdüler. İtişmeler oldu, bazı kadınlar, buğday pazarının binek taşlarına çıktılar. Mouret, hep hızlı hızlı yürüyor, sıyrılmağa çalışıyor, bu hayhuya sebep kendisi olduğuna herhalde inanamıyordu. Yemiş satmakta olan bir köylü kadın:

— Kollarına baksanıza, yel değirmeni kanadı gibi, dedi.

Bir salatacı ilâve etti:

— Deli gibi gidiyor; azkaldı, işportamı deviriyordu.

Değirmenciler, alay için:

— Tutun, tutun! diye haykırıştılar.

Mouret, merak edip olduğu yerde durdu, ne oluyor diye bakmak için, safdilce, ayaklarının ucuna basarak yükseldi; bir hırsızın yakayı ele verdiğini sanmıştı. Kalabalık arasında, muazzam bir kahkaha dolaştı; yuhalar, ıslıklar, hayvan sesleri işitildi.

— Zararlı değil, dokunmayın.

— Yooo! Ben güvenemem... Geceleri kalkıp elâlemin gırtlağını sıkıyormuş.

— Bakışları fena, doğrusu.

— Peki, bu, birdenbire mi olmuş?

— Evet, birdenbire... Şu insanlar, ne de çürük mahlûklarız. Ne halim selim adamdı!.. Ben gidiyorum; içim fena oluyor... Al şu üç metelik şalgam parasını.

Mouret, bir kadın kalabalığının ortasında, Olympe'i tanımıştı. Kadın, gayet nefis şeftaliler satın almış, kibar kadınların kullandığı neviden bir küçük iş torbasına doldurmuş, götürüyordu. Heyecanlı bir hikâye anlatmakta olsa gerek ki, etrafını almış olan mahalle karıları, acıyan bir tavırla ellerini bitiştirerek hafiften sesler çıkarıyorlardı.

Olympe, sözünü şöyle bitirdi:

— Sonra, saçlarından yakaladı, konsolun üstünde duran usturayla gırtlağını kesecekti, bereket versin, biz vaktinde yetiştik de cinayeti önledik... Kendisine birşey söylemeyin, elinden bir kaza çıkar..

Mourt, şaşkın şaşkın, Olympe'e sordu:

— Ne? Nasıl kaza?

Kadınlar açılmışlardı, Olympe tetikte duruyor gibi idi:

— Kızmayın, Mösyö Mouret... Eve dönseniz daha iyi edersiniz.

Diye mırıldanarak, ihtiyatla sıvıştı.

Mouret, Sauvaire mesiresine giden bir dar sokağa sığındı. Hay-kırışmalar çoğalıyordu. Pazar yerinin homurtulu vaveylâsı, bir müddet, arkasından devam etti.

— Bugün bunlara ne oluyor kuzum? diye düşündü. Acaba benimle mi alay ediyorlardı? Ama ismimin söylendiğini işitmedim... Her halde bir yerimde bir şey var.

Haşarının biri, bir avuç kireç atmış olmasın korkusiyle şapkasını çıkarıp baktı; sırtına uçurtma, fare kuyruğu gibi bir şey de takmamışlardı. Bu muayeneden sonra içi rahat etti. Dar sokağın sessizliği ortasında, gezintiye çıkmış burjuva yürüyüşüne devam etti. Rahat rahat Sauvaire mesiresine vardı. Küçük irat sahipleri, güneşte, peykenin üzerinde, her zamanki yerlerinde oturuyorlardı.

Emekli yüzbaşı, pek şaşırdı:

— Ay! Mouret geliyor, dedi.

İrat sahiplerinin durgun yüzlerinde, çok büyük bir tecessüs peyda oldu. Ayağa kalkmadan, Mouret'yi karşılarında, ayakta tutarak boyunlarını ileri uzattılar; onu tepeden tırnağa, inceden inceye muayeneden geçiriyorlardı.

En cür'etlileri diye tanılan yüzbaşı:

— Ey, küçük bir gezintiye mi çıktınız? diye sordu.

Mouret, dalgın bir tavırla, cevap verdi:

— Evet, küçük bir gezinti; hava çok güzel.

İrat sahipleri, mânalı mânalı bakıştılar, gülümsediler. Üşüyorlardı. Gök yüzünü de bulutlar kaplamıştı.

Sabık debbağ:

— Çok güzel ha! diye mırıldandı. Hiç de müşkülpesent değilsiniz... Gerçi, kışlıklarınızı da giymişsiniz ya. Redingotunuz pek acaip.

Tebessümler, alaycı gülüşmeler haline geldi.

Mouret'nin aklına iyi bir fikir gelmiş gibi oldu. Birdenbire arkasına döndü:

— Baksanıza, kuzum, dedi. Sırtımda bir güneş var mı?

İşten çekilmiş bademtacirleri, kendilerini daha fazla tutamadılar, kahkahayı bastılar. En alaycıları olan yüzbaşı, gözlerini kırptı.

— Güneş mi? Nerede? diye sordu. Ben, yalnız bir ay görüyorum.

Ötekiler gülüşüyorlar, bu sözü son derece nükteli buluyorlardı.

Mouret:

— Ay mı? dedi. Lütfen silin; bana epey üzüntü verdi.

Yüzbaşı, Mouret'nin sırtına bir iki defa vurdu:

— Oldu! arslanım, dedi. Kurtuldunuz işte. Sırtında ay taşımak rahat bir şey olmasa gerek... Rahatsız gibi görünüyorsunuz, neniz var?

Mouret, o tasasız edasiyle:

— Pek iyi değilim, diye cevap verdi.

Sonra, peykede oturanların fısıldaştıklarını işitir gibi oldu.

— Yoo! Evde bana çok iyi bakıyorlar, dedi. Karım çok iyidir. Beni âdeta şımartıyor... Fakat, çok dinlenmeğe ihtiyacım var. Onun için, artık sokağa çıkmıyorum, eskisi gibi görülmüyorum. İyileştikten sonra, tekrar işe başlayacağım.

Sabık debbağhane sahibi, damdan düşercesine onun sözünü kesti:

— Ama, karınızın sıhhati yolunda değilmiş, diye iddia ediyorlar.

Mouret hararetlendi:

— Karım mı... Hasta değil, yalan söylüyorlar! diye haykırdı. Bir şeyi yok, hiç bir şeyi yok... Evimizde rahat rahat oturuyoruz diye bize garaz oluyorlar... Allahallah! Karım hasta imiş. Gücü kuvveti yerinde, başı bile ağrımaz.

Sonra, kısa cümlelerle konuşmağa devam etti. Yalan söyleyen bir insan gibi endişeli gözlerle ve sükûtileşmiş geveze gibi dili dolaşarak, bir şeyler geveledi. Küçük irat sahipleri, acınır tavırlarla baş sallıyorlardı, yüzbaşı da, parmağiyle alnına vuruyordu. Mouret'yi, kravatının düğümünden redingotunun son düğmesine kadar süzen eski bir kenar mahalle şapkacısı, nihayet onun kunduralarını seyre dalmıştı. Kunduranın sol tekinin bağı çözülmüştü. Şapkacı, bu hali aşırı buluyordu; yanındakileri dirseğiyle dürtüyor, gözlerini kırparak, uçları sallanan bu bağı gösteriyordu. Çok geçmeden peykede oturanların hepsi, yalnız bu kundura bağını seyre koyuldular. Artık, bu kadarı fazlaydı. İrat sahipleri, hiç bir ümitleri kalmadığını gösterecek şekilde omuz silktiler.

Yüzbaşı, bir baba şefkatiyle:

— Mouret, dedi, kunduranızın bağını bağlasamza.

Mouret, ayaklarına baktı; fakat, anlamamış gibi göründü, tekrar konuşmağa başladı. Sonra, artık cevap veren olmayınca sustu, bir lâhza daha orada durdu, nihayet, gezintisine devam etti.

Debbağhane sahibi, onu bir müddet daha seyretmek için ayağa kalkmıştı.

— Mutlaka düşecek, dedi. Nasıl, tuhaf değil mi? amma da tozutmuş ha!

Mouret, Sauvaire mesiresinin nihayetinde, gençlik kulübünün önünden geçerken, sokağa çıktı çıkalı, peşini bırakmayan sinsi sinsi gülüşmelerle tekrar karşılaştı. Kulübün kapısı önünde Severin Ras-

toil'in, bir takım gençlere kendisini gösterdiğini iyiden iyiye gördü. Şehrin, böylece, kendisiyle alay ettiği meydanda idi. Bir nevi korkuya kapıldı, bu ısrara mâna veremedi, başını eğdi, evlerin duvarları hizasından yürüdü. Canquoin sokağına gireceği sırada, arkasında bir gürültü işitti; başını çevirdi, peşi sıra gelen üç yumurcak gördü. İkisi, edepsiz tavırlı büyük çocuklardı; bir tanesi ufacıktı, gayet ciddi idi. Elinde, sokakta bulunmuş bir çürük portakal vardı. Bunun üzerine, Mouret, Canquoin sokağından yürüdü, Recollets meydanından geçti, Banne sokağına vardı, yumurcaklar hâlâ peşindeydiler.

Mouret, birdenbire, çocukların üzerine yürüyerek:

— Şimdi sizin kulağınızı çekeyim mi? diye haykırdı.

Çocuklar yan tarafa açıldılar, gülerek, haykırışarak, dört ayak kaçtılar. Mouret, kıpkırmızı kesildi, gülünç olduğunu hissetti. Sükûnet bulmak için kendini zorladı, tekrar, gezinti adımıyle yürümeğe başladı. Asıl korktuğu şey, kaymakamlık meydanından dolaşmak, arkasında, gitgide büyüdüğünü ve cüretlendiğini hissettiği, peşine düşmüş bu haylâzlar sürüsiyle, Rougon'ların pencereleri önünden geçmek zorunda idi. İlerlediği sırada, tam da, Madam de Condamin'le birlikte ikindi âyininden eve dönmekte olan kaynanasını görünce, karşılaşmamak için yolunu değiştirmek zorunda kaldı.

Afacanlar:

— Yuha! Yuha! diye bağrışıyorlardı.

Mouret, alnı ter içinde, ayakları kaldırım taşlarına çarparak yürüyordu; ihtiyar Madam Rougon'un sular ve ormanlar müdürünün karısına:

— Amaan! Şu zavallıya bakın! Ne rezalet! ne rezalet. Bu hale, daha fazla tahammül edemeyiz, dediğini işitti.

O zaman, Mouret, kendini tutamadı, koşmağa başladı. Kollarını ileri uzatmış, aklı başından gitmiş bir halde, Balande sokağına atıldı, sayısı on, on iki kadar olan çocuklar da, sürü halinde, peşi sıra oraya daldılar. Banne sokağındaki dükkâncılar, çarşıdaki esnaf kadınlar, mesirede gezenler, kulüp âzası gençler, Rougon'lar, Condamin'ler, bütün Plassans, kıskıs gülüşerek, sokağın dik yokuşu boyunca peşini kovalıyormuş gibi geliyordu. Çocuklar ayaklarını yere vuruyorlar, sivri taşlar üzerinde kayıyorlar, sakin mahallenin içine kapılıp koyuverilmiş bir sürü gibi kıyamet koparıyorlardı.

— Tutun şunu! diye haykırıyorlardı.

— Tut tut! Şu redingota bak, amma da gülünç ha!

— Hey! Siz Taravelle sokağına sapın; kıstırırsınız.

— Koşun! Koşun!

Mouret, telâş içinde, evinin kapısını tutabilmek için, ümitsiz bir hamle etti; fakat ayağı kaydı, kaldırıma yuvarlandı, bir iki saniye,

dermansız, orada kaldı. Çocuklar, hücum eder korkusiyle, zafer nâreleri fırlatarak, etrafını kuşattılar; en küçükleri, ciddiyetle ilerledi, çürük portakalı fırlattı; portakal, Mouret'nin sol gözüne geldi, zahmetle ayağa kalktı, yüzünü silmeden, evine girdi. Rose, çapkınları kovalamak için, süpürgeye sarılmak zorunda kaldı.

O pazar gününden itibaren, bütün Plassans, Mouret'nin zır deli olduğuna inanmıştı. Şaşılacak olaylar zikrediyorlardı. Meselâ, bir senedir süpürge vurulmamış, bomboş bir odaya kapanıp günlerce oturuyordu; hem, bu, uydurma bir haber değildi, anlatanlar, bizzat evin hizmetçisinden dinlemişlerdi. Mouret, bomboş odada acaba ne yapıyordu? Türlü türlü rivayetler vardı; hizmetçi kadın, onun, ölü taklidi yaptığını söylüyor, bütün mahalleye dehşet salıyordu. Mouret'nin bir tabut sakladığına, gözleri açık, ellerini göğsü üzerinde kavuşturarak boylu boyunca içine uzandığına, hem de, sırf eğlence olsun diye, sabahtan akşama kadar orada yattığına, çarşı halkı, iyiden iyiye inanıyordu.

Olympe, her uğradığı dükkânda:

— Çoktan beri bu nöbetin tehdidi altındaydı, diye anlatıyordu. Buhran, için için büyüyordu. Mouret, kederli hale geliyor, saklanacak köşe arıyordu. Hani, hayvanlar hastalanınca saklanırlar ya, işte öyle. Ama, ben daha bu eve ayak bastığım gün kocama söyledim: «Mal sahibinin gidişatını beğenemiyorum» dedim. Bakışları bir tuhaftı, halinde sinsilik vardı. O zamandanberi de, ev, hop oturdu, hop kalktı. Adam, türlü türlü meraklara düştü. Şekerleri tane tane sayıyor, ekmeği bile kilit altına alıyordu. Öyle bir nekesleşmişti ki, biçare karısı, giyecek ayakkabı bulamıyordu... Bu zavallı kadıncağıza, çok acıyorum! Çekmediği kalmadı, inan olsun! Sofrada doğru dürüst oturmasını bile bilmiyen bu Allahın delisiyle yaşıyor, düşünün! Yemeğin orta yerinde peşkirini fırlatır, tabağına bata çıka yemek yedikten sonra sersem gibi çıkar gider. Üstelik de kavgacı. Bir hardal kavanozunun yeri değişmiş diye kıyametleri koparırdı. Şimdi, hiç bir şey söylemiyor; yabani hayvan gibi bakışları var, ses çıkarmadan elâlemin gırtlağına atılıyor... Ne acaip haller görüyorum. Söylemek istesem...

Dinliyenleri şiddetli bir merak içinde bıraktıktan sonra, sualerle sıkılmayanlara, şöyle diyordu:

— Yok, yok, benim üstüme vazife değil... Madam Mouret, halis hıristiyan gibi çile çeken mubarek bir kadın; bu meselede, kendine mahsus fikirleri var, saygı göstermek lâzım... İnan olsun, kocası, ustura ile boğazını kesmeğe kalkıştı!

Bu, hep ayni hikâye idi, fakat, Olympe'i dinliyenler üzerinde, daima kesin bir tesir bırakıyordu: Yumruklar sıkılıyor, kadınlar,

Mouret'yi boğmalı, diyorlardı. İnanmayan birisi başını sallıyacak olsa, her geceki korkunç sahneleri izah etmesi söylenerek, müşkül durumda bırakılıyordu. Yatağa yatar yatmaz karısının gırtlağına sarılmak ancak bir delinin yapabileceği işti. Bunda öyle esrarlı bir nokta vardı ki, hikâyenin şehirde yayılmasına fazlasiyle yardım etti. Bir aya yakın bir zaman söylenti büyüdü.

Olympe'in gezdiği yerde anlattığı facialı sahnelerin dedikodusuna rağmen, Balande sokağı tekrar durulmuştu, geceler rahat geçiyordu. Teklifsiz ahbapları, açıkça konuşmadan, çok tedbirli davranmasını söyledikleri zaman, Marthe, sinirli sabırsızlıklar gösteriyordu.

Rose:

— Hep kafanızın dikine gitmek istiyorsunuz, değil mi? diyordu. Görürsünüz... Yine başlıyacak. Günün birinde sizi öldürülmüş bulacağız.

Madam Rougon, şimdi, gün aşırı koşup gelmeği iş edinmişti. Gayet endişeli bir halde içeri giriyor, daha methalde, Rose'a soruyordu:

— Ey? Bugün hiç bir vak'a yok mu?

Sonra, kızını görünce, sanki orada bulamıyacağından korkmuş gibi, onu, şiddetli bir sevgi ile kucaklıyordu. Korkunç geceler geçirdiğini söylüyordu; her kapı çalınışta titriyor, hep, bir felâket haberi vereceklermiş sanıyordu; kendine malik değildi.

Marthe, hiç bir tehlikeye maruz bulunmadığını söyleyince de, ona takdirle bakıyor:

— Sen bir meleksin, diye haykırıyordu. Ben olmasam, öldürseler gık demiyeceksin, ama, merak etme, gözüm üstünde, tedbirlerimi alıyorum. Kocan, serçe parmağım kımıldattığı gün kozunu benimle paylaşsın.

Daha fazla bir şey söylemiyordu. Doğrusu şu ki, Plassans'ın bütün resmi makamlarını ziyaret ediyordu. Kızının felâketlerini, böylece gizli olarak, belediye reisine, kaymakama, mahkeme reisine anlatmış, ağızlarından bir şey kaçırmıyacaklarına yemin ettirmişti.

Gözünde bir damla yaş birikerek sızlanıyordu:

— Meyus bir ana gibi size baş vuruyorum; zavallı yavrumun şerefini, vekarını, namusunuza tevdi ediyorum. Bir rezalet çıkar da âlem duyarsa, kocam hastalanır... Hep, muhakkak bir felâket beklemeğe de artık tahammülüm kalmadı... Bana akıl verin, ne yapmam lâzımgeliyorsa söyleyin.

Madam Rougon'un başvurduğu bu kimseler çok kibar davrandılar. Kendisine teminat verdiler, alargada durmakla beraber, Madam Mouret'ye göz kulak olacaklarını vâdettiler; en küçük tehlike olursa harekete geçeceklerdi. Madam Rougon, Mösyö Péqueur des Saulsis ile Mösyö Rastoil nezdinde bilhassa ısrar etti; ikisi de damadının

komşusu idiler, bir felâket olursa derhal işe el koyabilirlerdi.

Zır deli hale gelmek için gece yarısını bekliyen bu akıllı deli hikâyesi, her iki taraf yâranının, Mouret'lerin bahçesinde yaptıkları toplantıları, şiddetle ilgi çekecek bir şekle getirdi. Herkes, gelip rahip Faujas'ı selâmlamak için çok gayret gösteriyordu. Saat dört olur olmaz, rahip aşağı iniyor, çardağın altında, misafirlerini babacan bir tavırla ağırlıyordu; eskisi gibi, yine çekingen davranıyor, baş sallayarak cevap vermekle yetiniyordu. İlk günler, evde geçen faciaya, sadece telmihlerde bulundu; fakat bir salı günü, Mösyö Maffre, evin cephesine endişeyle bakarak, birinci katın bir penceresini, göz işaretiyle gösterdi ve şu suali sordu:

— Odası orası, değil mi?

O zaman, iki taraf yârânı, mahalleyi birbirine katan acaip maceraya, seslerini alçaltarak konuşmağa başladılar. Rahip, belli belirsiz bazı bilgiler verdi; çok üzücü, çok hazin şey, dedi, herkese acıdığını söyledi, daha fazla ileri gitmedi.

Madam de Condamin, Mösyö Porquier'ye sordu:

— Ama, siz ki, bu evin hekimisiniz, doktor, siz bu işler hakkında ne düşünüyorsunuz?

Doktor Porquier, cevap vermeden önce, uzun uzun başını salladı. Evvelâ ağzı sıkı bir kimse tavrı takındı.

— Pek nazik mesele, diye mırıldandı. Madam Mouret'nin sıhhati sağlam değildir. Mösyö Mouret'ye gelince...

Kaymakam:

— Ben, Madam Rougon'u gördüm, dedi. Çok endişede.

Mösyö de Condamin, damdan düşercesine lâfa karıştı:

— Damadı, onu zaten ötedenberi sıkar. Ben, geçen gün Mouret'ye kulüpte rastgeldim. Piket oynadık, beni yendi. Baktım, her zamanki gibi zeki... Adamcağız, zaten dâhi değildi.

Doktor, bunu kendisine bir hücum sandı, ilâve etti:

— Halkın anladığı mânada delidir demedim. Ama, kendisini serbest bırakmak da ihtiyatlı bir harekettir demiyorum.

Bu söz biraz heyecan uyandırmıştı. Mösyö Rastoil, iki bahçeyi ayıran duvara, elinde olmadan, baktı. Bütün yüzler doktora dönmüştü. Doktor devam etti:

— Tanıdığım bir kadın vardı, çok hoş bir kadındı, debdebeli yaşardı, ziyafetler verirdi, en seçkin insanları kabul ederdi, çok zeki bir sohbeti vardı. Gelgelelim, bu kadın, odasına girer girmez, oraya kapanır, gecenin bir kısmını, köpek gibi havlıyarak dört ayak dolaşmakla geçirirdi. Adamları, uzun zaman, odasında bir köpek sakladığını zannettiler... Bu kadın, biz doktorların akıllı deli dediğimiz neviden bir hastaydı.

Köpek taklidi yapan bu aklı başında insan hikâyesi, Rastoil'in kızlarını pek eğlendirmişti; rahip Surin onlara bakıyor, fıkır fıkır gülüyordu. Doktor Porquier, ciddiyetle burnunu sildi.

— Buna benzer yirmi vak'a anlatabilirim, diye ilâve etti; akıllarına tamamiyle sahip göründükleri halde, yalnız kalır kalmaz en şaşılacak acaiplikler yapan adamlar vardır. Mösyö de Bourdeu'nün, Valence'da, adını söylemek istemediğim, çok iyi tanıdığı bir markî vardı...

Mösyö de Bourdeu:

— Kendisiyle sıkıfıkı dost olmuştum, dedi, çokluk vali konağına yemeğe gelirdi. Macerası muazzam bir dedikoduya sebep oldu.

Madam de Condamin, doktorla sabık valinin sustuklarını görünce:

— Hangi macera? diye sordu.

Mösyö de Bourdeu, gülmeğe başladı, devam etti:

— Hikâye, pek temiz bir şey değil. Esasen zekâsı zayıf olan Markî, bütün günlerini çalışma odasında geçirir, büyük bir siyasi iktisat eseri yazmakla meşgul olduğunu söylerdi... On sene sonra, odada, sabahtan akşama kadar, hep bir boyda küçük yuvarlaklar yapmakla vakit geçirdiği meydana çıktı.

Doktor:

— Yuvarlakları, kazuratiyle yapıyordu, diye tamamladı.

Bu sözü, öyle ciddî bir sesle söylemişti ki, tabir, kadınların bile yüzünü kızartmadı.

Bu hikâyelerden, peri masalları dinler gibi zevk alan rahip Bourrette:

— Bana günah çıkartmağa gelen çok acayip bir kadın vardı, dedi... Sinek öldürmek merakına müptelâ idi. Bir sinek görse, dayanamaz, mutlaka yakalamak arzusu duyardı. Evinde, yakaladığı sinekleri tığ iğnelerine geçirirdi. Sonra da, günah çıkartırken, hüngür hüngür ağlardı; biçare hayvanların ölümüne sebep olduğunu söyler, cehennemlik olduğuna inanırdı... Kendisini asla yola getiremedim.

Rahibin anlattığı hikâye pek hoşa gitti. Mösyö Pequeur des Saulaies ile Mösyö Rastoil bile, gülümsemek tenezzülünde bulundular.

Doktor, şu mülâhazayı yürüttü:

— Öldürülenler sinekten ibaret olunca, o kadar zararı yok. Amma, akıllı delilerin hepsi bu kadar masum olmaz. Öyleleri vardır ki, merak halinde, gizli bir ahlâksızlık sevkiyle, ailelerine azap verirler. Bunlar, içkiye müptelâ, gizli sefahetlere dalan, sırf çalmak ihtiyasiyle hırsızlık eden, gururun, kıskançlığın, ihtirasın zebunu biçarelerdir. Deliliklerini öyle mürailikle saklarlar ki, kendi hareketlerini murakabe etmeği, en karışık projeleri sonuna kadar götürmeği başa-

rırlar, öyle cevaplar verirler ki, beyinlerinde bir âfet bulunduğundan hiç kimse şüpheye düşmez; sonra, kurbanlariyle yalnız kalır kalmaz, kendilerini tekrar cinnet nöbetlerine bırakırlar, zalim haline gelirler... Birden öldürmezler ama, azar azar kana girerler.

Madam de Condamin sordu:

— Peki, o halde Mösyö Mouret?

— Mösyö Mouret, ötedenberi muzip, kuşkulu, müstebittir. Yaşı ilerledikçe, âfet büyümüşe benziyor. Bugün kendisini zararlı deliler arasına koymakta tereddüt etmiyorum... Bir kadın hastam vardı, onun gibi, yani bir odaya kapanır, günlerce, gayet feci şeyler hazırlardı.

Mösyö Rastoil:

— Peki ama, doktor, eğer bu fikirdeyseniz tedbir almak lâzım, diye haykırdı. Alâkalı makama rapor vermelisiniz.

Doktor Porquier, bir parça şaşaladı. Kadınlar hekimi olarak dudaklarında her zaman mevcut tebessümiyle tekrar gülümsedi:

— Konuşuyoruz, dedi. Şayet bana müracaat edilecek olursa, mesele vahimleşirse, vazifemi yaparım.

Mösyö de Condamin, kötü niyetle:

— Adam sende! dedi. Asıl deli, deli sayılanlar değildir... Bir deli doktoru gözünde, sağlam beyin yoktur... Akıllı delilere dair bir kitap okumuştum, roman kadar meraklı bir kitaptır; doktor, şimdi bize o kitaptan bir sahifeyi okudu.

Rahip Faujas, lâkırdıya karışmadan, merakla dinlemişti. Sonra, susulduğu için, bu deli hikâyelerinin madamlara kasvet verdiğini söyledi; başka şeyden konuşalım, dedi. Fakat, herkesin merakı uyanmıştı, her iki taraf yârânı, Mouret'nin en küçük hareketini gözetlemeğe başladı.

Mouret, artık bahçeye, günde bir saat, o da, öğle yemeğinden sonra, Faujas'lar karısiyle birlikte sofradalarken inıyordu. Oraya ayak atar atmaz, Rastoil ailesiyle, kaymakamlığın teklifsiz ahbaplarının göz hapsine yakalanıyordu. Bir zerzevat tarlası önünde dursa, bir kök salata ile ilgili ve meşgul görünse, bir el hareketi yapacak olsa, sağlı sollu her iki bahçede, derhal en kötü tefsirlere sebep oluyordu. Herkes onun aleyhine dönüyordu. Yalnız, Mösyö de Condamin onu hâlâ müdafaa ediyordu. Fakat bir gün, güzel Octavie, yemek esnasında, kocasına:

— Bu Mouret'nin deli olmasından size ne? dedi.

Mösyö de Condamin, hayretle cevap verdi:

— Bana ne mi efendiciğim? Hiç.

— İyi ya, öyleyse, mademki herkes. delidir, diyor, bırakın şu deliyi... Karınızdan başka türlü düşünmekteki inadınızı anlıyamıyorum.

Bu, size uğur getirmez, azizim... Plassans'da zeki görünmemek zekâsını gösterin a canım.

Mösyö de Condamin gülümsedi. Zarif bir tavırla:

— Her zamanki gibi hakkınız var, dedi. Bilirsiniz ki, mukadderatımı sizin elinize bıraktım... Akşam YEMEĞİNE BENİ BEKLEMEYİN. Bir kesme işine nezaret için atla Saint-Eutrope kadar gideceğim.

Sonra, bir yaprak sigarasını ısıra ısıra çıkıp gitti.

Madam de Condamin, onun, Saint-Eutrope civarında küçük bir kızda gönlü olduğunu,bilmiyor değildi.Fakat Hafsalası genişti,Hatta onu iki defa , çok çirkin hadiselerin akibetinden kurtarmıştı.

Mösyö de Condamin'e gelince,karısının iffeti bakımından,yüreği gayet rahattı.Onun Passans'da bir sevda oyununa girişmeyecek kadar kurnaz olduğunu bilirdi.

Sular ve ormanlar müdürü, ertesi gün, kaymakamlığa gittiği zaman:

— Mouret'nin, kapandığı odada neyle vakit geçirdiğini tahmin edebiliyor musunuz? dedi. Ben söyliyeyim: İncilde ne kadar s sarfi olduğunu hesap ediyor. Sayıda aldanmış olmaktan korktuğu için, üç defa, baştan saymış... Vallahi, hakkınız varmış, bu muzip herif, yukarıdan aşağı çatlak.

O günden sonra, Mösyö de Condamin, Mouret'yi müthiş surette diline doladı. Hattâ, işi biraz ileri götürüyor, alabildiğine yalan söylüyor, Rastoil ailesinin ağzını bir karış açık bırakan, olmadık hikâyeler uyduruyordu. Bilhassa, Mösyö Maffre'ı kendine kurban seçmişti. Bir gün, Mouret'yi, evin sokağa bakan pencerelerinden birinin önünde çırçıplak, başında yalnız bir kadın hotuzu olduğu halde, boşluğa reveranslar yapar bir vaziyette gördüğünü söylüyordu. Bir başka gün, üç fersah uzakta, Mouret'ye küçük bir koruda bir yabani kılığında rastgeldiğine emin olduğunu, şaşılacak bir cüretle anlatıyordu. Sonra, sulh hâkimi inanamıyormuş gibi davranınca, öfkeleniyor, Mouret'nin, kimse farkına varmadan, yağmur borularına tutuna tutuna, pekâlâ aşağı inebileceğini söylüyordu.

Kaymakamın teklifsiz dostları gülüşüyorlardı; fakat, hemen ertesi gün, Rastoil'lerin hizmetçisi, bu acaip hikâyeleri şehre yayıyor, karısını döven erkeğin masalı, harikulâde nisbetlerde büyüyordu.

Bir gün, öğleden sonra, Rastoil'ların büyük kızı Aurélie, bir gece evvel, gece yarısına doğru, pencere önünde dururken, komşunun, elinde bir büyük mum olduğu halde bahçesinde gezindiğini gördüğünü, kızararak anlattı. Mösyö de Condamin, genç kızın, kendisiyle alay ettiğini sandı; fakat Aurélie, açık tafsilât veriyordu:

— Mumu sol eliyle tutuyordu. Yere diz çökmüştü; sonra, hıçkırarak, dizleri üzerinde süründü.

Benzi kül gibi olan Mösyö Maffre:

— Belki de bir cinayet işlemiş, cesedi bahçesine gömmüştür, dedi.

Bunun üzerine, her iki taraf yârânı, bu meseleyi kökünden halletmek üzere, bir akşam, gece yarısına kadar oturup beklemeğe karar verdiler. Ertesi gece, her iki bahçede pusuya yattılar; fakat Mouret, gözükmedi. Bu şekilde, üç gece vakit kaybettiler. Kaymakamlık yârânı, işten vazgeçmek üzereydi; Madam de Condamin, müthiş suretle karanlık olan at kestanelerinin altında oturup beklemek istemiyordu. Nihayet, dördüncü gece, zifiri karanlık bir sema altında, Mouret'lerin evinin zemin katında bir ışık titredi. Mösyö Péqueur des Saulaies, bu haberi alınca, Chevillotto çıkmazına bizzat dalarak, Rastoil ailesini, kendi konağının seddine davet etti. Komşunun bahçesi, oradan, daha iyi görünüyordu. Kaskadın gerisinde, kızlariyle birlikte pusuda bekliyen reis, kaymakamın evine böylece gitmekle, siyasi bakımdan, çok büyük bir işe girişmiş olacağım düşünerek, kısa bir tereddüt geçirdi; fakat, gece o kadar karanlıktı, kızı Aurélie, anlattığı hikâyenin gerçekliğini isbat için öyle ısrar ediyordu ki, Mösyö Rastoil, karanlıkta, sessiz adımlarla, Mösyö Péqueur des Saulais'nin peşinden gitti. Plassans'ın, kıral taraftarının, Bonapartçı bir devlet memuru evine girişi, ilk defa bu şekilde oldu.

Kaymakam:

— Gürültü etmeyin, seddin üstünden eğilin, tenbihinde bulundu.

Mösyö Rastoil'ler kızları, orada, Doktor Porquier'yi, Madam de Condamin'i ve kocasını buldular. Öyle koyu karanlıktı ki, birbirlerinin yüzünü görmeden selâmlaştılar. Herkes nefesini tutuyordu. Mouret, bahçe kapısı önünde gözükmüştü, elinde, büyük bir mutfak şamdanına dikili bir mum vardı.

Aurélie:

— Görüyorsunuz ya, elinde bir mum var, diye mırıldandı.

Kimse itiraz etmedi. Olay sabitti. Mouret'nin elinde mum vardı. Merdivenleri ağır ağır indi, sola döndü, bir marul tarlası önünde kımıldamadan durdu. Salataları aydınlatmak için mumu yukarı kaldırdı; yüzü, gecenin karanlık zemini üzerinde, sapsarı gözüküyordu.

Madam de Condamin:

— Ne surat! dedi; rüyama girecek, muhakkak... Uyuyor mu doktor?

Mösyö Porquier:

— Hayır, hayır, diye cevap verdi. Uyurgezer değildir, düpedüz uyanık... Bakışlarının sabitliğini görüyorsunuz; hareketlerindeki sertliğe de dikkat edin, rica ederim.

Mösyö Pequeur des Saulaies, lâkırdılarını yarıda kesti:

— Susun, canım, konferansa ihtiyacımız yok...

Bunun üzerine gayet derin bir sessizlik oldu. Mouret, şimşirlerin üzerinden aşmış, salataların ortasına diz çökmüştü. Mumu indiriyor, su yolları boyunca, yeşil yaprakların altını araştırıyordu. Arasıra hafifçe homurdanıyor; birşey eziyormuş, toprağa bir şey gömüyormuş gibi bir hareket yapıyordu. Bu, yarım saate yakın devam etti.

Aurélie:

— Size söylüyordum ya, ağlıyor işte, diyordu.

Madam de Condamin:

— Gerçekten çok korkunç şey, diye kekeledi. Eve dönelim, rica ederim.

Mouret'nin elinden mum düştü, söndü. Öfkeli öfkeli söylendiğini, basamaklara çarparak, tekrar merdivenden çıktığını işittiler. Rastoil'in kızları dehşetten, hafifce haykırmışlardı. Ancak, aydınlık küçük salona girdikleri zaman içleri biraz rahat etti. Mösyö Péqueur des Saulaies, misafirlere ısrarla, birer fincan çay ve bisküvi ikram etti. Madam de Condamin, hâlâ tirtir titriyor; bir kozözün içine büzülüyor, rikkatle gülümsüyor, hiç bir zamân, hattâ, münasebetsiz bir meraka kapılıp bir idam seyretmeğe gittiği sabah bile bu kadar müteessir olmadığım söylüyordu.

Bir müddettenberi derin derin düşünen Mösyö Rastoil:

— Garip şey, dedi, Mouret, salataların içinde sümüklü böcek arıyor gibi idi. Bahçelerde kıyamet kadar sümüklü böcek var, bir yerde işitmiştim, sümüklü, asıl, geceleyin yakalanırmış.

Mösyö de Condamin:

— Sümüklü böcek mi? diye haykırdı; haydi canım, sümüklü böceğe filân aldırdığı yok. Sümüklü böcek mumla aranır mı? Bence, mösyö Maffre'in dediği gibi, bu işin altında bir cinayet var... Bu Mouret'nin evinden hiç bir hizmetçi kız kaybolmadı mıydı? İnceleme yapmak lâzım.

Mösyö Péqueur des Saulaies, dostu sular ve ormanlar müdürünün bir parça ileri gittiğini anladı. Bir yudum çay içti:

— Hayır, hayır, azizim, dedi. Mouret deli, acayip acayip düşünüyor, o kadar... Bu bile yeteri kadar dehşet veriyor.

Bisküvi tabağını aldı, yakışıklı subay endamım bükerek, Rastoil'in kızlarına ikram etti; sonra, tabağı elinden bıraktı, devam etti:

— Bu biçarenin bir zamanlar siyasetle meşgul olduğunu düşünüyorum da!..

Sonra, reise döndü:

— Cumhuriyetçilerle birlik olduğunuz için size sitem edemem, dedi; ama, doğrusunu söyleyim ki, marki de Lagrifoul, kendisine pek acayip bir taraftar bulmuş.

Mösyö Rastoil çok ciddi bir tavır almıştı. Cevap vermedi, müphem bir el hareketi yaptı.

Güzel Octavie, nezaketle, dudaklarını silerek:

— Hâlâ da meşgul, dedi; belki de siyaset aklına dokunmuştur. Önümüzdeki seçim için çok gayretle çalıştığını söylüyorlar, öyle değil mi azizim?

Dönmüş, kocasına hitap ediyordu. Mösyö de Condamin:

— Bu yüzden ölecek! dedi. Rastgeldiği yerde, oylara hâkim olduğunu, keyfi isterse bir kunduracıyı seçtireceğini söylüyor.

Doktor Porquier:

— Mübalâğa ediyorsunuz, dedi; eskisi kadar nüfuzu kalmadı, bütün şehir onunla alay ediyor.

— Hah! İşte bunda aldanıyorsunuz! İstese, bütün eski mahalleyi oy sandığının başına toplar, birçok kasabayı da beraber... Delidir, doğru, ama deliliği onun lehinde bir şey... Cumhuriyetçiliğine göre, bence, yine de pekâlâ aklı başında.

Bu soğuk lâtife, pek hoşa gitti. Rastoil'lerin kızları bile, mektepliler gibi fıkır fıkır gülüştüler. Reis, baş işaretiyle tasdik etmek lûtfunda bulundu; ciddiliğini bıraktı, kaymakama bakmaktan çekinerek:

— Lagrifoul, kendisinden beklemek hakkına sahip olduğumuz hizmetleri, bize karşı belki yerine getirmemiştir, dedi, ama, bir kunduracı, Plassans için, gerçekten ayıp olur!

Sonra, söylediği sözü kısa kesmek ister gibi, telâşla ilâve etti:

— Saat bir buçuk; aşırı gidiyoruz...

Kaymakama döndü:

— Çok teşekkür ederiz, efendim, dedi.

Nihayet, madam de Condamin, omuzlarına bir atkı alarak, lâkırdıyı şöyle bir hükümle bitirdi:

— Hulâsa, gece yarısından sonra, bahçesindeki salataların ortasında diz çöken bir adama, seçim işlerinin idaresi bırakılamaz.

O gece, tarihi bir gece oldu. Mösyö de Condamin, komşuyu elinde bir mumla dolaşırken görmemiş olan mösyö de Bourdeu'ye, mösyö Maffre'a ve rahiplere, bu hikâyeyi, koltuklarını kabarta kabarta anlattı. Üç gün sonra, bütün mahalle halkı, deliyi, karısını döverken ve başına yatak çarşafı sarıp gezerken gördüğüne yemin etmeğe başlamıştı. Çardağın altında, öğleden sonraki toplantılarda, bilhassa kunduracı Mouret'nin muhtemel namzetliği hakkında konuşuyorlardı. Herkes, biribirini kollıyarak gülüyordu. Bu, siyasî bakımdan bir nevi yoklama idi. Mösyö Bourdeu, dostu mahkeme reisinin verdiği bazı sırlardan, kaymakamlıkla yumuşak muhalifler arasında, cumhuriyetçileri rezil edecek şekilde, kendi adı üzerinde gizli bir anlaşma yapılabileceği mânasını çıkarıyordu. O sebeple, marki de Lagrifoul'-

le, gitgide daha fazla alay ediyor, onun, mecliste kırdığı en küçük potları bile inceden inceye ortaya çıkarıyordu. Belediyedeki dağdağalı işleri bahane ederek pek seyrek gelen mösyö Delangre, eski valinin her alayına, kurnazca gülümsüyordu.

Bir gün, rahip Faujas'ın kulağına:

— Artık markiyi gömmekten başka yapacağınız iş kalmadı, rahip efendi, dedi.

Onun bu sözünü işiten madam de Condamin ona döndü, yüzünü çok şirin ve maskaraca buruşturarak bir parmağını dudağına götürdü.

Artık, rahip Faujas, yanında siyasetten bahsedilmesine ses çıkarmıyordu. Hattâ, bazan, bir mütalea ileri sürüyordu, dürüst ve dindar ruhlu insanların birleşmesine taraftardı. O zaman, mösyö Péqueur des Saulaies, mösyö Rastoil, mösyö de Baurdeu, hattâ mösyö Maffre, hepsi gayrete geliyorlardı.

İyi insanlar arasında anlaşma yaratmak, ve onlarsız hiç bir cemiyetin yaşamasına imkân olmıyan büyük prensipleri sağlamlaştırmak için elbirliği ile çalışmak çok kolay olmak gerekti. Sonra, lâkırdı dönüp dolaşıp mülkiyete, aileye, dine geliyordu. Bazan, Mouret'nin adı yine geçiyor, mösyö de Condamin:

— Karım buraya geldiği zamanlar, titriyorum, diyordu. Korkuyorum ne yapayım!.. Eğer seçimde Mouret hâlâ serbest gezerse, acayip şeyler göreceksiniz!

Bu arada, Trouche, her sabah muntazaman yaptıkları görüşmelerde, rahip Faujas'ı korkutmağa uğraşıyordu. Ona, çok endişe uyandırıcı haberler veriyordu. Eski mahalledeki işçiler Mouret'nin evi ile haddinden fazla uğraşıyorlardı; adamı görmek, durumunu anlamak, mütaleasını öğrenmek istediklerini söylüyorlardı.

Rahip, hep omuz silkiyordu. Fakat, bir gün Trouche, onun odasından, pek memnun bir tavırla çıktı. Koştu, Olympe'i kucakladı:

— Bu sefer, artık tamam, kızım! diye haykırdı.

Olympe sordu:

— Harekete geçmene izin verdi mi?

— Evet, tamamiyle serbest olarak... Beriki artık gittikten sonra, adamakıllı rahat edeceğiz.

Olympe henüz yatakta idi, yorganın altına gömüldü, zıp zıp sıçramağa, çocuk gibi gülmeğe başladı.

— Oooh! Her şey bizim olacak, değil mi? Ben başka bir oda alacağım. Bahçeye çıkmak istiyorum, yemeğimi aşağıda pişirmek istiyorum... Kardeşim bunları bize borçludur. Kendisine, yaman bir yardımda bulunmuş olacaksın.

Trouche, Guillaume Porquier ile ve şehrin başka kibar gençleriyle buluştuğu kötü şöhretli kahveye, o akşam, ancak saat on sularında, geldi. Geç kaldığı için alay ettiler, mutlaka, Meryem cemiyetindeki genç aşiftelerden biriyle surlara gittiğini söylediler. Bu şaka, ona, her zaman gurur verirdi; fakat, bu sefer ciddiyetini muhafaza etti. İşleri olduğunu, ciddî işleri olduğunu söyledi. Ancak gece yarısına doğru, tezgâhtaki karafaları boşalttıktan sonra yumuşadı, dertleşme ihtiyacı duydu. Guillaume'la senli benli konuştu, sırtı duvara dayalı, her cümlede piposunu tekrar yakarak, şu sözleri geveledi:

— Bu akşam, babanı gördüm. Mert adam... Bir kâğıda ihtiyacım vardı. Çok kibar davrandı, çok kibar. İstediğim kâğıdı verdi. Burada, cebimde... Yoo! Önce, vermek istemiyordu. Bu, ailenin bileceği iştir, diyordu. «Aile benim dedim, annesinin emri var» dedim... Annesini tanırsın; evine gidip geliyorsunuz. Kibar kadın. Daha önce, gidip meseleyi anlattığım zaman çok memnun olmuştu... Bunun üzerine, kâğıdı verdi. Dokun bak, cebimde hissedeceksin...

Guillame, duyduğu şiddetli merakı bir şüphe gülüşü altında gizliyerek, gözünü kırpmadan ona bakıyordu.

Sarhoş devam etti:

— Yalan söylemiyorum; kâğıt cebimde... Hissettin mi?

Genç adam:

— Gazete o, dedi.

Trouche, bıyık altından gülerek, redingotunun cebinden, büyük bir zarf çıkarıp masanın üstüne, fincanlarla kadehlerin ortasına koydu. Bir zaman, elini uzatan Guillaume'a, onu kaptırmamağa çalıştı; sonra, sanki gıdıklamışlar gibi daha fazla gülerek zarfı almasına izin verdi. Kâğıt, Plassans'da oturan emlâk sahibi mösyö François Mouret'nin zihnî hâletine dair gayet etraflı yazılmış, doktor Porquier'nin bir raporu idi.

Guillame, kâğıdı iade ederek:

— Şu halde, içeri mi tıkacaklar? diye sordu.

Troche, tekrar kuşkulandı:

— Bu senin üstüne vazife değil, yavrum, dedi. Bu kâğıt, karısına ait. Ben, sadece, hizmet etmeyi seven bir dostum. Karısı ne isterse yapsın... Zavallı kadıncağız da, göz göre kendini öldürtemez ya...

Öyle sarhoştu ki hepsini kapı dışarı ettikleri zaman, Guillame, onu, Balande sokağına kadar götürmek zorunda kaldı. Trouche, Sauvaire mesiresinde, rastgeldiği peykeye uzanıp yatmak istiyordu. Kaymakamlık meydanına varınca, hıçkırarak:

— Dost kalmamış, fakirim diye beni hor görüyorlar, dedi. Sen, iyi çocuksun. Emir bizde olunca, beraber kahve içmeğe gelirsin. Eğer rahip engel olursa, berikinin yanına yollarız... Rahip, azametli halle-

rine rağmen, kuvvetli değildir; ben ona, öğle güneşinde gökte yıldız saydırırım... Sen dostsun, sahici dost, değil mi? Mouret'yi bastırdı şarabını içeceğiz.

Guillame, Troche'u evinin kapısına bıraktıktan sonra, uykuda olan Plansans sokaklarından geçti, sulh hâkiminin evinin önünde hafif bir ıslık çaldı. Bu ıslık, bir işaretti. Babalarının kendi eliyle odalarına hapsettiği Maffre'ın oğulları, birinci kattaki pancurlardan birini açtılar, zemin kat pencerelerinin demir parmaklıklarına tutunarak aşağı indiler. Her gece, Porquier'nin oğlu ile beraber, böylece sefahate gidiyorlardı.

Hiç konuşmadan, surların karanlık dar sokaklarına vardıkları zaman, Guillaume Porquier:

— Eh, artık, kendimizi sıkıya koyarsak hatâ ederiz, dedi... Eğer, babam, ceza olsun diye beni yine hücra bir yere yollamağa kalkışırsa, vereceğim cevabı bilirim... Canım ne zaman isterse, kendimi Gençlik Kulübüne kabul ettireceğime bahse girer misiniz?

Maffre'ın oğulları bahsi kabul ettiler. Üçü birlikte, bir çıkmaz sokağın dibinde, surların bir köşesine sırtını vermiş, yeşil pancurlu sarı bir eve daldılar.

Ertesi gece Marthe, korkunç bir buhran geçirdi. O sabah, uzun bir dini âyinde bulunmuş, Olympe, bu âyini, sonuna kadar seyretmek istemişti. Rose'la kiracılar, kadının kopardığı canhıraş feryatlar üzerine koşup geldikleri zaman, onu, alnı yarılmış olduğu halde, karyolanın ayak ucuna uzanmış buldular. Mouret, yatağın ortasında, diz çökmüş oturuyor, tir tir titriyordu.

Aşçı kadın:

— Bu sefer kadıncağızı öldürdü, diye haykırdı.

Sonra, Mouret'yi, entari ile olmasına rağmen, kolları arasına aldı, odada iterek yürüttü kapının merdiven sahanlığının öte tarafında bulunan çalışma odasına götürdü; dönüp geldi, bir döşekle, çarşaf ve yorgan fırlattı. Trouche koşarak gitmiş, doktor Porquier'yi çağırmıştı. Doktor, Marthe'ın yarasını sardı; iki çizgi daha aşağıya gelseymiş, darbe, öldürücü olurdu, dedi. Aşağıda, medhalde, herkesin yanında, harekete geçmek gerektiğini madam Mouret'nin hayatının bir zırdelinin eline daha fazla bırakılamıyacağını söyledi.

Marthe, ertesi gün yataktan çıkmadı. Hâlâ bir parça hezeyanı vardı; demirden bir elin, alev saçan bir kılıçla, kafa tasını yardığını görüyordu. Rose, Mouret'nin odaya girmesine katiyen razı olmadı. Yemeğini çalışma odasındaki tozlu masanın üstünde verdi. Mouret, yemedi. Aptal aptal tabağını seyrettiği sırada, aşçı kadın, siyahlar giyinmiş üç kişiyi, onun yanına aldı.

Mouret:

— Siz doktor musunuz? dedi. Karım nasıl?

Adamlardan biri:

— Daha iyicedir, diye cevap verdi.

Mouret, sanki yemeğe başlıyacakmış gibi, şuursuz bir hareketle, ekmek kesmişti.

— Çocuklar burada olsalardı, diye mırıldandı, ona bakarlardı, bu kadar yalnız kalmazdık... Çocuklar gideliberi böyle hastalandı... Ben kendim de iyi değilim.

Ağzına bir lokma ekmek almıştı, yanaklarından, iri yaşlar dökülüyordu. O zaman, konuşan adam, yanındaki iki arkadaşına baktıktan sonra:

— Gidip çocuklarınızı getirelim, ister misiniz? dedi.

Mouret, ayağa kalktı:

— Hay hay! diye haykırdı. Derhal gidelim.

Merdivenden inerken, Trouche'la karısının, ikinci kat trabzanından sarkıp ateşli gözleriyle, basamaklardan inişini seyrettiklerini görmedi. Olympe, onun peşisıra hızla indi, mutfağa seğirtti; Rose, gayet heyecanlı, pencereden Mouret'yi gözetliyordu. Kapının önünde bekliyen bir araba, Mouret'yi alıp götürdükten sonra Olympe, iki kat merdiveni dörder dörder çıktı, Trouche'u omuzlarından yakaladı, sevincinden etekleri zil çalarak, onu sahanlıkta fırıl fırıl döndürdü.

— Kafese girdi! diye haykırdı.

Marthe, bir hafta yatakta kaldı. Annesi, her gün öğleden sonra geliyor, son derece müşfik davranıyordu. Faujas'larla Trauche'lar, nöbetleşe, başı ucundan ayrılmıyorlardı. Bizzat madam de Condamin, birçok defa ziyaretine geldi. Artık Mouret'nin lâfı edilmiyordu. Hanımı sordukça, Rose, mösyönün Marsilyaya gittiğini söylüyordu. Fakat Marthe, aşağı inebildiği ilk gün, yemek odasında sofraya oturduğu vakit, hayret etti, bir endişe başlangıcı ile kocasını sordu.

Madam Faujas:

— Yapmayın, madamcığım, dedi, kendinizi üzmeyin; tekrar yatağa düşeceksiniz. İşi bir karara bağlamaktan başka çare yoktu. Dostlarınız, biribirlerine danışıp, sizin menfaatinize uygun şekilde hareket etmek, zorunda kaldılar.

Rose, damdan düşercesine haykırdı:

— Kafanıza indirdiği sopadan sonra, artık ona acımanız abes; Gitti gideli mahalle rahat nefes aldı. Her dakika, evi ateşe verecek, yahut eline bir bıçak alıp sokağa fırlıyacak diye korkuyorlardı. Ben, mutfağımdaki bütün bıçakları saklıyordum; mösyö Rastoil'in hizmetçisi de öyle... Ya zavallı anneniz, aklı başında değildi!... Siz beni dinleyin, hastalığınızda yoklamıya gelenler, bütün madamlar, mösyöler, kapıya kadar götürdüğüm zaman, bana söylüyorlardı; «Plansans ucuz

kurtuldu. Böyle bir adam, bir şehrin içinde serbestçe dolaşıp durursa, şehir halkı hep diken üstünde oturur» diyorlardı.

Marthe, bu lâkırdı tufanını, gözleri iri iri açılmış, benzi ölü gibi sararmış bir halde dinliyordu. Kaşığını elinden düşürmüştü; sanki, bahçenin yemiş ağaçları arkasından yükselen bir hayal ona dehşet vermiş gibi, karşıya, açık pencereden ileriye bakıyordu.

Titriyen elleriyle gözlerini örterek:

— Tullettes, Tullettes! diye kekeledi.

Geriye doğru devriliyor, bir sinir nöbeti içinde vücudu katılaşıyordu; o sırada, çorbasını içip bitirmiş olan rahip Faujas onun ellerini tutup kuvvetle sıktı, en gevrek sesiyle:

— Cenabı Hakkın, sizi tâbi tuttuğu bu imtihan karşısında metin olun, diye mırıldandı. Eğer isyan etmezseniz, tısellisini de o gönderecektir; lâyık olduğunuz saadeti size bahşedecektir.

Marthe, rahibin ellerinin tazyiki altında, onun söylediği sözlerin şefkatli âhengi karşısında, ölmüş de dirilmiş gibi, yanakları al al olarak doğruldu.

Hıçkırarak:

— Ooh! Evet, dedi, çok mesut olmağa ihtiyacım var, bana çok saadet vadedin.

XIX

Genel seçim, Ekimde yapılacaktı. Eylül ortalarına doğru Monsenyör Rousselot, rahip Faujas'la uzun bir görüşmeden sonra, birdenbire Parise gitti. Versailles'da oturan kız kardeşlerinden birinin ağır hasta olduğu söylendi. Monsenyör, beş gün sonra dönüp gelmişti. Çalışma odasında, rahip Surin'e kitap okutup dinliyordu. Bir koltuğa gömülmüş, mevsim henüz pek sıcak olmasına rağmen, üşüdüğü için, mor ipekli bir pamuklu hırkaya bürünmüş, Anacréon'un beyitlerini sevdalı bir âhenkle okuyan genç rahibin kadın gibi ince sesini, gülümsiyerek dinliyordu.

— Âlâ, âlâ, diyordu, bu güzel lisanın musikisine vâkıfsınız.

Sonra, duvardaki saate baktı, yüzü endişelendi, ilâve etti:

— Rahip Faujas bu sabah geldi mi? Ah! Evlâdım, ne galeler bunlar! Şimendiferin o müthiş patırtısı hâlâ kulaklarımda... Pariste kaldığım kadar hep yağmur yağdı! Şehrin dört köşesinde işlerim vardı, çamurdan başka bir şey görmedim.

Rahip Surin kitabını; bir konsolun köşesine bıraktı. Bir şımarık çocuk teklifsizliği ile sordu:

— Monsenyör, seyahatinin neticelerinden memnun kaldılar mı?

Piskopos, ince tebessümü ile gülerek :

— Öğrenmek istediğim şeyi öğrendim, diye cevap verdi. Sizi beraber götürmeli imişim. Sizin yaşınızda olan, ailesi ve akrabaları bakımından piskoposluğa namzet bulunan bir kimse için, bilinmesi faydalı şeyler öğrenmiş olurdunuz.

Genç rahip, yalvaran bir edâ ile :

— Sizi dinliyorum, Monsenyör, dedi.

Fakat, piskopos, başını salladı :

— Hayır, hayır, bu şeyler söylenmez... Rahip Faujas'la dost olun, bir gün gelir, belki size çok yardımı dokunur. Çok etraflı bilgi aldım.

Rahip Surin, merak ettiğini anlatan, öyle nazlı bir edâ ile ellerini bitiştirdi ki, Monsenyör Rousselot devam etti :

— Besançon'da güç durumlarda kalmış. Pariste, bir otelde, pek fakir halde yaşamış. Bizzat gidip teklifte bulunmuş. Tesadüf, nazır da, hükûmete sadık papazlar arıyormuş. Anladığıma göre, Faujas, önce onu, kara suratı ile, eski cübbesiyle, ürkütmüş. Onu buraya rastgele yollamış... Nazır, bana çok iltifat gösterdi.

Piskopos, cümle sonlarında elini hafifçe sallıyor, ağzından fazla söz kaçırmak korkusiyle, kelimeleri zihninde araştırıyordu. Sonra, kâtibine karşı beslediği muhabbet üstün geldi; hızla ilâve etti :

— Hülâsa, bana inanın, Saint-Saturnin baş papazına faydalı olun; herkese ihtiyacı olacak, anladığıma göre, ne bir hakareti, ne bir iyiliği unutmıyacak tıynette bir insan. Ama, kendisiyle birlik olmayınız. Bu adamın sonu fenadır. Şahsi intibaım bu.

Genç rahip, hayretle sordu :

— Sonu fena mıdır?

— Oo!. Şu sırada, tam başarı devresinde.. Bana endişe veren şey onun yüzü, çocuğum; müthiş bir çehresi var. Bu adam, rahat döşeğinde ölmiyecektir... Sakın beni ele vermeyin; başım dinç yaşamaktan başka istediğim yok, artık, yalnız istirahate ihtiyacım var.

Rahip Surin, kitabını tekrar eline alacağı sırada, rahip Faujas'ın geldiğini haber verdiler. Monsenyör Rousselot gülümser bir yüzle, ellerini uzatarak ilerledi, Faujas'a «azizim papaz efendi» diye hitap etti:

Kâtibine döndü :

— Bizi yalnız bırakın, yavrum, dedi.

Rahip Surin çekildi. Piskopos, seyahatinden bahsetti. Kız kardeşi daha iyiceydi; kendisi de, eski dostların ellerini sıkmak imkânını bulmuştu.

Rahip Faujas, Monsenyör Rousselot'nun yüzüne dikkatle bakarak :

— Nazırı da gördünüz mü? diye sordu.

Piskopos, yüzünün kızardığını hissederek cevap verdi :

— Evet, kendisini ziyaret etmek lüzumunu duydum. Hakkınızda çok iyi şeyler söyledi.

— O halde, artık şüphe etmiyorsunuz, bana güveniyorsunuz, değil mi?

— Tamamiyle, azizim rahip efendi. Zaten siyasete hiç aklım ermez, bildiğiniz gibi harekette sizi serbest bırakıyorum.

Öğleye kadar konuştular. Rahip Faujas, piskoposu, ruhani daire sınırı içinde bir turne yapmağa razı etti; kendisi de birlikte gelecek, söyliyeceği en ufak sözü ona fısıyacaktı. Ayrıca, bütün kıdemli papazları çağırmak da şarttı, bu suretle, daha küçük nahiyelerdeki papazlar, talimat alabileceklerdi. Bunda hiç güçlük yoktu, rahipler heyeti söz dinlerdi. İşin en nazik tarafı Plassans içinde,Saint-Marc mahallesindeydi. Konaklarının dört duvarı arasına kapanmış oturan asilzadeler, rahibin faaliyetinin tamamiyle dışında kalıyorlardı; Faujas, şimdiye kadar, ancak Rastoil'ler, Maffre'lar, Bourdeu'ler gibi haris kiracılar üzerinde tesir yapabilmişti. Piskopos, devam ettiği Saint-Marc mahallesindeki bazı salonları iskandil edeceğine söz verdi. Hoş, asılzadelerin, aleyhte rey verdikleri kabul edilse dahi, kilise taraftarı burjuva sınıfı onları terkettiği takdirde, ancak gülünç bir azlık toplıyabilirlerdi.

Monsenyör Rousselot, ayağa kalkarak dedi ki:

— Şimdi, adayınızın ismini öğrenmem belki de faydalı olur, tâ ki, kendisini ismiyle tavsiye edebileyim.

Rahip Faujas gülümsedi:

— İsim tehlikelidir, diye cevap verdi. Eğer, namzedimizin adını şimdiden söylersek, bir hafta sonra, bir parçası kalmaz... Marki de Lagrifoul'den hayır kalmadı. Sıraya girmek istiyen mösyö de Bourdeu, büsbütün nafile, bırakacağız, biribirlerini mahvetsinler; biz, ancak son dakikada müdahale edeceğiz. Sadece, deyiniz ki, mahzâ siyasi bir seçim zararlı olacaktır, şehrin ve eyaletin ihtiyaçlarını iyice bilen, partilerin dışında seçilecek bir kimse, Plassans'ın menfaati bakımından lüzumludur. Hattâ, böyle bir kimse bulunduğunu bile ihsas edin - ama, daha ileri gitmeyin.

Bu sefer, piskopos da gülümsedi. Rahibi, veda edip gideceği sırada alıkoydu.

Sesini alçaltarak:

— Peki, ya rahip Fenil? diye sordu. Projelerimize engel olacağından korkmaz mısınız?

Rahip Faujas omuz silkti:

— Çoktandır kımıldamadı, dedi.

Piskopos:

— İyi ya, dedi, asıl beni endişelendiren de bu durgunluk. Fenil'i

tanırım ben, ruhani dairemdeki papazların en kincisidir. Sizi, siyasî sahada yenmek dâvasından belki vazgeçmiştir; ama, emin olun, yeke yek öç alacaktır. İnzivasından sizi kollasa gerek.

Rahip Faujas, beyaz dişlerini göstererek :

— Adam sen de, dedi, beni diri diri yemez ya!...

O sırada rahip Surin içeri girmişti - Saint-Saturnin papazı gittikten sonra, rahip Surin :

— Biribirini yedikleri için, kuyruklarından başka yerleri kalmıyan şu iki tilki gibi, didişebilselerdi.

Diyerek baş piskoposu hayli güldürdü.

Seçim devresi başlamak üzereydi. Her zaman siyasi meseleler karşısında, gayet fütursuz kalan Plassans'da, hafif bir heycan başlangıcı vardı. Âdeta, görünmiyen bir ağız, sâkin sokaklara, harp havası üflüyordu. Marki de Lagrifoul, civarda büyük bir köy olan Palud'de oturuyordu; on beş gündenberi, şehre inmiş, akrabalarından biri olan kont de Valqueyras'ın, Saint-Marc mahallesinin bütün bir köşesini kaplıyan konağına misafir olmuştu. Meydanda gözüküyor, Sauvaire mesiresinde geziyor, Saint-Saturnin'e gidiyor, nüfuzlu şahısları selâmlıyor, bununla beraber, asılzade somurtkanlığını elden bırakmıyordu. Fakat, birinci seferinde, meb'us seçilmesine yetmiş olan bu gönül alma gayretleri, büyük bir işe yarar gibi görünmüyordu. Hangi kaynaktan geldiği bilinmiyen bir takım ithamlar, her gün biraz daha büyüyerek, etrafta dolaşıp duruyordu: Marki, acınacak derecede hiçten bir adamdı; markiden başka birisi meb'us olsaydı Plassans, bir demiryolu şubesiyle, çoktan, Nice hattına bağlanmış bulunurdu; sonra, bir memleket çocuğu, markiyi görmek üzere Parise gittiği zaman, en küçük bir yardım görebilmek için üç dört ziyarette bulunmak zorunda kalıyordu. Ancak, eski meb'usun namzetliği, bu sitemler yüzünden çok tehlikeye girmiş olmakla beraber, henüz açıktan açığa ilân edilmiş hiç bir aday yoktu. Mösyö de Bourdeu'nün adı geçiyor, lâkin, hiç bir tarafta sağlam bağları bulunmıyan, bu eski Louis Philippe valisinin adı etrafında bir çoğunluk toplamanın pek zor olacağı da söyleniyordu. İşin doğrusu şu ki, meçhul bir tesir, kıralcılarla cumhuriyetçiler arasındaki ittifakı bozarak, Plassans'da, muhtelif adaylar için tahmin edilen kazanma ihtimallerini kökünden altüst etmişti. Hâkim olan şey, genel bir şaşkınlık, ve üzüntü dolu bir kargaşalık, seçimi bir an evvel yapıp bitirmek ihtiyacı idi.

Sauvaire mesiresinin kurnaz politikacıları :

— Çoğunluk yer değiştirdi, diyorlardı. Bakalım nerede karar kılacak?.

Şehrin üstünden esen bu nifak havası içinde, cumhuriyetçiler, kendilerine bir aday seçmek istediler. İşçilerin çok sevdikleri, baba-

can bir adam olan Maurin isimli bir şapkacıyı intihap ettiler.

Trouche, akşamları, kahvehanelerde, Maurin'i pek solgun görüyordu; Aralık ayı vak'ası sürgünlerinden, Tulettes'li bir arabacı ustasını teklif ediyor, bu adam da, reddetmek akıllılığını gösteriyordu. Şu da var ki, Trouche, kendisini gayet ateşli bir cümhuriyetçi gibi gösteriyordu. Karısının kardeşi papaz olmasa, bizzat kendini öne süreceğini söylüyordu; yobazların ekmeğini yemek zorunda kaldığı için çok esefleniyor, bu yüzden, gölgede kalmağa mecbur oluyordu. Marki de Lagrifoul hakkında kötü rivayetler yayanların başında o da vardı; keza, kıralcılarla münasebetin kesilmesini de tavsiye etti. Plassans'da sayısı pek az olan cumhuriyetçiler, ister istemez mağlûp olacaklardı. Fakat, Trouche'un asıl başarısı, kaymakamlık yâraniyle Rastoil'ler yâranına, demokrat partisini en şerefli reislerinden mahrum etmek gayesile Mouret'yi ortadan kaldırmak töhmeti yüklemesi oldu. Canquoin sokağındaki bir şarapçının dükkânında bu suçlamayı ortaya attığı akşam, orada bulunanlar, tuhaf tuhaf bakıştılar. «Karısını döven deli» şimdi tımarhaneye kapatılmış olduğu için, onun haline acıyan eski mahalle dedikoducuları, rahip Faujas'ın, sıkıcı bir kocadan kurtulmak istediğini anlatıyorlardı. Bunun üzerine Trouche, her akşam, kendi uydurduğu masalı anlatmağa başladı; kahve masalarına öyle yumruklar indiriyor, öyle bir inançla konuşuyordu ki, nihayet, içinde, mösyö Pequeur des Saulaies'nin, dünyanın en acayip rolünü oynadığı bir efsaneye, herkesi inandırmağa muvaffak oldu.

Mouret'nin lehine, mutlak bir dönüş oldu. Mouret, bir siyasi kurban haline geldi. Tulettes tımarhanesinin bir koğuşuna tıkılacak derecede nüfuzundan korkulan bir adam hüviyeti aldı.

Trouche, sır verir gibi bir edâ ile:

— Bırakın, ben işlerimi bildiğim gibi yoluna koyayım, diyordu. Bütün o mendebur sofu kadınların hakkından geleceğim. Onların Meryem cemiyetlerine dair de neler anlatacağım, neler... Güzel kurum doğrusu, madamların randevu yeri!...

Rahip Faujas da, bir yandan, büyük bir gayret sarfediyordu; bir müddettir, sokaklarda hep ona tesadüf ediliyordu. Kendine daha fazla çeki düzen veriyor, dudaklarında iltifatlı tebessümü muhafazaya gayret ediyordu. Göz kapakları, zaman zaman örtülüyor, bakışındaki ateşi söndürüyordu. Çoğu zaman, bu her günkü âdi çekişmelerden beziyor, sabrı tükeniyor, yumrukları sıkılmış, omuzları, nafile kuvvetiyle kabarmış bir halde, çıplak odasına dönüyor, sükûnet bulmak için boğacak bir şey arıyordu. Gizlice görmeğe devam ettiği ihtiyar madam Rougon, akıl hocasıydı; onu, adamakıllı azarlıyor, iri v cudunu, karşısında, bodur bir iskemle üstünde iki büklüm ediyor, hoşa gitmesi gerektiğini, pehlivan kollarını meydana çıkarırsa her

şeyi berbat etmiş olacağını söylüyordu. İleride, iktidar kendi eline geçince, Plassans'ın gırtlağına sarılabilir, keyfi istersi onu boğabilirdi. Madam Rougon, şüphesiz, Plassans'a acımıyordu, ona karşı, kırk senelik acının kinini duyuyor, hükûmet darbesindenberi, şehri, öfkeden çatlatıyordu.

Bazan, gülümsiyerek, rahibe:

— Asıl cübbeli benim, diyordu; sizde bir jandarma hali var, azizim papaz efendi.

Rahip, bilhassa, Gençlik Kulübünün okuma salonuna pek sık devam ediyordu. Orada, gençlerin siyaset bahislerini müsamaha ile dinliyor, başını sallıyor, namuskârlığın yeter olduğunu söylüyordu. Halk arasındaki şöhreti artıyordu. Bir akşam, bilârdo oynamağa razı olmuş, oyunda büyük bir ustalık göstermişti. Özel toplantılarda verilen sigaraları kabul ediyordu. Kulüp, her işde onun fikrini almağa başlamıştı. Dileğini yenilemiş olan Guillame Porquier'nin Kulübü için gösterdiği pek kalenderce taraftarlık, onu büsbütün, müsamahalı bir insan mevkiine koydu. Paujas:

— O genci gördüm, demişti; bana, bütün günahlarını itiraf etti; ben de, doğrusu, günahını çıkarttım. Her günaha karşı, afla muamele etmelidir... Plassans'da birkaç tabelâ indirmiş, Pariste borç yapmış diye, cüzamlı muamelesi edilmesi lâzım gelmez ya...

Guillame, Kulübe kabul edildikten sonra, Maffre'ın oğullarına, alayla:

— Haydi bakalım, bana iki şişe şampanya borçlusunuz, dedi. Görüyorsunuz ya, papaz, benim, her istediğimi yapıyor. Bende bir küçük dalavere var, onun hassas yerini gıdıklıyorum, gülüyor, artık hiç bir isteğimi geri çevirmiyor, çocuklar.

Alphonse:

— Ama, dedi, seni pek sever gibi görünmüyor; sana, adamakıllı fena fena bakıyor.

— Adam sen de! Fazlaca gıdıklamış olacağım her halde... Görürsünüz, yakında, dünyanın en candğer dostu olacağız.

Gerçek, rahip Faujas, doktorun oğluna muhabbetle bağlanır gibi göründü; bu zavallı gencin, çok yumuşak bir el ile güdülmeğe ihtiyacı olduğunu söylüyordu. Guillame, az zamanda içinde, kulübün en meclisâra adamı haline geldi; oyunlar icat etti, kirşli bir punç tarifesi öğretti, mektep kaçağı çok genç çocukları baştan çıkardı. Hoşa giden kusurları, ona, muazzam bir nüfuz kazandırdı. Bilârdo salonunun üstünde erganunlar uğuldarken o, Plassans'daki bütün kibar insanların çocuklarını etrafına toplayıp bardak bardak bira içiyor, hayâsızca şeyler anlatıyor, hepsini katıla katıla güldürüyordu. Kulüp, böyle böyle, köşe bucağında çapkınca kumpaslar kurulan bir yer haline

geldi. Fakat rahip Faujas hiç bir şey işitmiyordu. Guillaume, onu, içinde büyük fikirler dolaşan sağlam kafalı bir adam diye tarif ediyordu.

— Rahip, istediği zaman piskopos olacaktır, diyordu. Zaten, Pariste bir baş papazlık teklif ettiler, reddetti. Plassans'da kalmak istiyor, şehri sevdi... Ben olsam onu meb'us seçiverirdim. Meclise girse, asıl bizim işlerimizi o görür işte. Ama, kabul etmez, çok alçak gönüllü adam. Seçim zamanı gelince, kendisine danışmalı. Bu adam, kimseye madik etmez.

Lucien Delangre, hâlâ Kulübün en ciddi adamıydı. Rahip Faujas'a karşı büyük bir saygı gösteriyor, çalışkan gençler grupunu ona kazandırıyordu. Çoğu zaman, rahiple birlikte Kulübe gidiyor, yolda hararetli hararetli konuşuyor, umumi salona girer girmez susuyordu.

Rahip, Minimes'ler kilisesinin mahzenlerinde vücuda getirilmiş olan kahvehaneden çıkınca, muntazaman, Meryem cemiyetine gidiyordu. Teneffüs ortasında oraya varıyor gülümsiyerek, bahçenin merdivenlerinde gözüküyordu. O zaman, bütün kız çocuklar koşuşuyorlar, içinde daima ermiş resimleri, tesbihler, okunmuş madalyonlar bulunan ceplerini karıştırmağa başlıyorlardı. Faujas, bu koca kızların yanaklarını hafif hafif okşıyarak, utanmaz yüzlerinde sinsi gülüşler yaratan usluluk nasihatleri vererek onlara kendini çok sevdirmişti. Rahibeler, sık sık ona şikâyette bulunuyorlardı; muhafazalarına verilmiş olan çocuklar yola gelir şeyler değildi; Saç saça, baş başa dövüşüyorlar, daha beter şeyler de yapıyorlardı. Faujas, bu şeyleri pek önemsiz görüyordu; en haşarılarına, kilisede nasihatler veriyor, kızlar, bu nasihatlerden sonra, yumuşuyorlardı. Bazan, daha büyük bir suçu sebep tutuyor, çocukların analarını, babalarını çağırtıyor, babacanlığından duygulanmış bir halde geri gönderiyordu. Meryem cemiyeti çocukları, bu suretle, Plassans'daki fakir ailelerin kalbini ona kazandırmışlardı. Akşamları, evlerine gittikleri vakit, rahip efendiye dair harikulâde şeyler anlatıyorlardı. İkisinden hangisini rahip efendinin daha fazla sevdiği meselesinde anlaşamıyarak, surların kuytu köşelerinde tokat tokada gelen çocuklara sık sık tesadüf ediliyordu.

Trouche, kalem odasının penceresinden, rahip Faujas'ın bu iltifatlarını seyrederek «bu küçük çapkınlar, iki üç bin oy demektir» diye düşünüyordu.

«Yavrucaklar» dediği genç kızları elde etmek için çalışmayı teklik etmişti; fakat, rahip, onun pırıldıyan gözlerinden kuşkulanmış, bahçeye ayak basmasını kesin olarak yasak etmişti. Trouche, rahibeler arkalarını döndükleri sırada, serçelere ekmek kırıntısı atar gibi, «yavrucaklara» yemiş atmakla yetiniyordu. Hele, daha on üç yaşında

bulunduğu halde, omuzları olgun bir kadına benziyen, sarışın bir koca kızın, bir debbağ kızının önlüğünü badem şekerleriyle doldurmuyordu.

Rahip Faujas'ın o günkü işi, böylece bitmiş olmuyordu, oradan çıktıktan sonra, cemiyet madamlarını ziyarete gidiyordu. Madam Rastoil, madam Delangre, onu hayran tavırlarla karşılıyorlardı; en hiçten sözlerini başkalarına tekrarlıyorlar, onunla konuştukları şeyleri, bir haftalık sohbet konusu ediniyorlardı. Fakat, Faujas'ın asıl büyük dostu, madam de Condamin'di. Madam Condamin, hoş bir teklifsizlikle davranıyor, çok kudretli olduğunu bilen güzel bir kadın üstünlüğü gösteriyordu. Yavaş sesle kısa kısa konuşmaları, yan yan bakışları, mânalı gülümsemeleri pek gizli bir anlaşmaya delâlet ediyordu. Rahip ziyaretine geldikçe o, bir bakışla, kocasını kapı dışarı ediyordu. Sular ve ormanlar müdürü «kabine toplantısı var» diye lâtife ediyor, gayet kalenderce, atma binip gidiyordu. Madam de Condamin'i rahibe tavsiye eden madam Rougon'du.

Ona :

— Madam de Condamin henüz tamamiyle kabul edilmemiştir, dedi; süs düşkünü şuh haline rağmen, kuvvetli kadındır. Kendisine açılabilirsiniz; başarı kazanırsa, bunu bir nevi tam üstünlük sayacaktır. Eğer mevki ve nişan dağıtacak olursanız, size büyük faydası dokunur... Pariste hâlâ bir dostu vardır ,ona, istediği kadar kırmızı şerit yolluyordu.

Madam Rougon, pek ustaca bir dolap çevirerek uzak kaldığından, güzel Octave, böylece, rahip Faujas'ın en faal iş ortağı haline gelmişti. Kendi dostlarını ve dostlarının dostlarını ona kazandırdı. Her sabah sefere çıkıyor, sırf, eldivenli parmaklarının uciyle yolladığı ufacık selâmlar sayesinde, şaşılacak derecede, büyük bir propaganda yapıyordu. Hele, usta sınıfına mensup kadınlar üzerinde tesir yapıyor, rahibin, Plassans'daki küçük cemiyet hayatına ilk adımlarını atar atmaz mutlak lüzumunu duyduğu kadın nüfuzunu on misli artırıyordu. Mouret'lerin evi aleyhinde atıp tutan Paloque'ların ağzını o tıkadı; bu iki acibenin ağzına bir parmak bal çaldı.

Bir gün hâkimin karısına rastgelmiş :

— Bize gücendiniz mi, azizim madam? demişti. Çok haksızsınız; dostlarınız sizi unutamıyorlar; sizinle meşgul oluyorlar, size bir sürpriz hazırlıyorlar.

Madam Paloque, sert sert söylendi :

— Güzel sürpriz. Kim bilir nasıl tuzaktır. Merak etmeyin, artık bizimle kimse alay edemiyecek; köşemde oturup kalmağa büyük yemin ettim.

Madam de Condamin gülümsüyordu :

— Mösyö Paloque'a nişan verilirse ne buyurulur?

Hâkimin karısının dili tutuldu. Yüzü bir kan dalgası ile morarmış, son derece çirkinleşmişti.

— Alay ediyorsunuz, diye kekeledi; bu da yine bizim aleyhimize kurulmuş bir dolap... Eğer doğru çıkmazsa, ömrüm oldukça sizi affetmem.

Güzel Octavie, bundan daha doğru bir şey olmadığına yemin etmek zorunda kaldı. Nişan verileceği muhakkaktı; yalnız, Moniteur gazetesinde, seçimden sonra ilân edilecekti, çünkü hükûmet, adliye erkânının oylarını kabul etmiş görünmek istemiyordu. Sonra rahip Faujas'ın, çoktanberi beklenen bu mükâfat işine yabancı olmadığını sezdirdi; rahip, meseleyi kaymakama açmıştı.

Madam Paloque telâşa düştü:

— Öyleyse kocamın hakkı varmış, dedi. Ne zamandır, gidip rahibe tarziye ver diye benimle müthiş kavgalar ediyor. Ben, inat ettim, öldürsen gitmem, dedim... Ama, mademki, ilk adımı rahip atıyor... Herkesle iyi geçinmek, tabii canımıza minnet. Yarın kaymakama gideriz.

Ertesi gün, Paloquer'lar, gayet yalpak davrandılar. Paloque'ın karısı, rahip Fenil'i fena halde çekiştirdi. Hattâ, tam mânasiyle küstahlık etti, bir gün onu görmeğe gittiğini söyledi; Fenil, «rahip Faujas'ın bütün avenesini» Plassans'dan defedeceğini ,onun yanında söylemişti.

Rahibi bir kenara çekti:

— İsterseniz, piskopos baş muavininin söyleyip yazdırdığı bir muhtırayı size vereyim. İçinde sizden bahis var. Zannederim. Gazezette de Plassans'da bastırmağa uğraştığı bir takım çirkin maceralar.

Rahip Faujas:

— Bu muhtıra sizin elinize nereden geçti? diye sordu.

Madam Paloque hiç bozulmadı:

— Elimde işte, bunu bilin, yeter, diye cevap verdi.

Sonra, gülümsemeğe başladı:

— Bir yerde buldum, diye devam etti. Şimdi hatırlıyorum, çizilmiş bir yeri var; üstüne, bizzat baş yardımcının eliyle iki üç kelime ilâve edilmiş... Bunu sizin namusunuza bırakıyorum, tabii. Biz, dürüst insanlarız, lekelenmek istemeyiz.

Muhtırayı getirinceye kadar, üç gün, bir takım kuruntular duyar gibi oldu. Madam de Condamin, ona gizlice, mösyö Rastoil'in yakında emekliye sevki isteneceğine, mösyö Paloque'un, nihayet, reislik mevkiine geçebileceğine yemin etmek zorunda kaldı. Bunun üzerine, madam Paloque, kâğıdı teslim etti. Rahip Faujas, kâğıdı yanında alıkoymak istemedi, madam Rougon'a verdi; eğer, piskopos baş mu-

avini, seçime zerre kadar karışacak olursa, kendisi gölgede kalmak şartiyle bu kâğıdı kullanmağa onu memur etti.

Madam de Condamin, mösyö Maffre'a da, imparatorun, kendisine nişan vermeyi düşündüğünü, ihsas etti; doktor Porquier'ye, oğlu olacak çapkın için münasip bir memuriyet bulacağını kesin olarak vadetti. Hele bahçelerde, öğleden sonraki teklifsiz toplantılarda gösterdiği lûtufkârlıklarla pek şirindi. Yaz, sona eriyordu; madam de Condamin, bu toplantılarda, hafif tuvaletler giyerek geliyor, bir parça üşüyor, kollarını göstermek ve Rastoil yâranının son kuruntularını da yenmek için, nezle olmayı göze alıyordu. Asıl seçim kararı, Mouret'lerin çardağı altında verildi.

Her iki tarafın toplu bulundukları bir gün, rahip Faujas gülümsiyerek, kaymakama:

— Eh, büyük savaş yaklaşıyor, efendim, dedi.

Siyasi mücadeleler, hususi toplantılarda, eğlence konusu olmağa başlamıştı. Evlerin arka tarafında, bahçelerde el sıkışılıyor, bir yandan da, cephe tarafında, herkes birbirini yiyordu. Madam de Condamin, mösyö des Saulaies'ye, sert bir bakış fırlattı, o da, her zamanki kibar tavriyle eğildi, bir solukta şu cevabı verdi:

— Ben, yerimden kımıldamıyacağım, rahip efendi. Plassans'ın âcil menfaati bakımından, hükûmetin çekimser kalması lüzumunu ekselânsa izah edebildim. Resmi meb'us adayı bulunmıyacak.

Mösyö de Bourdeu sapsarı kesildi. Gözlerini kırpıştırıyor, elleri sevinçle titriyordu.

Mösyö Rastoil, bu beklenmedik haberden çok heyecanlanmıştı; o zamana kadar muhafaza ettiği çekingenliği bıraktı:

— Resmi aday bulunmıyacak mı? dedi.

Mösyö Péqueur de Saulaies:

— Hayır, diye devam etti, şehirde, yeteri kadar namuslu insan var; hem, şehir, kendi mümessilini kendisi seçecek kadar kendi başına buyruktur.

Bunu söylerken, hafifçe, mösyö de Bourdeu'ye doğru eğilmişti. Mösyö de Bourdeu ayağa kalktı:

— Şüphesiz, şüphesiz, diye mırıldandı.

Bu arada, rahip Surin, bir «torchon brûle» oyunu tertip etmişti. Rastoil'in kızları, Maffre'ın oğulları, Séverin, tam da o sırada, Surin'in sakladığı paçavrayı aramakla meşguldüler. Bütün gençler, ciddi adamlar grupunun etrafında fırıl fırıl dönüyor, rahip de, incecik sesi ile:

— Yanıyor! Yanıyor! diye haykırıyordu.

Paçavrayı, Angélique, doktor Porquier'nin apaçık duran cebinde buldu; rahip Surin, onu oraya, ustalıkla sokuşturmuştu. Çok gülü-

şüldü, paçavrayı saklamak için bu yerin seçilmesi, çok zekice bir iş sayıldı.

Mösyö Rastoil, rahip Faujas'ı bir kenara çekti:

— Bourdeu'nün, şimdi, kazanması ihtimalleri belirdi, dedi. Çok can sıkıcı şey. Kendisine söylemedim ama, ona oy vermiyeceğiz; Orléans'cı sıfatiyle pek lekelidir.

Madam de Condamin, lâkırdının yarısında atıldı:

— Oğlunuz Séverin'e bakın. Ne koca bebek! mendili, rahip Bourrette'in şapkasının altına koymuş.

Sonra, sesini alçaltti:

— Sizi tebrik ederim, mösyö Rastoil, Paristen bir mektup aldım, oğlunuzun adım, mühürdarlar listesinde gördüklerini haber veriyorlar; zannederim, Faverolles'e müddeiumumi muavini tâyin edilecek.

Reis, yüzü kıpkırmızı kesilerek eğildi. Nazır, onu, marki de Lagrifoul'ün seçiminden dolayı asla affetmemişti.. O tarihtenberi, bir nevi uğursuzluk çökmüş, ne oğlunu bir işe yerleştirmeğe, ne kızlarını evlendirmeğe muvaffak olmuştu. Şikâyet etmiyordu, ama, çok mânalı şekilde dudak bükülşleri vardı.

Heyecanını gizlemek için, devam etti:

— Evet, ne diyordum, Bourdeu tehlikelidir; sonra da, Plassans'lı değildir, ihtiyaçlarımızı bilmez. Ha onu seçmişiz, ha markiyi yeniden intihap etmişiz.

Rahip Faujas:

— Eğer mösyö de Bourdeu adaylığım muhafaza ederse, cumhuriyetçiler, heybetli bir azınlık toplıyabilecekler ki, çok fena tesir yapacak, dedi.

Madam de Condamin gülümsüyordu. Siyâsete hiç aklı ermediği iddiasındaydı; savuştu, rahip de, mösyö Rastoil'i çardağın nihayetine kadar götürdü, orada, yavaş sesle konuşmağa devam etti. Ağır ağır dönüp geldikleri zaman, mösyö Rastoil:

— Hakkınız var, münasip bir aday olur, cevabını verdi; hiç bir partiden değil, ismi üzerinde anlaşma olacaktır... İmparatorluğu, sizin kadar ben de sevmem, değil mi? Ama, meclise, vazifeleri hep hükûmete sataşmaktan ibaret meb'uslar yollamak da, artık çocukça bir iş oluyor. Plassans muztariptir; ona, menfaatlerini koruyacak mevkide bir iş adamı, bir memleket çocuğu lâzım.

Aurélie'nin ince sesi:

— Yanıyor! Yanıyor! diye haykırıyordu.

Kafilenin başında yürüyen rahip Surin, etrafı araştıra araştıra çardaktan geçti.

Şimdi, matmazel, araştırmaların boşa çıkmasından neş'elenmiş:

— Suya düştü! Suya düştü! diye haykırıyordu.

Fakat, Maffre'ın oğullarından biri, bir çiçek saksısını kaldırınca, mendili, dörde katlanmış bir halde orada buldu.

Madam Paloque :

— Koca sırık Aurélie, mendili kendi ağzına saklamalıydı, dedi. Çıkardı, hem, mendili orada aramak kimsenin aklına gelmezdi.

Kocası, öfkeli bir bakışla onu susturdu. Artık, en ufak bir aksi sözüne tahammül edemiyordu. Mösyö de Condamin'in işitmiş olmasından korkarak :

— Ne neş'eli gençler! diye mırıldandı.

Sular ve ormanlar müdürü, mösyö de Bourdeu'ye :

— Azizim efendim, diyordu. Başarı kazanacağız muhakkak; yalnız, Parise gittiğiniz zaman, ihtiyatlı davranınız. Sağlam bir kaynaktan öğrendim, muhalifler sıkıcı hale gelirlerse, hükûmet cebir kullanmağa karar vermiş.

Sabık vali, acaba kendisiyle alay mı ediyor diye, büyük bir endişe ile onun yüzüne baktı. Mösyö Péqueur des Saulaies, bıyıklarıyle oynıyarak gülümsemekle yetindi. Sonra, sohbet yine umumileşti. Mösyö de Bourdeu, herkesin, kendisini, yakında kazanacağı galebeden dolayı çok ustalıklı bir temkinle tebrik ettiğini sezer gibi oldu. Şöhretin, bir saat süren lâtif zevkini tattı.

İskemlesinden kımıldamamış olan rahip Bourrette, gözlerini çardağın tepesine doğru kaldırarak :

— Şaşılacak şey, üzüm, güneşte daha çabuk pişiyor, dedi.

Doktor Porquier izah etti :

— Kuzeyde, üzüm, çoğu zaman, yakın yapraklar ayıklanarak salkımlar serbest bırakılmak suretiyle olgunlaşır.

Bu mesele üzerinde bir tartışma çıkmak üzere iken, bu sefer de Severin haykırdı :

— Yanıyor! Yanıyor!...

Fakat, mendili, öyle safdilce, bahçe kapısının arkasına asmıştı ki, rahip Surin, onu derhal buldu. Mendili rahip sakladıktan sonra, oyuncular, bahçeyi yarım saate yakın, boşu boşuna araştırdılar, nihayet vazgeçmek zorunda kaldılar. O zaman, rahip, bir bahçe yolu üzerinde duran mendili gösterdi, o kadar sanatkârane bir şekilde bükülmüştü ki, beyaz bir taşa benziyordu. Bu, o gün, öğleden sonra en güzel hâdise oldu.

Hükûmetin, bir adayı tutmaktan vazgeçtiği haberi bütün şehri dolaştı, büyük bir heyecan uyandırdı. Bu vazgeçişin verdiği mantıki netice şu oldu ki, her biri, galebe çalmak için resmi bir namzedin müdahalesine güvenen muhtelif siyasi grupları endişelendirdi. Markî de Lagrifoul, mösyö de Bourdeu, şapkacı Maurin, oyları, hemen hemen eşit olmak üzere üçte bir nisbetinde paylaşacakları görünüyor-

du; muhakkak ki ikinci defa seçim yapılacaktı, hem Allah bilir, o zaman hangi isim çıkacaktı! Aslında, adını hiç kimsenin doğru olarak bilmediği dördüncü bir namzetten, belki herkesi uzlaştırmağa razı olacak iyi niyetli bir kimseden bahsediliyordu. Kendi hallerine bırakıldıklarım hissedeliberi korkmağa başlıyan Plassans seçmenleri muhtelif partilerin beğeneceği hemşerilerinden birini seçmek suretiyle anlaşmayı cana minnet biliyorlardı.

Ticaret Kulübündeki kurnaz politikacılar, gocunmuş bir tavırla:

— Hükûmet, bizi yaramaz çocuklar saymakta haksız, diyorlardı. Şehir, âdeta, bir ihtilâl ocağı! Hükûmeti kapule lâyık bir adayı tutmak becerikliliğini gösterseydi, hepimiz ona oy verirdik... Kaymakam, bir dersten bahsetti. Hayır, dersi kabul etmiyelim. Namzedimizi kendimiz bulabiliriz. Plassans'ın şuurlu, sahiden hürriyete sahip bir şehir olduğunu göstereceğiz.

Bir yandan da aday aranıyordu. Fakat, dostlar, yahut ilgililer tarafından ileri sürülen isimler, şaşkınlığı arttırmaktan başka işe yaramıyordu. Plassans, bir hafta içinde, yirmiden fazla namzede sahip oldu. Madam Rougon, endişeye düşmüş, akıl erdiremez olmuş, kaymakama karşı ateş püskürerek, gidip rahip Faujas'ı görmüştü. Bu Péqueur olacak adam, eşeğin, züppenin biriydi, resmi bir salonu süslemeğe yarayan bir mankenden başka bir şey değildi; bundan evvel hükûmetin alt olmasına sebebiyet vermişti, gülünç bir kayıtsızlık durumu takınarak, şimdi onu büsbütün lekeliyecekti.

Rahip, gülümsüyordu:

— Sâkin olun, dedi; bu sefer, mösyö Péqueur des Saulaies, boyun eğmekle kalıyor... Zafer muhakkaktır.

Madam Rougon:

— A kuzum! adayınız yok! diye haykırdı. Hani adayınız?

O zaman, Faujas, plânını etrafiyle anlattı. Madam Rougon, zeki kadın sıfatiyle, bu plânı tasvip etti; fakat, rahibin, kendisine mahrem olarak söylediği ismi büyük bir hayretle karşıladı:

— Nasıl? dedi, onu mu seçtiniz?... Sizi temin ederim hiç kimsenin aklına gelmediydi, o.

Rahip tekrar gülümsedi:

— Ha şunu bileydiniz. Bize, hiç kimsenin aklına gelmiyen bir namzet lâzımdı, tâ ki, herkes kabul edebilsin, kimse kendisine leke geleceğinden korkmasın.

Sonra, gönlü oldu, tuttuğu hareket tarzını izah eden kuvvetli bir kimseye mahsus teslimiyetle:

— Size çok teşekkür borçluyum, diye devam etti; beni, birçok

hatalardan kurtardınız. Hedefe bakıyordum, belki de kolumu, bacağımı kırmağa yetecek, gerilmiş ipleri görmüyordum... Allaha şükürler olsun, bu çocukça savaş sona erdi; artık, istediğim gibi kımıldıyabileceğim... Seçtiğim kimseye gelince, iyidir, emin olun. Plassans'a geldiğimin hemen ertesi günü, bir adam aradım, ondan başka kimseyi bulamadım. Kıvraktır, çok muktedirdir, çok faaldir; şimdiye kadar hiç kimse ile bozuşmamağa muvaffak olmuştur, bu da, bayağı bir ihtiraslı adamın harcı değildir. Onun dostlarından olmadığınızı bilmiyor değilim; hattâ, bu sırrı size söylemeyişimin sebebi budur. Amma, hatâ ediyorsunuz, göreceksiniz, adamım, özenglye ayağını koyar koymaz nasıl yol alacak; âyan âzası olarak ölecek. Bana kararımı verdiren, serveti hakkında anlatılan şeyler oldu. Karısını üç defa suç üstü yakaladıktan sonra, her seferinde, kayınbabası olacak sersemden yüz bin frank koparıp, tekrar almış. Eğer, sahiden bu şekilde para tedarik ettiyse, Paris'te, bazı işler için çok faydalı olacak, yaman bir adam demektir... İstediğiniz kadar arayabilirsiniz, onu bir tarafa bırakırsanız, Plassans'da kala kala budalalar kalıyor.

Felicité gülerek :

— Demek ki, hükûmete bir hediye veriyorsunuz, dedi.

Nihayet aklı yattı. Ertesi gün, Delangre'ın adı, şehri baştan başa dolaştı, dostları, ısrar ede ede namzetliği kabule onu razı etmişler, deniliyordu. Kendisini buna lâyık görmediği için uzun zaman reddetmiş, siyaset adamı olmadığını, mösyö de Lagrifoul ile mösyö de Bourdeu'nün ise, tersine, âmme işlerinde uzun müddet tecrübeler edinmiş olduklarını söylemişti. Sonra, Plassans'ın, zaten, partiler dışında bir mebusa ihtiyacı olduğu söylenince, duygulanmış, fakat, siyasî mesleğini açıkça söylemişti. Meclise, hükûmeti ne hırpalamak için ne de tutmak için gidecekti. Bu muhakkaktı; kendisini, sırf, şehrin menfaatlerini temsile memur sayıyordu; sonra da, daima, nizam için, de hürriyet ve hürriyet içinde nizam lehinde rey verecekti. Nihayet, Plassans belediye reisliğinde kalacak, üzerine almağa razı olduğu sırf uzlaştırıcı, sırf idarî rolü, iyiden iyiye belli edecekti. Bu sözler, çok akıllıca görüldü. Ticaret Kulübündeki kurnaz politikacılar, hemen o akşam, inadına, şöyle diyorlardı :

— Ben söylemiştim zaten, Delangre, tam bizim aradığımız adamdır... Oy sandığından, belediye reisinin ismi çıkınca, kaymakam ne diyecek, pek merak ediyorum. Bizi, somurtgan mektepliler gibi oy vermekle suçlayamazlar ya; hükûmetin karşısında diz çöktünüz de diyemezler... İmparatorluk bu neviden birkaç ders alsa, işler daha iyi yürürdü.

Bu, bir barut serpintisi gibi ateş aldı. Her şey hazırdı, bir kıvılcım yetmişti. Her taraftan birden, şehrin dört mahallesinden, her ev-

den, her aileden, Mösyö Delangre'in adı, bir ağızdan övgüler ortasında yükseldi. Belediye reisi, dört gözle beklenen mesih haline gelmiş, bir gün evvel kimse bilmezken, o sabah varlığı keşfedilip akşamına tapınılan kurtarıcı olmuştu.

Câmekânların içinde, günah çıkartma yerlerinde, mösyö Delangre ismi mırıldanılıyordu. Bu isim, kubbe altlarının akisli sesleri arasında yuvarlanıyor, banliyö kürsülerinden dökülüyor, dini bir sır gibi kulaktan kulağa fısıldanıyor, en nâçiz sofu evlerine kadar yayılıyordu. Rahipler, bu ismi, cübbelerinin kıvrımlarında taşıyıp götürüyorlardı; rahip Bourrette, ona, karnının hürmetli babacanlılığını; rahip Surin, tebessümünün zarifliğini Monsenyör Rousselot, Başpapas sıfatiyle takdislerinin çok kadınca cazibesini katıyordu. Cemiyet mensubu madamlar, Mösyö Delangreyi öve öve bitiremiyorlardı; ne kadar iyi huylu, yüzü ne kadar zarif, ne kadar zeki adam, diyorlardı. Madam Rastoil hâlâ kızarıyordu; madam Paloque, heyecanlandığı zaman âdeta güzel oluyordu; madam de Condamin'e gelince, Delangre için, yelpaze dövüşüne çıksa çıkardı. Oylarını vereceklerini vâdeden seçmenlerin ellerini muhabbetle sıkarak, ona kalpleri kazandırıyordu. Nihayet Mösyö Delangre, gençlik Kulübünü de heyecana veriyordu, Severin, onu, kahramanlığa yükseltmişti. Guillaume'la Maffre'in oğulları ise, ona, şehrin kötü yerlerindeki insanların muhabbetini kazandırıyorlardı. Meryem cemiyetindeki genç aşifteler bile surların ıssız sokaklarında, mahallenin debağ çıraklariyle oynarken, mösyö Delangren'in meziyetlerini övüyorlardı.

Oy toplandığı gün, çoğunluk ezici bir nisbette oldu. Bütün şehir elbirliği etmişti. Marki de Lagrifoul, sonra mösyö de Bourdeu, ikisi de pür hiddet, ihanete uğradıklarını söyliyerek adaylıklarını geri almışlardı. Bu suretle, mösyö Delangre, şapkacı Maurin'in karşısında yalnız kaldı. Maurin, dış mahallenin yola gelmez beş yüz cumhuriyetçisinin reylerini kazandı. Köyler, Bonapartçı halk, yeni şehrin kilise taraftarı burjuvaları, eski mahalledeki korkak küçük esnaf, hattâ asılzade ahalisi çekimser kalan Saint Marc mahallesinin safdil birkaç kral taraftarı, belediye reisine oy verdiler. Mösyö Delangre, böylece, otuz üç bin oy topladı. İş o kadar çabuk görüldü, başarı öyle yaman bir şekilde elde edildi ki, Plassans, seçim akşamı, bu kadar ittifaklı bir isteğe sahip oluşuna şaştı kaldı. Meşhur bir kahramanlık rüyası gördüğünü, kuvvetli bir elin, her halde toprağa vurup oradan, bu otuz üç bin seçiciyi, o zamana kadar kuvvetini hiç kimsenin tahmin etmediği, bu az çok korkulu orduyu çıkardığını sandı. Ticaret Kulübü politikacıları, zaferden şaşalıyan insanlar gibi, hayretle bakışıyorlardı.

Akşamına, mösyö Rastoil'in ahbapları, mösyö Pequeur des Sau-

laies'nin ahbaplariyle birleşip, kaymakamlık binasının bahçelere bakan küçük bir salonunda sessizce eğlendiler. Çay içildi. Günün büyük zaferi, iki grupu büsbütün kaynaştırıyordu. Her zamanki misafirlerin hepsi orada idi.

Mösyö Rastoil, mösyö Pequeur des Saulaies'nin uzattığı Pöti furları alarak :

— Hiç bir hükûmete, sistemli muhalefet yapmadım, dedi. Adliye politika mücadelelerine karışmamalıdır. Hattâ, memnuniyetle itiraf ederim ki, İmparatorluk büyük işler görmüştür... Adalet ve hürriyet yolunda yürümeğe devam ederse daha büyüklerini de gerçekleştirmesi mukadderdir.

Sanki bu övgüler şahsen kendisine hitap ediyormuş gibi, kaymakam, eğildi. Mösyö Rastoil, oğlu Severin'in, Faverolles'e muavin tayin edildiğine dair olan kararnameyi Moniteur'de okumuştu. Lucien Delangre'la, Rastoil'in büyük kızının evlenmeleri kararlaştığı da söyleniyordu.

Mösyö de Condamin, kendisine bu mesele hakkında sual soran madam Paloque'a yavaş sesle :

— Evet, o iş tamam, diye cevap verdi. Angeline'i seçmiş zannederim, Aurélie'yi tercih ederdi. Fakat, küçük kızın, büyüğünden önce evlendirilmesi yakışık almıyacağını kendisine anlatmış olsalar gerek.

Madam Paloque, kötü niyetle mırıldandı :

— Angeline mi, emin misiniz? Ben, Angeline de bir benzerlik var zannediyorum...

Sular ve ormanlar müdürü, parmağım dudağına götürdü. Gülümsedi. Beriki somurttu :

— Her ne hal ise, rastgele işte, değil mi? İki aile arasındaki bağ daha kuvvetli oldu... Artık dost olduk. Paloque nişan almayı bekliyor. Ben her şeyi hoş görürüm.

Mösyö Delangre, çok geç geldi. Adetâ alkışlarla karşıladılar. Madam de Condamin, doktor Porquier'ye, oğlu Guillaume'un postahaneye başkâtip tâyin edildiğini haber vermişti. Sağa sola müjdeler dağıtıyor, rahip Bourrette'ın gelecek sene, Monsenyöre baş muavin olacağım söylüyor rahip Surin'e, kırkına gelmeden bir piskoposluk veriyor, mösyö Maffre'a nişan vâdediyordu.

Mösyö Rastoil, son defa olarak esefle :

— Zavallı Bourdeu, dedi.

Madam de Condamin, neş'eyle haykırdı :

— Acınacak halde değil acanım! Onu teselli etmeği ben üzerime alıyorum. Mebusluk onun harcı değildi. Ona valilik lâzım... Kendisine söyleyin, ne yapıp yapıp bir valilik bulacağız.

Kahkahalar yükseldi. Güzel Octavie'nin sevimli huyu, herkesi memnun etmek için gösterdiği gayret, hazır bulunanların çok hoşuna gidiyordu. Kaymakamlıkta, misafirleri gerçekten ağırlıyor, ev sahipliği yapıyordu. Teşrii heyet içinde işgal edeceği mevkie dair en pratik nasihatleri, mösyö Delangre'a, lâtife ile karışık o verdi. Kendisini bir kenara çekti. Çok nüfuzlu şahsiyetlere tavsiye etmek teklifinde bulundu. Mösyö Delangre, bu teklifi minnetle kabul etti. Saat on bire doğru, Mösyö de Condamin, bahçede donanma yakılmasını ileri sürdü. Fakat Octavie, bunun yakışık almıyacağını, şehirle alay ediyormuş gibi olacağım söyliyerek, erkeklerin coşkunluğunu giderdi.

Sonra, rahip Faujas'ı pencere önüne götürüp, birdenbire sordu:

— Rahip Fenil'den ne haber? Şimdi onu düşünüyorum... Kıpırdamadı mı?

Papas, hafif bir gülümsemeyle:

— Rahip Fenil, aklı başında bir adamdır, cevabını verdi. Bundan böyle siyasetle uğraşırsa hatâ etmiş olacağı kendisine anlatıldı.

Rahip Faujas, bu zafer sevinci arasında ciddiliğini muhafaza ediyordu. Galebe kazandığı zaman haşin olurdu. Madam de Condamin'in zevzekliği canını sıkıyor, bu bayağı harislerin memnunluğunu pek küçümsiyordu. Şömineye dayanmış ayakta duruyordu; gözleri uzaklarda, hülyaya dalmış gibiydi. Emir ondaydı, artık insiyaklarını dindirmeğe ihtiyacı yoktu. Elini uzatıp şehri yakalar, tir tir titretebilirdi. Bu yüksek, kara çehre salonu dolduruyordu. Yavaş yavaş koltuklar birbirine yaklaşmış, onun etrafında çember olmuştu. Erkekler, onun memnun olduğunu gösteren birsöz söylemesini bekliyorlar, kadınlar, boynu eğik cariyeler gibi, bakışlariyle ona yalvarıyorlardı. Fakat o, birdenbire, çemberi yardı, bir tek sözle veda ettikten sonra, herkesten önce çekildi gitti.

Chevillottes çıkmazındaki kapıdan girip bahçeden geçerek, Mouret'lerin evine döndüğü zaman, Marthe'ı orada buldu. Duvarın dibinde bir iskemleye oturup kalmış, yüzü sapsarı, dalgın gözleriyle, fitili islenmekte olan lâmbaya bakıyordu. Yukarıda, Trouche'un misafirleri vardı; kendisi çapkınca bir şarkı söylüyor, Olympe'le misafirler de, bıçaklarının saplarını kadehlere vurarak tempo tutuyorlardı.

XX

Rahip Faujas, elini Marthe'ın omuzuna koydu:

— Burada ne yapıyorsunuz? diye sordu. Niçin gidip yatmadınız?. Beni beklemekten sizi menetmiştim.

Marthe, sıçrıyarak uyandı:

— Daha erken döneceksiniz zannetmiştim, diye kekeledi. Uyu-

muş kalmışım... Rose, çay pişirmiştir, her halde.

Fakat rahip, aşçı kadını çağırdı, hanımını yatmağa zorlamadığı için azarladı. Cevaba yer bırakmıyan âmirce bir edâ ile konuşuyordu.

Marthe:

— Rose, dedi, papas efendinin çayını ver.

Faujas öfkelendi:

— Çaya ihtiyacım yok, a canım! diye haykırdı. Derhal yatağınıza yatın. Gülünç şey bu. Artık irademe sahip değilim... Rose, aydınlık tut.

Aşçı kadın, Faujas'ı, merdivenin alt başına kadar götürdü.

— Rahip efendi, kabahat benim değil, biliyorsunuz, diyordu. Madam çok tuhaf. Hasta olduğu halde, odasında bir saat oturamıyor. İlle aşağı yukarı dolaşacak, yorulacak, hiç bir iş görmeden, lâf olsun diye dönüp duracak... Merak etmeyin, asıl zararı bana dokunuyor; hep, ayak altında dolaşıyor, bana engel oluyor... Sonra, bir iskemleye yığıldı mıydı, artık kalkmak bilmiyor. Oturup kalıyor, sanki müthiş şeyler görüyormuş gibi, korkak korkak önüne bakıyor.. Bu akşam on defadan fazla söyledim, yukarı çıkmazsanız, papas efendiyi kızdırırsınız, dedim. İşitmiş görünmedi bile.

Rahip, trabzana tutunarak çıkıp yukarı varınca, Trouche'ların odasının önünde, kapıyı yumruklıyacakmış gibi kolunu uzattı. Fakat, şarkı sesleri susmuştu; sandalyelerin gürültüsünden, misafirlerin gitmeğe hazırlandıklarını anladı; çabucak, kendi odasına girdi. Gerçek, Trouche, hemen o sırada, kim bilir hangi şüpheli kahvehanenin masaları altında tanıştığı iki arkadaşla birlikte aşağı indi; merdivene doğru sesleniyor, görgülü adam olduğunu, onları evlerine kadar götüreceğini söylüyordu.

Olympe, trabzandan sarktı. Rose'a:

— Kapıyı sürgülüyebilirsiniz, dedi. Ancak yarın sabah gelir.

Kocasının yolsuzluklarını Rose'dan gizliyememişti. Aşçı kadın, kendisine çok acıyordu. Söylene söylene sürgüleri sürdü:

— Gel de evlen bakalım! diyordu. Erkekler, ya adamı döverler, yahut orospu peşinde koşarlar... Yo! Benim bu halim daha iyi.

Dönüp geldiği zaman, hanımını, yine iskemleye oturmuş buldu; Gözleri lâmbaya takılı, yeniden ıztıraplı bir sersemliğe gömülmüş gibiydi.

Rose, onu tartakladı, yukarı çıkarıp yatağına yatırdı. Marthe, çok korkak olmuştu. Geceleri, yatağının başı ucunda, şiddetli darbeler işittiğini söylüyordu. Şimdi, Rose, onun yanında, bir aralıkta yatıyor, bir inliyecek olsa, koşup ona cesaret veriyordu. O gece, yine tam soyunduğu sırada, Marthe'ın inlediğini işitti, yanına gelince, onu, fırlatılıp atılmış çarşafların ortasında, gözleri dehşetle büyümüş, hay-

kırmamak için yumruklarını ağzına bastırmış bir halde buldu. Çocukla konuşur gibi konuşmağa mecbur oldu, perdeleri araladı, eşyanın altlarına baktı, aldanmış olduğuna, odada kimse bulunmadığına yemin etti. Bu korkular, baygınlık nöbetleriyle bitiyor, Marthe, başı yastıkta, göz kapakları açık, ölü gibi yatıp kalıyordu.

Aşçı kadın, nihayet yatağına girdi:

— Onu rahatsız eden, bizim mösyö, dedi.

Ertesi gün, doktor Porquier'nin vizite günlerinden biriydi. Haftada iki defa, muntazaman, madam Mouret'yi görmeğe geliyordu. Ellerini okşadı, o sevimli iyimserliği ile:

— Merak etmeyin madamcığım, bir şeyiniz kalmıyacak, dedi... Hâlâ bir parça öksürüyorsunuz, değil mi? İhmal edilmiş basbayağı bir nezle, şuruplarla tedavi edeceğiz...

O zaman, Marthe, sırtında ve göğsünde, tahammül edilmez ağrılardan şikâyet etti; bir yandan, gözlerini ondan ayırmıyor, söylemediği şeyleri, yüzünde, her tarafında okumağa çalışıyordu.

Bir hıçkırık arasında, ağzından şu sözleri kaçırdı:

— Deli olacağım, diye korkuyorum!...

Doktor, gülümsiyerek ona teminat verdi. Marthe, ne zaman doktoru görse, şiddetli bir heyecana kapılıyordu; bu çok terbiyeli, çok uslu adam ona dehşet veriyordu. Bazan, onu içeri almasın diye Rose'a tenbih ediyor, hasta olmadığım, evinde hep bir doktor görmeğe ihtiyacı bulunmadığını söylüyordu. Rose, omuz silkiyor, yine de doktoru eve alıyordu. Hoş, Porquier, artık ona hastalığından bahsetmez olmuştu, sadece nezaketen ziyaretine geliyormuş gibiydi.

Doktor, Marthe'ın yanından çıktıktan sonra, Saint-Saturnin'e gitmekte olan rahip Faujas'a rastgeldi. Papaz, madam Mouret'nin sıhhatini sorunca, doktor, ciddî bir tavırla:

— Fen, bazan âciz kalır, diye cevap verdi; fakat, Cenabı Hakkın inayeti tükenmez... Zavallı kadın çok sarsıldı. Mutlaka ölüme mahkûmdur, demiyorum. Göğüsteki hastalık henüz hafif, buranın havası iyidir.

Sonra, Plassans bölgesinde göğüs hastalıklarının tedavisine dair bir mütalea tutturdu. Bu bahse dair bir risale hazırlıyordu, neşredecek değildi, birkaç samimî dostuna okuyacaktı, çünkü, âlim olmamak hünerine sahipti.

Sözünü bitirirken:

— Yamaçlarımızın mutedil havasının, güzel kokulu çiçeklerinin, sıhhate faydalı sularının, göğüs hastalıklarını tedavide en mükemmel vasıtalar olduğuna beni inandıran sebepler, işte bunlar, dedi.

Rahip, o haşin ve sessiz haliyle onu dinlemişti. Ağır ağır cevap verdi:

— Hatâ ediyorsunuz. Plassans, madam Mouret'ye hiç yaramıyor.. Niçin Nice'e yollayıp kışı orada geçirttirmiyorsunuz?...

Doktor, endişeyle:

— Nice mi? dedi.

Bir lâhza rahibin yüzüne baktı; sonra, gönül alıcı sesiyle:

— Gerçek, Nice ona çok iyi gelir, dedi. İçinde bulunduğu şiddetli sinir bozukluğu halinde, hava değiştirmesi iyi neticeler verebilir... Ona bu seyahati tavsiye edeyim... Çok iyi düşündünüz, rahip efendi.

Faujas'ı selâmladı, alelâde baş ağrılarından bile son derece tasalandığı madam de Condamin'in evine girdi. Ertesi gün, akşam yemeğinde, Marthe, doktordan, daha şiddetli tâbirlerle bahsetti. Onu bir daha kabul etmiyeceğine yemin ediyordu.

— Beni hasta eden odur, dedi. Bir de bugün öğleden sonra, bana seyahat tavsiye etmez mi!

Rahip Faujas, peşkirini katlamakla meşguldü:

— Tavsiyesini çok doğru buluyorum, dedi.

Marthe, sapsarı kesildi, dik dik ona baktı, daha yavaş sesle mırıldandı:

— Demek ki, beni, Plassans'tan siz de kovuyorsunuz, öyle mi? Ama ben, tanımadığım bir memlekette, âdetlerinden uzak, sevdiklerimden uzak, ölürüm!

Rahip, yemek odasından çıkmak üzereydi, ayakta duruyordu. Yaklaştı, gülümsiyerek ilâve etti:

— Dostlarınız, sizin sıhhatinizden başka bir şey istemiyorlar. Niçin böyle isyan ediyorsunuz?

Marthe, geriliyerek:

— Hayır, istemiyorum, istemiyorum; işitiyor musunuz? diye haykırdı.

Kısa bir çekişme oldu. Rahibin yanaklarına kan oturmuştu. Onu dövmek arzusunu yenmek ister gibi, kollarını kavuşturmuştu. Duvara yaslanmış olan Marthe, zaafının verdiği yeisle, yerinde doğrulmuştu. Sonra, gevşedi, ellerini uzattı:

— Yalvarırım size, beni burada bırakın... Sözünüzü dinliyeceğim, diye sızlandı.

Hıçkırarak ağlamağa başladı; rahip, bir göz yaşı buhranından korkan koca edâsiyle omuzlarını silkerek odadan çıktı. Yemeğini rahat rahat bitirmekle meşgul madam Faujas, bu sahneye, ağzı dolu, şahit olmuştu. Marthe'ı kana kana ağlamakta serbest bıraktı. Nihayet, tabağına tekrar reçel koyarak:

— Bu yaptığınız, akıllı işi değil yavrucuğum, dedi. Sonunda, Ovide'i kendinizden soğutacaksınız... Onu idare etmesini bilmiyorsunuz.. Seyahat sıhhatinize yarayacaksa, niçin istemiyorsunuz? Biz, evinizi

bekleriz. Her şeyi yerli yerinde bulursunuz, merak etmeyin!

Marthe, işitmemiş görünüyor, hâlâ hıçkırıyordu. İhtiyar kadın devam etti:

— Ovide'in gailesi pek çok. Biliyor musunuz, çoğu zaman, sabahın dördüne kadar çalışıyor. Geceleri siz öksürdüğünüz zaman çok üzülüyor, aklı başından gidiyor. Artık çalışamıyor, sizden fazla rahatsız oluyor... Ovide'in hatırı için bu seyahati yapın yavrucuğum; gidin, sıhhatli olarak dönüp gelin.

Fakat Marthe, başını kaldırdı, ağlamaktan kızaran yüziyle, bütün iztırabını şu feryadın içinde topladı:

— Ah! Bilmiş olun, Allah yalan söylüyor!

Ertesi günler, Nice seyahatinin lâfı edilmez oldu. Madam Mouret, en küçük telmihle telâşlanıyordu. Plassanstan ayrılmıyacağım, öyle meyus bir azimle söylüyordu ki, rahibin kendisi bile, bu proje üzerinde ısrar etmenin tehlikesini anladı. Marthe, onu, kazandığı zafer arasında, müthiş surette rahatsız etmeğe başlıyordu. Trouche'un da, bıyık altından gülerek dediği gibi, Tulettes'e evvelâ onu göndermek lâzımdı. Mouret kaldırılıp götürülseliberi, o, kendini son derece sıkı bir ibadete vermiş, kocasının adım söylemekten çekiniyor, ibadetten, bütün varlığını uyuşturucu bir tesir bekliyordu. Lâkin, endişesi geçmiyor, Saint-Saturnin'den dönüp geldikten sonra, daha şiddetli bir unutma ihtiyacı duyuyordu.

Olympe, her akşam, kocasına:

— Ev sahibi madam, adamakıllı kendinden geçiyor, diyordu. Bugün, kiliseye beraber gittim; yere düştü, kaldırmağa mecbur oldum.. Ovide'in aleyhinde atıp tuttuklarını sana anlatsam, gülersin; çok öfkeli. Taş yürekli adam diyor, bir sürü teselli vadederek beni aldattı, diyor. Ya Cenabı Hakka öyle söylüyor ki! Bir işitsen! Dinin bu kadar aleyhinde bulunmak, ancak, sofu bir kadının kârıdır. Sanki, Allah, paradan yana onu büyük bir zarara sokmuş... Sana bir şey söyliyeyim mi? Galiba geceleri, kocası onu ayaklarından tutup çekiyor.

Bütün bu hikâyeler, Trouche'un pek hoşuna gidiyordu:

— Ne hali varsa görsün, diye cevap verdi. O Mouret olacak muzip beri tarafa gitti ama, karısı öyle istedi de ondan gitti. Ben Faujas'ın yerinde olsam, işleri nasıl idare edeceğimi bilirdim; madamı memnun eder, kuzu gibi uslandırırdım. Ama, Faujas, budala; bu yolda postu verecek, görürsün... Dinle kızım, kardeşin bize karşı gereği gibi kibar davranmıyor ki, onu sıkıntıdan kurtaralım. Ev sahibi kadın onu balıklama dibe yolladığı gün, haline güleceğim. Allahallah, insan bu yaradılışta olunca, bir kadını sırrına agâh etmez a canım!

Olympe de:

— Evet, Ovide bizi çok hakir görüyor, diye söylenıyordu.

Bunun üzerine, Trouche, sesini alçaltti :

— Bana bak, ev sahibi, senin kardeşin olacak dangalakla beraber kendini bir kuyuya atsa, mala mülke biz sahip olurduk; ev bize kalırdı. Güzel netice buna derler, işte...

Hoş, Trouche'lar, Mouret gideliberi, zemin katını istilâ etmişlerdi. Olympe, önce, yukarıdaki bacaların tütmesinden şikâyet etmişti; sonra, o zamana kadar kullanılmıyan salonun, evin en sıhhate elverişli odası olduğuna Marthe'ı inandırmıştı. Rose, orada bol bir ateş yakmak için emir aldığından, iki kadın, alev alev yanan koskoca kütüklerin karşısında, bitip tükenmez sohbetlerle günlerini geçirmeğe başladılar. Olympe'in emellerinden biri, böylece, iyi giyinmiş olarak, güzel bir apartıman'ın debdebesi ortasında, bir kanapeye uzanıp yaşamaktı. Marthe'ı, salonun duvar kâğıdını değiştirmeğe, mobilya ve halı satın almağa razı etti. Ondan sonra hanımefendi kesildi. Ayağında terliklerle, sırtında bir sabahlıkla aşağı iniyor, ev sahibi gibi konuşuyordu :

— Bu zavallı madam Mouret öyle gaile içinde ki, kendisine yardım edeyim diye bana yalvardı, diyordu. Onun işleriyle bir parça meşgulüm. Ne yaparsın? İyilik etmiş oluyorum.

Gerçek, bezginliğinden dolayı, evin ufaktefek işlerini üstüne yıkan Marthe'ın güvenini kazanmağa muvaffak olmuştu. Mahzen'in ve dolapların anahtarları onda duruyordu; ayrıca, esnafın hesabını da o görüyordu. Kendisi de yemek odasına yerleşecek şekilde bir dolap çevirsin mi, çevirmesin mi diye, uzun zaman düşündü. Fakat, Trouche onu bu sevdadan vazgeçirdi. Diledikleri gibi yiyip içmek serbestliği ellerinden giderdi; ne şaraplarını su katmadan içmeğe, ne de bir ahbaplarını çağırıp kahve ikramına cesaret edebileceklerdi. Yalnız, Olympe, kocasına, kendi payına düşen yemişi yukarı getireceğini vadetti. Ceplerine şeker dolduruyor, mum diplerine varıncıya kadar, bir sürü şey taşıyordu. Bu iş için, koca koca bez keseler dikmişti, bunları etekliğinin altına bağlıyor, her akşam, boşaltmak için, tam bir çeyrek saat vakit kaybediyordu.

Yiyecekleri, karmakarışık, bir sandığa doldurup, sandığı da karyolanın altına sürüyor :

— Bak, diyordu, bir armut daha getirdim, susadığın zaman yersin. Ev sahibiyle bozuşacak olursak, burada, bizi bir zaman idare edecek kadar yiyecek var... Bir iki kavanoz reçelle, taze domuz pastırması da getirmeli.

Trouche :

— Ne diye gizli gizli iş yapıyorsun? diye cevap veriyordu. Ben senin yerinde olsam, bunları hep Rose'a taşıtırım. Öyle ya, evin hanımı sensin.

Kendisi, bahçeyi benimsemişti. Mouret'nin, ağaçlarını budadığım, yollara kum serptiğini, marullarını suladığını gördükçe, uzun zaman onu kıskanmıştı; dilediği gibi çapalayıp ekeceği bir toprak köşesine de kendisi sahip olmak hülyası kurar dururdu. Onun için, Mouret gider gitmez bahçeyi ele aldı, orayı altüst etmek, baştan başa değiştirmek projeleri yapmağa başladı. Önce, sebzeleri ölüme mahkûm etti. İnce ruhlu olduğunu söylüyor, çiçek seviyordu. Fakat, çapa işi, onu daha ikinci gün bıktırdı; bir bahçıvan çağırıldı, onun emri altında zerzevat ocaklarını bozdu, salataları çöplüğe attı, toprağı, ilkbaharda, şakayıklar, güller, zambaklar, hezaran çiçeği ve boru çiçeği tohumları ekilecek, karanfiller, ıtırlar daldırılacak şekilde hazırladı. Sonra, Touche'un aklına başka bir şey esti. Bahçe yollarındaki matem rengi, o kara manzaranın, kenarlardaki büyük şimşirlerden ileri geldiğini sezer gibi oldu, şimşirleri söküp atmayı uzun uzun düşündü.

Danıştığı Olympe:

— Çok haklısın, dedi; mezarlığa benziyor. Yol kenarlarında, köylerdeki kalaslar taklidi dökme demirden dallar olsa daha hoşuma gider... Ben ev sahibini kandırırım. Sen şimşirleri söktür, hele...

Şimşirler söküldü. Bir hafta sonra, bahçıvan, köy kalaslarını getirip koymuştu. Trouche, manzarayı örten birçok yemiş ağacını da yerinden kaldırdı, çardakları açık yeşile boyattı, fıskiyeyi çakıllarla süsledi. Mösyö Rastoil'in kaskadında dehşetli gözü vardı; fakat, işler iyi giderse kaydiyle, ona benzer bir kaskad yaptırmak üzere, yerini seçmekle yetindi.

Akşamları, karısına:

— Asıl, komşular afallamışlardır, diyordu. Şimdi, burada zevk sahibi bir adam bulunduğunu pekâlâ görüyorlar... Bari, bu sene, pencerenin önünde oturduğumuz zaman güzel kokular duyacağız, güzel bir manzara göreceğiz...

Marthe, yapılan işlere ses çıkarmıyor, kendisine sunulan bütün projeleri uygun buluyordu; hoş, artık ona danışmaz olmuşlardı. Trouche'lar, yalnız, evi hâlâ adım adım müdafaa eden madam Faujas'la çekişiyorlardı. Olympe, salonu zaptettiği zaman, annesiyle, âdeta dövüşmek zorunda kalmıştı. Madam Faujas, az kaldı, üstün geliyordu. Zaferi bozan rahip oldu.

Madam Faujas, boyuna şikâyet ediyordu:

— Kız kardeşin olacak aşifte, ev sahibi madama, bizim hakkımızda ağıza alınmıyacak şeyler söylüyor. Niyetini anlıyorum, bizim yerimizi almak, kendisi keyif çatmak istiyor... Şimdi de, hanımefendi gibi, salona yerleşmeğe kalkışmasın mı, kaltak!

Rahip dinlemiyor, sert sert sabırsızlık hareketleri yapıyordu. Bir gün öfkelendi:

— Rica ederim, anne, beni rahat bırakın, diye haykırdı. Bir daha bana ne Olympe'den bahsedin, ne de Trouche'dan... Ne halteder-lerse etsinler, keyifleri bilir!

— Evi zaptediyorlar, Ovide, fare gibi dişleri var. Sen hisseni istediğin zaman, onlar ne var ne yok kemirmiş olacaklar... Senden başka kimse uslandıramaz onları...

Faujas, o ince tebessümiyle annesine baktı:

— Anne, beni seversiniz, dedi; sizi affediyorum... Rahat olun, benim istediğim ev değil, başka şey, ev benim malım değil, hem, ben yalnız kendi kazandığım şeyi alıkoyarım. Payıma düşeni gördüğünüz zaman koltuklarınız kabaracak... Trouche'un bana faydası dokundu. Bir parça göz yummak lâzım.

Bunun üzerine madam Faujas, gerilemek zorunda kaldı. Bu işi, Olympe'in zafer kahkahaları karşısında, söylene söylene, hiç istemiyerek yaptı. Oğlunun, mala karşı duyduğu bu mutlak kaygusuzluk, bu keskin iştahlı kadını, bu ihtiyatlı ve muktesit köylü karısını yelse düşürüyordu. Evi bomboş ve tertemiz bir hale getirmeyi, Ovide, ihtiyacı olduğu gün onu öyle bulsun diye, emniyet altına almayı pek istiyordu. O sebeple, sivri dişli Trouche'lar, onu, yabancıların soyup soğana çevirdikleri bir hasis gibi, yelse düşürüyorlardı; kendi malını, kendi etini yiyorlarmış, onu da, en sevdiği çocuğunu da kuru tahtada bırakıyorlarmış gibi geliyordu. Rahip, Trouche'ların, evi azar azar istilâlarına muhalefet itmesine mâni olunca, madam Faujas, hiç olmazsa, yağmadan, kurtarabildiği kadarını kurtarmayı aklına koydu. Bunun üzerine, Olympe gibi, o da dolaplardan öteberi çalmağa koyuldu; o da, eteklikleriniin altına koca keseler yerleştirdi; bir sandık edindi; çamaşır, ufak tefek eşya, ne bulduysa yığdı.

Bir akşam, sandığı karıştırırken, rahip gürültüyü duyup odaya girmişti:

— Oraya sakladığınız nedir, anne? diye sordu.

Madam Faujas, bir şeyler geveledi. Fakat Faujas, işi anladı, korkunç bir öfkeye kapıldı:

— Ne ayıp şey!... diye haykırdı. Şimdi de hırsızlığa mı başladınız? Ya yakalanırsanız ne olacak? Şehrin diline destan olacağım.

Madam Faujas:

— Senin için alıyorum bunları, Ovide, diye mırıldandı.

— Hırsız, annem hırsız! Yoksa, ben de hırsızlık ediyorum mu sanıyorsunuz, buraya hırsızlık etmek için geldiğimi, yegâne emelimin, ellerimi uzatıp çalmaktan ibaret olduğunu mu zannediyor sunuz?... Aman yarabbi. Benim hakkımda ne biçim düşünüyorsunuz? Eğer, daha iyi anlaşamazsak, ayrılmamız lâzım, anne.

Bu söz, ihtiyar kadını mahvetti. Sandığın önünde diz üstü kal-

mıştı; yüzü sapsarı kesildi, tıkanırcasına, ellerini ileri uzattı, yere oturdu. Sonra, söz söylemek imkânı bulunca:

— Senin için oğlum, yalnız senin için, yemin ediyorum... dedi. Sana söyledim, ne bulurlarsa alıyorlar; kız kardeşin, ceplerini dolduruyor. Sana hiç bir şey kalmıyacak, bir şeker parçası bile kalmıyacak... Hayır, hayır, mademki sen istemiyorsun, artık hiç bir şey almam; ama, beni yanında alıkoyacaksın, değil mi? Yanında alıkoyacaksın...

Çaldığı şeylerin hepsini yerine koymadıkça, rahip Faujas, hiç bir vaitte bulunmak istemedi. Sandığın, gizlice boşaltılmasına, bir haftaya yakın bir zaman, kendisi nezaret etti. Annesi, onun gözü önünde ceplerini dolduruyor, aşağı iniyor, tekrar yukarı çıkıp bir sefer daha yapıncaya kadar, Faujas onu orada bekliyordu. Faujas, ihtiyatlı davranmış olmak için, akşamdan akşama, ona ancak iki sefer yaptırıyordu. İhtiyar kadın, eşyayı geri götürürken, her seferinde, yüreğinden kan gidiyordu; ağlamağa cesaret edemiyor, fakat, esef yaşları göz kapaklarını şişiriyordu. Elleri, dolapları boşalttığı zamankinden daha fazla titriyordu. Daha ikinci günden itibaren, kendisi çekildikten sonra, kızı Olympe'in, gelip, onun bıraktığı şeyi aşırdığını görünce büsbütün yelse düştü. Çamaşırlar, erzak, mum artıkları, sadece cepten cebe geçiyordu.

Madam Faujas, bu darbe karşısında isyan ederek:

— Artık aşağıya hiç bir şey indirmiyeceğim, dedi. Faydası yok, kız kardeşin, bütün götürdüklerimi, benim arkamdan, alıp gidiyor. Ah! kaltak!... Sandığı olduğu gibi verseydim daha iyi idi. Yukarıda, adamakıllı eşya biriktirmiştir, muhakkak... Rica ederim, Ovide, bırak da geri kalanı vermiyeyim. Ev sahibine bundan bir zarar yok; çünkü öyle de böyle de, ona yaramıyacak.

Rahip, sükûnetle cevap verdi:

— Kız kardeşim ne olursa olsun; ama, annemin namuslu bir kadın olmasını isterim. Böyle işler yapmazsanız bana daha fazla yardım etmiş olursunuz.

Madam Faujas, aldıklarının hepsini geri vermeğe mecbur oldu. O andan itibaren de, Trouche'lara, Marthe'a, bütün eve vahşi bir kin beslemeğe başladı. Gün gelecek, Ovide'i bütün bu insanlara karşı savunma zorunda kalacağım, diyordu.

Artık, Trouche'lar, ev sahibi gibi hüküm sürmeğe başladılar. Evi büsbütün ellerine geçirdiler, en kuytu köşelere sokuldular. Yalnız, rahibin dairesine dokunulmadı. Yalnız ondan korkuyorlardı. Bununla beraber, yine eş dost davet etmekten, sabahın üçüne kadar süren ziyafetler çekmekten geri kalmıyorlardı. Guillaume Porquier, sürü sürü çok genç çocuklarla geldi. Olympe, otuz yedi yaşında olmasına rağ-

men kırıtıyordu, mektep kaçağı gençlerden bir çoğu, onu adamakıllı sıkıştırdı; Olympe, böyle sıkıştırıldıkça, gıdıklanmaktan memnun bir kadın gibi fıkır fıkır gülüyordu. Ev, onun için bir cennet haline geldi. Trouche, onunla yalnız kaldığı zaman, alay ediyor, takılıyor; eteklerinin altında bir mektepli çantası bulduğunu iddia ediyordu.

Olympe, öfkelenmiyor :

— Allahallah, diyordu; sanki sen gönül eğlendirmiyor musun?... Biliyorsun ya, serbestiz.

Gerçek şu ki, Trouche, bu cennet gibi hayatı, çapkınlıkta fazla aşırı giderek, az daha bozacak raddeye gelmişti. Bir rahibe, onu, bir debağın kızı ile, çoktanberi, yiyecek bibi baktığı, o sarışın koca kızla bir arada görmüştü. Kızcağız, bu işi yalnız kendisi yapmadığım, başka kızların da şekerlemeler aldıklarını anlattı. Rahibe, Trouche'larla Saint Saturnin baş papazı arasındaki akrabalığı biliyordu, onunla konuşmadan, bu macerayı yaymamak ihtiyatlılığında bulundu. Faujas, rahibeye teşekkür etti, bu rezalet meydana çıkacak olursa, bundan, önce dinin zarar göreceğini anlattı. Mesele ört bas edildi, cemiyet kurucuları madamlar, hiç bir şeyin farkına varmadılar. Fakat, rahip Faujas, eniştesiyle müthiş bir ağız dalaşı etti; kadının, kocası aleyhinde bir silâha sahip olması ve onu susta durdurabilmesi için, bu tartışmayı Olympe'in yanında açtı. Nitekim, o meseledenberi, Trouche ne zaman canını sıksa, Olympe, sert sert, ona şu cevabı veriyordu :

— Sen git de küçük kızlara şekerlemeler ver!

Uzun müddet, daha başka bir şeyden dehşete kapıldılar. Her şeylerini, ev sahibinin dolaplarından tedarik ettiklerinden, bol bol yiyip içerek yaşamalarına rağmen, mahalledeki esnafa, gırtlaklarına kadar borçlanmışlardı. Trouche, maaşını kahvede yiyordu; Olympe, olmıyacak masallar anlatarak Marthe'ın ceplerinden çektiği parayı, fanteziye sarfediyordu. Zarurî ihtiyaçlara gelince, karı koca, bunları hep veresiye alıyordu. Onları en fazla tasalandıran hesap, Banne sokağındaki pastacının hesabı oldu; yüz franktan fazla tutuyordu, üstelik, bu pastacı kaba bir adamdı, meseleyi rahip Faujas'a, olduğu gibi anlatacağını söyliyerek onları tehdit ediyordu. Trouche'lar, müthiş bir kavga çıkacağından korkarak, şiddetli bir tasa içindeydiler; fakat, hesap kendisine getirildiği gün, rahip Faujas, bir şey demeden parayı ödedi, hattâ, Trouche'lara sitem etmeyi bile unuttu, Rahip bu hasis şeylerden uzak görünüyordu; yağmaya verilmiş bu evde, kapkara ve kaskatı yaşamağa devam ediyor, duvarları kemiren yırtıcı dişlerin, yavaş yavaş tavanları çatırdatan âheste yıkıntının farkına varmıyordu.

O, dosdoğru, kendi ihtirasının hulyasına doğru yürürken, etra-

fında her şey yıkılıyordu. Faujas, koskoca çıplak odasında, hâlâ bir asker gibi konaklıyor, hiç bir refah vasıtası aramıyor, kendisine itina edilmek istenirse öfkeleniyordu. Plassans'a sahip olalıberi tekrar pis gezmeğe başlıyordu; annesinin her sabah yamadığı cübbesi, ilk zaman sırtında taşıdığı yıpranmış, ağarmış, o kötü paçavraya benziyordu.

ETRAFINDAKİLER, ÇEKİNEREK BİR MÜTALEA İLERİ SÜRSELER;

— Adam sen de! diyordu, pekâlâdır, daha giyilir.`

Cübbesini gözler önüne seriyor, başı dik, onu sokak SOKAK GEZDİRİYOR KENDİSİNE TUHAF TUHAF BAKANLARA HİÇ ALDİRMIYORDU.MEYDAN OKUDUĞU YOKTU;TABİİ BİR TEKERLENİŞTİ,BU.ARTIK HOŞA GİTMEYE İHTİYACI OLMADIĞINA KANAAT GETİRDİĞİNDEN HER TÜRLÜ ZARAFETİ YENİDEN KÜÇÜMSÜYORDU.

FETHETTİĞİ PLASSAN'SIN ORTASINDA KABA SABA İRİ VÜCÜDUYLA , HUŞUNETİYLE, DELİK DEŞİK ESVAPLARIYLA .OLDUĞU GİBİ GÖRÜNÜYORDU.

CÜBBESİNDEN YÜKSELEN O KEKREMSİ ASKER KOKUSU FENASINA GİDEN MADAM DE CONDAMİN,BİR GÜN, ONU ,BİR ANA ŞEFKATİYLE AZARLAMAK İSTEDİ .GÜLEREK :

— Biliyor musunuz, dedi,BİZİM MADAMLAR TİKSİNMEYE BAŞLIYORLAR . Artık, zerre kadar tuvalet masrafı yapmadığınızı söylüyorlar ... Eskiden, mendilinizi çıkardığınız zaman, âdeta, arkanızdan gelen bir ZAKİR ÇOCUK BUHURDAN SALLANILIYORMUŞ ZANNEDİLİRDİ.

Faujas çok şaşmış göründü. Kendisi hiç değişmediğini sanıyordu. Fakat madam de Condamin yaklaştı, dostça bir sesle:

— Azizim papaz efendi, dedi, sizinle açık konuşmama izin verin.. Bakın söyliyeyim, tuvaletinizi ihmal etmekle hatâ ediyorsunuz. Sakalınız tıraşlı mı, tıraşsız mı belli değil, taranmaz oldunuz; saçlarınız, yumruk yumruğa birisiyli dövüşmüşsünüz gibi karmakarışık. Emin olun bu hal çok fena tesir bırakıyor... Madam Rastoil'le, madam Delangre, dün, sizi tanıyamaz olduklarını söylüyorlardı. Başarılarınızı tehlikeye koyuyorsunuz.

Rahip, karmakarışık saçlı, iri kafasını sallıyarak, meydan okurcasına gülmeğe başladı. Sadece şu cevabı vermekle kaldı :

— Artık, iş olmuş bitmiştir; beni, böyle taranmamış saçlarla, ister istemez kabule mecburdurlar.

Gerçek, Plassans, onu, taranmamış saçlariyle kabul zorunda kaldı. O kıvrak papazın hüviyetinde somurtkan yüzlü, müstebit, bütün iradeleri eğen bir mahlûk meydana çıkıyordu. Rengi tekrar kaçan yüzünde, kartal bakışlı gözleri vardı; iri elleri, tehditlerle ve cezalarla dolu, havaya kalkıyordu. Şehir, kendine seçtiği âmirin, o iğrenç cübbesiyle, keskin kokusiyle, iblis saçı sakaliyle, ölçüden aşırı büyüdüğünü görerek, âdeta dehşete kapıldı. Kadınların için için duydukları korku, onun kudretini daha arttırdı. Günahını çıkarttığı kadın-

lara karşı insafsız davrandı, içlerinden bir tanesi bile ondan ayrılmağa cesaret edemedi, vücutlarında ürpertilerle onun yanına geliyorlar, bu ürpertilerin heyecanından zevk duyuyorlardı.

Madam de Condamin, Marthe'a:

— Şekerim, kokular sürünmesini istemekle hatâ etmişim, diye itiraf ediyordu; alışıyorum, hattâ, bu haliyle onu çok daha iyi buluyorum... Erkek, böyle olur işte!..

Rahip Faujas, asıl piskoposlukta nüfuzunu geçiriyordu. Seçimdenberi, Monsenyör Rousselot, aylâk bir baş papaz hayatı geçirmeğe başlamıştı. Piskopos, çalışma odasında, sevgili kitaplariyle başbaşa yaşıyor, ruhani daireyi bitişik odadan idare eden Faujas, onu orada düpedüz kilit altında tutuyor, yüzünü, ancak, güvendiği kimselere gösteriyordu. Rahipler heyeti, bu mutlak âmirin iradesi altında tir tir titriyordu; ak saçlı, ihtiyar papazlar, her türlü iradeyi elden bıraktıran o ruhani mahviyetleriyle eğiliyorlardı. Monsenyör Rousselot, çoğu zaman, rahip Surin ile birlikte odasına kapanıyor, sessiz, iri göz yaşlariyle ağlıyordu; bazan rahip Fenil'in sert elini arıyordu; onun, bazı yumuşak zamanları olurdu, halbuki şimdi, amansız ve devamlı bir baskı altında ezildiğini hissediyordu. Sonra, gülümsüyor, boyun eğiyor, o sevimli bencilliği ile:

— Haydi, çocuğum, çalışalım, diyordu... Şikâyet etmemeliyim, ötedenberi hayalimde kurduğum hayata kavuştum. Mutlak bir yalnızlık ve kitaplarım.

İçini çekiyor, yavaş sesle ilâve ediyordu:

— Sizi kaybetmekten korkmasam, mesut olacağım, azizim Surin... Bu gidişle sizi burada istemez olacak. Dün, size, kuşkulu gözlerle bakıyor gibi geldi. Rica ederim, o ne derse, hep öyle deyin, onun tarafını tutun, benim hatırımı saymayın. Ah! Sizden başka kimsem kalmadı.

Seçimden iki ay sonra, Monsenyörün baş muavinlerinden biri olan rahip Via, gidip Romaya yerleşti. Yeri, çoktanberi rahip Bourrette'e vadedilmiş olduğu halde, tabii, Faujas aldı. Hattâ, Bourrette'i, kendi terkettiği Saint Saturnin baş papazlığına bile tâyin etmedi; oraya, kendi adamı olan haris bir genç papazı oturttu.

Rahip Bourrette'e rastgeldiği zaman, sert sert:

— Monsenyör, sizin lâfınızı bile ettirmedi, dedi.

İhtiyar rahip, Monsenyörü göreceğini, izahat istiyeceğini söyleyince, daha yumuşak bir ifade ile ilâve etti:

— Monsenyör çok rahatsız, sizi kabul edemiyecek. İşinizi bana bırakın, dâvanızı müdafaa ederim.

Mösyö Delangre, meclise girer girmez, çoğunlukla beraber oy vermişti. Plassans, açıktan açığa, imparatorluğa kazandırmıştı. Hattâ,

rahip, Chevillottes çıkmazındaki kapıları tekrar tıkamağa, mösyö Rastoil'le ahbaplarını, kaymakamın evine, meydandaki resmî binadan girmek zorunda bırakarak, bu temkinli burjuvaları hırpalamakta bir intikam arzusu gütmüş gibiydi. Özel toplantılara geldiği zaman, bu zatlar, karşısında, pek süklüm püklüm kalıyorlardı. Perişan kıyafetli iri vücudundan, öyle bir füsun, öyle bir gizli dehşet yükseliyordu ki, hazır bulunmadığı zaman bile, hakkında, hiç kimse, mâna çıkarılabilecek küçük bir söz sarfetmek cesaretini gösteremiyordu.

Bir valilik uman mösyö Péqueur des Saulaies:

— Çok meziyetli adam, diyordu.

Doktor Porquier:

— Pek dikkate değer adam, diye ilâve ediyordu.

Hepsi başlarını sallıyorlardı. El birliğiyle yapılan bu övgüler, mösyö de Condamin'in nihayet canını sıkıyor, bazan, konuşanları güç durumda bırakmaktan zevk duyuyordu:

— Her halde ahlâkı iyi değil, diye mırıldanıyordu.

Bu söz karşısında, hazır bulunanlar, donup kalıyorlardı. Herkes, yanındakini, müthiş rahibe satılmış zannediyordu.

Mösyö Rastoil, temkinle, ortaya bir lâf atıyordu:

— Piskopos baş muavininin çok iyi bir kalbi vardır; yalnız, her yüksek zekâlı insan gibi, belki bir parça serttir...

Rahip Faujas'la uzun uzadıya görüştüğü gündenberi bu zevatla barışmış olan mösyö de Bourdeu:

— Tıpkı benim gibi, dedi, çok geçimli adam olduğum halde, haşin diye adım çıkmıştır.

Mahkeme reisi, herkesin yüreğine su serpmek istediği için:

— Piskopos baş muavininin piskoposluğa getirileceği söyleniyor. Haberiniz var mı? diyordu.

O zaman, herkesin yüzü gülüyordu. Mösyö Maffre, sıhhati bozuk olan Monsenyör Rousselot çekildikten sonra, rahip Faujas'ın, Plassans'a piskopos olacağını umuyordu.

Rahip Bourrette, safdil bir edâ ile:

— Böyle olursa herkes için hayırlı, diyordu. Hastalık, Monsenyörü haşin yaptı; aklına koyduğu bir takım haksız, yanlış kanaatleri gidermek için, bizim Faujas'ın çok büyük gayretler sarfettiğini de biliyorum.

Kendisine nişan verilmiş olan hâkim Paloque:

— Sizi çok sever, diye teminat veriyordu; karım, sizin unutulup kalmanızdan şikâyet ettiğini işitmiş.

Rahip Surin, orada bulunduğu zaman, bu fikirlere iştirak ediyordu, lâkin, ruhanî daire rahiplerinin dediği gibi, piskopos tacı cebin-

de bulunduğu halde, rahip Faujas'ın başarısı ona endişe veriyordu. O zarif haliyle rahibe bakıyor, haşinliği fenasına gidiyor, Monsenyörün dediklerini hatırlıyor, bu dev gibi heykeli yere serip tuzla buz edecek çatlağı arıyordu.

Hâlâ hükûmetin keyfini bekliyen mösyö de Bourdeu ile mösyö Péqueur des Saulaies'den başka, bütün ötekiler tatmin edilmişlerdi. Onun için, bu ikisi, rahip Faujas'ın en hararetli taraftarları idi. Doğrusunu söylemek lâzım gelirse, ötekiler, cesaret edebilseler, seve seve isyan edeceklerdi; efendilerinin emrettiği müteradi minnetten usanmışlar, cesur bir elin, kendilerini kurtarmasını candan diliyorlardı. Nitekim, madam Paloque, büyük bir kayıtsızlık taklidi yaparak:

— Rahip Fenil nerelerde kuzum? Hanidir, adını işittiğim yok...

Sualini sorduğu gün, garip garip bakıştılar, gözlerini derhal başka tarafa çevirdiler.

Derin bir sessizlik olmuştu. Bu kadar yakıcı bir sahaya adım atmağa muktedir biricik insan, mösyö de Condamindi; yüzüne baktılar, o, sükûnetle cevap verdi:

— Galiba, Tulettes'teki malikânesinde, dört duvar arasında kapalı oturuyor.

Madam de Condamin de, alaycı bir gülüşle ilâve etti:

— Rahat rahat uyuyabiliriz: Artık mahvolmuş bir adamdır, Plassans'ın işlerine bir daha karışmıyacak.

Yalnız Marthe engel teşkil ediyordu. Rahip Faujas, onun, her gün elinden biraz daha kaçtığını hissediyordu. İradesini kuvvetlendiriyor, onu eğmek için rahip ve erkek sıfatiyle sahip olduğu kuvvetleri ele alıyor, fakat, ona kendi eliyle verdiği hararet azaltamıyordu.

Marthe, her türlü ihtirasın mantıki hedefine doğru gidiyor, huzura, vecde, lâhuti saadetin tam yokluğuna, her an biraz daha fazla girmek istiyordu. Etrafı duvarla örülmüş gibi tenine gömülü kalmak, daima daha uzakta daima daha yüksekte gördüğünü sandığı o aydınlık kapıya kadar yükselememek, onun için feci bir ıztıraptı. Ateşli hazlarla dopdolu yakınlıklar tattığı Saint Saturnin'de, o soğuk ve loş yerde, şimdi tir tir titriyordu; erganunların uğultusu, eğik ensesine dokunup geçtiği halde, saçlarının tarazlanmış uçlarını bir haz ürpertisiyle kımıldatmıyor; günlüğün beyaz dumanları, onu, eskisi gibi, mistik bir hulya ortasında uyuşturmuyor; alev alev yanan mihraplar, yıldızlar gibi pırıldıyan mübarek kuddas kapları, altın ve gümüş klaptanlı üstlükler, göz yaşlariyle sulanan bakışları karşısında soluyor, siliniyordu. O zaman, Marthe, cennetin ateşleriyle yanan bir cehennemlik gibi, yeisle kollarını kaldırıyor; kendisinden kaçınan âşıkı çağırıyor, kekeliyor. haykırıyor:

— Allahım, Allahım! Benden niçin geçtin? diyordu.

Marthe, utanç içinde, kubbelerin sessiz soğukluğundan incinmiş gibi, kiliseden, hakaret görmüş bir kadın haliyle ayrılıyordu. Ateşli kanını soğutmak için işkenceler hayal ediyordu. Fakat rahip öfkeleniyor, daha kaba muamele edecek kadar kendini unutuyor, diz çöküp, zelil, kadavra gibi hareketsiz kalmadıkça sözlerine kulak vermek istemiyordu. Marthe, onu, ayakta dinliyor, bütün vücudu bir isyan hamlesiyle irkiliyor, aldatılmış arzularının kinini ona yöneltiyor, kendisini azap içinde kıvrandıran alçakça ihanetin töhmetini ona yüklüyordu.

İhtiyar madam Rougon, eskiden, Mouret ile kızının arasını nasıl buluyor idiyse, şimdi de, birçok defalar, kızı ile rahibin arasına girmek lüzumunu duydu. Marthe, dertlerini ona anlattığından, Félicité, rahiple, çocuklarının saadetini istiyen, evlerinde dirlik düzenlik yaratmakla vakit geçiren bir kaynana gibi konuştu.

Gülümsiyerek, ona:

— Kuzum, dedi, siz rahat rahat yaşıyamaz mısınız? Marthe, daima şikâyet ediyor, siz de, hep ona somurtuyor gibisiniz... Biliyorum, kadınlar güç beğenirler, ama, doğrusunu söyleyin, siz de pek uysal değilsiniz... Olup biten işler beni sahiden çok üzüyor; anlaşmanız ne kadar kolay olacak! Rica ederim, azizim rahip efendi, biraz daha yumuşak davranın.

Madam Rougon, rahibi, fena giyinişinden dolayı da yine azarlıyordu. Onun, üstünlüğünü kötüye kullandığını, becerikli kadin sezgisiyle hissediyordu. Sonra, kabahati kızına buluyordu; sevgili yavrucak çok acı çekmişti, sinirliliği, hassaslığı, çok idareli kullanılmağa muhtaçtı. Hem ahlâkı çok güzeldi, sevdiklerine yaradılıştan bağlıydı, becerikli bir erkek, bu hali, istediği gibi kullanabilirdi. Fakat, bir gün, Marthe'ı istediği yola götürebileceğini bu şekilde öğrettiği sırada, rahip Faujas, bu bitmez, tükenmez nasihatlerden usandı.

Sert sert haykırdı:

— Hayır efendim, kızınız deli, artık beni bıktırdı, kendisiyle meşgul olmak istemiyorum... Beni ondan kurtaracak bir delikanlı çıksa, istediği kadar para veririm.

Madam Rougon, dik dik rahibin yüzüne baktı, dudaklarını büzdü. Bir parça sustuktan sonra:

— Beni dinleyin azizim, diye cevap verdi; sizde incelik yok; bu sizi mahvedecek. İsterseniz tepe taklak olun, keyfiniz bilir. Alt tarafı, benim sayım suyum yok. Size, güzel gözlerinizin hatırı için değil, Paristeki dostlarımıza hoş görünmek için yardım ettim. Size rehberlik etmemi yazıyorlardı, ben de rehberlik ediyordum... Yalnız, şu sözüm kulağınızda küpe olsun: Evime gelip âmirlik taslamanıza tahammül edemem. O zavallı Péqueur'la sersem Rastoil, cübbenizi gö-

rünce korkudan titriyorlarmış, âlâ, titresinler. Bizler, korkmayız, efendiliğin bizde kalmasını isteriz. Kocam, Plassans'ı sizden evvel zaptetti, hem de Plassans'ı elimizden bırakmıyacağız, haberiniz olsun.

O günden itibaren Rougon'larla rahip Faujas arasında büyük bir soğukluk başladı. Marthe, tekrar şikâyete geldiği zaman, annesi ona açıkça dedi ki:

— Senin rahibin, seninle alay ediyor. Bu adamdan zerre kadar hoşnutluk getiremiyeceksin. Senin yerinde olsam, işin doğrusunu suratına karşı söylemekten hiç çekinmem. Bir kerre şafii köpeği gibi pis; onunla yanyana nasıl yemek yiyorsun, anlıyamıyorum.

Hakikat şuydu ki, madam Rougon, kocasına pek kurnazca bir plân fısıldamıştı. Rahibi uzaklaştırmak, onun başarısından faydalanmak bahis mevzuu idi. Artık, şehir dürüst bir şekilde oy vermeğe başladığına göre, açıktan açığa bir mücadeleye girişmek istememiş olan Rougon, Plassans'ı doğru yolda tutmağa tek başına yetebilirdi. Yeşil salon, bu suretle daha nüfuz kazanacaktı. O andan itibaren Felicité, servetini borçlu bulunduğu, o sabırlı hilekârlıkla beklemeğe koyuldu.

Rahibin, kendisiyle alay ettiğini, annesinin yeminle söylediği gün, Marthe, yüreği kanıyarak, son bir taarruzda bulunmak azmiyle Saint Saturnin'e gitti. Orada, ıssız kilisenin içinde iki saat kaldı, okumadığı dua bırakmadı, vecd halini bekledi, yüreğini ferahlatmağa çalışarak azap içinde kıvrandı. Küçülerek döşeme taşları üzerine yamyassı yapışıyor, dişleri kısık, isyanlarla dikiliyor, delice gerilen bütün varlığı yalnız kendi ihtirasının boşluğunu kavrayıp öperek zebun oluyordu. Ayağa kalkıp dışarı çıktığı zaman gökyüzü gözüne simsiyah gözüktü; ayaklarının altında kaldırımı hissetmiyordu, dar sokaklar ona, ıssız ve uçsuz bucaksız bir yer gibi geliyordu. Şapkası ile atkısını yemek odasının masası üzerine fırlattı, dosdoğru rahip Faujas'ın odasına çıktı.

Rahip, küçük masasının başında oturmuş, kalemi parmaklarının arasından kaymış, düşünüyordu. Kapıyı açtığı zaman zihni meşguldü; fakat, Marthe'ı karşısında sapsarı benziyle, gözlerinde ateşli bir azimle görünce, öfkeli bir hareket yaptı.

— Ne istiyorsunuz? diye sordu. Yukarı niçin çıktınız? İnin aşağıya, bana bir diyeceğiniz varsa, aşağıda bekleyin...

Marthe, Faujas'ı itti, hiç bir şey söylemeden içeri girdi.

Rahip, bir lâhza tereddüt etti. Kendisine el kaldırmağa bile sevkeden huşunetle mücadele etti. Marthe'ın karşısında, ayakta duruyor, ardına kadar açık kapıyı örtmüyordu. Tekrar:

— Ne istiyorsunuz? diye sordu; meşgulüm.

O zaman, Marthe, yürüdü, kapıyı kapadı. Sonra, rahiple yalnız

kalınca ona yaklaştı. Nihayet konuştu:

— Size söyliyeceklerim var.

Oturmuş, odanın içini seyrediyor, daracık karyolayı, fakir konsolu, kara tahtadan büyük İsâ tasvirini gözden geçiriyordu; bu İsâ tasvirini çıplak duvarın üzerinde birdenbire görünce kısa bir ürperti geçirdi. Tavandan, buz gibi soğuk bir sükûn dökülüyordu. Şöminenin içi boştu, bir fiske kül bile yoktu.

Rahip sâkinleşmiş bir sesle:

— Soğuk alacaksınız, dedi, rica ederim aşağı inelim.

Marthe, tekrar:

— Hayır, sizinle konuşacaklarım var, dedi.

İtiraf vaziyetinde günahkâr bir kadın gibi ellerini bitiştirdi:

— Size çok borçluyum... Siz gelmeden önce ruhsuz bir insandım. Beni iman selâmetine ulaştırmak istediniz. Hayatımın yegâne zevklerini sizin vasıtanızla öğrendim. Siz benim kurtarıcımsınız, babamsınız. Beş senedenberi ancak sizin sayenizde ve sizin için yaşıyorum.

Sesi kısılıyor, genç kadın yavaş yavaş dizüstü düşüyordu.

Faujas, onu bir el hareketi ile durdurdu. Marthe haykırdı:

— Halbuki bugün ıztırap çekiyorum, yardımınıza muhtacım... Beni dinleyin. Benden kaçmayın. Beni bu halde terkedemezsiniz... Allah artık benim sesimi işitmiyor, diyorum size. Artık Allahı hissetmiyorum... Acıyın bana rica ederim. Beni irşat edin, beni, ilk saadetlerini tattırdığınız, o ilâhî gufranlara götürün; öğretin bana, şifa bulmak için, Allah sevgisinde hep daha ileri gitmek için ne yapmalıyım?..

Rahip ciddiyetle cevap verdi:

— Dua etmelisiniz.

— Dua ettim, başım ellerimin arasında, saatlerce dua ettim, her ibadet kelimesinin içinde yok olmağa uğraştım, halbuki ferahlamadım, Allahı hissetmedim.

— Dua etmek lâzım, yine dua etmek, daima dua etmek, Allah duygulanıp da size nüzûl edinciye kadar dua etmek lâzım...

Marthe, endişeyle ona bakıyordu:

— Demek ki, duadan başka bir şey yok, öyle mi? Bana başka bir yardımınız dokunamaz mı?

Rahip, sert bir edâ ile:

— Hayır, hiç, dedi.

Marthe, göğsü öfkeyle kabararak, yeisli bir hamle ile, titrek ellerini yukarı kaldırdı. Fakat kendini tuttu. Kekeledi:

— Sizin semanız kapalı. Beni oraya kadar götürdünüz, o duvara çarptırdınız... Buraya geldiğiniz zaman, hatırlarsınız, çok sâkin bir insandım. Hiç bir arzu, hiç bir tecessüs duymadan, köşemde yaşayıp

duruyordum. Kalbimi altüst eden sözlerle beni uyandıran siz oldunuz. Beni siz, bir başka gençliğe soktunuz... Ah! bilmezsiniz, ilk zamanlar bana ne zevkler veriyordunuz! İçimde, varlığımın sonuna kadar ulaşan tatlı bir sıcaklık vardı. Kalbimin sesini işitiyordum. Uçsuz bucaksız bir ümidim vardı. Kırk yaşında, bu, bazan bana gülünç görünüyordu, gülümsüyordum. Sonra, kendimi o kadar mesut buluyordum ki, affediyordum... Fakat şimdi müjdelenen saadetin üst tarafını istiyorum. Hepsi bundan ibaret olamaz. Daha başka bir şey var, değil mi?. Anlasanıza, hep uyanık duran bu arzudan artık usandım, bu arzu beni yaktı, bu arzu bana ölüm halleri geçirtiyor. Artık sıhhatim mahvoldu, acele etmem lâzım; aldanmış olmak istemiyorum... Başka bir şey var, söyleyin bana, başka bir şey olduğunu söyleyin.

Rahip Faujas, hareketsiz duruyor, bu ateşli sözler kalabalığım, karşılık vermeden dinliyordu.

Marthe, heyecanla devam etti:

— Hiç bir şey yok, hiç bir şey yok! O halde beni aldattınız. O yıldızlarla dolu geceler, aşağıda, sed üstünde, bana semayı vadettiniz. Ben kabul ettim. Kendimi sattım, kendimi verdim. İbadetin o ilk hararetli zamanlarında deliye dönmüştüm... Bugün, pazarlık bozuldu; köşeye çekilmek, sâkin hayatıma kavuşmak istiyorum. Herkesi kapı dışarı edeceğim, evi derleyip toplıyacağım, sed üstünde her zamanki yerimde söküklerimi dikeceğim. Evet, sökük dikmek hoşuma gidiyordu. Dikiş beni yormuyordu... Desiréenin de, yanıbaşımda küçük iskemlesinde oturmasını istiyorum; gülerdi, bebekler yapardı, mâsum yavrucak...

Hıçkırarak ağlamağa başladı:

— Çocuklarımı istiyorum!. Beni onlar koruyordu. Onlar gidince, aklım başımdan gitti, hayatım bozuldu... Onları niçin elimden aldınız?.. Birer birer gittiler, ev bana yabancı gibi oldu. Artık evimi sevmiyordum. Öğleden sonra akşama kadar dışarıda kalmak üzere evden çıktığım zaman memnun oluyordum; sonra, akşam üstü, eve dönünce yabancıların evine gelmiş gibi oluyordum. Eşyaya varıncıya kadar her şey bana düşman ve soğuk görünüyordu. Evden nefret ediyordum... Ama, zavallı çocukları tekrar alıp getireceğim. Buraya gelir gelmez her şeyi değiştireceklerdir... Ah! yine eskisi gibi o güzel uykumu uyuyabilsem!..

Gitgide coşuyordu. Rahip, çoğu zaman başarı kazandığı bir çareye baş vurarak onu teskine yeltendi. Ellerini yakalayıp avuçları içinde sıkmak istedi:

— Rica ederim, makul olunuz, azizim madam, dedi.

Marthe, geriliyerek haykırdı:

— Bana elinizi sürmeyin. İstemiyorum... Bana dokunduğunuz

zaman çocuk gibi zayıf oluyorum. Ellerinizin sıcaklığı beni gevşetiyor... Yarın, yine ayni hal başlıyacak; çünkü artık yaşamağa tahammül edemez oldum, bana ancak bir saat sükûnet verebiliyorsunuz.

Yüzü tasalanmıştı, mırıldandı:

— Yok, artık lânetli oldum. Artık evimi hiç bir zaman sevemiyeceğim. Çocuklar gelecek olurlarsa, onlar da babalarını soracaklar... Ah! Bakın işte, beni asıl mahveden bu... Cürmümü ancak bir papaza söylediğim zaman günahım affedilmiş olacak.

Dizüstü düştü:

— Günahkârım, dedi. Allah onun için benden yüz çeviriyor.

Fakat rahip Faujas, onu ayağa kaldırmak istedi. Şiddetle:

— Susun, dedi. İtirafınızı burada dinliyemem. Yarın Saint-Saturnin'e gelin.

Marthe yalvardı:

— Muhterem peder, merhamet edin! Yarın takatim kalmaz.

Rahip daha şiddetle haykırdı:

— Söz söylemekten sizi menediyorum; hiç bir şey öğrenmek istemiyorum. Başımı çeviririm, kulaklarımı tıkarım.

İtirafı Marthe'ın dudaklarında durdurmak ister gibi, kollarını ileri doğru uzatmış, geri geri gidiyordu. Bir lâhza, suç otraklarının verdiği sinsi öfkeyle, sessizlik içinde bakıştılar.

Rahip, daha boğuk bir sesle ilâve etti:

— Sizi burada dinliyecek olursam, bir papaz sıfatiyle dinlemiş olmam. Burada, hakkınızda hüküm verecek ve sizi mahkûm edecek ancak bir erkek var.

Marthe, telâş içinde:

— Bir erkek! dedi. İyi ya! Daha mükemmel. Erkeği tercih ederim.

Ayağa kalktı. Heyecanı arasında devam etti:

— Günahımı itiraf etmiyorum, size suçumu söylüyorum. Çocukların arkasından babalarının gitmesine göz yumdum. Beni hiç bir zaman dövmüş değildi, zavallı! Ben deli olmuştum. Bütün vücudumda yanıklar hissediyor, kendimi tırmalıyordum. Sükûnet bulmak için döşeme tahtalarının soğuğuna ihtiyacım vardı. Buhran geçtikten sonra, kendimi herkesin karşısında, çırçıplak gördükçe öyle utanıyordum ki, doğruyu söylemeğe cesaret edemiyordum. Bilseniz, beni yerlere fırlatan o kâbuslar ne korkunç şeylerdi! Bütün cehennem kafamın içinde fırıl fırıl dönüyordu. O, zavallı adam, dişlerini takırdatıyordu, haline acıyordum. Benden korkuyordu. Siz yokken yanıma yaklaşmağa cesaret edemiyor, geceyi bir sandalye üzerinde geçiriyordu.

Rahip Faujas, Marthe'ın sözünü kesmeğe davrandı:

— Kendinizi öldürüyorsunuz, dedi. Bu hâtıraları kurcalamayın.

Cenabı Hak bu ıstırapların mükâfatını verecektir.

Marthe, şiddetli bir el hareketiyle onu susturarak devam etti:

— Onu Tulettes'e ben gönderdim. Sizler hepiniz bana, onun deli olduğunu söylüyordunuz... Ah! ne çekilmez hayat! Ben ötedenberi delilikten dehşet duymuşumdur. Gençliğimde kafa tasımı açıyorlar, başım boşalıyormuş gibi gelirdi. Alnımda sanki bir buz parçası vardı. İşte, o feci soğuk hissini tekrar duydum, deli olacağım diye korktum. Hep, hep deli olacağım diye korktum... Onu alıp götürdüler. Ses çıkarmadım. Ne yaptığımı artık bilmiyordum. Fakat, o zamandan beri, ne vakit gözlerimi kapasam, onu karşımda görüyorum. Beni acaip hale getiren, gözlerim apaçık, ayni yere saatlerce mıhlıyan, işte bu... Tımarhaneyi de tanıyorum, gözlerimde yer etti. Orayı bana Macquart amca söylerdi. Kara kara pencereleri var, hapishane gibi baştan başa kül rengi bir yer.

Tıkanıyordu. Mendilini dudaklarına götürdü. Çektiği zaman üzerinde birkaç damla kan vardı. Rahip, kollarını sımsıkı kavuşturmuş, buhranın sonunu bekliyordu.

Marthe, kekeliyerek sözünü bitirdi:

— Her şeyi biliyorsunuz, değil mi? Ben bir alçağım, sizin için günah işledim... Fakat, bana hayat verin, bana neş'e verin, bana müjdelediğiniz o insanüstü saadete hiç vicdan azabı duymadan girerim.

Rahip, ağır ağır cevap verdi:

— Yalan söylüyorsunuz, ben hiç bir şey bilmiyorum, sizin bir suç işlediğinizden haberim yoktu.

Marthe, ellerini bitiştirdi, dehşet dolu bakışlarını rahibe dikerek geriledi. Sonra, coştu, şuurunu kaybetti; teklifsizleşti:

— Dinleyin Ovide, dedi, sizi seviyorum, bunu siz de biliyorsunuz, değil mi? Sizi, buraya girdiğiniz gün sevdim, Ovide... Bunu size söylemiyordum. Hoşunuza gitmediğini görüyordum. Fakat, kalbimin içini keşfettiğinizi pekâlâ hissediyordum. Memnundum, günün birinde, tamamen ilâhi bağlılık içinde mesut olabileceğimizi umuyordum... Bunun üzerine, evi sizin için boşalttım. Dizüstü süründüm, cariyeniz oldum... Artık, sonuna kadar insafsız davranamazsınız. Her şeye razı oldunuz, yalnız sizin olmama, bizi ayıran engelleri uzaklaştırmama izin verdiniz. Hatırlayın, yalvarırım size. Şimdi, hastayım, terkedilmiş haldeyim, kalbim yaralı, kafam boşalmışken beni uzaklaştırmanıza imkân yoktur... Açık saçık hiç bir şey söylemedik, doğru. Fakat, aşkım konuşuyor, sükûtunuz cevap veriyordu. Erkeğe hitap ediyorum, papaza değil. Burada yalnız bir erkek bulunduğunu söylemiştiniz. Erkek beni işitecektir. Sizi seviyorum Ovide, seviyorum, bu sevgi beni öldürüyor.

Hıçkırıyordu. Rahip Faujas, iri boyunu yükseltmişti. Marthe'a

yaklaştı, kadına karşı duyduğu istihfafı ile onu ezdi:

— Ah! Sefil ten! dedi. Makul olacağınızı, bu murdar sözleri söylemek küçüklüğüne asla düşmiyeceğinizi umuyordum... Evet, bu, beşerin, kuvvetli iradelere karşı ezeli mücadelesi. Siz, aşağıdan gelen ayartıcı sebepsiniz, alçaklıksınız, son sukutsunuz. Papazın, sizden başka düşmanı yoktur, sizleri, kirli ve lânetli mahlûklar gibi, kiliselerden kovmak lâzım.

Marthe, kekeliyerek devam etti:

— Sizi seviyorum Ovide, sizi seviyorum, bana imdat edin.

Rahip:

— Size haddinden fazla bile yaklaştım, dedi. Eğer sukut edecek olursam, sırf kendi arzunuz uğrunda kuvvetimi elimden alan siz olacaksınız, kadın. Çekilin buradan, defolun, şeytansınız, siz! Vücudunuzdan iblisi çıkarmak için sizi döveceğim.

Marthe, diz üstü düşmüş, duvara yaslanmış, rahibin yukarı kalkan yumruğunun tehdidi altında, dehşetten dili tutulmuştu. Saçları çözülüyordu, iri beyaz bir lüle alnını ikiye biçiyordu. Çıplak odada bir imdat ararken kara tahtadan İsâ tasvirini görünce, ihtiraslı bir hareketle ellerini ona doğru uzatacak kadar kuvvet bulabildi.

Rahip, öfkenin son haddine varmış bir şekilde:

— Salibe yalvarmayın, diye haykırdı. İsâ, iffetli yaşamıştır, onun içindir ki ölmeyi bilmiştir.

O sırada, madam Faujas, kolunda büyük bir erzak sepeti olduğu halde sokaktan eve gelmişti. Oğlunu böyle korkunç bir öfke içinde görünce, elindekileri çabucak bıraktı, onun kollarını tuttu, okşadı:

— Ovide, kendine gel, evlâdım, diye mırıldandı.

Sonra göçmüş bir halde yerde oturan Marthe'a döndü, gözlerinden ateşler saçarak:

— Şunu rahat bırakamaz mısınız, kuzum! dedi... Mademki sizi istemiyor, bari kendisini rahatsız etmeyin. Haydi, aşağı inin, burada kalamazsınız.

Marthe, kımıldamıyordu. Madam Faujas onu yerden kaldırmağa ve kapıya doğru itmeğe mecbur oldu; söyleniyor, kendisinin sokağa çıkmasını beklemiş olmakla itham ediyor, bir daha yukarı çıkıp böyle hâdiselerle evi altüst etmiyeceğine söz vermesini istiyordu. Sonra, kapıyı şiddetle onun yüzüne kapadı.

Marthe, sendeliyerek aşağıya indi. Artık ağlamıyordu.

— François gelecek, François hepsini sokağa atacak, diyip duruyordu.

XXI

Toulon arabası, Plassans'dan saat üçte hareket ediyor, bir durağı bulunan Tulettes'den geçiyordu. Sabit bir fikrin kamçı darbesi kadar şiddetli tesiriyle dirilen Marthe, bir lâhza vakit kaybetmek istemedi; atkısını omuzuna aldı, şapkasını giydi. Rose'a derhal giyinmesini emretti.

Aşçı kadın, Olympe'e:

— Madamın nesi var, bilmiyorum, dedi; galiba birkaç günlük bir seyahate çıkıyoruz.

Marthe, anahtarları kapıların üzerinde bıraktı. Bir an evvel sokakta bulunmak istiyordu. Onu kapıya kadar götüren Olympe, nereye gittiğini, kaç gün gelmiyeceğini öğrenmek için boş yere uğraşıyordu. Kapının önüne vardıkları zaman, o mültefit sesiyle:

— Neyse, yüreğiniz rahat olsun, dedi. Ben her şeye bakarım, her tarafı derli toplu bulursunuz... İstediğiniz kadar kalın, işlerinizi bitirin. Marsilyaya giderseniz, bize taze istiridye getirin.

Marthe, Taravelle sokağının köşesini henüz dönmemişti ki, Olympe, bütün eve el koydu. Trouche eve geldiği zaman karısını kapıları gürültüyle açıp kapar buldu. Çekmeleri, dolapları karıştırıyor, etrafı araştırıyor, şarkılar mırıldanıyor, odadan odaya gezerek eteklerini savurup duruyordu.

Bir koltuğa yayıldı:

— Ev sahibi gitti, dedi, hizmetçisi olacak o at karı da beraber. İkisi birden bir hendeğe yuvarlanıp kalsalar ne mükemmel olurdu, değil mi?. Her neyse, bir müddet rahat edeceğiz. Oh! Yalnız olmak iyi şeymiş, değil mi, Honoré? Bana bak, gel bu zahmetimden dolayı beni öp! Kendi evimizdeyiz, istersek gömlekle gezeriz.

Bu arada Marthe'la Rose, tam Toulon arabası hareket etmek üzereyken Sauvaire mesiresine vardılar. Arabada boş yer vardı. Hizmetçi kadın, hanımının, arabacıya, Tulettes'de ineceğini söylediğini duyunca, mırıldana mırıldana içeriye girdi. Araba henüz şehirden ayrılmamıştı ki, o, homurdanmağa başlamış, aksi aksi söyleniyordu.

— Ben de nihayet aklınızı başınıza aldınız zannediyordum! Mösyö Octave'ı görmek için galiba Marsilyaya gidiyoruz, diyordum. Oradan bir tane istakoz, karides getirirdik. Ne gezer! Fazla acele etmişim. Hep osunuz, hep kendinize dert arıyorsunuz. Zihninizi altüst etmek için ne icat edeceğinizi bilemiyorsunuz.

Marthe, kupanın köşesine büzülmüş, yarı baygın, kendini bırakıyordu. Göğsünü kemiren acıya karşı ayak diremediği için, şimdi vü-

cudunu feci bir zaaf kavrıyordu. Fakat aşçı kadın onun yüzüne bakmıyordu bile.

— Mösyöyü görmeğe gitmek, olur acaip icat mı sanki, diye söyleniyordu. Ne güzel manzara göreceksiniz, neşleneceksiniz! Bir hafta uyku uyuyamıyacağız. Geceleri istediğiniz kadar korkun, kalkıp eşyaların altına bakarsam kahrolayım!.. Bari ziyaretiniz, mösyöye fayda verse; ayol, suratınızı tırmalaması, sonra da, kendini öldürmesi bile kaabil. İnşallah sizi içeri bırakmazlar. Bir kere yasaktır... Size bir şey söyliyeyim mi, Tulettes lâfım ettiğinizi duyunca arabaya binmemeliydim; belki de bu divaneliği kendi kendinize yapmağa cesaret edemezdiniz.

Marthe'ın göğüs geçirdiğini işitti, lâfı yarıda kaldı. Döndü, onu sapsarı, tıkanır bir halde gördü, daha çok öfkelendi, hava gelsin diye bir pencere açtı.

— Tamam, şimdi de kollarımın arasında ölün bakalım, değil mi? Yatağınızda olsanız, kendinizi tedavi etseniz daha iyi değil miydi? Etrafınızda hep vefalı insanlar bulduğunuz halde, Allaha şükür bile etmediğinizi düşünüyorum da!.. Doğru söylediğimi siz de biliyorsunuz. Rahip efendi, annesi, kız kardeşi, mösyö Trouche'a varıncıya kadar hepsi, etrafınızda pervane; sizin için neredeyse kendilerini ateşe atacaklar, gece gündüz her saat ayaktalar. Son defa hasta olduğunuz zaman madam Olympe'in ağladığını gördüm, evet evet ağladı. Halbuki, iyiliklerine nasıl mukabele ediyorsunuz? Onları zahmete sokuyorsunuz. Çok canları sıkılacağını bildiğiniz halde sinsi sinsi mösyöyü görmeğe gidiyorsunuz; tabii canları sıkılacak, çünkü, size karşı, çok sert davranan mösyöyü sevemezlerdi... Size bir şey söyliyeyim mi, madam? Evlilik size hiç yaramamış, mösyönün huysuzluğu size de geçmiş. Anlıyor musunuz, gün oluyor, siz de onun kadar hain oluyorsunuz...

Tulettes'e kadar böylece söylendi durdu, Faujas'larla Trouche'ları müdafaa etti, hanımına türlü türlü ahlâksızlıklar yükledi. Sonunda:

— Hizmetçi tutacak kadar paraları olsaydı, bu adamlar çok iyi efendiler olurlardı, dedi. Ama, servet dediğin hep fena kalbli insanlara gelir.

Marthe, daha sâkinleşmiş, cevap vermiyordu. Sıska ağaçların yol boyunca kaçıştıklarına, geniş tarlaların, koyu renkli kumaş parçaları gibi çözüldüklerine dalgın dalgın bakıyordu. Rose'un homurtuları arabanın sarsıntıları arasında kayboluyordu.

Tulettes'e varınca, Marthe, hızlı hızlı Macquart amcanın evine doğru ilerledi. Aşçı kadın peşi sıra geliyor, şimdi artık susuyor, omuz silkiyor, dudak büküyordu.

Amca, çok şaştı:

— O ne! Sen misin? diye haykırdı. Ben seni yatağında zannediyordum. Bana hasta olduğunu söylemişlerdi... Pek de sağlam görünmüyorsun kızı.. Bana yemeğe mi geldin?.

Marthe:

— François'yı görmek istiyorum, amca, dedi.

Macquart, onun yüzüne dikkatle bakarak:

— François mi? dedi. François'yı mı görmek istiyorsun? Ancak iyi bir kadın böyle düşünür. Zavallı çocuk, seni az aramadı. Bahçemin öbür ucunda onu görüyordum, duvarları yumruklıya yumruklıya seni çağırıyordu... Ya! Onu görmeğe geldin, öyle mi? Hepiniz onu orada unuttunuz zannediyordum.

Marthe'ın gözlerine iri yaşlar dolmuştu. Macquart devam etti:

— Kendisini bugün görmek kolay olmıyacak. Saat dörde geliyor. Sonra da, bilmem ki direktör sana izin vermek ister mi?. Mouret, bir zamandır pek uslu değil; etrafı biribirine katıyor, tımarhaneyi ateşe vereceğini söylüyor. Ey kuzum! Deliler her gün yumuşak başlı olmazlar.

Marthe, tir tir titriyerek dinliyordu. Amcaya sual sormak istedi, fakat ellerini ona doğru uzatmakla yetindi:

— İstirham ederim, dedi. Bilhassa bunun için geldim; bugün, derhal François ile mutlaka konuşmalıyım... Sizin tımarhanede ahbaplarınız var, bana kapıları açabilirsiniz.

Macquart amca fazla sarih bir söz söylemeden:

— Şüphesiz, şüphesiz, diye mırıldandı.

Büyük bir şaşkınlık içinde kalmış gibiydi, bu âni yolculuğun sebebini açıktan açığa kavrıyamıyor, meseleyi sırf kendisince bilinen, şahsi bir bakımdan inceler gibi görünüyordu. Aşçı kadını bakışiyle sorguya çekti, kadın arkasını döndü. Nihayet, Macquart'ın dudaklarında ince bir tebessüm belirdi:

— Neyse, mademki böyle istiyorsun, bir deneyeceğim, dedi. Yalnız, unutma ki annen kızacak olursa, senin ısrarına dayanamadığımı kendisine anlatırsın... Rahatsız olacaksın diye korkuyorum. Keyif verecek bir şey değil, emin ol...

Onlar, tımarhaneye gitmek üzere yola çıktıkları vakit, Rose, beraber gitmeği hiç istemedi. Büyük ocağın içinde yanan bir bağ kütüğü ateşinin karşısına oturmuştu.

Ters ters söylendi:

— Gidip gözlerimi oydurmağa vaktim yok. Mösyö zaten beni pek sevmezdi... Ben burada kalacağım, ısınırım daha iyi...

Amca onun kulağına şu sözleri fısıldadı:

— Öyleyse, bize bir testi sıcak şarap hazırlarsanız çok makbule

geçer; şarapla şeker şurada, dolapta. Dönüp geldiğimiz zaman ona ihtiyacımız olacak.

Macquart, yeğenini, tımarhanenin cümle kapısından sokmadı. Sola döndü, bodur küçük bir kapıda gardiyan Alexandre'ı sordu; onunla usul usul bir şeyler konuştu. Sonra, üçü birlikte, sessizce, uçsuz bucaksız dehlizlere daldılar. Gardiyan en önde gidiyordu.

Macquart, küçük bir avluda durdu:

— Ben seni burada beklerim, dedi. Alexandre senin yanında kalsın.

Marthe, yavaş sesle:

— Ben yalnız olmak istiyordum, dedi.

Gardiyan, sâkin bir tebessümle, cevap verdi:

— Madam, eğlenceye gitmiyorsunuz; zaten epey tehlikeli bir işe giriyorum.

Marthe'ı ikinci bir avludan daha geçirdi, küçük bir kapının önünde durdu. Anahtarı yavaşça çevirirken, sesini alçaltarak ilâve etti:

— Korkmayın... Bugün sabahtanberi daha sâkin; deli gömleğini arkasından çıkarabildik... Şayet öfkelenirse, geri geri yürüyerek çıkın, olmaz mı? Beni kendisiyle yalnız bırakın.

Marthe, boğazı kurumuş, titriyerek içeri girdi. Önce, bir köşede, duvarın dibinde, büzülmüş, bir yığından başka bir şey göremedi. Gün ışığı kararıyordu, koğuş tahta kepenkli, parmaklıklı bir pencereden sızan bir mahzen ışığı ile aydınlanıyordu.

Alexandre, yürüdü, Mouret'nin omuzuna dokundu, teklifsizce seslendi :

— Ey, arslanım! Size misafir getirdim... Uslu uslu oturursunuz, ümit ederim.

Döndü geldi, kapıya yaslandı, kollarını iki yanına bıraktı, gözlerini deliden ayırmadan orada durdu.

Mouret, yavaş yavaş doğrulmuştu. Zerre kadar şaşmamış göründü. Sâkin sesiyle:

— Sen misin, kadınım? dedi. Seni bekliyordum, çocukları merak ediyordum.

Dizleri bükülmeğe başlıyan Marthe, bu rikkatli karşılanıştan dili tutulmuş, heyecanla ona bakıyordu. Mouret, hiç değişmemişti; hattâ daha da iyi idi, eti budu yerinde, sakalı tıraş edilmiş, gözleri parlaktı. Halinden memnun burjuva hareketleri yine meydana çıkmıştı, ellerini uğuşturdu, sağ gözünü kırptı, birkaç adım dolaştı, iyi günlerindeki alaycı edâsiyle, çene çalmağa başladı:

— Gayet iyiyim kadınım. Eve dönebiliriz... Beni almağa geldin, değil mi?. Salatalarıma iyi baktınız mı? Sümüklü böcekler marulu dehşetli seviyorlar. Bahçe fıkır fıkır sümüklü doluydu; ama, sümük-

lüleri yok edecek bir çare biliyorum, ben... Ne projelerim var, göreceksin. Yeteri kadar zenginiz, zevklerimize para harcıyabiliriz. Kuzum, ben yokken, Saint-Eutrope'da Gautier babayı görmedin mi? Şaraplara karıştırmak için, ondan otuz küp şıra almıştım. Gidip kendisini görmem lâzım... Sende iki paralık akıl yoktur.

Alay ediyor, Marthe'ı, parmağım sallıyarak dostça tehdit ediyordu.

— Mutlaka her tarafı altüst bir halde bulacağım, diye devam etti. Hiç bir şeye dikkat ettiğiniz yok; takımlar orada burada sürünüyor, dolaplar açık kalıyor; Rose, odaları süpürgesiyle kirletiyor... Ya Rose niçin gelmedi? Ah! Ne taş kafalı şey! Bu karıyı hiç bir zaman adam edemiyeceğiz! Sen farkında değilsin, bir gün beni kapı dışarı etmek istedi. Tabii ya... Ev onunmuş, insan gülmekten katılacak... İyi ama, çocuklardan bahsetmiyorsun. Desirée hâlâ süt ninesinin evinde, değil mi? Gidip onu öpelim, canın sıkılıyor mu, diye soralım. Marsilyaya da gitmek istiyorum, çünkü Octave beni meraka düşüyor; son defa gördüğümde, pek haylâz buldum. Serge'den bahsetmiyorum. O, çok uslu, bütün aileyi temize çıkaracak... Ne tuhaf, evin lâfını etmek hoşuma gidiyor.

Mouret, konuştu, boyuna konuştu, bahçesindeki her ağaç hakkında bilgi istedi, eve ait en küçük teferruat üzerinde durdu, bir sürü ufak tefek hâdiseler hakkında eşsiz bir hafıza kuvveti gösterdi. Marthe, Mouret'nin gösterdiği bu münasebetsiz muhabbet eserinden derin surette duygulanmış, kendisine hiç bir sitemde bulunmamak, çektiği ıstıraplara zerre kadar telmih bile etmemek hususunda gösterdiği itinayı âzami bir nezaket eseri gibi görüyordu. Affedilmişti; safdilliği içinde çok büyüyen bu adamın elpençe hizmetkârı haline gelerek cürmünün kefaretini ödeyeceğine yemin ediyordu; ona teşekkür etmek için dizleri bükülürken, yanaklarından sessiz iri yaşlar dökülüyordu.

Gardiyan, Marthe'ın kulağına eğildi:

— Kendinizi sakının, dedi; gözleri beni korkutuyor.

Marthe, yavaş sesle:

— Peki ama deli değil! dedi. Yemin ederim deli değil!.. Direktörle konuşacağım. Onu derhal alıp götürmek istiyorum..

Gardiyan, Marthe'ı kolundan şiddetle çekerek, tekrar:

— Kendinizi sakının, dedi.

Mouret, gevezelik edip dururken, beynine balyoz yemiş bir hayvan gibi, olduğu yerde dönmüştü. Yüzükoyun yere serildi; sonra, duvar boyunca dört ayak, çevik hareketlerle yürüdü, kısık bir sesle, uzun uzun:

— Uuu! Uuu!.. diye uluyordu.

Bir sıçrayışta doğruldu, yan üstü tekrar düştü. O zaman korkunç bir sahne başladı. Kurt gibi kıvranıyor, yüzünü yumruklarla döve döve morartıyor, tırnaklariyle derisini yüzüyordu. Biraz sonra, esvapları liyme liyme, kendisi harap, bitkin, hırıltılar içinde yarı çıplak kaldı.

Gardiyan:

— Çıksanıza, madam, diye haykırıyordu.

Marthe, olduğu yere mıhlanıp kalmıştı. Yerde kendi hayalini görüyordu; odasında, döşeme tahtası üzerinde kendisi de böyle oradan oraya atılıyor, vücudunu böyle tırmalıyor, kendisini böyle dövüyordu. Sesi bile, Mouret'nin şimdi çıkardığı sesin tıpkısıydı. Mouret, tıpkı onun gibi hırıldıyordu. Bu zavallıyı bu hale getiren kendisiydi.

— Deli değil! diye kekeledi. Deli olamaz!.. Müthiş bir şey olur bu. Ölsem daha iyi.

Gardiyan, onu kolları arasına aldı, kapının önüne bıraktı. Fakat, Marthe, orada kapının tahtasına yapıştı kaldı. Koğuşta bir çekişme gürültüsü, boğazlanan bir domuzun feryatlarına benzer sesler işitti; sonra, bir vücut, ıslak bir çamaşır yığını gibi boğuk bir gürültüyle yuvarlandı; arkasından bir ölüm sessizliği yayıldı. Gardiyan dışarı çıktığı zaman gece karanlığı hemen tamamiyle çökmüştü. Marthe, aralık kalan kapıdan, yalnız siyah bir kovuk gördü.

Hâlâ öfkeli olan gardiyan:

— Vay canına! dedi. Siz de amma tuhafsınız madam, deli değil, diyip duruyorsunuz! Baş parmağımı dişleri arasına kıstırdı, az daha koparıyordu... Artık birkaç saat uslu uslu oturur.

Marthe'ı, binadan dışarı çıkarırken, anlatmağa devam ediyordu:

— Bilmezsiniz, bunların hepsi ne kadar kurnaz şeylerdir... Saatlerce usluluk taslarlar, akıllı insanlar gibi hikâyeler anlatırlar; derken, pattadak, gık dedirmeden adamın boğazına saldırırlar... Demincek çocuklarından bahsederken bir şeyler kurduğunu pekâlâ görüyordum. Gözleri pek dönüktü.

Marthe, küçük avluda Macquart amcayı tekrar bulunca, ağlıyamadan, âheste ve kırık dökük bir sesle, hararetli hararetli:

— Mouret, deli! Mouret, deli! dedi.

Amca, sinsi sinsi güldü:

— Elbette deli, dedi. Onu oraya lâf olsun diye oturtmadılar ya... Zaten müessese sıhhate pek elverişli yer değildir. İki saat kalsam, ben bile zıvanadan çıkarım.

Göz uciyle onu süzüyor, geçirdiği en küçük asabi ürpertileri gözden kaçırmıyordu. Sonra, babacan edâsiyle:

— Hanım nineyi görmek ister miydin? dedi.

Marthe, yüzünü elleriyle örterek bir korku hareketi yaptı. Macquart amca devam etti:

— Kimseyi rahatsız etmiş olmayız. Alexandre bize bu hizmeti yapar... Şurada, yan tarafta; hem ondan korkmağa lüzum yok; çok halim selimdir. Müesseseyi hiç üzmemiştir, değil mi Alexandre?.. Hep oturduğu yerde önüne bakar durur. On iki senedenberi yerinden kımıldamamıştır... Neyse, mademki görmek istemiyorsun, o başka...

Gardiyan, vedâ edip yanlarından ayrılacağı sırada, Macquart, onu, gelip bir kadeh sıcak şarap içmeğe davet etti, mânalı bir şekilde göz kırptı; bunun üzerine Alexandre, daveti kabul etti. Her adımda bacakları bükülen Marthe'ı, tutarak yürütmeğe mecbur oldular. Eve geldikleri zaman onu artık taşıyorlardı; Marthe, yüzü ihtilâçlar içinde, gözleri apaçık, saatlerce ölü gibi kaldığı o sinir buhranlarından birine yakalanmış, kaskatı kesilmişti.

Rose, onları görünce:

— Tamam, dedi, ben demedim miydi? Ne hale gelmiş, bakın. Şimdi eve nasıl döneceğiz? İnsan bu kadar acaip kafalı olabilir mi, yarabbi?.. Mösyö, gırtlağını sıkmalıydı, iyi bir ders olurdu.

Amca:

— Adam sen de! dedi. Onu yatağıma uzatırım. Geceyi ateşin başında geçirirsek ölmeyiz ya...

Bir yataklığı örten pamuklu bezden perdeyi çekti. Rose, söylene söylene hanımını soydu. Ayaklarına sıcak tuğla koymaktan başka yapacak bir iş olmadığını söylüyordu.

Amca, o uslanmış haydut tebessümiyle, sinsi sinsi gülerek:

— Şimdi mışıl mışıl uyuyor, biz birer tek atalım, dedi. Sizin şarap mis kokuyor, analık!

Rose:

— Ocağın üstünde bir limon buldum, aldım, dedi.

— İyi etmişsiniz. Burada her şey bulunur. Bir tavşan pişirdiğim zaman hiç bir eksiği yoktur, inan olsun.

Masayı ocağın önüne sürmüştü. Aşçı kadınla Alexandre'ın arasına oturdu, iri sarı fincanlara sıcak şarabı doldurdu. Tapınırcasına ilk yudum içti. Dilini şaklatarak:

— Vay anasını! dedi. İşte âlâ sıcak şarap buna derler! Hele hele! Siz bu işin erbabısınız; benim yaptığımdan daha iyi olmuş. Bana târifesini verin.

Rose, sâkinleşmiş, bu iltifatlarla koltukları kabarmış, gülmeğe başlamıştı. Yanan bağ kütüklerinin ateşi, büyük, kızıl bir alev saçıyordu. Fincanlar tekrar doldu.

Macquart, dirseklerini masaya dayadı, aşçı kadının yüzüne dikkatle bakarak:

— Ey, dedi. Bizim yeğen aklına birdenbire esti de mi geldi?

Rose, cevap verdi:

— Aman sormayın, öfke yine başıma çıkacak... Madam, mösyö için deli oluyor; kimi sevdiğini, kimi sevmediğini bilmiyor... Galiba yola çıkmadan evvel papas efendi ile kavga etti; haykırışıyorlardı, seslerini işittim.

Amca bol bir kahkaha attı:

— Halbuki pekâlâ anlaşıyorlardı, dedi.

— Şüphesiz, ama, madamın kafası gibi bir kafa olunca, hangi iş devam eder gider... Bahse girerim, mösyönün geceleri attığı köteklere hasret çekiyor. Sopayı bahçede bulduk.

Macquart, Rose'un yüzüne daha dikkatle baktı, bir yudum sıcak şarap içti:

— Belki de François'yı alıp götürmeğe gelmiştir, dedi.

Rose, dehşetle haykırdı:

— Aman! Allah esirgesin! Mösyö eve gelirse ortalığı altüst eder; hepimizi öldürür... Bilmiş olun, en çok korktuğum şey bu. Gecenin birinde gelip bizi öldürecek diye tir tir titriyorum. Yatakta bu aklıma gelince uykum kaçıyor. Saçları diken diken, gözleri çakmak çakmak, pencereden içeri giriyormuş sanıyorum.

Macquart, yüksek sesle gülüyor, fincanını masaya vuruyordu.

— Ömür bir şey olur, ömür bir şey olur! diyip duruyordu. Mouret, herhalde sizi sevmiyordur, hele kendi yerini alan papazı. Papaz iri yarı ama, Mouret onu bir lokmada yutar, çünkü bana söylediklerine göre deliler çok kuvvetli olurmuş... Ha, Alexandre, François'nin evine gidişi gözünün önüne geliyor mu?.. Ortalığı mükemmel temize havale eder. Yapsa benim hoşuma gider.

Sâkin sâkin sıcak şarabını içerek başını sallamakla yetinen gardiyana arada sırada bir göz atıyordu.

Macquart, Rose'un kendisine korkulu gözlerle baktığını görünce:

— Lâf olsun diye söylüyorum, dedi, gülelim diye...

O sırada, Marthe, pamuklu perdenin gerisinde şiddetle kıvrandı; yere düşmemesi için birkaç dakika sıkı sıkı tutmak zorunda kaldılar. Tekrar, ölü gibi kaskatı uzanınca, amca döndü geldi, ateşin karşısında bacaklarını ısıttı, düşünmeğe, ne söylediğinin pek farkına varmadan mırıldanmağa başladı:

— Kolay idare edilir şey değil bu kız.

Birdenbire sordu:

— Rougon'lar, bu işlere ne diyorlar? Onlar rahibin tarafını tutuyorlar, değil mi?

Rose, cevap verdi:

— Mösyö kendini o kadar sevdirmiş değildi ki, acısınlar; onlara ne azizlik icat edeceğini bilemiyordu.

Amca, devam etti:

— Bunda haksız değildi. Rougon'lar nekestir. Şurada, karşıdaki buğday tarlasını bir türlü satın almak istemediklerini düşünüyorum da! Ne mükemmel işti, ben üzerime alıyordum... François'nın timarhaneden eve döndüğünü görürse, asıl Felicité kim bilir ne hale gelir!

Yine bıyık altından güldü, masanın etrafında dolaştı. Sonra, azimli bir hareketle piposunu yaktı, yeniden göz kırparak Alexandre'a:

— Saati unutmamak lâzım, oğlum, dedi. Ben seni götüreyim. Marthe, şimdi rahat rahat uyuyor. Ben gelinciye kadar Rose sofrayı kurar... Karnınız acıkmıştır, değil mi Rose? Mademki geceyi burada geçirmeğe mecbursunuz, benimle beraber bir lokma bir şey yersiniz.

Gardiyanı aldı götürdü. Yalnızlıktan sıkılan aşçı kadın, kapıyı açtı, sed üzerinden eğildi, aydınlık gecenin içinde boş yola baktı. Dönüp eve geleceği sırada, bir çitin arkasında bir patikanın ortasında iki siyah gölgenin dikilip durduğunu gördü:

— Amcaya benziyor, diye düşündü; bir papazla konuşuyor, galiba.

Birkaç dakika sonra amca geldi. Bu Alexandre olacak şeytan herifin, bitip tükenmez hikâyeler anlattığını söylüyordu. Rose sordu:

— Demincek şurada bir papazla konuşan siz değil mi idiniz?..

Amca:

— Ben mi papazla konuşuyordum? diye haykırdı. Rüyada mı gördünüz kuzum? Bu memlekette papaz yok ki.

Işıl ışıl yanan ufacık gözlerini deviriyordu. Sonra, söylediği yalana canı sıkılmış gibi göründü, ilâve etti:

— Rahip Fenil var, ama, var mı yok mu belli değildir; hiç dışarı çıkmaz.

Aşçı kadın:

— Rahip Fenil, matah bir şey değildir, dedi.

Bunun üzerine amca kızdı:

— Niçin matah şey değilmiş? dedi. Burada çok iyilik yapıyor; çok yaman herif, kerata... Ortalığı karıştırmaktan başka bir işe yaramıyan bir sürü papazdan daha iyidir...

Fakat öfkesi birdenbire geçti. Rose'un, hayretle yüzüne baktığını görünce, gülmeğe başladı:

— Aslına bakarsan hepsi bana vız gelir, diye söylendi. Hakkınız var, bütün papazlar bir ayar, riyakâr herifler... Beni kiminle beraber gördüğünüz şimdi aklıma geldi. Bakkalın karısına rastgelmiştim, ar-

kasında siyah fistan vardı, cübbeye benzetmiş olacaksınız.

Rose, bir omlet pişirdi, amca masanın üzerine bir topak peynir koydu. Henüz yemeklerini bitirmemişlerdi ki, Marthe, tanımadığı bir yerde uykudan uyanan bir kimse gibi, hayretle yatağında doğruldu. Saçlarını arkaya itti, hafızası yerine geldi, yere atladı, gitmek, derhal gitmek istediğini söyledi. Bu uyanış Macquart'ın çok canını sıkmış gibi göründü:

— İmkânı yok, bu akşam Plassans'a dönemezsin, dedi. Ateşin var, tirtir titriyorsun, yolda hastalanırsın. İstirahat et. Yarın, düşünürüz bakalım... Evvelâ, araba yok.

— Siz beni kendi arabanızla götürürsünüz.

— Hayır, götürmem, götüremem.

Marthe, telâş ve heyecanla giyiniyordu, geceyi Tulettes'te geçirmektense, Plassas'a yaya gideceğini söyledi. Amca, çekişiyordu. Kapıyı kapamış, anahtarı cebine atmıştı, yeğenine yalvardı, onu tehdit etti, masallar uydurdu. Bu arada, Marthe, onu dinlemeden giyinmiş, şapkasını başına oturtmakla meşguldü.

Sâkin sâkin peynirini bitirmekle meşgul Rose:

— Eğer onu kandıracağınızı sanıyorsanız, yanılırsınız, dedi; pencereden atlar gider! İyisi mi, hayvanınızı koşun...

Amca, kısa bir sessizlikten sonra, omuzlarını silkti, öfke ile haykırdı:

— Alt tarafı, bana vız gelir! Keyfi bilir. İsterse hasta olsun! Ben, bir kazanın önüne geçmek istiyordum... Ne hali varsa görsün. Akacak kan damarda durmaz, sizi götüreceğim.

Marthe'ı arabaya kollarında taşımak zorunda kaldılar. Şiddetli bir humma nöbeti ile sarsılıyordu. Amca, omuzlarına eski bir kaput örttü, dilini hafifçe şaklattı, hareket ettiler. Amca:

— Bu akşam Plassans'a gitmek benim canımı sıkmıyor, tersine!. İnsan Plassans'ta eğlenir, dedi.

Saat on sularıydı. Yağmur bulutlariyle dolu gök, yolu hafifçe aydınlatan kızıl bir ışık saçıyordu. Yolun bütün boyunca, Macquart eğildi, hendeklere, çitlerin arkasına baktı. Rose, ne aradığını sorunca, Seille boğazlarından kurtlar inmiş olduğu cevabını verdi. Keyfi tamamiyle yerine gelmişti. Plassans'a bir fersah kala, sert ve soğuk damlalı sağanak halinde yağmur yağmağa başladı. Bunun üzerine amca bir küfür savurdu. Rose, elinden gelse, kaputun altında ölüm halleri geçiren hanımını dövecekti. Nihayet Plassans'a vardıkları zaman gök tekrar mavileşmişti.

Macquart:

— Balande sokağına mı gidiyorsunuz? diye sordu.

Rose, hayretle:

— Tabii, dedi.

O zaman, Macquart, Marthe'ı çok hasta gördüğünü, belki de annesinin evine götürmenin daha münasip olacağını izah etti. Bununla beraber, uzun bir tereddütten sonra, beygirini Mouret'lerin evinin önünde durdurmağa razı oldu. Marthe, yanına anahtar bile almamıştı. Bereket versin, Rose, kendi anahtarını cebinde buldu; fakat, kapı bir türlü açılmadı; Trouche'lar sürgüleri sürmüş olsalar gerekti. Yumrukladı, geniş medhalin boğuk gümbürtüsünden başka ses gelmedi.

Kısık dişleri arasından gülen Macquart amca:

— Israr etmekle hatâ ediyorsunuz, dedi; inmezler, rahatsız olurlar... İşte kendi evinizin kapısı önünde sokakta kaldınız, çocuklar. Benim ilk fikrim güzeldi. Bu yavrucağı Rougon'ların evine götürmek lâzım; orada, kendi odasından daha rahat edecektir, siz beni dinleyin.

Felicité, kızım, o saatte, yağmurdan sırsıklam, yarı ölü bir halde görünce, kıyametleri kopardı. Marthe'ı ikinci kata yatırdı, evi ayağa kaldırdı, bütün hizmetkârları uyandırdı. Bir parça sükûnet bulup da, Marthe'ın başı ucuna oturunca izahat istedi:

— Peki ne oldu, kuzum? Nasıl oluyor da, bunu bu halde getiriyorsunuz?

Macquart, pek safdil bir tavırla «yavrucağın» Tulettes'e gelişini anlattı. Bu işde kendi kabahati olmadığını söylüyor, Marthe'ın, François'nın yanına gitmesine mâni olmak için elinden geleni yaptığını anlatıyordu. Felicité'nin kuşkulu bakışlarla kendisini dikkatle süzdüğünü görünce, nihayet, Rose'u şahit gösterdi. Fakat, Felicité başını sallamağa devam etti:

— Bu mesele pek karışık bir şey, diye söylendi; bunda anlıyamadığım bir iş var.

Macquart'ın ne mal olduğunu biliyor, onun göz kapaklarının kenarını kıvıştıran gizli sevinçte, bir yezitlik seziyordu.

Macquart, onun tetkikinden kurtulmak için, öfkeli öfkeli söylendi:

— Olur şey değilsiniz; hep olmıyacak işler düşünüyorsunuz. Bilmediğim bir şeyi size nasıl söylerim... Marthe'ı, sizden daha fazla severim, hep onun menfaatine uygun hareket ettim. İsterseniz gidip doktor çağırayım.

Madam Rougon, onun arkasından baktı. Uzun uzun Rose'u sorguya çekti, hiç bir şey öğrenemedi. Hoş, kızının kendi yanında bulunmasına pek memnundu; insanı evinin kapısı önünde bırakan, kapıyı bile açmıyan adamlardan acı acı şikâyet etti. Marthe, başı yastıkla arkaya doğru devrilmiş, ölüm halleri geçiriyordu.

XXII

Tulettes tımarhanesindeki koğuş, zifiri karanlıktı. Buz gibi soğuk bir hava, Mouret'yi, akşamki buhran neticesinde düştüğü baygınlık halinden çekti, çıkardı. Mouret, duvara yaslı, çömelik vaziyette, bir müddet, gözleri açık, kımıldamadan durdu; başını soğuk taşın üzerinde ağır ağır salladı, uyanan bir çocuk gibi sızlandı. Fakat, bacakları, öyle nemli bir hava cereyaniyle üşüdü ki, kalktı, bakındı. Karşısında, koğuşun kapısını, ardına kadar açık gördü.

Deli, yüksek sesle:

— Marthe, kapıyı açık bırakmış, dedi; her halde beni bekliyordur, gitmeli.

Koğuştan çıktı, döndü geldi, bir şey unutmuş olmaktan korkan, derli toplu bir kimse gibi, inceden inceye esvaplarını yoklıyarak arandı; sonra, kapıyı, sıkı sıkı örttü. Gezmeğe çıkmış, kendi halinde burjuva yürüyüşü ile, tıpış tıpış ilk avludan geçti. İkinci avluya girince, etrafı gözetler gibi duran bir gardiyan gördü. Durdu, bir lâhza düşündü. Fakat, gardiyan kaybolunca, Mouret, kendisini, avlunun öte başında, kırlara bakan, bir başka açık kapının önünde buldu.

Hiç şaşmadan, hiç acele etmeden, çıktı, o kapıyı da kapadı:

— Yine iyi kadın, diye mırıldandı; kendisini çağırdığımı işitmiş olacak... Vakit geç olsa gerek. Eve gideyim de merak etmesinler.

Bir yol tutturdu. Kırlık ortasında bulunmak ona tabii görünüyordu. Yüz adım yürüdükten sonra, arkasında bıraktığı Tulettes'i unuttu; kendisinden elli küp şarap satın aldığı bir bağcının yanından geldiğini zannediyordu. Beş yolun birleştiği bir noktaya vardığı zaman, etrafı tanıdı. Gülmeğe başladı:

— Ne sersem şeyim! dedi. Az daha Saint-Eutrope tarafına, yaylâya çıkıyordum; sola sapmam lâzım... Bir buçuk saat sonra Plassans'tayım.

Bunun üzerine, her kilometre taşına eski bir âşina gibi bakarak, büyük yolda dipdiri yürümeğe başladı. Bazı tarlaların, bazı köy evlerinin önünde, ilgili bir tavırla duruyordu. Gök, kül rengiydi; pembemsi, uzun bulut kümeleri, geceyi, sönmek üzere olan bir ateşin solgun aksiyle aydınlatıyordu. İri damlalar dökülmeğe başlıyordu; rüzgâr doğudan esiyor, yağmurun nemini taşıyordu.

Mouret, gökyüzünü endişeyle gözden geçirerek:

— Eyvah! dedi, yolda eğlenmeğe gelmez, rüzgâr, doğudan esiyor, adamakıllı yağmur yağacak! Plassans'a, yağmurdan önce mutlaka ulaşamıyacağım. Üstelik de, pek giyimli değilim.

Böyle diyerek, Tulettes'te liyme liyme ettiği kül rengi kalın yün

caketinin göğsünü kavuşturdu. Çenesinde derin bir bere vardı, elini oraya götürüyor, duyduğu şiddetli acının farkına varmıyordu. Büyük yol ıssızdı; yalnız, bir yamaçtan, tembel tembel inen bir yük arabasına rastgeldi. Uykuya dalmış olan arabacı, selâmını almadı. Yağmur, Mouret'yi, Viorne köprüsünde bastırdı. Islanan vücudu çok rahatsızlık verdiği için, köprünün altına girip sığındı, bu yağmur çekilmez şey, esvapları berbat ediyor, bilseydim şemsiye alırdım, diye söylendi. Yarım saat sabretti, suyun şarıltısını dinliyerek vakit geçirdi; sağanak geçtikten sonra, köprünün altından tekrar yolun üstüne çıktı, nihayet Plassans'a vardı. Çamur birikintilerine basmamak için son derece itina ediyordu.

O sırada, gece yarısı sularıydı. Mouret, saat henüz sekize gelmemiş olsa gerek diye hesaplıyordu. Karısını bu kadar uzun zaman beklettiğine canı sıkılarak, boş sokaklardan geçti.

— Buna bir türlü mâna veremiyecek, diye düşünüyordu. Yemek soğuyacak... Eeh! Rose'u görmeli, beni kim bilir nasıl karşılar!

Balande sokağına gelmişti; kapısının önünde ayakta duruyordu:

— Ay! dedi. Anahtarım yok.

Lâkin kapıyı çalmıyordu. Mutfak penceresi karanlıktı, cephedeki öbür pencereler de, ölü gibiydi. Deli, büyük bir kuşkuya düştü; tam mânasiyle hayvanca bir insiyakla, bir tehlike sezinledi. Bitişik evlerin gölgesine sığındı, evin cephesini tekrar gözden geçirdi, sonra, bir karar vermek zorunda kaldı. Chevillottes çıkmazından dolaştı. Fakat, küçük bahçe kapısı sürmeli idi. O zaman, Mouret, âni bir öfkeye kapıldı, görülmemiş bir kuvvetle kapıya yüklendi, rutubetle kemirilmiş kanat, ikiye ayrıldı. Sadmenin şiddeti onu sersemletmişti; kapıyı niçin kırdığını anlıyamıyor, parçaları yanyana getirerek, kanadı tamire çalışıyordu.

Birden, esefle:

— Kapıyı çalmak dururken, şu yaptığım marifete bak, diye söylendi. Yeni bir kapı, bana en aşağı otuz franga mal olacak.

Mouret, şimdi bahçedeydi. Başını kaldırınca, birinci kattaki yatak odasının çok aydınlık olduğunu gördü; karısının yatağa yatmağa hazırlandığını sandı. Buna, çok şaştı. Galiba, sağanağın geçmesini beklerken, köprünün altında uyuyakalmıştı. Vakit çok geç olsa gerekti. Gerçek, civar evlerin pencereleri de, mösyö Rastoil'inkiler de, kaymakamlık binasınınkiler de kapkara idi. Gözlerini tekrar yatak odasının pencerelerine çevirdiği sırada, ikinci katta, rahip Faujas'ın kalın perdelerinin arkasında bir lâmba aydınlığı gördü. Bu, cephenin ortasında yanan ve kendisini yakan, alevli bir göz tesiri yaptı. Ateş gibi yanan elleriyle şakaklarını kavradı; zihni dağılıyor, feci bir hâtıranın, silinmiş bir kâbusun içine yuvarlanıyor, bu kâbusun içinde

hiç bir ışık bulamıyordu. Yalnız, orada kendisi için de, çoluk çocuğu için de, ağır ağır büyüyen müthiş bir hale gelen eski bir tehlikenin tehdidi kımıldıyordu; ev, eğer, Mouret onu kurtarmazsa, bu tehlikenin içine gömülüp gidecekti.

Yavaş sesle:

— Marthe, Marthe, neredesin? diye mırıldandı. Gel, çocukları getir.

Marthe'ı bahçede aradı. Fakat, bahçeyi tanımıyordu. Bahçe ona daha büyük, daha boş, kül rengi, bir mezarlık gibi geliyordu. Şimşirler yok olmuştu, marullardan eser yoktu, yemiş ağaçları âdeta yürümüşlerdi. Geri döndü, ne var ne yok, hepsini acaba sümüklü böcekler mi yemiş diye, diz çöküp muayene etti. Hele şimşirlerin, o yüksek yeşilliğin mahvolması, evin canlı bir köşesi ölmüş gibi, yüreğini sıkıyordu. Şimşirleri kim öldürmüştü? Oradan nasıl bir tırpan geçmiş, her şeyi silip süpürmüş, seddin dibine diktiği top top menekşelere varıncıya kadar her şeyi altüst etmişti? Bu sıkıntı karşısında, için için homurdanıyordu:

Tekrar:

— Marthe, Marthe, neredesin? diye seslendi.

Onu, seddin sağındaki küçük limonlukta aradı. Küçük limonluk, büyük şimşirlerin kurumuş cesetleriyle doluydu; kesilmiş uzuvlar gibi, dağınık yemiş ağacı gövdelerinin ortasında demetler halinde yığılmışlardı. Vaktile Désirée'nin kuşları için kullanılan kafes, bir köşede, kapağı patlak, telleri sivri sivri fırlamış, acınacak bir halde, bir çivide sallanıp duruyordu. Deli, bir yeraltı mezarlığının kapısını açmış gibi, korktu, geriledi. Boğazı kurudu, kekeledi, sed üstüne çıktı, kapalı kapının ve pencerelerin önünde aşağı yukarı dolaştı. Gittikçe artan öfkesi, uzuvlarına bir hayvan çevikliği veriyordu; toparlanıyor, gürültüsüzce yürüyor, bir girilecek delik arıyordu. Mahzenin bir penceresi işini gördü. Süzüldü, duvarı tırmalıyarak, bir kedi çevikliğiyle, daldı. Nihayet, evin içine girmişti.

Mahzenin kapısı, sadece bir mandalla kapalıydı. Mouret, duvarlara tutuna tutuna, koyu karanlıklar ortasında ilerledi, mutfağın kapısını itti. Kibrit, solda, bir rafta duruyordu. Dosdoğru o rafa gitti, bir kibrit çaktı, bir şey kırmadan ocağın rafından bir lâmba almak için, etrafını aydınlattı. Sonra, bakındı. O akşam, büyücek bir ziyaret çekilmiş olsa gerekti. Mutfak, bir hovardalık intizamsızlığı içindeydi. Tabaklar, sahanlar, kirli bardaklar, masayı dolduruyordu; hâlâ ılık bir sürü tencere, karmakarışık, delikli taşta, iskemlelerin üstünde, yerde sürünüp duruyordu. Yanık ocağın kenarında unutulup kalmış bir kahve ibriği, sarhoş bir adam gibi karnı dışarı çıkık, kaynıyordu. Mouret, ibriği doğrulttu, tencereleri düzeltti; burnunu uzatıyor,

kadehlerin dibindeki artıkları kokluyor, daha öfkeli bir homurtu ile, sahanları, tabakları sayıyordu. Burası, onun temiz ve soğuk, işten çekilmiş tacir mutfağı değildi; bu mutfakta, bütün bir otel halkına yetecek kadar yiyecek ziyan edilmişti; bu abur cubur murdarlığında, bir mide fesadı manzarası vardı.

Mouret, elinde lâmba ile tekrar methale gelerek, yine:

— Marthe! Marthe, diye söylendi; cevap ver bana, söyle bana, seni nereye kapattılar? Gitmeli, derhal gitmeli...

Karısını yemek odasında aradı. Sobanın sağında ve solunda iki dolap açık duruyordu; bir rafın kenarında duran, patlak, kül rengi bir kese kâğıttan, şeker taneleri, yerlere kadar dökülmüştü. Daha yukarıda, bez parçasından bir tıkaçla kapalı, ağzı kırık bir konyak şişesi gördü. Dolapları muayene etmek için bir iskemleye çıktı. Dolaplar, yarı yarıya boştu; ispirtoya yatırılmış yemiş kavanozlarına hep birden el sokulmuştu; reçel kavanozları açılmış, sömürülmüştü; meyvalar ısırılmış, her çeşit erzak kemirilmiş, bir ordu farenin istilâsına uğramış gibi kirletilmişti. Mouret, Marthe'ı dolapların içinde bulamayınca, perdelerin arkasını, masanın altını, her tarafı araştırdı; oralarda küflenmiş ekmek kırıntıları arasında, kemikler sürünüp duruyordu; muşambanın üstünde, bardak diplerinin bıraktığı tekerlek şurup izleri vardı. O zaman, Mouret, koridordan dolaştı, Marthe'ı salonda aradı. Fakat, daha kapının eşiğine adım atar atmaz durdu; burası kendi evi değildi. Salonun açık mor duvar kâğıdı, kırmızı çiçekli halı, vişne rengi damasko kaplı yeni koltuklar, onu pek şaşırttı. Başka birinin evine girmiş olmaktan korktu, kapıyı örttü.

Yeis içinde, tekrar:

— Marthe! Marthe! diye kekeledi.

Yine medhalin ortasına gelmiş, düşünüyor, boğazında kabaran o boğuk nefesi dindiremiyordu. Acaba nerede bulunuyordu ki, odalardan hiç birini tanımıyordu? Onun evini, kim böyle değiştirmişti? Hâtıraları da bulanıyordu. Koridor boyunca süzülen iki gölgeden başka bir şey göremiyordu: Önce, fakir, terbiyeli, çekingen iki kara gölge; sonra, sinsi sinsi gülen, kül rengi, şüpheli iki gölge. Alevi titreşen lâmbayı yukarı kaldırdı; gölgeler büyüyor, duvarlarda uzuyor, merdivene doğru yükseliyor, bütün evi dolduruyor, kemiriyordu. Kim bilir nasıl zararlı bir pislik, nasıl bir çürütücü mayası oraya sokulmuş, tahta kaplamaları çürütmüş, demiri paslandırmış, duvarları yarmıştı. O zaman, Mouret, evin, küften çürümüş sıva yıkıntısı gibi darmadağın olduğunu, ılık suya atılmış bir tuz parçası gibi eridiğini işitti.

Yukarı katta, tüylerini diken diken eden kahkahalar çınladığını duyuyordu. Lâmbayı yere bıraktı, Marthe'ı aramak için yukarı çıktı;

bir kurt gibi çevik ve yumuşak hareketlerle, gürültü etmeden, dört ayak çıktı. Birinci kat sahanlığına varınca, yatak odasının kapısı önüne çömeldi. Kapının altından bir ışık huzmesi sızıyordu. Marthe galiba yatağa yatmak üzere idi.

Olympe'in sesi:

— Oooh! Yataklar ne de rahatmış, dedi! Bak, insan nasıl gömülüyor, Honoré; gözlerime kadar, kuştüyüne daldım.

Gülüyor, yayılıyor, çarşafın ortasında zıplıyordu.

— Sana bir şey söyliyeyim mi? diye devam etti. Vallahi, buraya geldim geleli, bu pufla döşekte yatmak istiyordum... Adeta hastalık halinde bir şeydi! Ev sahibi olacak o at karının, bu yatakta yan geldiğini gördükçe, onu oradan fırlatıp yerine kendim geçmek için, müthiş bir istek duyuyordum... İnsan, buraya yatar yatmaz ısınıveriyor! Adeta pamuklar içine girmiş gibiyim.

Henüz yatmamış olan Trouche, tuvalet masası üzerindeki şişeleri karıştırıyor:

— Her çeşit koku varmış, bu kadında, diye söyleniyordu:

— Bana bak! Mademki ev sahibi kadın burada yok, bu güzel odadan faydalanabiliriz! Gelip bizi rahatsız etmesi tehlikesi yok; sürgüleri sürdüm... Soğuk alacaksın, Honoré...

Trouche, konsolun gözlerini açıyor, çamaşırları karıştırıyordu. Olympe'e bir gecelik fırlattı:

— Şunu giy, dedi. Üstü dantelâ dolu. Ezeldenberi, dantelâlı bir kadınla yatmak emelindeyim... Ben, şu kırmızı atkıyı alacağım... Çarşafları değiştirdin mi?

— Doğrusu, değiştirmedim, cevabını verdi; aklıma gelmedi. Çarşaflar, henüz temiz... Kadın, kendine çok temiz bakıyor, ondan iğrenmiyorum.

Trouche, nihayet, yatağa girmeğe hazırlanınca, Olympe, ona seslendi:

— Punçları gece dolabının üstüne getir! Yataktan kalkıp, odanın öbür ucunda içmeğe gidecek değiliz ya... Tamam, cici kocacığım, şimdi, sahiden ev sahibi gibi olduk...

Kuştüyü yorgam çenelerine kadar çekmişler, yanyana uzanmışlar, tatlı bir sıcaklık içinde pişiyorlardı.

Trouche, biraz sustuktan sonra:

— Bu akşam, iyi yemek yedim, dedi.

Olympe, gülerek ilâve etti:

— İyi de içtin. Ben, çok keyifim; etrafımda her şey dönüyor... İşin can sıkan tarafı, annem hep ense köküm üzde; bugün, fena halde can sıktı. Evin içinde adım atamaz oldum... Annem burada kalıp zaptiyelik edecek olduktan sonra, ev sahibi hiç zahmet edip gitmesin.

Günümü zehir etti.

Trouche, yine biraz sustuktan sonra, sordu:

— Rahip gitmek niyetinde değil mi? Piskoposluğa tâyin edilirse, ister istemez, evi bize bırakacak.

Olympe, aksi aksi cevap verdi:

— Bilinmez ki. Annem, belki de evi muhafaza etmek niyetindedir... Yalnız olsak ne rahat ederdik! Ev sahibini, kardeşimin yukarıki odasında yatırırdım; orası daha sıhhidir, derdim... Bana kadehi versene, Honoré.

İkisi de içtiler, tekrar yorganın altına sokuldular.

Trouche:

— Adam sen de! dedi, onları buradan deflemek kolay olmıyacak, ama, bir deneyebiliriz... Bence, rahip, ev sahibinin, silkilip atıldığını görüp bir rezalet çıkaracağından korkmasa, şimdiye kadar başka eve taşınırdı bile... Ev sahibi madamı doldurmak niyetindeyim; onları kapı dışarı attırmak için masallar uyduracağım.

Tekrar içti. Daha yavaş sesle:

— Ev sahibine kur yapsam; ha, ne dersin karıcığım:

Olympe, gıdıklamışlar gibi gülmeğe başladı:

— Aa! Yok, diye haykırdı. Çok ihtiyarsın, yakışıklı da değilsin. Bana vız gelir, ama, o seni beğenmez, muhakkak... Sen bana bırak, ben onu kışkırtırım. Mademki bize karşı bu kadar çirkin davranıyorlar, annemle Ovide'i ben sepetliyeceğim.

Trouche:

— Hoş, sen beceremezsen, rahibin, ev sahibi ile yatarken yakayı ele verdiğini, gezdiğim yerde söyliyeceğim. Bu, öyle bir dedikoduya sebep olacak ki, kardeşin, evden taşınmağa mecbur kalacak...

Olympe, yatağın içinde oturmuştu:

— Aman, dedi, bak, bu fikir güzel! Yarından tezi yok, başlamalı. Bir aya varmaz, ev bizim olur... Hay yaşayasın, gel seni öpeyim.

Bu, çok hoşlarına gitti. Odayı nasıl tanzim edeceklerini konuştular; konsolun yerini değiştirecekler, salondan, iki koltuk çıkaracaklardı. Dilleri gitgide daha fazla dolaşıyordu. Bir susma oldu.

Olympe:

— Haydi bakalım! Uyuyorsun, dedi; gözlerin açık horluyorsun. Bırak da ben ön tarafa geçeyim; bari, romanımı bitiririm, benim uykum yok.

Kalktı, kocasını duvar tarafına doğru bir külçe gibi yuvarladı, kitabını okumağa başladı. Fakat, daha ilk sayfada iken, başını endişeyle kapıya doğru çevirdi. Koridorda acaip bir uğultu işitir gibi olmuştu. Sonra öfkelendi. Kocasına bir dirsek vurdu:

— Bilirsin ki böyle şakalardan hoşlanmam. Umacı taklidi yapma..

Adeta kapının önünde bir kurt varmış gibi geliyor. Keyfin bilir, istersen devam et. Haydi sen de, artık can sıkıyorsun.

Puncun içindeki limon dilimini emdikten sonra, öfkeyle, tekrar romanına daldı.

Mouret, önüne sinmiş bulunduğu kapıdan o çevik yürüyüşü ile ayrıldı. İkinci kata çıktı, rahip Faujas'ın kapısı önüne diz çöktü, anahtar deliğine kadar başını uzattı. Gözleri ateş saçıyor, odanın köşe bucağını araştırıyor, Marthe'ın ismini hançeresinde boğarak, onu odanın içinde saklayıp saklamadıklarını anlamıya çalışıyordu. Çıplak koca oda gölgelerle doluydu. Masanın kenarında duran küçük bir lâmba, zemine ufak tekerlek bir ışık serpiyordu. Yazı yazmakla meşgul rahibin kendisi de, bu sarı aydınlığın ortasında ancak bir kara leke gibi duruyordu. Mouret, konsolun arkasını, perdelerin arkasını araştırdıktan sonra, demir karyolada karar kılmıştı; rahibin şapkası, bu karyolanın üzerinde bir kadın saçı gibi yayılıyordu. Marthe hiç şüphe yok yataktaydı. Trouche'lar söylemişlerdi, şimdi o orada yatıyordu. Fakat, çarşafları gergin, bir mezar taşına benziyen soğuk yatağı gördü; gözleri karanlığa alışıyordu. Rahip Faujas, bir gürültü işitmiş olacak ki kapıya baktı. Deli, rahibin sâkin yüzünü görünce gözleri kızardı, dudaklarının kenarında hafif bir köpük belirdi; haykırmamak için kendini tuttu; merdivenden, koridordan, yavaş sesle, boyuna:

— Marthe! Marthe!

Diye söylenerek, dört ayak uzaklaştı. Marthe'ı, evin her tarafında aradı; Rose'un odasında aradı, orayı boş buldu; öteki odalardan taşınan eşya ile dolu Trouche'ların kısmında aradı; çocukların eski odalarında aradı. Desirée'nin vaktiyle giymiş olduğu ökçesi basık, bir çift küçük potin eline geçti, hıçkırarak ağlamağa başladı. Çıkıyor, iniyor, trabzana yapışıyor, duvarların boyunca süzülüyor, el yordamiyle odaların içinde dolaşıyor, ihtiyatlı delilere mahsus eşsiz çevikliği sayesinde hiç bir yere çarpmıyordu. Biraz sonra, mahzenden tavan arasına kadar, araştırmadığı bir tek köşe kalmadı. Marthe, evde yoktu, çocuklar da yoktu. Ev boştu, ev yıkılabilirdi.

Mouret birinci katla ikinci kat arasında merdivenin bir basamağına oturdu. Elinde olmaksızın göğsünü şişiren o kuvvetli soluğu zaptediyordu. Ellerini kavuşturmuş, sırtını trabzana vermiş, gözleri karanlıkta apaçık, aklı sabırla olgunlaştırdığı musallat fikirde, bekliyordu. Hisleri, öyle inceliyordu ki, evin en küçük gürültülerini duyuyordu. Aşağıda, Trouche horluyordu; Olympe, parmağı kâğıdı hafifçe hışırdatarak romanının sayfalarını çeviriyordu. İkinci katta, rahip Faujas'ın kalemi böcek ayakları gibi pıtırdıyordu; bitişik odada da, uyumakta olan madam Faujas, bu vızıltı halindeki musikiye

kuvvetli nefesiyle tempo tutuyor gibi idi. Mouret, kulakları kirişte bir saat vakit geçirdi. İlk olarak Olympe uykuya daldı; Mouret, romanın halıya düştüğünü işitti. Sonra rahip Faujas kalemini bıraktı, hafif terlik hışırtıları arasında soyundu; esvaplar gevşek gevşek kayıyordu, karyola gıcırdamadı bile. Bütün ev halkı yatmıştı. Fakat, deli, rahibin fazla ince soluğundan, onun uyuyamadığını seziyordu. Yavaş yavaş bu soluk kalınlaştı. Bütün ev uyuyordu.

Mouret, yarım saat daha bekledi. Hep büyük bir dikkatle dinliyor, sanki, orada yatan dört kişinin gitgide daha ağır bir adımla, derin uykunun uyuşukluğuna gömüldüğünü işitiyordu. Karanlıklar altında ezilen ev, kendini bırakıyordu. O zaman Mouret kalktı, ağır ağır medhale girdi:

— Marthe yok, ev yok, hiç bir şey yok, diye söyleniyordu.

Bahçeye açılan kapıyı itti, küçük limonluğa indi. Oradan, kurumuş koca şimşirleri hesapla aldı, taşıdı; kucak dolusu şimşir taşıyor, yukarı çıkarıyor. Trouche'ların ve Faujas'ların kapıları önüne yığıyordu. Bir bol ışık ihtiyacı duydu, mutfağa gitti, bütün lâmbaları yaktı, getirdi, odalarda masaların üzerine, merdivenin sahanlıklarına, koridor boyunca oraya buraya koydu. Sonra, geri kalan şimşir dallarını taşıdı. Yığınlar kapıların boyunu aşıyordu. Fakat, Mouret, son bir sefer daha yaptığı sırada, başım kaldırınca pencereleri gördü. O zaman, döndü, yemiş ağaçlarını taşıdı, pencerelerin altına yığdı, alev harlı olsun diye, gayet becerikli bir şekilde hava cereyanları hazırladı. Bu yığın, gözüne küçük göründü:

— Hiç bir şey yok; hiç bir şey kalmamalı, deyip duruyordu.

Aklına bir şey geldi, mahzene indi, tekrar sefer etmeğe başladı. Şimdi, yukarıya kışlık yakacağı taşıyordu. Kömürü, asma dallarını, odunları taşıdı. Pencerelerin altındaki yığın büyüyordu. Güzel güzel istif ettiği her asma dalı yığınından sonra daha büyük bir sevinçle ürperiyordu. Sonra, odunu kömürü zemin katına pay etti, medhalde bir yığın, mutfakta başka bir yığın bıraktı. En nihayet, eşyayı devirdi, yığınların üstüne sürdü. Bu çetin iş için bir saat yetmişti. Pabuçsuz, kolları odun kömür dolu, koşa koşa her tarafa girip çıkmış, ne var ne yok, öyle bir hünerle taşımıştı ki, bir tek kütüğü bile yere fazla hızlı düşürmemişti. Âdeta yeni bir hayat, hareketlerinde görülmedik bir mantık kazanmış gibiydi. Kafasındaki sabit fikriyle, gayet kuvvetli, gayet zeki idi.

Her şey hazır olunca bir lâhza eserini zevkle seyretti. Bir yığından ötekine gidiyor, odunların muntazam şekillerine bakıp keyifleniyor, son derece memnun bir tavırla hafif hafif el vurarak her yığının etrafını dolaşıyordu: Merdiven basamaklarına birkaç parça kömür dökülmüş olduğu için, koşup bir süpürge getirdi, basamaklar-

daki kara tozu bir güzel süpürdü. Her şeyi gereği gibi, düşüne taşına yapmağa alışık intizamlı bir burjuva sıfatiyle, muayenesini bu şekilde bitirdi. Duyduğu zevk onu yavaş yavaş telâşlandırıyordu; eğiliyor, dört ayak oluyor, elleri üzerinde koşuyor, müthiş bir neş'e homurtusiyle daha kuvvetle soluyordu.

Sonra, bir demet asma dalı aldı. Yığınları tutuşturdu. Önce, sed üzerinde, pencerelerin altındaki yığınlardan işe başladı. Bir sıçrayışta içeri girdi, salondaki ve yemek odasındaki, mutfaktaki ve medhaldeki yığınları tutuşturdu. Derken, bir kattan öbürüne sıçradı, elindeki asma dalının alevli artıklarını Trouche'larla Faujas'ların kapılarını tıkayan yığınların üzerine attı. Gitgide artan bir gazapla sarsılıyor, yangının bol aydınlığı onu büsbütün deli ediyordu. Çılgınca zıplıyarak iki defa aşağıya indi; olduğu yerde dönüyor, koyu dumanın arasından geçiyor, alevleri üfliyerek arttırıyor, içine avuç avuç ateş halinde kömürler atıyordu. Odaların tavanlarına kadar yükselmeğe başlamış olan alevleri gördükçe, zaman zaman kıçının üzerine oturuyor, gülüyor, ellerinin var kuvvetiyle alkışlıyordu.

Bu arada, ev fazla tıkıştırılmış bir soba gibi horuldamağa başlamıştı. Yangın, döşeme tahtalarını yaran bir şiddetle her taraftan birden baş gösteriyordu. Deli ,ateş tabakalarının ortasından geçerek, saçları kavrulmuş, esvapları kararmış bir halde tekrar yukarı çıktı. Yumruklarına dayanıp çömeldi, hayvan gibi homurdanan başını ileri uzattı, ikinci kata yerleşti. Geçidi tıkıyor gözünü papazın kapısından ayırmıyordu.

Müthiş bir ses:

— Ovide! Ovide! diye haykırdı.

Koridorun dip tarafından, madam Faujas'ın kapısı birdenbire açıldı, alev, bir fırtına uğultusiyle odaya doldu. İhtiyar kadın, ateşin ortasında göründü. Ellerini ileri doğru uzattı, alev alev yanan şimşir dallarını itti, koridora atladı, oğlunun kapısını örten alevli kütükleri tekmeyle, yumrukla uzağa fırlattı, bir yandan da, acı acı ona sesleniyordu. Deli, gözleri ateş saçarak, durmadan söylenerek, yere daha fazla yapışmıştı.

Madam Faujas, kapıyı vuruyor:

— Beni bekle, pencereden inme, diye haykırıyordu.

Kapıyı kırmak zorunda kaldı; yanmakta olan kanat kolayca açıldı. Kadın, oğlunu kolları arasında tutarak tekrar meydana çıktı. Rahip Faujas, cübbesini giyecek kadar vakit bulmuştu; dumandan nefesi tıkanıyor, boğuluyordu.

Madam Faujas, azimli ve sert bir edâ ile:

— Beni dinle, Ovide, seni taşıyacağım, dedi. Omuzlarıma sıkı tu-

tun; kayarsan, saçlarıma yapış... Merak etme, sonuna kadar dayanırım.

Oğlunu bir çocuk gibi omuzlarına yüklendi ve bu yüce ana, ölünceye kadar sadık bu ihtiyar köylü karısı, kendini bırakan bu baygın, bu koca vücudun ezici yükü altında asla sendelemedi. Kömürleri çıplak ayaklarıyle söndürüyor, alevler, hattâ oğlunu sürtünüp geçmesin diye, onları avuciyle iterek kendine yol açıyordu. Fakat, aşağı ineceği sırada, göremediği deli, rahip Faujasm üstüne atıldı, onu, omuzlarından çekti aldı. Kasvetli iniltisi, şiddetli bir âvaze haline gelmiş, merdiven başında bir buhranla kıvranmağa başlamıştı. Papazı hırpalıyor, tırmalıyor, boğuyordu.

— Marthe! Marthe!.

Diye haykırdı, papazla beraber, alev alev yanan basamaklardan aşağıya yuvarlandı; madam Faujas, dişlerini onun gırtlağına geçirmiş, kanını emiyordu. Trouche'lar, sarhoşlukları arasında, bir soluk bile almadan yanıyorlardı. Kundak sokulan, kemirilen ev, bir kıvılcım yağmuru ortasında çöküyordu.

XXIII

Macquart, doktor Porquier'yi evinde bulamadı; doktor, ancak, gece yarısına doğru, koşup geldi. Bütün ev, hâlâ ayaktaydı. Yalnız Rougon, yatağından kımıldamamıştı. Heyecanlar beni öldürüyor, diyordu. Marthe'in başı ucunda, hep ayni sandalyede oturan Félicité, doktoru karşılamak için ayağa kalktı.

— Ah! doktorcuğum, çok üzüntü içindeyiz, dedi. Yavrucak, şuraya yatırdığımızdanberi, hiç kıpırdamadı... Elleri, şimdiden buz gibi, boşu boşuna avuçlarımın içinde tuttum.

Doktor Porquier, dikkatle Marthe'ın yüzüne baktı; sonra, başka muayeneye lüzum görmedi, ayakta durdu; dudaklarını ısırdı, müphem bir el hareketi yaptı:

— Madam Rougon'cuğum, dedi, çok metin olmanız lâzım.

Félicité hıçkırıklarla ağlamağa başladı. Doktor, daha yavaş sesle devam etti:

— İşin sonudur. Bu hazin âkıbeti çoktandır bekliyordum, bugün size itiraf etmem lâzım. Zavallı madam Mouret'nin iki ciğeri de hastaydı, verem hastalığına, bir de sinir hastalığı karışıyordu.

Oturmuştu, dudaklarının kenarında, ölüm karşısında bile terbiyeli davranan kibar doktor tebessümü vardı.

— Meyus olmayın, kendinizi hasta etmeyin, madamcığım. Felâket zâten mukadderdi, herhangi bir hâdise, onu her gün çabuklaş-

tırabilirdi. Biçare madam Mouret, gençliğinde her halde öksürüyordu, değil mi? Hastalığın tohumlarını, senelerce vücudunda beslemiş olduğunu tahmin ediyorum. Son zamanlarda, hele üç yıldır, veremi korkunç şekilde ilerliyordu. Hem o ne sofuluktu! O ne yanık, yanık ibadetti! Onun bu kadar büyük bir iman selâmetiyle ölmekte olduğunu görünce, duygulanıyordum... Neylersiniz? Allahın iradelerine akıl ermez, fen, çoğu zaman âcizdir.

Madam Rougon'un hâlâ ağladığını görünce, ona, gayet candan teselliler verdi, sükûnet bulması için, mutlaka bir fincan ıhlamur içirmekte ısrar etti.

— Kendinizi üzmeyin, rica ederim, diyip duruyordu. Sizi temin ederim ki, artık, hastalığını hissetmiyor bile; böyle sakin sakin uyuyacak, ancak son seferinde kendine gelecek... Zaten, sizi yalnız bırakacak değilim; bundan böyle ne kadar uğraşsam boştur, amma, yine burada kalacağım. Bir dost sıfatiyle kalacağım, azizim Madam, anlıyor musunuz, dost sıfatiyle!..

Geceyi orada geçirmek üzere, rahatça bir koltuğa yerleşti. Félicité, yavaş yavaş sakinleşiyordu. Doktor Porquier, Marthe'ın, ancak birkaç saatlik ömrü kaldığım ona söylediği için, civarda bulunan manastırdan Serge'i getirtmek üzere bir adam göndermeyi düşündü. Rose'a, manastıra gitmesini söyleyince, hizmetçi kadın, evvelâ gitmek istemedi.

— Zavallı yavrucağı da mı öldürmek istiyorsunuz? dedi. Gece yarısı uykudan uyanıp bir cenaze görürse, çok fazla müteessir olur... Ben onun cellâdı olmak istemem...

Rose, hanımına garaz olmuştu. Marthe ölüm haline gireliberi, öfkeli öfkeli karyolanın etrafında dolaşıyor, fincanları, sıcak su şişelerini tartaklayıp duruyordu.

— Madamın yaptığı bu iş akıllı işi mi sanki? dedi. Mösyönün yanına gidip böyle ölüm haline girmesinde kimsenin suçu yok. Şimdi de, herkesi ayağa kaldırdı, hepimizi ağlatıyor... Yok, doğrusu, yavrucağın, deli gibi uykudan uyanmasını istemiyorum.

Bununla beraber, nihayet, Manastıra gitti. Doktor Porquier, ateşin karşısında uzanmıştı; gözleri yarı kapalı, hâlâ Madam Rougon'a bol bol tatlı sözler söylüyordu. Marthe'ın böğürleri, hafif bir hırıltı ile kabarıp inmeğe başlamıştı. Tam iki saattir meydana çıkmıyan Macquart amca, yavaşça kapıyı itti.

Félicité, onu bir köşeye çekti:

— Nereden geliyorsunuz, kuzum? diye sordu.

Macquart, arabasiyle atını, Trois-Pigeons hanının ahırına çekmeğe gittiği cevabını verdi. Fakat, gözleri öyle pırıldıyordu, öyle şeytanca sinsi bir hali vardı ki, Félicité'nin içine, yenilden bin türlü şüp-

he girmişti. Öğrenmekte menfaati olduğu bir yezitlik sezinledi, ölüm halindeki kızını unuttu. Marquart'ın çamurlu pantalonu gözüne ilişti.

— Âdeta, birisini takip etmiş, gözetlemiş gibi bir haliniz var, dedi. Kötü bir iş hazırlıyorsunuz. Macquart iyi bir şey değil, bu. Biz, size karşı, daima iyi hareket ettik.

Amca, bıyık altından gülerek, mırıldandı:

— Allah için iyi! Bunu, siz kendiniz söylüyorsunuz. Rougon, pintinin biri; buğday tarlası meselesinde, benden kuşkulandı, bana, bayağının aşağısı bir adam muamelesi etti... Nerede bakayım Rougon? Rahat rahat uyuyor; aile için girilen zahmetler umurunda bile değil.

Macquart'ın, bu son sözleri söylerken dudaklarında beliren tebessüm, Félicité'yi fena halde endişelendirdi. Dikkatle onun yüzüne bakıyordu.

— Aile için hangi zahmete girdiniz? dedi. Zavallı Marthe'cığımı Tulettes'den buraya getirdiğinizi kafama kakacak değilsiniz zannederim... Hem, tekrar ediyorum, bütün bu işler bana pek şüpheli görünüyor.. Rose'u sorguya çektim, dediğine bakılırsa, dosdoğru buraya gelmek niyetinde imişsiniz.. Balande sokağındaki evin kapısını daha hızlı vurmayışınıza da şaşıyorum; vursanız açarlardı... Yavrucağın evime gelmesine canım sıkıldığından değil, hiç değilse, anasının babasının yanında ölür, etrafında, yalnız dost yüzleri görür...

Amca çok şaşmış gibi göründü; endişe ile onun sözünü kesti.

— Rahip Faujas'la aranızın çok iyi olduğunu sanıyordum, dedi.

Félicité cevap vermedi; teneffüsü gitgide daha daralan Marthe'a yaklaştı. Dönüp geldiği zaman, Macquart'ın, perdeyi aralayıp buğulu camı eliyle silerek, karanlığı araştırır gibi olduğunu gördü.

— Yarın, beni görmeden gitmeyin, dedi, bu işlerin iç yüzünü anlamak istiyorum.

Macquart:

— Nasıl isterseniz, diye cevap verdi. Size hoş görünmek pek zor. Kimi sevdiğiniz, kimi sevmediğiniz belli değil... Benim umurumda değil ya; ben, yolumdan şaşmam...

Rougon'ların, rahip Faujas'la artık elele vermiş durumda olmadıklarına çok canı sıkıldığı belli idi. Gözlerini karanlık geceden ayırmadan, parmaklarının ucu ile, camı tıkırdatıyordu. O sırada, gökyüzünü, büyük bir kızıllık kapladı.

Félicité:

— Nedir o? diye sordu.

Macquart, camı açtı, baktı. Sâkin sâkin:

— Yangına benziyor, dedi. Kaymakamlığın arkasında bir yer yanıyor.

Kaymakamlık meydanı, gürültü ile doluyordu. Bir uşak, telâşla

içeri girdi, madamın kızının evinde yangın çıktığını söyledi. Madamın, tımarhaneye kapatılan damadının, elinde yanar bir asma daliyle bahçede dolaştığı görülür gibi olmuştu. Asıl fenası, kiracıları kurtarmak ümidi yoktu. Félicité, hızla döndü, gözlerini Macquart'a dikti, bir dakika daha düşündü. Nihayet, işi anladı.

Yavaş sesle:

— Sizi Tulettes'deki küçük evinize yerleştirdiğimiz zaman, uslu uslu oturacağınızı bize katiyen vadetmiştiniz, dedi. Hiç bir eksiğiniz de yok, orada, gerçekten bir irad sahibi gibi yaşıyorsunuzz... Ayıptır, işitiyor musunuz?.. François'ya kapıyı açasınız diye, rahip Fenil size kaç para verdi?

Macquart öfkelendi, fakat Félicité onu susturdu. Asıl cinayete karşı duyduğu öfkeden ziyade, meselenin doğuracağı neticelerden dolayı endişede gibiydi.

— Mesele anlaşılırsa, ne feci rezalet olacak! diye ilâve etti. Sizden, hiç bir zaman bir şey esirgedik mi? Yarın görüşürüz, söyliye söyliye kafamızı şişirdiğiniz o tarla işini konuşuruz... Rougon bu meseleyi haber alırsa, kederinden ölür.

Amca, gülümsemekten kendini alamadı. Kendisini, daha şiddetle müdafaa etti, hiç bir şey bilmediğine, hiç bir işe burnunu sokmadığına yemin etti. Sonra, gökyüzü, gitgide daha fazla kızıllaştığı, doktor Porquier de, aşağı inmiş bulunduğu için:

— Gidip bakayım.

Diyerek, meraklı bir kimse gibi telâşla odadan çıktı.

Yangını haber veren, mösyö Péqueur des Saulaies olmuştu. Kaymakamlıkta, o akşam, bir suvare verilmişti. Kaymakam, yatmağa hazırlanırken, saat bire birkaç dakika kala, odasının tavanında acaip bir kızıl akis görmüş, pencereye yaklaşınca, Mouret'lerin bahçesinde büyük bir ateş yandığını, önce tanıyamadığı bir gölgenin de, yanar bir asma dalı ile dumanın ortasında zıpladığını görüp çok hayret etmişti. Hemen arkasından, zemin katının bütün kapı ve pencerelerinden alevler fışkırdı. Kaymakam, telâşla pantolonunu giydi; uşağını çağırdı, kapıcıyı, itfaiyeye ve resmi makamlara koşturdu. Sonra, yangın yerine gitmeden, tepeden tırnağa giyindi, bir aynanın karşısında bıyıklarını düzeltti. Balande sokağına, herkesten önce, vardı. Sokakta hiç kimse yoktu; karşıdan karşıya, koşarak, iki kedi geçiyordu.

Mösyö Péqueur des Saulaies, evin, henüz hiç bir alev, gözükmiyen sokak üstündeki cephesine bakarak, içeridekilerin mışıl mışıl uyuyuşuna şaştı:

— İçeride, kebap olacaklar! diye düşündü.

Kapıyı hızlı hızlı çaldı, fakat, yangının merdivende çıkardığı ha-

rıltıdan başka bir şey işitmedi. O zaman, mösyö Rastoil'in kapısını çaldı. Oradan, konuşmalarla, açılıp kapanan kapı gürültüleriyle, boğuk seslerle karışık cıyak cıyak feryatlar yükseliyordu.

Reisin sesi :

— Aurelie, omuzlarını ört! diye haykırıyordu.

Mösyö Rastoil, kaldırıma fırladı, peşinden, madam Rastoil'le, henüz evlenmiyen küçük kızları geliyordu. Aurélie, telâşla, sırtına, babasının bir paltosunu almış, kolları çıplak kalmıştı; mösyö Péqueur des Saulaies'yi görünce kıpkırmızı oldu.

Reis :

— Ne korkunç felâket! diyordu. Her taraf yanacak. Benim odanın duvarı, şimdiden sıcak. İki ev, âdeta bir tek bina gibi bir şey... Ah! Bayım, duvar saatlerini çıkaracak vakit bile bulamadım. İmdat tertibatı almak lâzım. İnsan, bir ev eşyasını, birkaç saat içinde kaybetmek olmaz.

Yarım yamalak, bir sabahlığa bürünmüş olan madam Rastoil, tam da yeni kaplattığı salon eşyasına yanıyordu. Bu arada, birkaç komşu, pencerelerden başlarını uzatmışlardı. Reis onları çağırdı, evinin eşyasını taşıtmağa başladı; bilhassa, duvar saatlerini kendi taşıyor, getirip karşıki kaldırıma koyuyordu. Salondaki koltuklar dışarı alınınca, karısiyle kızını oturttu, kaymakam da, teselli için, onların yanında duruyordu.

— Üzülmeyin, madamlar, diyordu. Tulumba gelecek, ateşi söndürmek için var kuvvetle uğraşacağız... Evinizin kurtarılacağını vadedebilirim.

Mouret'lerin evinin camları patladı, birinci katta alevler gözüktü. Sokak, birdenbire, büyük bir ışıkla aydınlandı; ortalık güpegündüz gibi aydınlıktı. Uzaktan, kaymakamlık meydanından bir trampete geçiyor, yangın haber veriyordu. Koşuşanlar vardı, kordon teşkil ediyorlardı, fakat su yoktu, tulumba hâlâ gözükmüyordu. Umumî şaşkınlık ortasında, Mösyö Péqueur des Saulaies, madam Rasoil'le kızının ayrılmadan, avazı çıktığı kadar haykırıyor, emirler veriyordu:

— Geçidi serbest bırakın! Kordon, o tarafta fazla sıkışık! Birbirinizden iki adım açılın!

Sonra Aurélie'ye döndü, tatlı bir sesle:

— Tulumbanın hâlâ gelmemiş olmasına pek şaşıyorum, dedi... Yeni bir tulumbadır; tam da, siftah kullanılacak... Halbuki, kapıcıyı da hemen yollamıştım; galiba, jandarma dairesine de uğradı.

İlk olarak jandarmalar geldi; vaktin geç olmasına rağmen, sayısı gittikçe artan meraklıları zaptettiler. Dış mahalleden koşup gelmiş, bir takım işin alayında kimselerin itiş kakışiyle çıkıntı yapmağa başlıyan kordonu, kaymakam, kendi gidip düzeltmişti. Saint-Saturnin'in küçük çanı, çatlak sesiyle, felâket haberi veriyordu. Mail tarafında, sokağın alt başına doğru bir yerde, ikinci bir trampete, daha gevşek, imdat çağırıyordu. Nihayet, tulumba, demir şangırtıları içinde, geldi. Yer yer birikenler açıldılar; Plassans'ın on beş itfaiyecisi, soluk soluğa koşarak gözüktüler; fakat, Péqueur des Saulaies'nin işe karışması-

na rağmen, tulumbayı işler hale getirmek için, tam bir çeyrek saat uğraşmak icap etti.

İtfaiye komutanı, cıvataların fazla sıkışık olduğunu iddia eden kaymakama, şiddetle haykırıyordu:

— Piston çalışmıyor diyorum size!

Bir su sütunu yükselince, ahali, rahat bir nefes aldı. O sırada, ev, zemin katından ikinci kata kadar, muazzam bir meşale gibi, alev alev yanıyordu. Su, alevin ortasına, ıslık çalarak giriyor; alevler, sarı tabakalar halinde yırtılarak daha yükseğe çıkıyordu. Reisin evinin damına itfaiye neferleri çıkmış, baltalarla, kiremitleri kırıyorlardı.

Macquart, elleri cebinde, sâkin sâkin karşı kaldırıma dikilmiş, yangının artışını şiddetli bir ilgi ile takip ediyordu.

— Baraka mahvoldu, diye söylendi.

Orada, sokağın kenarında, açık havada bir salon vücuda gelmişti. Koltuklar, sanki manzarayı rahatça temaşa edebilmek üzere, yarım daire şeklinde dizilmişti.

Madam de Condamin'le kocası henüz gelmişlerdi; kaymakamlıktan eve henüz dönmüş bulunadukları sırada, trampete sesini işittiklerini söylüyorlardı. Mösyö Bourdeu, mösyö Maffre, doktor Porquier, mösyö Delangre da, beraberlerinde belediye meclisi âzasından birkaç kişi olduğu halde, telâşla koşup gelmişlerdi. Hepsi, biçare madam Rastoil'le kızının etrafını almışlar, onları teselli ediyorlar, aralarında acıklı nidalarla konuşuyorlardı. Herkes, nihayet, koltuklara oturdu. Tulumba, on adım ötede fosudarken, tutuşan hatıllar çatırdarken, sohbet başladı:

Madam Rastoil:

— Benim saatimi aldın mı, kocacığım? diye sordu; kordoniyle beraber şöminenin üstünde duruyordu.

Reis, yüzü şiş, heyecandan sendeliyerek:

— Evet, evet cebimde duruyor, diye cevap verdi. Gümüş takımlarını da çıkardım... Ne varsa çıkaracaktım; fakat itfaiyeciler bırakmıyorlar, gülünç olur diyorlar.

Mösyö Péqueur des Saulaies, hep gayet sâkin, gayet mültefitti:

— Sizi temin ederim ki, eviniz artık hiç bir tehlikeye maruz değil, diye kestirip attı; ateşin sirayet edebileceği kısımları yıktılar. Sofra takımlarınızı, götürüp yemek odanıza koyabilirsiniz.

Fakat, mösyö Rastoil, bir gazete kâğıdına sarıp koltuğunun altına aldığı gümüş takımlarından ayrılmağa razı olmadı.

— Bütün kapılar açık, dedi; evin içinde, tanımadığım bir sürü insan dolu... Damımda bir delik açtılar, tıkaması bana pahalıya mal olacak.

Madam de Condamin, kaymakama sualler soruyordu:

— Ama, korkunç bir şey bu! diye haykırdı. Ben, kiracıların, kaçacak vakit bulduklarını sanıyordum!.. Peki, rahip Faujas'tan bir haber yok mu?

Mösyö Péqueur des Saulaies:

— Kapıyı kendim çaldım, dedi; hiç ses veren olmadı. İtfaiye ge-

lince, kapıyı kırdırdım, pencerelere merdivenler dayamalarını emrettim... Ne yaptıksa fayda vermedi. Medhale sokulan yiğit jandarmalardan biri, az kaldı, dumandan boğuluyordu.

Güzel Octavie, bir ürperti geçirdi:

— Demek ki, rahip Faujas?.. Ne feci ölüm! dedi.

Hazır bulunan mösyöyeler ve madamlar, yangının titrek aydınlığı ortasında, kül gibi benizleriyle bakıştılar. Doktor Porquier, yanarak ölmenin, belki de zannedildiği kadar ıztıraplı olmadığını söyledi. Sözünü bitirirken:

— İnsan afallar, dedi; birkaç saniyelik bir iş olsa gerek. Gerçi, alevin şiddetine bağlı bir şey, o da var.

Mösyö de Condamin, bir parmak hesabı yaptı:

— Eğer, madam Mouret, iddia edildiği gibi, annesinin evindeyse, dört kişi ediyor. Rahip Faujas annesi, kız kardeşi, eniştesi... Az fena değil!

O sırada madam Rastoil, kocasının kulağına eğildi:

— Saati bana ver, diye mırıldandı. İçim rahat değil. Kıpırdanıp duruyorsun. Üstüne oturacaksın.

Bir ses, rüzgârın, kaymakamlık tarafına kıvılcımları uçurduğunu söyleyince, mösyö Péqueur des Saulaies özür diledi, bu yeni tehlikeyi önlemek için fırladı. Bu arada, mösyö Delangre, felâket kurbanlarına imdat götürülmek üzere son bir deneme daha yapılmasını istiyordu. İtfaiye komutanı, bu işi imkân dahilinde görüyorsa, merdivene kendisi çıkmasını söyliyerek onu tersledi; ömründe böyle yangın görmediğini söylüyordu. Ev, her köşesi birden alep alıp çalı yığını gibi yansın diye, bu ateşi, şeytan tutuşturmuş galiba, diyordu. Bunun üzerine, belediye reisi, peşinde bir kaç hayır sahibi kimse olduğu halde Chevillottes çıkmazından dolaştı. Belki, bahçe tarafından tırmanılabilirdi.

Sakinleşmeğe başlıyan madam de Condamin :

— Bu kadar hazin olmasa, güzel bir şey olacak, dedi.

Gerçek, yangın muhteşem bir hal alıyordu. İri mavi alevlerin ortasında, maytap gibi, kıvılcımlar fışkırıyor; apaçık pencerelerden her birinin iç tarafında, kıpkızıl delikler doluyor; duman, ağır ağır dönerek, donanma geceleri yakılan fişeklerin dumanı gibi morumsu, kalın bir bulut halinde uzaklaşıyordu. Madamlarla mösyöler, koltuklara gömülmüşlerdi; dirseklerini dayıyorlar, uzanıyorlar, başlarını kaldırıyorlardı; sonra, daha şiddetli bir alev girdabı yükseldikçe, arasına mütalealar karışan susmalar oluyordu. Uzakta, derinliklere doğru dalgalanan başların ânî ışıklarla aydınlandığı titrek alev akisleri altında, bir kalabalık şamatası, bir akar su şarıltısı, boğuk, engin bir gürültü yükseliyordu. Tulumba da, on adım ötede, hâlâ muntazam soluğiyle, çatlak, madeni gırtlağından çıkan hırıltısiyle, işliyordu.

Mösyö Maffre, birdenbire hayretle haykırdı:

— Şu üçüncü pencereye bakın, ikinci kattaki pencereye; sol tarafta bir yatak yanıyor, iyice görülüyor, perdeleri sarı; kâğıt gibi tutuşmuş.

Mösyö Péqueur des Saulaies, tıpış tıpış dönüp gelmiş, hazır bulunanlara terminat veriyordu. Boşuna telâş edilmişti:

— Kıvılcımlar, gerçi, rüzgârın tesiriyle kaymakamlık tarafına uçuyor; fakat, daha havadayken sönüyor. Hiç tehlike yok; yangın bastırılıyor.

Madam de Condamin sordu:

— Peki, yangın nasıl çıkmış, malûm mu?

Mösyö de Bourdeu, önce, mutfaktan kalın bir duman çıktığını görmüştü. Mösyö Maffre ise, tersine, alevin, önce, birinci kattaki odalardan birinde gözüktüğünü iddia ediyordu. Kaymakam, resmî bir ihtiyatlılık edâsiyle başını sallıyordu; nihayet yavaş sesle:

— Zannediyorum ki, yangında, kasdın hissesi yok değil, dedi. Zaten tahkikat açılmasını emrettim.

Sonra, bir adamı, elinde asma dalı ile, ateşi tutuşturuken gördüğünü söyledi.

Aurélie Rastoil:

— Evet, ben de gördüm, dedi. Mösyö Mouret idi.

Bu, son derece şaşkınlık uyandırdı. İmkânsız bir şeydi, bu. Mösyö Mouret tımarhaneden kaçsın, kendi evini tutuşturşun, ne korkunç faciaydı! Aurélie'yi suallere boğuyorlardı. O, kızarıyor, annesi de, sert sert kızının yüzüne bakıyordu. Bir genç kızın, her gece, böyle pencere önünde oturması yakışık almazdı.

Aurélie devam etti:

— Sizi temin ederim ki, mösyö Mouret'yi iyiden iyiye tanıdım. Uyumuyordum, büyük bir aydınlık gördüm. Kalktım... Mösyö Mouret, alevin ortasında zıplıyordu.

Kaymakam, kestirip attı:

— Çok doğru, matmazelin hakkı var. O zavallı idi, şimdi ben de tanıdım. Öyle korkunçtu ki, çehresi bana yabancı gelmediği halde şaşırıp kalmıştım... Affınızı rica ederim, bu nokta çok mühim; gidip bazı emirler vermem lâzım...

Hazır bulunanlar, bir mal sahibinin, kendi kiracılarını yakması gibi müthiş bir macera hakkında mütalealar yürütürlerken, o, tekrar uzaklaştı. Mösyö de Bourdeu, tımarhaneler aleyhinde ateş püskürdü; bekçilik işi, çok noksan yapılıyordu. Aslında, mösyö de Bourdeu, yangının ortasında, rahip Faujas'ın kendisine vâdettiği valiliğin yanıp kül olmasından korkuyordu.

Mösyö de Condamin, sadece:

— Deliler çok kinci olurlar, dedi.

Bu söz, herkese bir üzüntü verdi. Lâkırdı, birdenbire kesildi. Madamlar, hafif ürpertiler geçirdiler, mösyöler de, acaip acaip bakışıyorlardı. Yangını tutuşturan elin kime ait olduğu anlaşılalıberi, alevler içindeki ev, çok daha fazla ilgi çekiyordu. Gözler, zevkli bir korku ile kırpışarak ateşe dikiliyor, orada cereyan etmiş olan faciayı hayallerde canlandırıyordu.

Mösyö de Condamin, yine:

— Eğer Mouret baba içerideyse, etti beş, dedi.

Kadınlar, onu susturdular, çok zalim bir insan olduğunu söylediler.

Yangının başlangıcındanberi, Paloque'lar, yemek odasının penceresine abanmışlar, bakıyorlardı. Tam da, kaldırım üzerinde rastgele kurulan salona, tepeden bakıyorlardı. Nihayet, hâkimin karısı aşağı indi, madam Rastoil'le kızını ve yanlarında bulunanları, nezaketle, evine davet etti.

— Bizim pencerelerden iyi görünüyor, emin olun, dedi.

Madamlar, teklifi reddedince:

— İyi ama, soğuk alacaksınız, diye devam etti; gece, çok serin.

Madam de Condamin, gülümsedi, ufacık ayaklarını kaldırıma doğru uzattı, etekliğinin kenarından meydana çıkardı:

— Ne münasebet! Üşümüyoruz, dedi. Benim ayaklarım ateş gibi yanıyor. Çok iyiyim... Siz üşüyor musunuz, matmazel?

Aurélie:

— Çok ısınıyorum dedi. Âdeta yaz gecesi. Bu ateş, adamakıllı ısıtıyor.

Herkes, havanın güzel olduğunu söyledi, bunun üzerine, madam Paloque da, orada kalmağa, kendisi de bir koltuğa oturmağa razı oldu. Mösyö Maffre gitmişti; kalabalık ortasında, iki oğlunu, Guillaume Porquier ile birlikte görmüştü; üçü de, yangını seyretmek için, surlardaki bir evden, kıravatsız, koşup gelmişlerdi. Onları odalarına, kilit kilit üstüne vurup hapsettiğine emin olan sulh hâkimi, Alphonse'la, Amabroise'ı, kulaklarından tutup götürdü.

Gitgide somurtkanlığı artan mösyö de Bourdeu:

— Gidip yatsak nasıl olur? dedi.

Mösyö Péqueur des Saulaies, türlü türlü işlerle uğraşmak zorunda olmasına rağmen, yorulmak bilmiyordu; madamları unutmamış, tekrar gelmişti. Chevillottes çıkmazından dönüp gelen mösyö Delangre'ı karşılamak için, hızlı hızlı ona doğru yürüdü. Yavaş sesle konuştular. Belediye reisi, her halde korkunç bir sahneye şahit olmuştu; gözlerinin önünden gitmiyen feci hayali uzaklaştırmak ister gibi, elini yüzünde dolaştırıyordu. Kadınlar, onun, yalnız şu sözlerini işittiler: «İş işten geçtikten sonra yetiştik! Müthiş, müthiş!..» Sorulan suallerden hiç birine cevap vermek istemedi.

Mösyö de Condamin, madam Paloque'un kulağına eğildi:

— Rahibe acıyan, yalnız Bourdeu ile Delangre, dedi.

Madam Paloque, sükûnetle cevap verdi:

— Onunla işleri vardı. Rahip Bourrette'e baksanıza. O, sahiden ağlıyor.

Kordona girmiş olan rahip Bourrette, hüngür hüngür, hıçkırıklarla ağlıyordu. Biçare adamın kulağına teselli girmiyordu. Koltuk uzattılar, katiyen oturmak istemedi, gözleri bulanık, son hatılların

yanmasını seyrederek ayakta kaldı.

Rahip Surin de gözükmüştü; fakat, kümeden kümeye giderek, dolaşan söylentileri dinledikten sonra, ortadan kaybolmuştu.

Mösyö de Bourdeu, tekrar:

— Haydi, gidip yatalım, dedi. Burada oturmak, artık mânasız...

Hep birden kalktılar. Mösyö Rastoil'le karısının ve kızının, geceyi, Paloque'ların evinde geçirmeleri kararlaştırıldı. Madam de Condamin, bir parça buruşan eteğini, hafif hafif vurarak düzeltiyordu. Koltukları geriye ittiler, bir lâhza ayakta durup, birbirlerine hayırlı gece temenni ettiler. Tulumba hâlâ homurduyor, yangın, kara bir duman ortasında, soluklaşıyordu. Artık, kalabalığın, hafifliyen ayak sesinden, bir itfaiye neferinin, hâlâ bir kalası devirmekle meşgul baltasından başka bir gürültü işitilmiyordu.

Karşı kaldırımdan ayrılmamış olan Macquart:

— Bitti, diye düşündü.

Yine de bir lâhza orada kaldı, Mösyö de Condamin'in, madam Paloque'la, yavaş sesle konuştuğu son sözleri dinledi.

Hâkimin karısı:

— Adam sen de, diyordu, Bourrette olacak koca budaladan başka, ona acıyacak kimse yoktur. Çekilmez hale gelmişti, hep köle olmuştuk... Monsenyör, şu saatte, mutlaka gülüyordur... Neyse, Plassans kurtuldu!

Mösyö de Condamin:

— Ya Rougon'lar! dedi. Her halde pek memnundurlar...

— Ha şunu bileydiniz! Rougon'ların etekleri zil çalıyor. Rahibin zaferi onlara miras kalacak... Merak etmeyin, eve kundak sokmayı göze alacak biri çıksa, istediği kadar para verirlerdi.

Macquart, hoşnutsuzluk içinde, çekilip gitti. Tongaya basmış olmaktan korkuyordu. Rougon'ların sevinci onu fütur içinde bırakıyordu. Rougon'lar, hep iki yüzlülük eden sinsi insanlardı, ne yapılsa, sonunda, adamı zararlı çıkarıyorlardı. Macquart, kaymakamlık meydanından geçerken, bundan sonra, böyle körü körüne çalışmıyacağına and içiyordu.

Marthe'ın can çekiştiği odaya çıkarken, Rose'u merdivenin basamağına oturmuş buldu. Kadın müthiş öfkeliydi, homur homur söyleniyordu:

— Hayır, odada kalmıyacağım, tabii; böyle şeyler görmek istemem. Bensiz gebersin! Köpek gibi gebersin! Artık onu sevmiyorum, hiç kimseyi sevmiyorum... Git, çocuğu al getir, bu hali seyrettir! Bir de razı oldum ha! Ömrüm oldukça bu suçumu affetmiyeceğim... Yavrucak, sırtındaki gömleği gibi bembeyaz olmuştu. Manastırdan buraya kadar kucağımda taşımağa mecbur oldum. Öyle ağlıyordu ki, yolda gelirken, son nefesini verecek sandım. Acıklı şey!.. Şimdi odada, annesini kucaklıyor. Benim tüylerim diken diken oluyor. Bir çırpı-

da bu iş bitsin diye, ev başımıza yıkılsın istiyorum... İzbe bir yere çekilip tek başıma yaşıyacağım, bir daha hiç insan yüzü görmiyeceğim, hiç, hiç. İnsan, yaşadığı kadar boyuna ağlasın, boyuna öfkelensin diye yaratılmış.

Macguard,odaya girdi. Madam Rougon ,diz çökmüş yüzünü elleriyle örtmüştü ; Serge 'de karyolanın önünde ayakta duruyor yanakları yaşla sırılsıklam,ölüm halindeki annesinin başını tuuyordu,Marthe,bir hıçkırıkla sarsıldı.Gözlerini hayretle açtı yatağında doğruldu,etrafına bakındı.Sonra kızıl aydınlığın ortasında,Serge 'in cübbesini gördü,tarife sığmaz bir dehşetle ellerini bitiştirdi,son nefesini verdi.

SON